

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

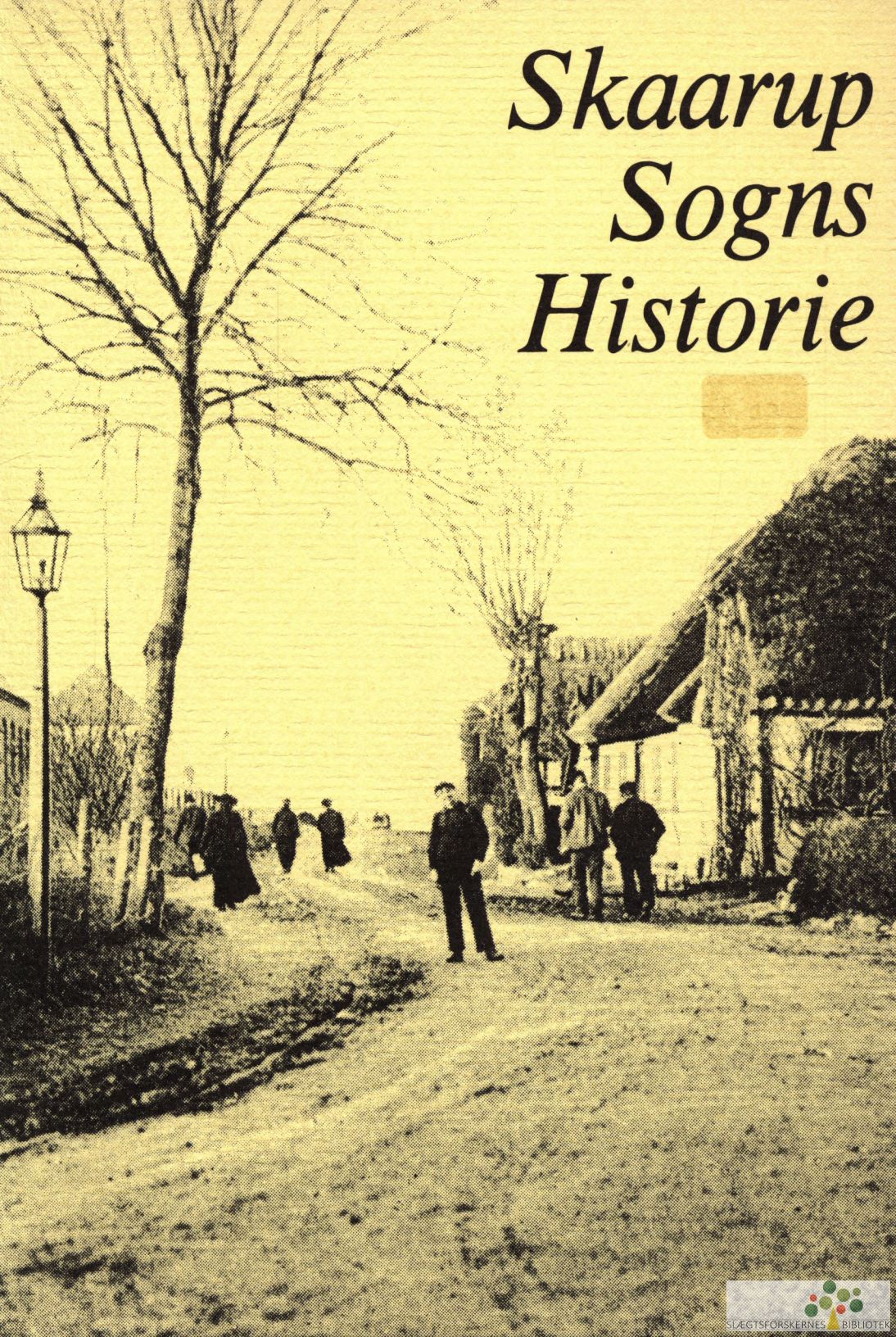
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skaarup Sogns Historie

Skaarup Sogns Historie

Skaarup Sogns Historie

Udgivet af en kreds af
Skaarupborgere

1977

SKAARUP SOGNS HISTORIE

*Bogen er fotosat med 10 punkt Times,
trykt i offset.*

*Papiret er tonet offset 202 fra
De Forenede Papirfabrikker.*

*Tilrettelægning og trykning:
Svendborg Tryk.*

FORORD

Det foreliggende værk er et resultat af en del års mere eller mindre intenst arbejde. I årene op til kommunesammenlægningen i 1970 fik en kreds af borgere i Skaarup den idé, at der var en passende lejlighed til at udgive et værk om Skaarup Sogns historie.

Bogen vil ikke give sig ud for at være en fuldkommen afhandling om emnet. Nogle vil måske mene, at nogle emner kunne have været behandlet mere fyldestgørende, men er de ikke det, skyldes det i nogle tilfælde, at de har været behandlet i tidligere skrifter.

Det er vort håb at mange gamle Skaarup-boere vil nikke genkendende til noget af det, de læser, og at nye beboere herigennem vil fatte interesse for egnens historie.

Til slut vil vi gerne rette en tak til Svendborg Kommune og Sparekassen Fyn for økonomisk bistand, samt en tak til mange i sognet, der har stillet viden, billeder og dokumenter til vor rådighed.

Skaarup sommeren 1977

Forfatterne

FORFATTERLISTE

Erik Bruntse, Kassebølle:

Leder af Ø. Aaby Friskole 1947–70.

Cecil Christensen, Oure:

Friskolelærer i Ø. Aaby fra 1973.

Anna Clausen:

Forstander for Skaarup Husholdningsskole
til 1970. Død 1974.

Johs. J. Hansen, Svendborg:

Sognepræst i Skaarup 1945–68.

Claus Kølln, Skaarup:

Dyrlæge i Skaarup fra 1965.

Margrethe Madsen, Skaarup:

Øvelsesskolelærer indtil 1969.

Kamilla Skov Pedersen, Skaarup:

Øvelsesskolelærer 1958–76.

Hans O. Pedersen, Ø. Aaby:

Tidl.gdr. Børsdamgaard.

G. Schmidt-Nielsen, V. Skerninge:

Seminarirektor i Skaarup 1950–72.

Leif Schiøttz-Christensen, Klingstrup:

Ejer af Gl. Klingstrup fra 1965.

Sv. P. Rasmussen, frugtavlser, Skaarup.

Indhold

<i>Skaarup Sogn i forhistorisk tid</i>	11
<i>Sct. Hans Kirke i Skaarup</i>	17
<i>Udskiftningen i Skaarup Sogn</i>	43
<i>Spøgeri og overtro i Skaarup</i>	63
<i>Skaarup sogneråds historie</i>	67
<i>Skaarup Skole</i>	98
<i>Skaarup Seminarium</i>	136
<i>Øster Åby Friskole</i>	149
<i>Skaarup Landbrugsskole</i>	173
<i>Skaarup Sangkor</i>	177
<i>Skaarup Sogns Husflidsforening</i>	179
<i>Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds</i>	192
<i>Skaarup Ny Gymnastikforening</i>	197
<i>Havebrug og Frugtavl</i>	200
<i>Skaarups postale historie</i>	202

Skaarup Sogn i forhistorisk tid

Da de enorme ismasser, som dækkede Danmark under sidste istid, havde trukket sig tilbage, efterlod de sig et landskab, der i grove træk ligner det landskab, vi ser i dag. Man regner med, at den sidste istid sluttede 10–12.000 år før vor tidsregning, men landet var naturligvis ikke særlig indbydende straks efter isens rømning. Råkkoldt polarklima og øde, ret ubevokset land var, hvad der var at byde på. Men efterhånden mildnedes klimaet yderligere, og træer og dværgbuske vandt indpas blandt mosser, lav og græsser, – og med planterne fulgte også dyr. Vi skal nu forestille os landet dækket af store fyrre- og birkeskove, hvori rensdyr, hjorte, ræve, harer, fugle og mange andre dyr levede.

Med dyrene skabtes et existensgrundlag for mennesket, og de første sikre spor af mennesker i vort land, går da også tilbage til denne tid ca. 9000 år før vor tidsregning. Fra Mellemeuropa havde de fulgt rensdyret, der var deres vigtigste jagtobjekt, på dets vandring mod nord, og fra denne periode har man fundet enkelte redskaber tildannet af rensdyrtakker og -knogler, mens flinten ikke var så betydende som senere.

Ved Skårupøre er der fundet et slagvåben lavet af rentak og en pilespid af flint. Disse to ting er de ældste mindelser om mennesker, der har levet i dette område.

Landets form var ikke den endelige. Befriet for isens kolossale tryk, havde landet i tidens løb hævet sig. Det nuværende Danmark var på den tid et sammenhængende landområde. Man kalder da også perioden for fastlandstiden. Samtidig skete der en stadig mildning af klimaet. Egeskoven brente sig på fyrrens bekostning. Rensdyret forsvandt nordpå og afløstes af urokse, elg, hjort og mindre dyr og fugle.

Fra denne tid stammer de første bopladsfund i Danmark. Maglemosetiden kaldes den efter fundet i Maglemosen ved Mullerup på Sjælland. Det

vigtigste materiale til dannelse af redskaber var hjortetakker, knogler og flint. Af dem kunne der dannes primitive økser, nåle, harpuner og kroge velegnede til fiskeri og fuglefangst.

Fra Maglemosetiden er der gjort fund i Brudager sogn, hvor der har været et par bopladser, men også i Skårup sogn er der gjort mindre fund. Ved Vejstrup å er der fundet en del kærneøkser, flintflækker, harpuner og mikrolither d.v.s. flintspåner, der anvendtes til pilespidser og lignende.

I Aspedam og i Brudager mose er der ved tørvegravning fundet benharpuner og lystertænder af ben samt forskelligt andet værktøj. Bedre kendt og mere fundrig er den følgende periode: Køkkenmøddingtiden eller Ertebølletiden. Man er nu i højere grad begyndt at anvende flint til redskaberne. Tiden sættes til ca. 5000–3000 år før vor tidsregning, og den har fået navn efter de affaldsdynger, der er fundet omkring vore kyster, – første gang ved Ertebølle i Himmerland. De er vidnesbyrd om store forekomster af østers og muslinger, og de fortæller, hvilke dyr og fugle man har jaget. I skaldyngerne er fundet talrige knogler, redskaber og forarbejdede til redskaber.

Hele denne periode har også været repræsenteret på Sydøstfyn. Men man søger i mange tilfælde forgæves efter køkkenmøddinger langs den nuværende kystlinie. Forholdet er nemlig det, at Mulleruptidens landhævning for den sydlige del af landet og således også for Syd fyns vedkommende efterfulgtes af en landsænkning. Derfor findes mange af køkkenmøddingerne i dag ude i vandet f. eks. i Svendborg havn, i Thurøbund og udfør Vejstrupåens udmunding. – Dog er der på stranden ved Maegård fundet en køkkenmødding med værktøj og ved Bjørnemose 2 køkkenmøddinger med potteskår og andre efterladenskaber. Langs hele kysten fra Skårupøre til Vejstrup å kan man jævnlige finde flintredskaber, der skylles op fra køkkenmøddinger og bopladser, der ligger ude i vandet.

Langt rigere og mere varieret tegner sig, ikke netop ved bopladsfund, hvoraf kun få findes, men gennem gravmindesmærkerne, den yngre steinalder (ca. 3000–1500 år før vor tidsregning).

Gravskikken var nu blevet en anden. I Køkkenmøddingtiden havde man begravet de døde i simple grave. Nu trængte nye skikke ind. For den døde blev der bygget et gravkammer af store sten – gerne fire – og over disse en stor overligger. Gravkammeret dækkedes endelig op til overliggeren med jord, og man omkransede højen med sten. Det var, hvad man kalder en runddysse. Senere udvidedes gravkammeret, og man lod to eller flere kamre omslutes af samme kreds af randsten. Anlægget fik derved en mere oval form, – man havde en langdysse.

Senere trænger jættestuerne ind i landet. De har et større antal bæresten, således at gravkammeret kunne blive op til 10–12 meter langt og indtil 2 meter bredt. I modsætning til dysserne, hvor dækstenene er synlige, omsluttet jættestuerne helt af jord. En gang fører udefra ind til gravkammeret.

Mange dysser er i tidens løb blevet sløjftet. Kun få er nået vor tid i uskadt stand. De store sten fristede som byggemateriale, og dysserne lå tit i vejen, men de er alligevel stadig tydelige vidnesbyrd om, at her har mennesker levet. – Der har her i sognet været i hvert fald 39 dysser og jættestuer. Nu er der kun een dysse tilbage. Den ligger umiddelbart bag Mægård, hvor den kan ses viden om. I Store Have er der rester af en langdysse og en stor gravhøj. På Klingstrup mark er der spor af en jættestue, – man ser dog kun den flint, som jættestuens gulv var dækket med. På Hjelmkilde har der været en jættestue, men også den er der kun lidt tilbage af. Det samme gælder to jættestuer ved Skovmøllen.

Som køkkenmøddingerne ligger også dysserne overvejende i kystegnene. Men der spores alligevel en tendens til at stenalderfolket er begyndt at arbejde sig ind i landet, idet man som agerdyrkere havde brug for jord. For det meste har man fulgt vandløbene, idet man har søgt at undgå de store skove og det stærkt bakkede terræn. Blandt de få kendte bopladser fra denne periode skal nævnes en på Lyø, på Langeland og ved Christiansminde. Om stenalderens huse har man for Langelands vedkommende fået talrige oplysninger gennem købm. Jens Winthers arbejder.

For at kunne rydde skoven var der brug for velegnede økser. Man udviklede den tyndnakkede økse og påvirket af de opdukkende bronzeøkser økseformer, der ligner disse. Smukke velformede stridsøkser er der fundet nogle stykker af i Skårup sogn, en særlig smuk ved stranden i Skårupøre.

Omkring år 1500 f. Kr. begynder broncen at vinde indpas i Danmark. Gennem handelsruter sydfra kom det herop, og man lærte at anvende det selv. I overgangstiden, mens behandlingen af flinten var på sit højeste, søgte flintesmeden at tage konkurrencen op med broncestøberen, men efterhånden blev broncen det altdominerende og kom til at give perioden navn. Samtidig ændredes gravskikken, idet man begyndte at gravsætte de døde i en trækiste på et underlag af sten og støttet af sten, eller man flækkede og udhulede en egestamme og brugte den som kiste. Over graven hvælvedes en jordhøj. Bronzealderens høje har været talrige, men mange er sløjftet i tidens løb især netop på det frugtbare Sydfyn. Mange høje er næppe synlige i markoverfladen.

I bronzealderen boede man gennemgående længere inde i landet end i stenalderen, men det er dog stadig kystsognene, der har de store antal

bronzealderhøje. De store skove hindrer stadig menneskets fremtrængen.

Med den yngre bronzealder og ligbrændingens stadig større brug bliver gravfundene naturligvis fattigere, men det er i denne periode, at man til gengæld finder de store offerfund i moserne.

Fra bronzealderen er der også gjort fund her i Skårup. Ved Telegrafgården er der således fundet et par bronzesværd og bronedolke, og man kan ane nogle gravhøje som små forhøjninger i terrænet. Ligeledes er der i Holmdrup fundet et meget smukt bronzesværd.

I bronzealderens slutning begynder jernet at vise sig – dels som smykke-materiale og dels som materiale til redskaber. Til dette brug er det langt mere anvendeligt end både flint og bronze. Jernalderens folk satte sig ikke synlige mindesmærker som de tidligere perioders folk. Fra denne tid findes hverken dysser eller gravhøje. Gravskikken var nu overvejende at brænde de døde og begrave asken i en urne under flad mark. Senere i jernalderen begravedes de døde dog også ubrændte som en tilbagevenden til tidligere gravskikke.

Ved dræningsarbejde på Åby mark er der fundet flere urnegrave, ligeledes er der i Holmdrup grusgrav fundet nogle urner og brandtomter.

I de første århundreder efter Kristi fødsel synes bebyggelsen på Fyn at brede sig ind i landet. Herom vidner de store gravpladser der er fundet i et strøg tværs over Fyn fra Glamsbjerg til Broholm. Ligeledes er det fra disse århundreder, at vore ældste stadig eksisterende landsbyer stammer.

Når vi skal undersøge, hvornår dette område, der senere blev til Skårup sogn, er blevet endeligt »koloniseret«, er det sognets stednavne, der kan give os et godt fingerpeg.

Det er almindeligt at inddele vore stednavne i flere grupper efter deres endelser. Ældst af alle og sandsynligvis gående helt tilbage til de allerførste århundreder efter Kr. fødsel er landsbyer med endelsen: -inge. Lidt yngre (o. 500 efter Kr.) er endelsen -um, mens endelserne -løse, -lev og -sted dukker op i perioden 500–800 efter Kr. -Tofte og -by stammer fra tiden 800–1000 og endelig byerne med -torp, -rød, -bøl, -holt og -ager efter år 1000.

Passer man nu dette ind i, hvad vi ved om landets historie i disse århundreder, vil man kunne se en vis sammenhæng i bebyggelsens udvikling og de større historiske begivenheder. Omkring år 300–500 var vi inde i den periode, der kaldes folkevandringstiden, en periode med uro og krigerisk hærgen af fremmede stammer. De folk, der havde beboet landet hidtil og opdyrket det, blev fortrængt og måtte for at overleve samle sig i mindre landsbysamfund, og herved opstod -inge byerne. Man regner med, at en-

delsen sammen med forleddet muligvis kan betegne navnet på en slægt eller en bestemt persons efterkommere.

Her på Fyn træffer vi -inge byerne væsentligst nord for en linie: Millinge, Svanninge, Ø – V Hæsinge, Herringe, Ringe, Ryslinge og Svindinge. Endvidere helt mod syd Skerningerne og Tåsinge med Bregninge og Gesinge. Mellem disse områder finder man et område, hvor -torpnavnene er altdominerende iblandet andre navne, der også peger på yngre bebyggelse f. eks. -by (Åby, Kirkeby) samt -rød og -tved, der begge betegner rydninger i skove.

Ordet torp, der også forekommer i andre germanske sprog, har flere betydninger, men den der har interesse i denne forbindelse er: et dyrket areal eller bebyggelse. Torperne er altså byer, der er lagt på nyopdyrket jord. Endelsen torp i stednavnene ændres efterhånden til strup, drup, rup, stolpe og tolpe. Som tidligere nævnt mener man, at disse landsbynavne stammer fra omkring år 1000, altså et tidspunkt hvor bl. a. det danske område havde oplevet en eksplosiv befolkningstilvækst, der havde resulteret i vikingeeventyret og altså i en stærkt udvidet kolonisation af hidtil uopdyrkede arealer herhjemme. Interessant er det at se, at en meget stor del af stednavnene i det område af England, hvor nordboerne bosatte sig, netop ender på by og torp. Derfor må man have lov til at gå ud fra, at disse navnetyper har været almindeligt brugt, hvor nordboerne kom fra.

For Skårup sogns vedkommende kan vi altså udlede, at bosættelsen og opdyrkningen er begyndt i perioden 800–1000 efter Kr. Hermed skal ikke være sagt, at her ikke har boet mennesker før den tid. Derom vidner jo netop de fund, der er gjort i sognet fra stenalder og bronzealder, men disse folks levevis har blot været mere nomadeagtig.

Typisk for de fynske landsbyer er deres tilknytning til åer, moser og søer. Aaby er ikke nogen undtagelse herfra. Placeret på Vejstrup ådals sydside på det sted, hvor Tiljerenden og åen løb sammen og ved et vadested over åen, har den haft en ideel placering. Vi skal forestille os, at vandløbene for ca. 1000 år siden var betydelig vandrigere end nu og derfor vanskeligere at forcere. Endvidere har man lagt bebyggelsen i passende afstand fra havet, så den var bedre beskyttet mod ubudne gæster udefra.

Hurtigt er byen dog blevet for lille for den stadig voksende befolkning, og der har været særlig virksomme folk, der har følt trang til at søge nye områder og til at dyrke ny jord op. Nogle har søgt op langs Tiljerenden og dannet udflytterbyen Skovtorp, som sikkert oprindeligt var Skårups navn. Andre søgte længere op ad åen, hvor de fandt egnet plads til endnu en torp: Klingstrup, – og hvor åen udvider sig og bliver til en sø, fik Holmdrup sin plads. Nogle har måske vovet sig over åen og grundlagt Vejstrup.

Hvad navnene Klingstrup, Holmdrup og Vejstrup er afledt af fremgår ikke umiddelbart. Langt de fleste stednavne med torp som endelse har et personnavn som forled, og det er også tilfældet her.

Klingstrup: (i 1394 kaldet Cleynæstorp, 1351 Klinstrop) menes afledt af mandsnavnet Klængir som forled og torp som efterled. Altså Klængirs torp. En anden fortolkning er at forleddet skulle være identisk med »klynge sig til« (åskrænten).

Holmdrup: (1470 Horbedroppe, 1558 Holpedroppe) menes afledt af mandsnavnet Hornbori og Torp.

Vejstrup: (1372 Wixtorp, 1490 Weystroppæ) her er forleddet sandsynligvis mandsnavnet Vig, altså Vigs torp.

Skårup: (1319 Scorp, 1474 Skorrop, 1572 Skorup). Udover fortolkningen skovtorp foreligger en teori om, at navnet er afledt af »skorp« af samme betydning som ordet skorpe. I stednavne er det anvendt om et terræn med tør og ujævn overflade eller om en mindre afrundet forhøjning. I slutningen af middelalderen er navnet blevet omtydet og betragtes derefter som et torpnavn.

Vejstrup å er som bekendt både sogne og herredsgrænse. Ordet sogn er afledt af »at søge« d.v.s., et sogn er et landområde, hvis beboere søger det samme gudshus. Oprindelsen går ganske givet langt tilbage i hedensk tid. Er stednavnet Helleskov en mindelse om en hellig skov fra hedensk tid? Eller er det blot afledt af det olddanske ord hælla – en skråning?

Senere i kristen tid overtog kirken sogneinddelingen, og kirken blev lagt i sognets største og mest centrale landsby – ofte på samme sted som det hedenske gudehov. Sognet fik ligeledes gerne navn efter kirkebyen.

Om herredets oprindelse og egentlige betydning hersker der mere usikkerhed. Karakteristisk er det, at alle herreder i landet har adgang til havet. Man er derfor af den mening, at et herred oprindeligt betegnede et område, der i tilfælde af ledingsopbud skulle stille et vist antal skibe og mænd. Senere kom det så til at betegne en retsinddeling.

Claus Kølln

- Litteraturliste:** Danmark – land og folk: *Hans Kjær*: Fyns Oldtidsmindesmærker. Turistforeningen for Danmark – aarbog 1925: Sydfyn og omliggende øer. *Johs. Novrup*: Landsbyen og det danske samfund. Min hjemstavn nr. 9: Sydøstfyn. *F. Hjort*: Midt fyns historie og topografi. *Kristian Hald*: Vore stednavne. *Frits Hastrup*: Danske landsbytyper. Svendborg amts historiske samfund: Medlemsskrift 1932. Svendborg amts bebyggelsesnavne – udgivet af stednavneudvalget. *Kaj Jensen*, tidl. Skaarup: personlige meddelelser.

Sct. Hans Kirke i Skaarup

Den ydre ramme

Der er en så nøje sammenhæng mellem kirke og sogn, at de to begreber kan ikke skilles. Skaarup kirkes historie er også Skaarup sogns historie. Således har det været fra ældgammel tid lige til nu.

Med kommunalreformen af 1970 har man gennemført en anden kommuneinddeling. Derved er sagen blevet en anden.

Men her holder vi os til den gamle enhed: kirke og sogn. Hvornår der første gang blev rejst et kristent Gudshus, en kirke, i Skaarup sogn, ved ingen. Sandsynligvis skete det o. år 1000, først bygget af træ, siden af sten.

Når Skaarup kirkes historie skal skrives, må man derfor lade stenene tale. Da man ved, at vore gamle granitstenskirker så godt som alle er bygget i det 12. århundrede, kan man beregne kirkens alder til 800–900 år.

Den har ælde. Det kan man se deraf, at man også har benyttet fraadsten ved dens opførelse. Blandt andre steder er korgavlen rigeligt forsynet med fraadsten. Det samme gælder indgangportalen over syddøren. Om man oprindeligt helt har anvendt dette materiale, får stå hen.*) Men interessant i denne forbindelse er det, at man har påvist et leje af kildekalk i Ø.Aaby (Se W. Bay: De fynske frådstenskirker. Fynske Aarb. 1942–46 S. 420 f.).

Det første historiske vidnesbyrd om Skaarup kirke har man fra en paveleg skrivelse udstedt i Avignon i Sydfrankrig år 1319. Heraf fremgår, at kirken er indviet til Johannes Døberen. Dens navn er derfor rettelig: *Sct. Hans Kirke*. I brevet gives der dem, der besøger eller yder hjælp til kirken, fritagelse for kirkebod.

Naturligvis har kirken i tidens løb været udsat for mange forandringer. Nogle af dem har været af en ret hårdhændet karakter. Mens således den

*) Det skal dog bemærkes, at Trap: Danmark V. udg. under henvisning til Helms: Tufstenskirker, s. 110, anfører, at den romanske kirke var en frådstensbygning på en sokkel af granitkvadre.

rundbuede syddør er bevaret, er norddøren, der indvendig ses tilmuret som niche, foroven ødelagt af et senere vindue. På samme måde har man hensynsløst gennembrudt sydmuren og derved ødelagt de kalkmalerier, som fandtes der ved den sidste kirkerestaurering, men ikke stod til at redde. Kun nogle viekors ses endnu som de sidste spor af hine tiders forsøg på at fremstille den bibelske historie. Det kan dog stadig ses, at kirken oprindeligt har været opført i romansk stilart. I sydmuren er således bevaret et tilmuret rundbuevindue. I syddørens østkarm sidder der forneden en kvadersten med en del af et primitivt skibsrelief fra romansk tid. Og udvendig er kirken prydet med lisener og buer. Af den oprindelige romanske kirke står kun skibet tilbage. Men da man senere brød koret ned og opførte et nyt af kampsten og i skibets bredde, tog forandringerne fart. Skibet blev forlænget mod vest. Kirken fik hvælvinger, der opførtes et tårn (mod vest) med takkede gavle og et våbenhus i syd.

Det er naturligvis ikke længere muligt at sige i hvilken rækkefølge de forskellige arbejder blev udført eller at tidsfæste dem nøjere. Men tager man sit udgangspunkt i altertavlens anskaffelse, tager man næppe fejl. Den kan dateres til omkring 1470 og kom til, da man udvidede koret. Nu har den prydet Skaarup kirke siden. Fem hundrede år – det er dog et spand af tid! Disse store forandringer har da efter al sandsynlighed fundet sted i løbet af 1400-tallet.

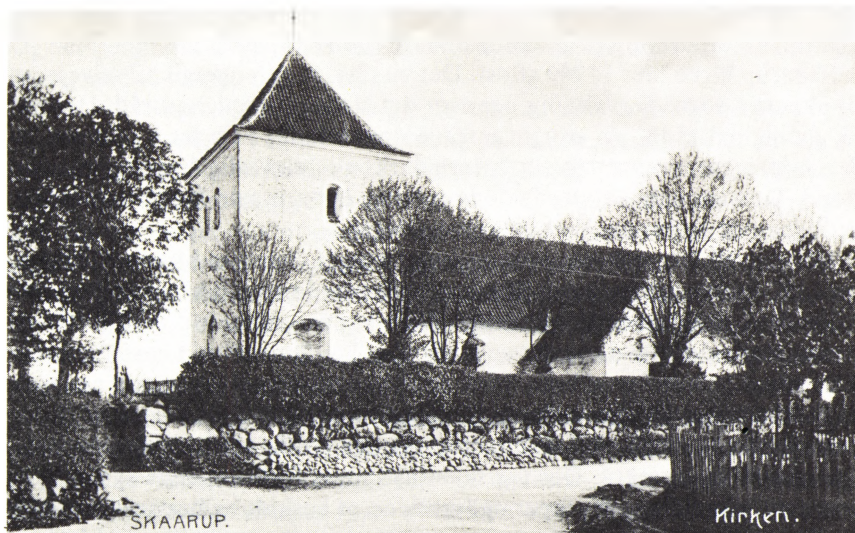
Man fristes til at citere Johannes V. Jensen:

Henfarne slægter – forglem dem ej!
I arv de gav dig en ædel gave.

Den såkaldte »Skaarupøre kirke« er en tilbygning af nyere dato. Den er opført af små mursten. En indvendig tavle fortæller, at den blev bygget år 1754 af H. C. Valckendorfs enke: Anna Margrethe v. Halem. Navnet »Skaarupøre kirken« hidrører muligvis fra den omstændighed, at fiskerne og landbrugerne fra Skaarupøre her fandt deres faste pladser.

Ved korets nordside havde der siden 1708 stået et gravkapel af bindingsværk, opført og brugt af slægten Valckendorf. Det blev nedrevet i 1862 og i stedet opførtes det nuværende sakristi. De kister, der stod i kapellet, blev nedsat i et gravkammer under kirkens kor.

En senere kirketiendejer, som omkring århundredeskiftet havde erhvervet herregården Klingstrup og derved tillige var blevet ejer af Skaarup kirke, foretog i året 1803 »formodentlig i forbindelse med en hovedreparation nogle temmelig uheldige og smagløse forandringer med Skaarup kirkes ydre, der, som det synes, nærmest gik ud på at udslette de endnu tilstedeværende spor af ældre kirkelig bygningsstil. Tårnets overdel med de takkede gavlmure (og blytag?) blev således nedtaget og erstattet med den

Skaarup Kirke

lidet klædelige pyramideformede hat af røde tagsten, som ligeledes findes anbragt på adskillige andre kirketårne i denne egn. Endvidere forsvandt de takkede gavle fra kirkens østre endemur og fra våbenhuset, ligesom også fra det ved kirken beliggende Valckendorfske kloster«.

Således beretter ¼ århundrede senere sognepræst og seminarieførstander i Skaarup, professor I. C. Schurmann i sin bog om »Valckendorferne på Klingstrup« (1882, Odense). Man mærker den indestængte harme over en sådan hensynsløs adfærd hos den mand, der ellers skulle høre til »den dannede klasse«. Han var etatsråd og blev siden stiftamtmand i Ribe! Professor Schurmann bemærker med bidende ironi: »Det hele fik derved et temmelig hverdagsagtigt og simpelt udseende – hvad forøvrigt jo vistnok var, tidens smag, der i det hele, hvad enten man seer hen til datidens offentlige bygninger eller til dens vaaningshuse f. ex. på større gårde, næppe ganske kan frikjendes for, i pakhusstilen at have fundet det yndede udtryk for »ædel simplicitet«. Med ikke ringe malice tilføjer han: »Til minde om denne bedrift sattes imidlertid på tårn-pyramidens spids en jernfløj, der ved bogstaverne *H(ans) K(oefoed)* og årstallet 1803 endnu erindringslægt om, når forandringen er udført og – hvem den skyldes«. Har Skaarup kirke således været i hænderne på mennesker, der mere så på deres egne interesser, og det vil jo her sige deres pengepung, så har den også haft ejere, som ofrede noget for dens bevarelse og forskønnelse. Her-

om er allerede fortalt. Tilbage står en omtale af den sidste og mest gennemførte restaurering. Den fandt sted i årene 1954–1955.

Skaarup kirke blev i 1949 afløst. Det vil sige, at den overgik til selveje og til Skaarup sogns forvaltning gennem det stedlige menighedsråd. Derved fik menighedsrådet sin største opgave nogensinde. For det stod klart, at der måtte gøres noget for at bringe kirken i forsvarlig bygningsmæssig stand. Den var som så ofte før i dens lange historie kun blevet nødtørftig vedligeholdt og bar umiskendelig præg deraf.

Når det af Jac. Madsens visitatsbog fremgår (han var biskop i Odense fra 1587–1606), at præsten i Skaarup opbevarede sit øl i kirkens tårnrum, lyder det i nutidsøren besynderligt. Man kunne endnu indtil 1954 påvise stedet, der siden havde været anvendt som kalkkule. Nutid har imidlertid ikke noget at lade fortid høre. Helt op til vor tid blev tårnrummet anvendt til redskabsrum for graveren og til oplagsrum for kirkens brændsel. I besættelsesårene 1940–1945 måtte man således skaffe plads til store mængder af tørv og brunkul. Det var ikke just noget forskønnende syn og gav graveren, der tillige var ringer og fyrbøder, et beskidt og besværligt arbejde. Hvor ofte måtte han ikke vinternætter igennem opholde sig i kirken for at sørge for, at ilden blev holdt vedlige, så kirken kunne være opvarmet til søndagens gudstjeneste. Hele det besvær påtog han sig for en ringe løn.

Den almindelige vedligeholdelse af kirken udvendig og indvendig var også et forsømt kapitel. Dels måtte det jo ikke gerne koste noget. Dels måtte det blive derefter, når tiendeejeren sendte sine avlskarle og daglejere op for at kalke kirken både ude og inde og foretage de nødtørftigste reparationer.

Der havde dog tid efter anden været rådet bod på de værste skader. Her skal blot nævnes nogle af de arbejder, som blev sat i værk. En hovedreparation i foråret 1878, »hvorved kirkens indre blev betydelig forskønnet« (Schurmann), kirkeladens omdannelse til ligkapel efter ophævelsen af stiftelsen »Skaarup kloster« ca. 1920, Nationalmuseets istandgørelse af kirkens gamle fløjaltertavle 1929. Men der var endnu meget at gøre. Spørgsmålet var, hvor meget kunne og ville man binde an med? Menighedsrådet trådte i forbindelse med arkitekt E. Mindedal-Rasmussen, Ollerup, som efter et grundigt forarbejde, forelagde hele tre planer. Spørgsmålet var jo hele tiden, hvor meget man kunne klare økonomisk. Mod alle forventninger valgte menighedsrådet den plan, som var den mest omfattende, den dyreste og den bedste. 200.000 kr. skulle det koste.

Naturligvis var der delte meninger både i menighedsrådet og i sognet. Det kunne også komme til skarpe meningsudvekslinger. Men det blev et

enigt menighedsråd, som trods alle modsætninger gennemførte planen. Og det tjener det daværende råd til ære, at det havde mod og vilje til at gå i gang med så stor en opgave.

1954–1955 blev Skaarup kirke gennemrestaureret under kyndig og dygtig ledelse af arkitekt Ejner Mindedal-Rasmussen, som her har sat sig et mindesmærke som en forstående, nænsom og indsigtfuld kirkearkitekt.

Han har således skabt et for en landsbykirke usædvanligt stort og smukt kor. Og som noget sikkert enestående i Danmark lod han fundamentet for alterbordet opføre af det gamle bygningsmateriale: fraadsten (kildekalk). Oven på dette fundament hviler en plade af ølandssten. Den vejer 1 ton og blev i vinteren 1955 fragtet over isen fra Øland til Sverige og videre til Horsens, hvor den blev tilhugget af et stenhuggerfirma, inden den kom til at pryde Skaarup kirkes alterbord.

Når man betragter frådstensfundamentet nøjere, er det en fryd for øjet at se det fine spil, der er i stenfladerne. Den nederste kant af fundamentet er tilskårne frådsten, der fandtes som løs materiale i det gamle alterbords fundament. Fundet af disse førte til tanken om at bygge alterbordet helt op af dette materiale.

Men det er helhedsindtrykket, der tæller, og ikke de enkelte detaljer. I kirkens 800-årige historie har dens indre næppe fremtrådt i en mere harmonisk og skønnere skikkelse end tilfældet er nu. Den, som søndag efter søndag gæster sognets Gudshus, må uvilkårligt istemme Davidssalmens ord: Hvor elskelige er dine boliger, hærskarers herre! Ps. 84,2. Eller nynne på Grundtvigs gendigtning:

Hyggelig, rolig, Gud, er din bolig,
inderlig skøn.

D.d.S. 378.

Den indre udsmykning.

I Skaarup kirkes lange historie har den mange gange båret præg af fattige tider og manglende sans for, at sognets Gudshus stedse kunne være en smuk og værdig ramme om gudstjenesten og de kirkelige handlinger. Her mødtes sognefolket efter hverdagens ofte brydsomme og ensformige slid. Her mødtes de i glædens og sorgens stunder, ved alle livets skelsættende begivenheder. Fælles for dem alle var det, at de trængte til noget, der kunne løfte deres sind op. I de gamle dage, da gudstjenestesproget var latin, lød det således: Sursum corda – Hjerterne opad!

Da modersmålet kom til sin ret – også i gudstjenesten – lød det festligt og tilskyndende:

Opløft eders hjerter til Herren! Lad os prise hans navn!

Men der skulle ikke blot være noget for øret, men også for øjet. Det var jo i hine tider ikke hver mands sag at læse. Godt var det da, om man gennem øjet kunne modtage hellige indtryk. Derfor betyder et kirkerums udsmykning overordentligt meget. Lad os værdsætte dem, der forstod dette og på forskellig vis bidrog dertil. Skaarup kirke har også haft sine velyndere, som skænkede kirken smukke gaver. Givetvis har de været flere end vi ved. Men deres navne er ikke alle blevet bevaret for efterslægten. Måske er det gået på samme måde med de prydelser eller gaver af anden art, hvormed de har betænkt kirken.

Skaarup kirkes største klenodie er *den trefløjede altertavle* fra den katolske tid. Man ved ikke hvem, der har skåret den, eller hvem, der har ladet den udføre. Men den er et smukt billedskærerarbejde, et »sengotisk snitværk fra ca. 1470« (Trap).

Den viser i midtskabet korsfæstelsen og i fløjene Kristi korsgang, hudstrygning, bespottelse og opstandelse. Også den har været udsat for en senere tids uforstand og ukyndig behandling. Men Nationalmuseet har – som tidligere omtalt – restaureret den i 1929 og givet den dens oprindelige farver tilbage. Øverst på altertavlen står med forgyldte bogstaver følgende indskrift på latin:

Crucifixum in carne laudate, et sepultum propter vos glorificate resurgentemque a morte adorate.

I dansk oversættelse: »Lovpris ham, der blev korsfæstet i kødet (c: som menneske), herliggør ham, der blev begravet for jer og tilbed ham, der stod op af døde«.

På alterbordet står *kalk og disk* af gammelt sølv. Her møder vi for første gang giverens navn: Johan Bockholt, som i 1588 gav »en statelig forgyldt kalck og disk« (Jac. Madsen). Begge dele blev siden fornyede af Jørgen Henning Valckendorf og Helle Trolle (1694) og forsynet med deres våben og initialer og indskrift: »Schaarup Kirckis kalk renoveret«. Disse havde året før skænket en sølvvæske til brødet med denne indskrift: Denne Esche er givet og altid skal bruges til Skorup Kirckis Kirckebrød. 1693.

Kalk og disk og brødæske er stadig i brug i Skaarup kirke. Dog er alterkalken i 1974 blevet »renoveret« af kunstnerparret Bent og Helga Exner. I parentes bemærket: Kirkens gamle messehagel har et broderet krucifiks, der muligvis stammer fra et ældre hagel, som i 1581 blev givet af ovennævnte Johan Bockholt og hans hustru Lisbeth Urne (død 1584).

Kirkens døbefont er nu anbragt i koret. Den har ikke altid stået der, men oprindelig været anbragt i nærheden af indgangsdøren. Deri lå noget symbolsk. Som dåben er indgangen til Guds rige, således måtte man ikke komme frem i kirken, før man var døbt. Det er dette Grundtvig har grebet

og givet udtryk i dåbssalmen: »Guds-husets dør er i vor dåb, hvem derad vil indgange, ham møder herlighedens håb og paradiset sange«. (D.d.S. 398,1).

Skaarup kirkes døbefont er så gammel som kirken selv. Den er en romansk granitfont med nedadvendt rundbuefrise under fire mandshoveder. Man kan uden overdrivelse sige, at denne er kirkens ældste kunstværk. Med hvor stor omhu de gamle stenhuggermestre har udført deres arbejde, kan man danne sig en forestilling om ved at betragte den mislykkede fontekumme, som nu står opstillet i tårnrummet. Den fandtes i 1954, anvendt som fod for døbefonten i koret. Da den påbegyndte font slog revner, har man rask standset arbejdet, kasseret den og tilhugget en ny. Man tillod sig ikke nogen sjusk i det, man lavede. Derfor er den mislykkede font med rette kommet til ære og værdighed 800 år efter. Nu står den som et vidnesbyrd for senere slægter om vore forfædres kunstneriske kunnen og solide håndværk.

Dåbsfadet er et messingbækken, som angives at være af sydtysk oprindelse fra ca. 1575 (Trap). Det bærer indskriften: Jomfru Anna Beate Valckendorp haver til Guds ære og Skaarup kirckis dåb til prydelse givet dette vandbecken 1694, som til ævindeligen eie udi funten skal forblive«.

På kirkens nordvæg hænger i koret et *sengotisk korbuekrucifiks* med de fire evangelistsymboler som afrunding af korsarmene.

Medens vi er i koret, er der endnu to ting at gøre opmærksom på. Over døren til sakristiet hænger *en egetræstavle* med Valckendorfernes og Trolernes våben øverst og med bogstaverne I. H. V. – H. T. (Jørgen Hennig Valckendorf og Helle Trolle). Derunder forkrænkelsens sindbilleder og følgende indskrift: »Korset i tiden, kronen i evigheden« – »Gud i øje, salighed i eie«.

Derefter følger et gravvers, der helt er affattet i tidens stil. Denne tavle stammer fra det gravkapel som Jørgen Henning Valckendorf i 1708 havde ladet opføre på kirkens nordside. Tavlen, der var smurt over med en cementgrå maling, blev ved restaureringen i 1954 i standsat og fremtræder nu i sin oprindelige skikkelse.

Og endelig er der *fire farvede glaseruder* i korvinduet mod syd, med indbrændt våben og navne: »Jørgen Henning Valckendorph, Helle Trolle 1707«. Det er ifølge prof. Schurmann »en skrøbelig rest af et helt vindue med forskellig farvede ruder, der i sin tid har været givet til prydelse for kirken og har været egnet til at kaste et dæmpet lys med et ejendommeligt skjær over choret«. (Valckendorferne på Klingstrup, s. 94).

Om *prædikestolen* er der intet særligt at berette. Den er et billedskærerarbejde i senrenæssancens stil og angives at være fra anden fjerdedel af

1600-tallet, d.v.s. o. 1650. Hvem, der har været billedsnideren, som det hed dengang, er uvist. Hvem, der har bestilt dette arbejde og skænket det til Skaarup kirke, foreligger heller ikke oplyst. Man tør måske formode, at det har været den ny ejer af Klingstrup: Henning Valckendorf, som i 1637 købte gården og dermed også blev ejer af kirken med tienderet og patronatsret (kaldelsesret), men dermed også med ansvaret for dens vedligeholdelse. Tiden skulle vise, at dette sidste blev varetaget på smukkeste vis.

Kirkens *to lysekroner* har hver deres historie. Den største, som hænger i skibet bærer følgende indskrift: »Anno 1701 hafuer Velb. Hr. Amptmand Jørgen Henning Valckendorf til Klingstrup, Hans Kongelig Majestæts Amtmand ofuer Rugaards Ampt, og hans kiere elskelige Frue, Velb. Fru Helle Trolle gifuet denne Liuse-Kronne her til Schaarup Kircke, Gud fornemmelig til Ære og Kircken til Zirat og Prydelse«. Men ikke nok med det – der er også indgraveret følgende vers:

»En Liuse-Krone her udi Guds Tempel henger.
Ved Ordets klare Lius hver Christen Sjæl sig trænger
At blifue ret opliust i sit formørcket Sind
Og gaa paa Dyders Vey til Liusets Jesum ind.«

Den anden lysekrone hænger i koret. Den er af nyere dato og er en gave fra fisker i Aabyskov, Chr. M. Christensen og hustru, ophængt i koret 1955 efter endt restaurering. Det står vist ingen steder skrevet, men det er dog værd at vide for senere slægter, at denne gave er givet »i taknemlighed for Guds godhed imod os«. Således udtalte giveren sig overfor den daværende sognepræst. I skibet hænger også en *skibsmodel* fra 1801, istandsat og fornyet 1954–1955.

På skibets sydvæg fandtes tidligere *et epitafium* over sognepræst Knud Hansen Trochmann, † 1732, og dennes hustru. Det er nu ophængt i tårnet.

Kirkens orgel er af gammel oprindelse, indrettet og bekostet af Henning Christopher Valckendorfs enke, Anna Margaretha van Halem 1755. Orgelværket blev helt fornyet i 1929, men orgelfacaden i rokokkostil og med morsomme musikantbilleder er bevaret. Ved kirkerestaureringen i 1954/55 blev orgelet flyttet fra sin plads ved tårnudgangsdøren og anbragt i »Skaarupørekirken«s halve korsarm.

Bag denne gave lå et ønske om at bringe »god skik og orden i sangen«. Men samtidig tænkte fru Anna Margr. von Halem på ungdommens kristelige opdragelse, idet hun ved testamentarisk bestemmelse oprettede et skoleholder embede, hvis indehaver tillige skulle være organist. Til dette »andenlærerembede« henlagdes en legatsum, hvis renter skulle afholde lærerens og organistens løn. Tilmed opførtes et hus i nærheden af kirken

beregnet til skolestue og fribolig for læreren. Det fremgår af fundatsen, at der i forvejen eksisterede en degneskole. Nu oprettedes der en ny, særskilt bestående skole, som i forening med organistsjenesten ved Skaarup kirke skulle forestås af »en apart person«, d.v.s. en anden end sognedegnen. Til forskel fra sogneskolen blev den derfor kaldt »*Organistskolen*«. Den har bestået lige til vor tid og fungerer stadigvæk efter sin bestemmelse omend under andre former. Det er værd at lægge mærke til fundatsens ord: »Mit eneste øjemærke ved denne indretning er alene, at ungdommen med flere lærere måtte forsynes, følgelig kunne få så meget bedre kundskab og oplysning i Guds ord og christelig tro«. Fromhed, praktisk sans og vidsyn går hånd i hånd.

Til kirkens udsmykning må også henregnes *kirkens 3 klokker*. De bærer årstallene 1833, 1837 og 1856 samt klokkestøbernes navne. I Traps »Danmark« anføres, at Skaarup kirke har ejet en klokke, der o. 1475 blev støbt af klokkestøberen Johannes Henrici. Om dens senere skæbne vides intet.

Klokkerne blev omhængt og klokkestablerne fik nye kuglelejer 1954-55.

Festligt er det, når der ved højtiderne ringes med alle tre klokker og de sender deres malmtoner ud over by og land. »Kom nu – kom nu!« synger det i luften.

Skaarup Hospital

Men inden vi forlader kirkebygningen, må endnu en til kirken hørende bygning omtales. Det drejer sig om *den gamle kirkelade* i kirkegårdens sydøstre hjørne. Her afleverede bønderne deres tiendekorn. Her blev det tærsket og efter tærskningen delt i tre lige store dele. Kongen skulle have den ene, præsten den anden og den tredje gik til kirkens vedligeholdelse.

Men i 1642 beslutter den daværende kirkeeejer, Henning Valckendorf, og hans hustru, Anna Barnekov, at indrette kirkeladen til en fribolig for fem fattige i Skaarup. Men ikke nok dermed. De sørger også for at anbringe en kapital, således at de til enhver tid i »de fattiges hus« eller »Skaarup hospital« boende får tillagt en årlig ydelse i penge eller naturalier.

Dette bliver bekræftet i en »Fundats for Skaarup hospital« 1652. Der blev desuden lagt et stykke jord til, således at hver beboer havde sin lille private have, Et senere medlem af den Valckendorfske slægt oprettede et legat på 5000 rigsdaler »til Klingstrup gods' fattige samt til en skoleløn og underholdning i Skaarup sogn«. Det vedrører den tidligere omtalte lærer ved organistskolen. Men i fundatsen for dette legat (1772) er der af rentesummen bestemt et beløb på 10 rd., som skal tillægges degnen i Skaarup

Den gamle kirkelade i Skaarup

og alle hans efterkommere. Han skal så til gengæld forpligte sig til: »hver morgen kl. 9 at holde bøn med fattige i hospitalet samt læse et kapitel udi bibelen for dem derinde, som til deres opbyggelse og kundskab findes bequem«.

Skaarup hospital eller »klosteret«, som det hed i daglig tale, har fungeret efter sin bestemmelse lige til o. 1920. Da ophævedes friboligen og beboerne overflyttedes til Skaarup sogns alderdomshjem. De ydelser, som var tillagt hospitalet, omsattes i rede penge eller obligationer, hvis renter uddeles til folk i sognet, som har hjælp behov. Bygningen indrettedes til ligkapel. Restaureret 1954-55.

Af det, som her er berettet, fremgår, at slægten Valckendorf til Klingstrup har betydet meget for kirke og sogn på dette sted igennem snart 300 år.

Det vil derfor være på sin plads at give en oversigt over de gaver og stifelser, som Skaarup sogn har nydt godt af indtil nu, og som skyldes Valckendorferne.

Det er:

- 1) Skaarup hospital (»Klosteret«) med pladser og underhold for 5 fattige. Nu omdannet til Skaarup hospitals legat.
- 2) Et legat på 10.000 kr., kaldet Valckendorf's legat.

- 3) »Organistskolen« i Skaarup med skolehus, lærerbolig og have samt bidrag til lønning for lærer og organist. Nu overgået til Skaarup Statsseminarium. Dog tilfalder legatbeløbet på 120 kr. organisten uanset, om denne er lærer eller ej.
- 4) En tilbygning af en halv korskirke, »Skaarupørekirken«.
- 5) Et messingbækken til døbefonten.
- 6) Fornyelse af kalk og disk, samtidig skænket en sølvvæske til brødet.
- 7) En stor lysekrone.

Med disse donationer har den Valckendorf'ske slægt sat sig et smukt minde om dens virke i Skaarup sogn. Dens forhold til kirken og sognet bærer præg af mennesker, der har følt, at adel forpligter. Der er heller ingen grund til at betvivle, at de mente det oprigtigt, når de på denne måde ville give udtryk for deres taknemlighed for »den velsignelse den gode og nådige Gud havde betroet« dem.

Det kirkelige liv

Vi har hidtil beskæftiget os med de ydre ting. Med det, som kan måles og vejes og ses. Men det er ulige vigtigere med det, som ikke umiddelbart kan registreres eller blotlægges: det åndelige liv, som kirkebygningen er den ydre ramme om.

Hvor stærkt har det været, hvor meget har det betydet i sognets liv, i den enkeltes hverdag, i hjemliv, i arbejde og fritid?

Det er dette troens liv, som næres i fællesskabet om ord og sakramenter, om bøn og lovsang, vi gerne ville vide noget om.

Men det er klart, at her tales om personlige ting, som ikke altid kommer åbent til udtryk. Sit inderste krænger man ikke ud for alle og enhver. Man er varsom med at røbe de troens oplevelser, som er en sag mellem Gud og den enkelte.

Forholdet er, at man heller ikke ved ret meget om det kirkelige liv i Skaarup sogn langt tilbage. Der er ingen særlig kendte begivenheder, før vi når op omkring 1800-tallet. Men hvad der har lejet sig i menneskesind som en god bagage at føre med sig på rejsen kan vi kun gisne om. Dog, det skal nok gælde for de gamle slægter som for de ny, at i sognets kirke:

Dér hentede de bod for de tungeste savn
og styrke til vandringens møje,
dér fangede de freden i Jesu navn,
da mødig de lukkede sit øje.

D.d.S. 284,5.

Så har der da været levet kristenliv i Skaarup sogn både i den katolske tid og sidenhen, da reformationen ved Martin Luther gik som en fejende vårvind over landet. »Evangeliets lyse dag«, som man talte om dengang, skabte en lovsyngende menighed. Et nyt væld af salmer og salmetoner brød frem.

Ja, selv i rettroenhedens (ortodoksiens) tørre tid og i fornuftdyrkelsens (rationalismens) døde tid overvintrede den kristne tro i det jævne folks hjerter og sind. Hos de stille i landet var den grobund, hvor vækkelseskristendommen kunne slå rod, først med pietismen i 1700-tallet, senere med de kristelige og folkelige vækkelser i 1800-tallet. En frugt deraf er Brorsons og Grundtvigs salmer, som stadig lever i den danske kirke og synges søndag efter søndag ved menighedens gudstjeneste.

Men ved vi ikke ret meget om, hvordan det kirkelige liv udfoldede sig i forrige tider, eller om hvilke præster der virkede i sognet, er det anderledes i nyere tid. Fra omkring 1800 og til op i 1900-tallet har der været en række præster her, som i kraft af deres personlighed og deres gerning har sat deres præg på Skaarup sogn og øvet en mærkbar indflydelse.

I hele perioden fra 1800 til 1900 er sognepræsten i Skaarup tillige seminarieførstander. Her vil vi fortrinsvis beskæftige os med den side af præsternes gerning, som vedrører kirke og sogn. Deres virksomhed som seminarieledere vil blive omtalt andetsteds.

I det følgende omtales 6 af de præster, hvis liv og virke vi kender noget til og som i mere end et århundrede har været præster i Skaarup sogn.

Peter August Wedel (1794–1842)

Han fødtes i København 26. januar 1768, modtog privatundervisning og forberedtes til universitetet, hvor han tog teologisk embedseksamen 1789, 21 år gl.

Et og andet tyder på, at han havde tænkt sig en akademisk løbebane ved universitetet. Han erhvervede sig nemlig den filosofiske doktorgrad allerede året efter. Imidlertid blev han præst først i Allesø-Næsbyhovedbroby 1792, men allerede to år efter forflyttet til Skaarup. Her forblev han resten af sit liv fra 1794 og til 1842. Han opnåede både at fejre guldbrillup med sin hustru, Marie Sophie Vett, og halvtredsårs jubilæum som præst. I ægteskabet var der tre sønner og syv døtre.

Det skulle snart vise sig, at den unge sognepræst og dr. phil. ikke blot var en lærd mand, men en energisk og betydelig personlighed, der ikke lå på den lade side. Han interesserede sig levende for sit sogns forhold. Han var jo som præster dengang landmand blandt landmænd og delte disses kår. Derom vidner en lille bog, som kom anonymt i 1799 hos Søren Hem-

Peter August Wedel

pel i Odense. Bogen hedder: »Hvorfor er det så vanskeligt at holde tjenstefolk?« og »hvorledes kan det dagligt voxende onde afhjælpes?« (Kan fås på Statsbiblioteket i Aarhus). Men forfatteren er dr. Wedel i Skaarup, der befinder sig i samme fortvivlede situation som de øvrige bønder i byen: »Det kniber med at få den tilstrækkelige arbejdskraft«. Og han interesserede sig brændende for menighedens og især for ungdommens oplysning. Denne trang til at undervise førte til, at han i 1803 med myndighedernes tilladelse oprettede et *skolelærerseminarium* i Skaarup præstegård. Her stillede han et lokale til rådighed og påtog sig ganske gratis for eleverne at undervise dem godt 5 timer om dagen. Wedel fik hurtigt myndighedernes bevågenhed og sin samtids agtelse. I 1807 blev han amtsprovst for Svendborg amt og fik i denne stilling skolevæsenet under sig. Hans emhedsområde udvidedes yderligere, da han i 1812 tillige blev sognepræst for Tved sogn.

Først i 1835 trak han sig tilbage fra ledelsen af det seminarium, han havde oprettet, og hvis undervisning han havde forestået og givet sin store arbejdskraft uden tanke på personlig vinding.

Men for dette sit uegennyttige og opofrende arbejde blev han belønnet med biskops rang.

Der stod stor respekt om amtsprovst Wedel både i og udenfor sognet. Man kaldte ham »Paven i Skaarup«. Og det blev fortalt, at »i Wedels tid tog folk hatten af, når de gik forbi præstegården«.

Men hvordan var nu denne mand som menneske og som præst?

Han tilhørte i udpræget grad den retning inden for åndslivet, som kaldes rationalismen. Den er karakteriseret ved to ting: For det første går den ud fra som givet, at den individuelle fornuft er sandhedens kilde. Mennesket er af naturen væsentligt godt, og menneskelivets lykke er at finde i en stigende oplysning og en deraf følgende høj moral med pligtfølelsen som drivfjeder for den daglige livsførelse. »Man skal være i sin pligt«. Med hensyn til kristentroen bliver opgaven derfor at fjerne fra kristendommen alle tanker, som ikke findes begrundet i den menneskelige fornuft og ikke umiddelbart fremmer den moralske vandel.

Følgen heraf blev den opfattelse, at man hellere end at fordybe sig i den kristne tros lærdomme måtte »appellere til folks pligtfølelse og personlige interesser, lære dem ordentlig moral og gavnlige flid«.

Troskab i det jordiske kald blev sat i højsædet ud fra den tankegang: Hjælp dig selv, så hjælper Gud dig. Endnu i vore dage kan man høre folk sige: »Når jeg gør, hvad jeg kan, så må Gud om resten«.

Det var gået amtsprovst Wedel i blodet, at »kirkens dogmer var ikke tidssvarende, men at gøre Guds vilje er pligt til alle tider«. Derefter handlede han, hvad følgende gengivelse af et brev fra hans hånd vil vise:

»At være præst for at forevrævla min menighed noget tørt dogmatisk sludder har aldrig været min sag. Jeg anser dette for at være en fornuftig mand alt for uværdigt. At ville føre sjæle til himmelen, førend de er blevet gode og lykkelige på jorden er at begynde sagen bagfra – spænde hestene bag vognen – er det samme som at ville opnå virkningen uden at anvende årsagen. Nej! Gjør din menighed først til gode og lykkelige mennesker på jorden så vil himmelen åbne sig selv for dem, så behøve de ikke blod eller sår o. d., som dumhed og sværmerie og ugudelighed have foreskrevet til syndsforladelse og salighed – har altid været min maxime (rettesnor), den jeg uden undtagelse har søgt at virkeliggøre. Om jeg gjør dette, behager De selv at bedømme af følgende. Når forlanges vil jeg bevise det. Mine prædikener er sjældent dogmatiske – men som oftest af moralsk indhold. Menneskekjærlighed er i disse – jeg er ofte selv vred på mig herfor – min kjephest.

Efter prædiken anvender jeg en halv time hver søndag – uden i streng kulde og i høsten – til at katekisere. Herved gjør jeg min menighed ikke blot opmærksom på troens lærdomme, men gennemgår også deres pligter og rettigheder som mennesker og borgere; og giver dem en og anden forholdsregel for det daglige liv. For at opmuntre ungdommen til at indfinde sig herved jevnlig har jeg udsat nogle præmier af gavnlige bøger, som jeg uddeler hver nytårsdag. Dette har udrettet så meget, at jeg sjæl-

Diderik August Holberg

den har under 100 fremtrædende ved mine katekisationer.«

(Brev af 15. dec. 1801 til prof. R. Nyerup. Originalmanuskriptet findes i Universitetsbiblioteket, København.)

Her har vi manden: mindre optaget af troens indhold end af dagligdagens flid og stræben efter jordisk lykke; mindre optaget af evangeliets budskab om Guds kærlighed til syndere end af en etisk livsholdning som vej til himlen.

Som præst en tør moralist, som menneske en helstøbt karakter af et ikke ringe format.

Det var ikke sært, at en sådan mand måtte betragte det frembrydende vækkelsesrøre i Skaarup sogn med skepsis og mistro. Lægprædikanten i Skaarupøre, Johan Nielsen, forstyrrede hans cirkler. Men herom senere.

Diderik August Holberg (1842–50)

Han var født i Sorø 16. sept. 1804, blev theologisk kandidat 1827, var huslærer en tid, derefter ordineret kateket i Roskilde 1832, indtil han i 1835 blev seminarieforsøger i Skaarup og ved Wedels afgang tillige sognepræst her i 1842. I året 1838 indgik han ægteskab med Henriette Sophie Worsaae.

Om hans forholdsvis korte tid i Skaarup foreligger ingen efterretninger. Kun ved man, at seminariedirektionen forbitrede ham tilværelsen så meget ved sine indgreb, at han søgte bort og blev kaldet til sognepræst i Nør-

re Aaby-Indslev sogne. Han skildres som en klog og kultiveret mand. I to perioder var han landstingsmand for Fyns 6. kreds. På rigsdagen var han modstander af den reviderede grundlov. Og på lægmandsrøret så han med større forståelse end hans forgænger. Han døde 1883.

Jens Christopher Schurmann (1851–71)

Til forskel fra sine forgængere i embedet var han selv fynbo, født 16. juni 1812 på Sollerup ved Faaborg. Senere student fra Nyborg 1835, teologisk kandidat med udmærkelse (egregie) 1835. Efter nogle år som teologisk manuduktør blev han i 1846 kapellan ved Frue kirke i Aalborg og sognepræst for Sdr. Tranders. Han giftede sig i 1847 med sin kusine, Cathrine Marie Jensen, hvis mor var født Schurmann. I denne forbindelse skal det bemærkes, at slægten Schurmann er en gammel præsteslægt. Der har bl. a. været 3 slægtled som præster i Frørup.

I Aalborgtiden blev J. C. Schurmann medlem af den grundlovgivende rigsforsamling som repræsentant for Aalborg og gjorde sig hurtigt gældende. Den daværende kultusminister Madvig havde lagt mærke til ham og opfordrede ham til at blive seminarieforsøger og sognepræst i Skaarup. Han fulgte opfordringen, og 1851 blev han udnævnt til dobbeltstillingen som forstander og præst. Her faldt han godt til, og han blev her resten af sit liv. Han satte sin gerning så højt, at hverken et tilbud om Ribe bispestol (1867) eller om posten som kultusminister kunne lokke ham herfra.

Som seminarieforsøger var han ved sin livlighed og åndelige overlegenhed en højt skattet lærer. Han var en mester i det danske sprog. Og med sin fine, harmoniske personlighed og sin klare form øvede han en betydelig indflydelse på sine elever. Det siges, at seminarister fra Skaarup blev kendt for deres gode form. Sin største betydning fik han nok for sine elever gennem den tros lære, han udarbejdede, og som han dikterede for dem. Denne »Schurmanns dogmatik«, som anses for et meget dygtigt arbejde, gik siden i afskrift fra hånd til hånd. Ved dette lærebogsarbejde blev han til åndelig hjælp for mange lærere.

Med sin høje ranke skikkelse og sit smukke åndfulde ansigt gjorde han uvilkårligt et stærkt indtryk på dem, der mødte ham.

Som præst var han påvirket af biskop Mynster. Hans prædikener var klart evangeliske, vel udarbejdede og fremført i et sprog, så folk forstod, hvad han sagde. Som menneske var han uhyre nøjsom, levede spartansk men havde en åben hånd overfor dem, der var i trang. Personlige sorger ramte ham og hans hjem og gjorde den ellers så livfulde mand stille og indesluttet. Men der var trods dette en ridderlig finhed over ham. Han forstod at vise små venligheder.

Jens Christopher Schurmann

Om hans positive og forstående forhold til Johan Nielsen og hans trosfæller, skal siden fortælles. Professor Schurmann, som man sagde i daglig tale, regnedes for en af samtidens betydeligste seminarieførstandere. Allerede i året 1859 blev han belønnet med udnævnelsen til titulær professor og 20 år senere, i 1879, udnævntes han til »æresdoktor«, dr. theol. h. c. Diverse ordener manglede heller ikke. Men det gik ham næppe til hovedet.

Hans gode forhold til befolkningen viste sig også deri, at han i 18 år beklædte stillingen som sogneforstander her. Derom fortælles andetsteds.

Christian Frederik Skouboe (1892–94)

Født 9. april 1848 i K. Saaby, theologisk kandidat 1873. Efter en række år som lærer blev han i 1880 res. kapellan i Nyborg. Herfra kaldtes han i 1892 til sognepræst og seminarieførstander i Skaarup. Gift 1875 med Eleonora (kaldet Nora) Axeline Marie Kristine Nielsen.

Medens de fleste præster i Skaarup fungerer deres tid ud, fik Skouboe kun et kort virke her. I Nyborg brød den gigtssygdom ud, som plagede ham gennem mange år. Den bevirkede, at han måtte udføre sit arbejde siddende i en stol. 1893 blev det nødvendigt med en operation. Der stødte lungebetændelse til, og det blev hans død. Efter kun to år her døde han 46 år gl. Men han havde udrettet meget i skolens tjeneste. (Herom mere senere). Som præst var han meget veltalende, som skolemand bekendt for streng-

Christian Frederik Schouboe

Søren Martin Sørensen

hed. Her i Skaarup blev han imidlertid meget afholdt p. gr. a. sin mildhed og fasthed på samme tid.

Efter hans død blev de to embeder som sognepræst og seminarieforsøger adskilte. Og siden 1894 har præsterne alene været sognepræster.

Søren Martin Sørensen (1894–1923)

Født 11. april 1863 i Roskilde, theologisk kandidat 1888, samme år sognepræst i Sebber-Ajstrup ved Sebbesund. Herfra blev han kaldet til sognepræst i Skaarup 1894. Gift 1. gang med Marie Poulina Cecilie Dohn 1888. Ægteskabet opløstes i 1906 på grund af hustruens sindssygdom. Gift 2. gang med Marie Dorthea Langkilde Lauesen 1906. Hans år i Skaarup overskyggedes af den personlige tragedie, som ramte ham ved hans første hustrus sindssygdom. Den ytrede sig således, at det var umuligt for ham at beholde hende i hjemmet. Han bar det ellers med udholdenhed og sørgede omsorgsfuldt for hende. Men da lægerne erklærede, at hun var uhelbredelig, lod han sit ægteskab opløse og giftede sig påny.

Da brød stormen løs. Man var simpelthen forarget. At en præst kunne lade sig skille og gifte sig påny, skønt hans første hustru levede om end som sindssyg! Det gav dønninger ud over landet og det voldte en dyb splittelse i sognet. Helt ind i hjemmene mærkedes det, når den ene part forsvarede præstens handling og den anden var imod. Selvom pastor Sørensen kom ud for et stærkt krav om enten at søge sin afsked eller lade sig forflyt-

te, ville han ikke vige for modstanden. Han følte, at han trods alt havde ret. Der kom dog igen samling over menigheden, og da han døde i 1923 satte menigheden en sten på hans grav. Da han mærkede, hvor det bar hen, sagde han: »Hils min menighed og sig dem, at jeg dør i troen på syndernes forladelse«. Det blev det sidste minde om en dygtig og afholdt præst og et særdeles levende menneske. Et smukkere minde kan ikke stå over en mands gerning.

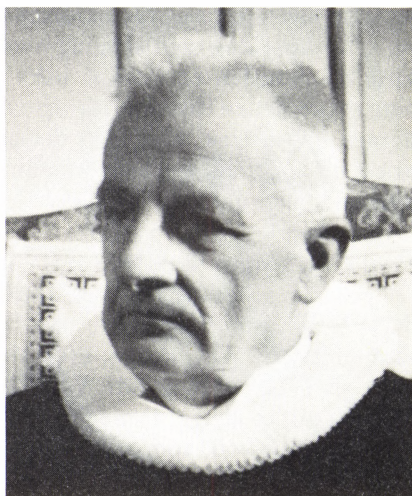
Hans Christian Rørdam (1923–45)

Født 11. august 1875 i Åker, Jønköping Len, Sverige, theologisk kandidat 1903; derefter en række år i U.S.A., først som højskolelærer, siden som dansk præst i Chicago. Efter sin hjemkomst sognepræst i Agri-Egens på Mols 1911, i Eltang-Sdr. Vilstrup ved Kolding 1916 og i Skaarup 1923. Han var gift to gange: 1) med Marien Bardenfleth, som døde 1918, 2) med Randi Schousboe, som døde 1947 i hjemmet på Frederiksberg, hvortil Rørdams flyttede, efter at han havde taget sin afsked med det fyldte 70. år.

Når pastor H. C. Rørdam valgte præstegerningen skete det, siger han selv: »først fordi det lå mig i blodet som medlem af slægten Rørdam, dernæst fordi det blev mig en hjertets trang at blive ordets forkynder«. Han var en selvstændig og særpræget natur, som havde kæmpet sig frem til det, han havde at bringe.

Den gl. præstegård i Skaarup

Hans Christian Rørdam

Men her vil vi lade en af hans venner fortælle. Pastor Johs. Bugge, Lynge, som var seminarielærer i Skaarup 1916–28, skriver således:

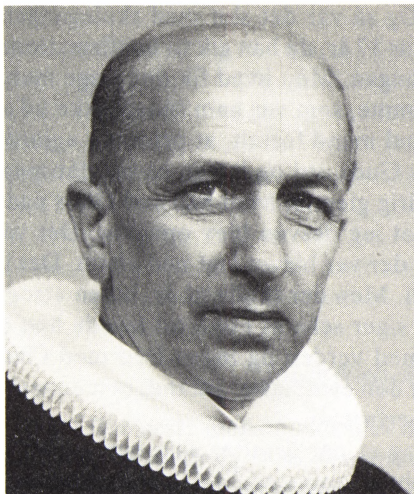
»Pastor Rørdam fulgte efter en mand, som var hans modsætning så at sige helt igennem. Forgængeren blev i årenes løb efter megen strid usædvanlig affholdt og oplevede ved sin sidste gudstjeneste i Skaarup at se de sidste af sine bitre modstandere blandt kirkegængerne; og det var ikke en afskedsprædiken; hans død indtraf kort efter.

Rørdam havde i den første tid vanskeligt ved at finde sig til rette i Skaarup. Men det er mit indtryk, at der i årenes løb udviklede sig et godt forhold mellem ham og befolkningen. Han var en enspændernatur, aristokratisk (slægtsarven), noget af en grandsigneur, men hans økonomi stod i misforhold dertil. Hans interesser var ikke theologiske, men æstetiske. Litteratur og kunst, og på disse områder var han velbevandret. Han var receptiv, ikke produktiv, med afgjort indlevelsessevne.

Det kristelige var en tilkæmpet arv; han var en mand i strid med sig selv. Evangeliets spænding mellem synd, skyld og nåde var hans livs inderste. Han kæmpede ensomt, ihvertfald som jeg kendte ham. Han havde vanskeligt ved at åbne sig for andre, men mod sine venner var han en såre trofast ven.«

Årene i Skaarup blev en god tid for pastor Rørdam. Han groede fast her, og det var ham svært at forlade stedet og gerningen.

Gennem alle årene som præst var det ham ikke blot en hjertets trang men også »altid en glæde at forkynde det glade budskab om frelsen i Jesus Kristus«. (Citat fra Rørdams selvbiografi. Bispearkivet i Odense).

Johs. J. Hansen.

Edith Hansen.

Pastor Johs. J. Hansen, der er denne artikels forfatter, var sognepræst i Skaarup 1945–68.

Lægprædikanten Johan Nielsen (1789–1867)

Blandt den række af »Ordets tjenere« i Skaarup sogn, som her er nævnt, vil det ikke være urimeligt at nævne husmanden Johan Nielsen fra Skaarupøre. Uden nogen uddannelse, uden nogen eksamen af nogen art, blev også han en »Ordets tjener«, hvis gerning bar frugt viden om. Gennem ham nåede den fynske vækkelse, som brød frem i begyndelsen af 1800-tallet i en række østfynske sogne med Kristen Madsen, Bregnør, som leder også at få indgang på Sydfyn og Langeland.

Dens betydning for kirkelivet på Fyn kan næppe vurderes højt nok. Ved den kom der liv i de tørre ben. Og da vækkelsen ebbede ud havde den sat frugt i et rigt menighedsliv, der fik farve fra to sider: Grundtvigianismen og Indre Mission.

Men nu lidt om den mand, der blev sjælen i det livsrøre, som brød frem i Skaarup sogn omkring 1830. Johan Nielsen hed han og bar ikke sit døbe-

navn forgæves. Han blev en Johannes Døber-skikkelse for disse egne, der kaldte folk til bod og omvendelse. Han var en fattig husmandssøn fra Øxendrup, født i Øxendrup sogn 14. januar 1789. I hjemmet var der 9 børn, og de kom tidligt ud at tjene.

Også Johan måtte afsted 9 år gl. Og så var det slut med skolegangen. Han blev sent konfirmeret, idet han var 17 år, da han gik til konfirmationsforberedelse hos provst Conradt i Langaa. Men hvad fik den unge mand med de gode evner og det hurtige nemme, som var ham tildelt, ikke ud af den præstegang! Han har som gammel mand fortalt, at provsten »gjorde sig megen umage for at indprente os Guds ord og lægge os vor dåbspagt og dens vigtighed på sinde, så jeg aldrig glemte, hvad han ved Guds nåde indprentede mig. Jeg kan nok sige, at jeg derved blev opvakt«. Det var sandt, han kunne ikke glemme, hvad der var blevet lagt ned i ham. Det lå der som en uro og en søgen efter fred. Men der skulle gå år, inden »troen brød gennem al angstens pile.« Han siger selv, at i den tid levede han et elendig liv, »jeg havde ingen fred med verden og ingen fred med Gud, men haltede imellem begge, og det er den elendigste tilstand, et menneske kan leve i, hvilket jeg tilfulde selv har erfaret«.

Imidlertid giftede han sig (1815) og et par år efter slog han sig ned i Skaarupøre, hvor han overtog et lille husmandssted (1817). Her boede han resten af sit liv. Stedet, han havde købt, kunne han ikke leve af. Derfor gik han ud som daglejer, og ved gilder var han efterspurgt som skaffer og spillemænd. Forøvrigt sammen med en ungdomsven: Hans Mikkelsen. Da denne blev kristelig vakt, fik det afgørende betydning for Johan Nielsen. »Han gav mig så meget at tænke på, at der fra den tid ved den Helligånds nåde opgik et lys i mit hjerte«. Således gik det til, at Johan Nielsen og hans kone efter indbydelse af Hans Mikkelsen i påsken 1826 kom med til en forsamling i hans hjem i Galdbjerg i Gudme sogn. Her talte to siden kendte mænd som Peter Larsen, Skræppenborg i Brylle sogn, og Anders Larsen fra Gamborg. Det var den første gudelige forsamling, de deltog i, »og den blev os til megen velsignelse«, fortæller han selv. Fra den tid af sluttede han sig klart til forsamlingsfolket, de hellige, som de spottende blev kaldt. Inden længe begyndte han selv at tale i forsamlingerne og holde sådanne i sit eget hjem. Han blev den selvskrevne leder af vækkelsesrøret på Sydlyn i kraft af sin gode forstand, sin evne til at tale folkeligt og letforståeligt og sit vindende væsen.

Men det skulle ikke gå af uden modstand. Han mødte ikke blot naboers hån og spot og fjendtlige uvilje, men han og hans familie kom til at lide direkte nød. For ingen ville give ham arbejde, skønt han ellers var en håndsnild mand, der forstod sig på at ordne mange ting.

Johan Nielsen

Hans skarpeste modstander blev dog amtsprovst Wedel i Skaarup. Efter det møde i Galdbjerg 1826, som blev så afgørende for Johan Nielsen, indbød han talerne til også at komme i hans hjem. Det lovede de, men pålagde ham ifølge konventikelforordningen af 1741 at anmelde for amtsprovsten, at de ville holde forsamlingen hos ham. Det voldte ham megen kval at bekvemme sig til den gang. »Jeg blev ved at tigge og bede Vorherre, at han dog ville styrke mig og give mig frimodighed, da det dog var hans ærinde, jeg skulle gå«, fortæller han. Så fik han øje på en opslået bog på bordet. Der læste han de ord af Jesus: I skal tale i lyset, hvad jeg siger jer i mørket, og prædike fra tagene, hvad der hviskes jer i øret! Og frygt ikke for dem, som dræber legemet, men ikke kan dræbe sjælen: frygt snarere for ham, som kan ødelægge både sjæl og legeme i helvede. Mt. 10,27-28. Da fyldtes han med frimodighed og gik ufortøvet. Han skulle også få brug for sin frimodighed, for nok blev han venligt modtaget, og provsten indvendte ikke noget mod forsamlingen. Men i samtalens videre forløb blev de stærkt uenige. »Da jeg kom til at bruge udtrykket »de hellige«, svarede provsten, at det var kun snak med de hellige. Der var ingen hellige uden Gud. Jeg sagde da, at jeg nødig ville bedrages i den så vigtige sag og især af ham, som skulle være min sjælesørger. Derfor bad jeg ham ikke sige mig andet, end hvad han mente. Hertil svarede han mig, at det var hans hjertens mening, at der ingen mennesker var hellige. Jeg spurgte ham, hvorledes han da forstod den tredje artikel, når han læste den i sin alterbog, hvor der står: »Jeg tror på helligånden, den hellige almindelige kirke, som er hel-

lige menneskers samfund – er det løgn, hvad der står i artiklen, hvorfor bruger De den da, når De døber børn?» Da jeg svarede ham således, blev han således, at alle hans lemmer rystede. Og skælvende svarede han: »Vi tror, at vi skal blive hellige en gang«. Jeg svarede da: »Det er jo rent forkert; thi jeg tror, at jeg er blevet det for længe siden«. Derpå spurgte han mig, hvornår jeg troede, jeg blev det. »Det tror jeg, jeg blev i dåben, da jeg blev betegnet med det hellige kors' tegn både på mit ansigt og på mit bryst. Blev jeg det ikke den gang, så bliver jeg det aldrig, og blev Deres Højærværdighed det ikke, den gang De blev døbt, så bliver De det aldrig«. Dertil svarede han: »Ja, min kære mand. Vi skulle jo være det, men vi er så svage«.

Denne samtale meddeles her, fordi den viser, hvilket stof Johan Nielsen var af. Der skulle på hans tid ikke så lidt mod til at træde op mod den, der på stedet repræsenterede den højeste åndelige myndighed. Men det forløb ikke altid så fredeligt. Da Johan Nielsen begyndte selv at holde forsamlinger, fik han en forbitret modstander i amtsprovsten og havde mangen en hård strid med ham. Det kan ikke nægtes, at Wedel lod bitterheden løbe af med sig og brugte udtryk, han ikke skulle have brugt, og midler, han ikke skulle have anvendt. Således sagde han en søndag på prædikestolen i Skaarup kirke: »De hellige skal forstyrres og jeg vil forstyrre og udrydde dem«. Og at han mente det skulle senere vise sig derved, at han udsendte »dels elever fra seminariet, dels anden pøbel, som undertiden havde sognefogeden, undertiden vor daværende skolelærer til anfører«, bevæbnede med store knipler, gærdestave og andre våben. Meningen var, at de skulle forstyrre forsamlingerne og jage folk hjem.

Men Johan Nielsen lod sig ikke standse. Han holdt forsamlinger her og der og blev redskab til en åndelig vækkelse, der satte spor rundt om på Sydfyn. Også til Langeland udstrakte han sin virksomhed. En kold vinterdag kom således 7 mænd fra Langeland gående over isen til Skaarupøre og bad ham komme over til dem og tale Guds ord. Han fulgte med dem, og tog sin gode ven, Hans Jørgen Hansen fra Hjælmkilddegård med sig. Han havde også fået nådegave til at tale Guds ord, siger Johan Nielsen om ham. Men om den langelandske virksomhed skal der ikke berettes her. Den udgør et helt kapitel for sig. Her skal kun nævnes, at han derovre blev forfulgt af øvrigheden, som ville anvende Konventikelforordningen af 1741 imod ham. Den satte jo snævre grænser for forsamlingsfriheden. Han kom i arrest, blev tre gange idømt pengebøder. De to sidste kunne han ikke betale. Så blev hans indbo solgt ved auktion. Det indbragte lige nok til at betale bod nr. 2. Den tredje måtte han »sidde af« og blev idømt 15 dages fængsel på vand og brød.

For retfærdighedens skyld skal det nævnes, at Johan Nielsen også fik venner blandt præsterne. De var ikke allesammen på nakken af ham.

Da således Jens Sophus Brandt kom til Ollerup i 1838 fik de gudelige forsamlings folk en ven i ham. Han og Johan Nielsen fik et langt og godt samarbejde. De holdt møder sammen i Ollerup-Kirkeby, i nabosogne, i kirker, i skoler, i fri luft eller på gårdene.

Brandt satte pris på Johan Niensens bibelske tale, der altid lagde trosordet (Troens ord ved dåben) til grund. Og han glædede sig over hans diskussioner med præsterne. Trods deres teologi, kom de til kort overfor Johan Niensens rige kristelige erfaring. Derimod smertede det ham, når øvrighedens og præsternes forfølgelse ramte Johan Nielsen. Og han tog kraftigt til orde mod de rygter, der gik om »udskejelser« ved de hellige forsamlinger. Brandt var iøvrigt den eneste præst på egnen, der ville arbejde sammen med de hellige.

Og da prof. J. C. Schurmann i 1851 kom til Skaarup som sognepræst og seminarieførstander, skiftede vinden retning for Johan Nielsen og hans trosfæller. Der opstod et hjerteligt og fortroligt forhold mellem de to mænd. De blev hinanden til gensidig hjælp og støtte.

Til bekræftelse heraf skal anføres nogle ord fra den tale, som prof. Schurmann holdt i Skaarup kirke ved Johan Niensens og hans hustrus guldbryllup i 1865:

»Og du i særdeleshed, min gamle ven, hvem jeg i dag hilser her med glæde: når du i dag ser tilbage på de mange forgangne år og på dit livs arbejde, da er det ret, at du iblandt dit livs gerning også ihukommer det, som du ved Guds nåde har arbejdet i hans riges tjeneste, og hvorved du har været mange brødre og søstre til glæde, til vækkelse, til oplysning, til bestyrkelse og trøst. Herren har visselig også brugt din tjeneste, brugt dig som et redskab iblandt de mange til at fremme og befæste hans rige på jorden. Du har i krafts, kærligheds og sindigheds ånd ikke villet adspredde, men samle. Ja, du har altid peget hen på Herrens kirke med hans nådemidler, der står som en kendsgerning også i vort folk. Og du har selv i gerningen vist, at det var dig alvor med dit vidnesbyrd og en samvittighedssag, idet du også har lidt for den sag, som du agtede ikke for din egen, men Herrens«. Disse ord var en smuk anerkendelse og et varmt håndtryk fra en højt dannet og rigt udrustet mand til en jævn og uskolet, men selvlært husmand. Som afslutning på denne beretning om »Spillemanden fra Skaarup-øre« skal tilføjes denne bemærkning: Indtil for nogle få år siden var hans grav endnu at finde på Skaarup kirkegård. Der var rejst en mindesten over ham og hans hustru med inskriptionen: Indenrigsmissionær Johan Nielsen.

Dermed hænger det sådan sammen, at der på Fyn i 1854 stiftedes en forening for Indre Mission med husmand Mads Rasmussen, Aarslev, som formand. Den antog Johan Nielsen som rejseprædikant. Siden benævnedes han sig selv som indenrigsmissionær. Denne forening sammensluttedes i 1861 med Kirkelig Forening for indre mission i Danmark.

Da Johan Nielsens gravsted blev inddraget, flyttedes mindestenen og findes nu bag kirkens korgavl. Der får den forhåbentlig lov at blive stående til minde om en mand, hvis liv satte dybe spor og bar frugt i et rigere menighedsliv.

Efter Johan Nielsens død i 1867 ebbede den bevægelse han havde sat igang efterhånden ud. Men forinden havde den faktisk allerede delt sig i to strømme: en grundtvigsk og en indremissionsk. Det skete, da gårdejer Chr. Hansen fra Vejstrup, som havde sluttet sig til »de hellige«, i 1849 brød med Johan Nielsen og søgte over til Vilh. Birkedal i Ryslinge. Dette førte siden til oprettelsen af Vejstrup Valgmenighed i 1874. Hertil sluttede sig ikke så helt få fra Skaarup sogn.

Sammenfattende kan det siges, at »de gudelige forsamlinger opdrog et lyttende og et syngende folk med sans for andet og mere end materielle værdier. Og samtidig forberedte de bondestanden til dens politiske frigørelse. I forsamlingerne vænnedes man til *at høre*, og kunsten at høre er betingelsen for åndeligt liv.«

Derfor er den fortid, vi har taget arv fra, værd at beskæftige sig med.

Johs. J. Hansen.

Kildehenvisninger:

A. R. Idum: Biskop Jacob Madsens visitatsbog 1929.

Trap: Danmark V. udgave.

J. Schurmann: Valckendorferne på Klingstrup. Odense 1882.

W. Bay: De fynske Fraadstenskirkker. Fynske Aarbøger 1942-46. S. 420 f.

Erik Horskjær: De danske kirker. Bd. 8, s. 191-193.

Johan Exner: 400 Landsbykirker.

Fr. Nygaard: Kristenliv i Danmark gennem 100 Aar 1741-1840. Gad 1897.

Søren Holm: Peter August Wedel - en rationalistisk Præst. Kirkens Verden 1961, s. 97.

Louis P. Jensen: En sydøstfynsk lokalhistorie. Svbg. 1951. Heri genoptrykt: Træk af Johan Nielsens liv. Det er hans egne erindringer, som udkom 1867.

A. E. J. L.: Spillemanden fra Skaarupøre. Fortælling, udk. på Kirkeklokkens Forlag, København. Uden årstal.

Paul Nedergaard: Dansk Præste og Sognehistorie III. Et personal- og sognehistorisk samleværk.

J. Schurmann: Ved Johan Nielsens og hustru Johanne Marie Johannesdatters guldbryllupshøjtid i Skaarup kirke den 2. oktober 1865. Trykt som håndskrift. Kjøbenhavn 1865.

Udskiftningen i Skaarup Sogn

Som omtalt i et tidligere afsnit er den endelige kolonisation af det område, der i dag betegnes som Skaarup sogn sket i vikingetiden. Derom vidner sognets bynavne. Hvordan er denne kolonisation foregået? Ja, derom kan vi kun gætte. Men man kan forestille sig, at en bonde er brudt op fra en allerede eksisterende landsby og har bosat sig et sted, hvor naturforholdene indbød til det. Da landet på den tid var dækket af skov, har han først måttet rydde et landområde af passende størrelse til at brødføde familien. Efterhånden har familien kunnet lægge større og større arealer under plov, og der er blevet jord tilovers at dele med sønner og andre nære familiemedlemmer. At landsbyen i sin oprindelige form var et familieforetagende, er der en del, der tyder på. Langt den største del af torpnavnene har et mandsnavn som forled, og en torp er netop betegnelsen for en beboelse flyttet ud fra en ældre landsby.

Af hensyn til værn mod vilde dyr og fjendtlige overfald har man endvidere tilstræbt sambebyggelse. Herved opstod landsbyen, en meget væsentlig udvikling i Danmarks ældste historie. Landbrugets udvikling fremover er bestemt af dette, at landsbyen blev rammen om det daglige liv.

Hvordan vikingetidens landsby så ud ved vi endnu ikke meget om, men de gamle bønder forstod i høj grad at udnytte forholdene og indrette sig derefter. Fælles er det, at gårdene altid lå nær hinanden, undertiden sammenbyggede.

Nærmest landsbyen fandtes til hver gård et lille areal – toften – der udenom bymarkerne, og udenom bymarkerne fandtes de store græsklædte arealer delvis busk eller skovklædte, som kaldtes overdrevene, udmarker eller fællede. Overdrevene brugtes år efter år til græsning for de forskellige husdyr og fik ofte navn derefter (kohave, hestehave og lign.) Overdrevene var gerne indhegnede.

Den dyrkede del af landsbyens jord – bymarken – var afgrænset fra overdrevet eller nabobyens marker ved et hegn. Dette hegn kunne være et risgærde, en jordvold, et stendige eller et levende hegn.

Fra helt gammel tid var der indenfor landsbyen et nært fællesskab i jordens dyrkning. Dette fællesskab havde selvfølgelig ganske bestemte regler, der mundtligt gik i arv fra generation til generation. Først omkring 1600 blev de nedskrevet. Disse såkaldte vider og vedtægter viser tydeligt, hvor nært samarbejdet var i mange af livets forhold.

Bymændene eller bylauget samledes på bystævnet, en plads i landsbyen omgivet af en kreds af sten – een for hver bonde. Her diskuteredes de daglige problemer under oldermandens ledelse. Oldermanden valgtes af bønderne selv, og hvervet gik gerne på omgang. Ville oldermanden indkalde til møde, foregik det ved hjælp af byens horn. Et sådant findes stadig for Skaarup og Holmdrups vedkommende. Skaarups horn er et kohorn, mens Holmdrups er af kobber. Bylaugene i Skaarup og Ø. Aaby eksisterer stadig, men har nu nærmest selskabelig karakter. Bylauget i Skaarup ejer endvidere »bystævnet« overfor kroen i Skaarup. Dette bystævne er dog ikke originalt, men snarere et såkaldt plantebed oprindeligt. Et plantebed var et stykke fælles byjord, der om foråret blev indhegnet med risgærde og tilsået med frø af kål og andre grøntsager. Når planterne var tjenlige, kunne enhver i byen hente planter til haven.

Efter kristendommens sejr fik den vigtigste landsby i sognet en kirke, og i en af byens gårde boede præsten. Præstegården var gerne en af de bedste gårde. Omkring kirken voksede andre institutioner op, såsom: kirkelade til tiendekorn, degnebolig med skole og kroen.

Som beskrevet blev den fynske jord oprindeligt ejet af selvejerbønder, og således er det til ca. år 1200, hvor en skæbnsvanger udvikling for bondestanden begynder. Denne udvikling medførte efterhånden, at de fleste bønder blev fæstere under de herregårde, der var opstået. Udviklingen medførte også, at de tidligere frie og uafhængige bønder blev hoveripligtige til herregårdene. Bønderne blev efterhånden helt afhængige af herremændene, der kunne behandle deres bønder næsten efter forogdtbefindende.

Efter matriklen fra 1662 var ejerforholdene i Skaarup sogn at: I Skaarup ejede kronen 4 gårde + præstegården, Klingstrup 12, Bjørnemose og andre herregårde 10 gårde.

I Ø. Aaby: Klingstrup 16. I Holmdrup: Kronen 6 gårde, Klingstrup 3, Lehnkov 3 og Rygaard 1. Desuden Kronen 1 boelsted.

I matriklen 1688 anføres det, at der i Skaarup ialt var 33 gårde, i Aaby 16 og i Holmdrup 13.

Summarium paa Skaarup Sogn, Er
 Skaarup → 585 T. 5 H. 2 A. } Er udj Tunge → 35 0 18 Slip. 3 Omt.
 Som belkaar af

- i. Adel: Sædegaard med tilhørende mølle.
 3. Kongl. Maj: Hele Gaarde, hvoraf en er Øde.
 ii. Adel: Hele Gaarde, hvoraf fem ere Øde.
 8. Kongens Halvgaard, hvoraf en er pantsat fra Kronen
 to af dem ere Øde.
 29. Adel: Halvgaard, hvoraf syv ere Øde.
 17. Adel: Boell, det ene er Degneboell, hvoraf fire ere Øde.
 1 Kongl. Maj: Gadehus er Øde.
 14. Adel: Hus, hvoraf et er Øde.
 Derforuden en Kongl. Maj Præstegaard.
 Kongens svarth Tiende er perpetuerit till Præsten

Summarium for Skaarup Sogn o. 1660

En periode med særlig nød og elendighed for bønderne i Skaarup sogn var svenskekrigenes tid i slutningen af 1650'erne. Klingstrup havde som alle andre herregårde indkvartering af svenske soldater, og de har sikkert ikke været noget behageligt naboskab. De røvede og plyndrede, hvor de kom frem, og vore forbundsfæller fra Polen og Brandenburg var ikke spor bedre. Man kan derfor forestille sig, at det var sørgelige forhold, der herskede, da fjenden atter var ude af landet.

Et summarium fra Skaarup sogn fra 1660'erne fortæller lidt herom. Gårdene opgøres således:

- 1 adels sædegård m. tilhørende mølle
- 3 kongl. maj. helgårde hvoraf 1 er øde
- 11 adels herregårde hvoraf 5 er øde
- 8 kongens halvgårde hvoraf 1 er pantsat fra kronen – 2 af dem er øde
- 29 adels halvgårde hvoraf 7 er øde
- 17 adels boel – det ene et degneboel – hvoraf 4 er øde
- 1 kongl. maj. gadehus er øde

14 adels huse hvoraf 1 er øde
desforuden en kongl. may. præstegård.

Det siger sig selv, at under så fortvivlede forhold kunne der meget let opstå problemer med pasning af jorden.

I Ø. Aaby by lå 3 gårde ødelagte og 4 var ubeboede. Efter forhandling med herskabet på Klingstrup fik Aaby-bønderne lov at dele ødegårdene, så de alle fik lige megen jord. De foretog selv opmålingen, og byen blev delt i 16 lige store helgårde.

Indberetningerne fra så at sige alle fynske sogne taler deres tavse sprog om ødelæggelsen. Mængder af ødegårde – halvt eller helt nedbrændte og store arealer lå udyrkede hen. Ja, selv mange af vore kirker havde været udsat for vandalisme, som næsten lyder utrolig. Under sådanne fortvivlede forhold uddør moralen i store dele af befolkningen, og mange benytter lejligheden til at »fiske i rørte vande« og opfører sig, som om der hverken var lov eller ret til. Det er derfor ikke så sært, at der næsten hengik et helt åthundrede efter denne krig, før Danmark atter var bragt på fode igen.

Blandt de utallige ødegårde, som lå spredt i alle sognene, skal i det følgende kun omtales tre nabogårde, som ligger langs den skønne kyststrækning ud til Skaarup sund, og som alle tre var ødegårde efter svenskekrigen – nemlig Bjørnemose, Skaarup Skovmølle og Maegaard, hvoraf den sidste henlå som øde i ikke mindre end 15 år.

En sådan kystlinie har selvfølgelig været meget udsat, da strandvagts-holdene har hentet deres forsyninger til folk og fæ på de nærmest liggende gårde. Hvilke skæbner, der er udspillet på disse steder, før beboerne har forladt dem, må forblive i det uvisse, men vi tør vist godt gå ud fra, at de ikke står tilbage i uhygge for andre lignende meldinger fra den tid. Her skal kun omtales, hvilken tilstand gårdene henlå i, og hvad for mennesker, der bragte dem i drift igen, og måske vil man forbavses ved at høre, at det for Bjørnemoses vedkommende var en kvinde, der her ydede en mandsgerning.

I 300 år var det slægten Walchendorff, der residerede på Glorup. Men midt under svenskekrigen døde Henning Walchendorff og efterlod sin tredje hustru, fru Blome, gården, men i en økonomisk forfatning, der ikke tilod hende at beholde den, men måtte lade panthaverne overtage den. Bjørnemose, som dengang hørte til Glorup, var også udlagt som pant, men da den henlå som ødegård, regnedes ikke så meget med den, og fru Blome fik lov at bo der. Det må have været en stor forandring for hende, der ellers havde færdedes blandt den højeste adel og nydt de goder, der fulgte med det. Men hun havde også lært, hvad jord var værd. Ufortrødent gik

hun igang med at samle strøgods under Bjørnemose, og det lykkedes hende også i den lille snes år, hun boede der, at samle gårde og boel i Tved, Skaarup, Aaby og Oure, ligesom hun også erhvervede patronatsretten til Tved kirke og endelig ret til at drive »Egenappevænge« for 6 år. Da fru Blome overtog Bjørnemose med tilliggende Skaarup Skovmølle, var dette takseret til 490 rdl. Ved hendes død takseredes hendes gods til 2360 rdl.

På Skaarup Skovmølle, der som nævnt hørte ind under Bjørnemose, gælder det, at den længe før svenskekrigen var et godt besøgt mølteri. Selvom den lå ud til kysten, må det dog siges, at den havde opland til alle sider, da en del af bønderne på Thurø benyttede den. Dengang var inddæmningen ikke foretaget, så man kunne sejle helt ind i vigen ved møllen.

I sammenligning med mange andre møller, der lå ved en vandrig å, var Skovmøllen ikke særlig godt forsynet med vand. Dette måtte samles fra forskellige sider, dels fra nogle nærliggende kilder og dels fra nogle bække, der ved stigborde og et sindrigt kanalsystem blev ledet hen i mølledammen, og det er vel kun naturligt, at dette system forfaldt og blev tilgroet i den tid, Skovmøllen lå øde hen. Derfor ser vi, at noget af det første, fru Blome foretog sig, da hun kom til egnen, var at få mølletiet igang igen. Hun forstod, at det var et godt aktiv. Om hendes bestræbelser herfor har vi et gammelt tingsvidne, der viser, hvorledes hun hævder sin ret til opdæmning af vandet, og det lyder i uddrag, at »Dollebæks dam« ved Skaarup mark, såvidt som vandet kan opstemmes, har ligget til Skaarup Skovmølle, og at der altid har været en rende fra samme mølledam, som dog på nogle års tid, da møllen har været øde, var eftergroet, og at der havde været en sluse for ommeldte dam, der havde sit vandfald i »Eggerts mae«. Fru Blome fik Skovmøllen igang, og at det blev en god forretning, viser den mølleskyld, den betalte.

Mægaard, som længe før svenskekrigen nævnedes som en god forpagtergård på godt 12 tdr. hartkorn, og som hørte under Klingstrup, var vist nok den af de tre gårde, skæbnen for hårdest frem imod under krigen, idet den var i så sørgelig forfatning, at ingen turde tage den i fæste. Her er vi imidlertid så heldige, at der er bevaret en »synsforretning« over gården, og den giver os et tydeligt billede af elendigheden. Den blev foretaget den 5. marts 1675 af ridefoged Peder Jørgensen, Klingstrup – altså 15 år efter krigen. I den står der bl. a., at gården blev øde under krigen, og at ingen siden villet tage den i fæste, da den var afbrændt og desuden sat alt for højt i hartkorn. Der klagedes også over dens »ubeqvemme beliggenhed«, og over at den mangler ferskvand, som skulle hentes langvejs fra. Der fandtes ikke abild- eller humlehøve. Der ankedes også over, at søen ved højvande gik ind over engen, og at grunden, der lå til gården, var helt rin-

ge. I det, der var indhegnet, kunne kun sås 6½ tdr. sæd, og på engen kunne kun avles 8 læs hø.

I en fælles skov var græs til 6 høveder. Synsmændene mente, at man i årligt landgilde kunne svare 5 skp. rug, 6 skp. byg, 10 skp. havre, 1 halvoting smør, 1 lam og 1 gås. Det må have været lempelige vilkår for en gård på omtrent 13 tdr. hartkorn. Det blev imidlertid den samme forvalter, der takserede gården, som fik den i fæste, så han har jo ikke været interesseret i at få sat afgiften for højt.

Han, der som nævnt var ridefoged på Klingstrup, var forlovet med fruens kammerpige samme sted, hun hed Birgitte Jensdatter. Disse to unge mennesker overtog efter deres giftermål Maegaard, og da de begge stod højt hos deres herskab, tør man gå ud fra, at de i de første svære år har fået en god håndsrækning fra Klingstrup ved opførelse af nye bygninger og ved anskaffelse af besætning og redskaber. Man ved således med sikkerhed, at stuehuset på Maegaard blev opført af tømmeret fra en gammel lade på Klingstrup. Havde de stået højt hos deres herskab, kom de ikke til at stå mindre højt hos beboerne i Maegaards nabolag. Det var et par brave mennesker, hvad vi kan spore i den gamle kirkebog, hvor man ser, at »Birthe« fra Maegaard umådelig mange steder har været benyttet som gudmoder, når småfolk skulle have barnedåb. Videre melder den gamle kirkebog om deres død, hvorom der skrives sådan: »1704 den 22. maj blev den erlig og velforstandig mand Peder Jørgensen af Maegaard, som var min gode ven, begravet i Skaarup kirke – 68 år. Hans enke levede til 1712, 5. december blev Birthe, salig Peder Jørgensens af Maegaard, begravet i Skaarup kirke, blev lagt inden kirkedøren under sal. Claus Rønnows stol, hos hendes mand, i hendes alders 74. år.«

Først hen omkring midten af 1700-tallet fik man øjnene op for landbrugets betydning for landets økonomi, og da der samtidig var stigende priser på landbrugets produkter, indså man, at der skulle betydelige reformer til for at bedre bøndernes vilkår.

I midten af 1700-tallet havde man også efterhånden erkendt de store ulemper, der var forbundne med jordfællesskabet. Et af de første skridt, der blev taget, var nedsættelsen af en kommission, der især skulle se på ophævelsen af fællesskabet i brugen af overdrevene. En af grundene hertil var kvægpesten, der i årene 1745 og 46 havde påført landbruget meget betydelige tab. I Skaarup sogn døde der således i perioden fra 1.7.45 til 1.4.46 448 kreaturer. Hertil kommer Klingstrup Hovedgård og dennes bøndergods med 159 stk. Da dødeligheden af kvægpesten er meget stor, næsten 100 %, kan man forestille sig hvilken katastrofe, dette har været.

De store overdrevsarealer lå nu stort set ubenyttede hen, og det var øn-

sket om at få dem under plov, der satte kommissionen igang. Andre kommissioner blev nedsat, og efterhånden skabtes der juridisk og økonomisk grundlag for udskiftningens udførelse. Alle betydende kredse anerkendte reformernes nødvendighed. Kun bønderne strittede imod. Men for dem medførte reformerne jo også et betydeligt arbejde, og den gav dem en tilværelse helt forskellig fra den, de var vant til.

En forordning i 1781 bestemte, at enhver lodsejer kunne forlange sin andel i en bys marker udskiftet og samlet på højst 3 steder. Til brug ved udskiftningen skulle alle byens jorder opmåles og kortlægges.

I den enkelte landsby traf en lodsejer aftale med en landinspektør om at udføre arbejdet. Da langt de fleste gårde var fæstegårde, var lodsejeren som oftest godsejeren. For at udskiftningen kunne blive god, var det nødvendigt, at nogle af gårdene blev flyttet fra byen ud på de nye lodder. Hertil ydede staten nogen støtte. Endvidere fik godsejerne lov til at forhøje fæsteafgiften med 4% af det beløb, der anvendtes til opmåling, udflytning af bygninger, anlæg af veje, dræning m. m. Til gengæld fastsattes det, at lodderne skulle have en bekvem form. Hovedlodden måtte således ikke være mere end 4 gange længere, end den var bred, og der måtte ikke være mere end 1500 alen fra gårdens bygninger til hovedloddens yderste grænse.

Reformen, der vel nok er den største i dansk landbrugs historie, blev gennemført tidligt i Skaarup sogn. Den var tilendebragt i Holmdrup 1781 af G. D. Tchirske, i Ø. Aaby 1794 af Andreas Preuert, i Skaarup og Skaarupøre i 1796 af J. N. Berg. Klingstrup Hovedgaard havde ikke været med i jordfællesskabet og var således ikke omfattet af udskiftningen.

Udskiftningen her i sognet må betegnes som værende stort set vel udført, idet de fleste gårde fik deres jord samlet i een lod, når der ses bort fra skov- og moselodder.

I Holmdrup udskiftedes 13 gårde, der alle tilhørte Hvidkilde. Af disse blev de 6 straks flyttet ud. Alle gårdene fik deres tilliggende samlet på eet sted. Senere tiders udstykninger har til en vis grad forstyrret billedet, men studerer man et matrikelskort, vil man se, at de enkelte gårde har haft en ret anelig størrelse (ca. 70 tdr. land).

I Nyborg Amts Landvæsens Commissions protokol kan læses følgende:

Anno 1781 d. 12/6 haver Landvæsens Commissionen indfunden sig udi Holmdrup bye i anledning af hr. kammerherre og baron von Lehns begiering af 26. sidstleden for at bese 6 fra anmeldte bye på jorderne udflytende nye byndergårde såvel som de tilbageværende i byen deres tillig.

På åstedet mødte hr. forvalter Bagger fra Hvidkilde som påviste hele Holmdrup bye, der består af 13 gårde, deres jorders strækning fra nordre

nemlig Brudager Kohauge til søndre til Svendborg grund – Høje Hestehauge kaldet – som er over en stiv miil og befandtes da:

1. En gård beliggende på yderste grænse ved Brudager Kohauge som beboes af Jens Jensen Jyde (nuv. Dongsgaard)

2. En dito gård nordvest for byen som beboes af Jens Pedersen Skytte, den første en heel og den anden $\frac{1}{2}$ fjerding miil fra byens beliggenhed (nuv. Kildegaard)

3. En gård synden for byen beboet af Jens Nielsen Tvedemand, $\frac{1}{2}$ fjerding miil fra byen (matr. 7 ell. 9)

4. En dito gård i sydøst beboes af Niels Hansen ligeledes $\frac{1}{2}$ mil fra byen (nuv. Nygaard)

5. En dito beliggende i sydvest beboet af Peder Hansen, som er længst fra byen (nuv. Vindmøllergaard)

6. Nok en gård vesten for byen tæt ved Svendborg byes grund – forbedte Hestehauge – beboes af Hans Pedersen Strøyer fuldkommen $\frac{1}{2}$ mil fra byen (nuv. matr. 12 Landlyst).

Disse forbedte 6 gårde befandt Commissionen i fuldkommen bebygd stand og beboet af forbedte gårdmænd beliggende midt udi deres indhegnede jorder uden fællesskab med nogen.

De øvrige tilbageværende 7 gårde i byen har ved denne lejlighed fået den bequemmelighed, som de ellers ikke formedelst jordenes beliggenhed kunde erlange nemlig: at de ligeledes hver for sig – uden noget fællesskab – haver fået deres jorder samlede og indhegnede tæt ved og omkring deres i fæstehavende gårde.

Ligeledes befandtes ved denne byes udskiftning, at til de i byen befindende 20 husmænd, 8 i byen endnu beliggende, er henlagt til hvert hus en indhegning på 3 tdr. land og fra byen udfløttet de øvrige 12 huuse på forskellige steder og ligeledes til de 10 henlagt 3 tdr. land til hver og til de øvrige 2 huuse hver 12 skp. land ligeledes indhegnet hver for sig.

Gårdenes bygninger befandt Commissionen af 10 a 12 alens bredde opmuret med brændt sten og i alle måder af gode og nye materialer opført af 30 til 32 fags størrelse med stuehuset iberegnet.

Altså måtte Commissionen tilstå at de vilde ikke have bragt den forønskede støtte for så store bekostninger dersom een eller flere gårde af disse 6 udfløttede vare blevne tilbage i byen.

Indretningen har unægtelig lettet fællesskabets ophævelse for de tilbageværende i byen.

Desårsag skønner vi, at de grunde, hvorpå den efter allernådigste forordning udlovede bygningshjelp gives jo findes her i dette brev og opfyldt uden forskiel for den ene gård mere end den anden hvorfor det indstilles

Skaarup Skovmølle 1866.

til det højlovlige amtkammer om ikke hr. kammerherre von Lehn kand tilstås 100 rigsdaler for hver af disse anmeldte udfløttede 6 gårde til en slags erstatning for de derpå anvendte bekostninger.

Actum ut supra

ad Bekker: Nellemann

for baron Lehn: Bagger

for råd og amtmænd v. Holsteins vegne: Hansen

Om forberedelserne til udflytningen i Skaarup by kan man læse i nogle gamle håndskrifter, der er i Skaarup bylaugs besiddelse.

I 1796 udarbejdede landinspektør Berg et udkast til en delingsplan for Skaarup bys jorder:

Lodsejerne var:

1. Etatsråd Koefoed til Klingstrup og Vejstrupgaard
21 gårde, et hus, noget kirkegods ialt 110 tdr., 6 skp., 2 fjk., 1 alb. hartkorn. Skovskyld 1 td. 4 skp. Desuden en indhegning Egenabben som må udskiftes.
2. Bjørnemose: 3 gårde, Skovmøllen
Dets huse har ingen hartkorn
Maegaard og boelsm. Jens Fisker ved Broe har nogen grund i fællesskab.
3. Tiselholt: 3 gårde

4. Præstegården
5. Broholm: 1 gård
6. Degneboligen

Bymarkens omfang er bestemt og frahegnet undtagen ved Maegaard.

Først skal lodsejerne høres, hvorvidt de er villige til udflytningen. Dog er det nok uklogt at fastsætte antallet af udflytninger straks, da største lods-ejer (Koefoed) netop har haft store udgifter med udflytninger i andre landsbyer. Dog er udflytning nødvendig, da der er op til ½ mil fra bymid-ten til yderste grænse. Det er bedst først at fordele de mindre lodsejeres gårde, så er de største lodsejere friere stillet.

A. Bjørnemose: 2 gårde foreslås udflyttet af følgende grunde: 1. de lig-ger ubekvemt i byen, 2. hovedgården ligger langt væk, 3. ejerens ædelmoh-dighed plejer at sætte almenvellet over egen fordel!!

De udflyttes til Svendborg-marken ved yderste afdeling af skovagrene, mahlagrene og Langeskov indhegning (v. Fjerneste ende af nuv. Skovmøl-levvej). Skovmøllen får jord ved møllen.

B. Tiselholt: gårdene kan ikke forlanges udflyttet på grund af mange udflytninger i andre landsbyer, men så forudsættes det også, at Bjørnemose og Klingstrup udflytter.

C. Præstegården ligger uheldigt i byen for en god lod. Der er flere for-slag. Det endelige bliver dog, at den får jord mellem nuv. Skaarupørevej og Skovmøllevej nærmest byen.

D. Broholm: Denne ene gård kan få bylod på Nørremarken, resten ved den nye Svendborgvej (matr. nr. 5 Lindegaard).

E. Degneboligen: Græsning til 3½ hoved i Østermarken. Holmdrup by, Aaby, Maegaard og Skaarupøre må også afgive jord som tilhørende skole-distriktet.

F. Klingstrup – Vejstrupgaard har herefter rådighed over resten. Kling-strups indhegning Egenabbe bør dog mageskiftes af hensyn til hoveribøn-derne og driften.

Tørveskær: Mosen i mellemmarken (Laadne Stævning) foreslås undta-get fra udskiftning (udskiftning sker først i 1824).

Følgende nye veje foreslås:

a. En vej fra Vejstrup til Svendborg – en slags landevej – har været højst besværlig gennem Skaarup. Den bør lægges øst og syd om byen – tæt syd for kærret og byleddet (v. Østergades udmunding i nuv. Nyborgvej) i lige stræk fra Aaby og mod Holmdrup. (Det er den nuv. Nyborgvej-Skovmøl-

Vestergade set mod kirken. Ejendommen til højre lå ved nuv. Kærvej.

levej-Gl. Skaarupvej til Holmdrup Huse. Nyborgvej blev først langt senere ført gennem St. Have).

b. En lige vej fra Trollekærs agre (v. Landmaalergaarden) til Bjørnemosen – det er den nuv. Skovmøllevvej. Det nederste stykke af Skovmøllevvej fra Husomvej til strandvejen er en rest af den gamle vej fra Skaarup til Skovmøllen, der løb længere vest på.

c. Vejen til Skaarupøre så lige som muligt fra landevejen vest om tørvemosen i mellemmarken og videre gennem Broe.

d. Vejen fra Mægaard til c.

e. Mellem b og c en tværvvej omtrent over Vindekilde, Eske og Stillekildede agre.

f. Vejen til Klingstrup omtrent som den gamle.

g. Vejen fra Aaby ved Vieledet til Holmdrup over Nørremarken.

h. Skaarup by har udfart mod syd til landevejen, mod nord ad Klingstrupvejen. Må også have en mod øst til landevejen på Broemose agre. (Det er nuv. Vestergade fra Kærvej til landevejen.)

a, f og g. må være mindst 16 alen brede m. grøfter. De øvrige 14 alen.

Lodveje (8–12 al.) må senere bestemmes.

Fodstier (2 al.) må fastsættes ved åstedsforretning efter udskiftningen; bør godtgøres i lodderne. Følgende kirkestier foreslås: Fra Aaby over østre og vestre Kiæhøj og fra Holmdrup hvor den gamle vej har gået forbi Hovgaarden gennem Broholm bondens bylod.

Grusgrav: En på Maglehøj i mellemmarken. Er flere nødvendige må det angives af beboerne. Senere angives en ved den nye Svendborgvej.

Lergrave: synes overflødige – alle har ler.

Grunde til veje, stier og grusgrave udtages ligesom skolens græsning fra alle i forhold til hrtk.

Vandsteder: enhver må formodes selv at skaffe sig vand. Ellers er nærmeste forpligtet til mod betaling at lade bundne eller koblede kreaturer få vand.

Skaarup, den 15. aug. 1796.

Berg.

D. 4. okt. 1796 indkaldte landmåler Preuert, som har foretaget afpælingen (opmålingen) efter delingsplanen, igen lodsejerne. Fremmødte: etatsråd Koefoed (Klingstrup og Vejstrupgaard), inspektør Larssen (Bjørnemosen), landmåler Thorenfeldt (Tiselholt og Broholm), sognepræst Wedel og degn Wilhjelm.

Følgende lodveje foresloges:

a. til Egenabbe fra leddet ved Holmdrup Mark ved de nye huse kaldet (10 alen)

b. fra Maegaardvejen til Tvervej (12 alen)

Bliver accepteret efter lidt diskussion om Maegaardsvejens bredde.

Thorenfeldt accepterer. Tiselholt bønderne ville dog gerne have haft lidt mindre, men bedre jord, men var dog fornøjede.

Wedel og Wilhjelm har intet derimod at hindre.

Led vil blive nærmere bestemt. Veje vedligeholdes efter hrtk. – dog først istandsættelse i fællesskab.

Stenkister anlægges af lodsejerne.

Man antager de nye lodder til øjeblikkelig brug.

Et lignende møde var i okt. 1794 holdt i Ø. Aaby. Til stede var også her etatsråd Koefoed samt repræsentanter for Broholm, Tiselholt og Bjørnemosens ejere.

Landmåler Preuert fremlagde plan over udskiftningen. Enhver af de 21 Aaby gårdmænd fik deres jord samlet på et sted, når der ses bort fra en andel i en skovparcel og en andel i tørvemosen ved Børresdam.

Klingstrup Møllens andel af jorden på Aaby Mk. blev samlet og udlagt i møllens umiddelbare nærhed.

Skaarup præstegårds andel, Aabys andel af skolejorden samt jord tilhø-

rende gdm. Peder Madsen i Skaarup blev udlagt samlet og grænsende op til Skaarups jorder, hvorefter det lagdes under Skaarup bys jorder.

Husmandslodderne udlagdes for 2's vedkommende på Hylstofte og Klæstige Agre, de øvrige i Aabyskov.

Efter forhandlingerne indkaldtes alle 21 jordbrugere samt Klingstrupmøllerens enke og Peder Madsen fra Skaarup. Kun bonden Peder Christoffersen mente, at hans jordlod ikke var så god som de andres, men han modtog dog sin lod.

Tilslidst vedtog man at bibeholde hovstierne til Vejstrupgaard og Klingstrup.

I ingen af sognets byer var det nødvendigt at udflytte alle gårdene. I Holmdrup udflyttes som bekendt kun halvdelen i første omgang. I Skaarup lå helt op til vore dage 8 gårde endnu i byen. Hvor mange der straks flyttedes ud, vides ikke. I Aaby er kun 3 gårde tilbage i byen.

Man skal ikke forestille sig, at der pludselig skete en voldsom udvandring fra landsbyerne. Dels har bøndernes lyst til at forlade byens tryghed og de vante omgivelser ikke været stor, og dels har det været uoverkommeligt både arbejdsmæssigt og økonomisk at flytte alle gårdene på een gang. I Aaby var det f. eks. således, at een gård blev udflyttet hver vinter, og det var gerne de yngste, der flyttede først.

Når bonden havde fundet et passende sted til sin gård, begyndte man nedbrydningen af den gamle gård. Alle brugbare materialer fandt anvendelse i nybygningerne. Mændene hjalp hinanden med at sætte tømmeret op, og kvinderne klinede væggene. Almindeligvis fik man tilskud af tømmer og andet fra godserne, men man kan forestille sig, at det har været drøje tider at komme igennem, inden det hele fungerede igen, og man følte, at det ny sted var ens hjem.

Men de nye driftsformer gjorde, at kårene langsomt blev bedre for bønderne. En vurderingsforretning fra 1825 fortæller lidt om, hvordan en bonde boede dengang.

Udskrift af Hvidkilde Skifteprotokol 1825

D. 11/4-1825 foretoges efter anm. af gårdmand Rasm. Nielsen i Holmdrup vurderingsforretning af dennes ejendom. Rasm. Nielsen havde siddet i uskiftet bo siden hans kones død i 1816, men ønskede nu at skifte med sine 7 børn hvoraf 4 var umyndige. Anledningen var, at han ønskede at overdrage gården til den næstældste søn Anders Rasmussen.

Holmdrupgaard som Rasmus Nielsen ejede.

I protokollen gennemgås hvert enkelt rum i gården, og alt vurderes. Det giver et godt indtryk af, hvordan en bonde på den tid havde indrettet sig.

I dagligstuen: 1 fyrrebord, 1 fyrrebænk, 1 gl. dito, et 8-dages stueur, en trappe, 4 stk. gl. træstole, 4 stk. hyldefjælle, 7 fade, en ildtang og skuffe, et alkovesengested med tvende omhæng, deri: 1 grønstribet overdyne, 1 do. ulden underdyne, 1 do. lang hovedpude, 1 rød stribet do., 1 par hørgarns lagner.

I storstuen: 1 hvidmalet skabsbord, 5 stk. stole m. betræk, 2 træstole, 1 egekiste, deri konens gangklæder, 1 gl. egekiste, deri: døtrenes gangklæder, 1 egechatol, en egedragkiste, deri: den tredje datters gangklæder, 1 egekiste, deri: en af sønnernes gangklæder, 1 gl. fyrreskab, deri: den yngste piges gangklæder, 1 jernkakkellovn med kobbertud, en tepotte og kaffekande, 5 par kopper, 1 ølkrus m. tinlåg, 3 flasker og 2 glas, 1 spejl, 1 grønmalet sengested med rødt kartunomhæng, deri: en blåstribet linned overdyne, to sribede underdyner, 2 lagner og hørgarnspuder, 2 rødstribede uldne hovedpuder, et blåmalet sengested med blåprikket linnedomhæng med tæppe, deri: en blåstribet linned overdyne, 2 do. underdyner, en lang do. hovedpude, 2 rødstribede hovedpuder.

I sengekammeret: Et grønmalet hængeskab, deri nogle papirer uden

værdi, 1 pyramide, 1 træstol, 1 rødmalet bord, 2 omhæng for en alkove-seng, i sengen 1 rødstribet overdyne, 1 do. gulstribet, 1 blåstribet underdyne, 1 lang rødstribet hovedpude, 1 liden do. do., 1 par blågarnslagner.

I køkkenet: 1 gåsebænk, 1 tallerkenrække, derpå 10 stk. porcelainstallerkner, 4 tinfade og 1 tinkande, 5 hvide porcelainsfade, 1 gl. bord m. skab, en gl. fyrrekiste, deri: en af sønnernes gangklæder, 1 4 lpd. bismær, 6 stk. tintallerkner, en liden jerngryde, 2 stk. større, 1 krumkniv, en gaffel, en gl. jernbeslagen kiste, deri: 28 alen hørlærred, 14 alen hvidt vadmel, 2 stk. hyldefjælle, derpå nogle gl. tallerkner, 1 øltønde.

I spisekammeret: 1 halvtønde, 6 stk grynbotter, nogle hylder, 2 jydepotter og nogle lerpotter, 1 jernrist.

I pigenkammeret: 1 gl. skab, deri: nogle gangklæder af børnenes, et fast sengested, deri: 1 blåstribet overdyne, 1 gul linned underdyne, 1 gl. rødstribet hovedpude, 1 par blågarnslagner, 1 gl. træstol.

I bryggerset: 1 dejtrug, 1 bryggerkedel af kobber, 1 messingkedel, 1 messingmalkesi, 1 jernfad, 1 egekar, en mælkespand m. jernbånd, 1 kjærn, 1 flødebøtte, 20 stk. siebøtter, 3 gl. bænke, 1 gl. spøltønde, 1 sold, 6 stk. kornsække, 2 par hørlærredslagner.

Mælkekammeret: 3 stk. malkebøtter, 1 gl. jernbeslagen kiste, deri: 8 pd. hør, 1 gl. mæsketønde, 1 malttrug, 2 gl. asketønder.

På loftet: 1 pose ny fjer, 8 pd., 1 gl. trævugge, 2 gl. kalketønder, 1 varmekurv, noget vogntømmer.

I kohuset: 1 rødblisset ko 9 år, 1 do. rødbroget 6 år, 1 rødrygget ko 6 år, 1 gråblisset ko 6 år, 1 rød ko 4 år, 1 rødbroget ko 4 år, 1 hvid tyr 1 år, 1 rød-blisset quie 2 år, 1 rødbroget do. 2 år, 1 sort do. do. 3 år, 1 rød do. do. 3 år, 3 stk. røde kalve 1 år.

Fårehuset: 6 stk. får m. lam og 1 væder, 2 grise.

Hestestalden: Foruden den nødvendige besætning til gården fandtes en mørkbrun 1 års klod.

Huggehuset: 1 huggeblok, 1 jernstang, 2 stk. bøgetømmer.

Vogngården: 2 stk. slæder.

I gården: 1 liden stige, 1 gl. hjulbør, 2 skovle, 2 grebe.

Foderloen: 1 hakkelseskiste, 1 foderskuffe, 1 gl. sadel.

I gården: 2 gjæs og 1 gasse.

Boet vurderedes til ialt 358 rbd. 5 m 12 sk.

Fra boet fragik 16 rbd. som den afdødes begravelse i sin tid havde kostet. Ligeledes fragik 16 rbd. som faderens begravelse til sin tid skulle koste. Af det resterende beløb med fradrag for skifteudgifter fik faderen halvdelen, og den anden halvdel fordeltes mellem de 6 søskende, således at sønnerne fik dobbelt så meget som døtrene. Den ældste søn havde alle-

rede ved en tidligere lejlighed fået udbetalt sin arvepart. Udover pengearven fik hver af de to yngste sønner en hest mellem 4 og 6 år – sort eller brun – af værdi 50 rdb., hver et egechatol værdi 20 rbd. og endelig hver et får af værdi 2 rbd.

Den yngste søn Frederik skulle endvidere, når han med tiden kom i Hans Majestæts tjeneste som soldat årlig modtage et beløb på 8 rbd. af broderen Anders som beholdt fødegården.

Hver af døtrene fik foruden deres pengearv, når de ved giftermål kom i »Mands Væрге« hver en seng med sengeklæder, 2 egedragkister, en ko på 6–8 år, et får og endelig frit bryllup ud af gården for 50 folk.

Helt så gnidningsløst gik det ikke i 1868 da ovennævnte Anders Rasmussen dør. Efter hans testamente skal gården deles mellem 3 af hans arvinger. Dette giver anledning til nogen strid men forliges dog tilsidst ved rettens hjælp.

Fra samme gård eksisterer en aftægtskontrakt fra 1908. Den skal her gengives i uddrag.

Aftægtskontrakt

Jeg underskrevne gårdmand Rasmus Hansen Larsen af Holmdrup bye tilstår herved, at jeg ved det af min fader Jens Larsen erholdte skøde på hans gård i Holmdrup, Skaarup sogn, er bleven pligtig at svare for ham for hans livstid følgende aftægtskontrakt.

1. Sålænge min fader ønsker at forblive sammen med mig og familie, er jeg pligtig til at yde ham forsvarlig underholdning – ligeså god som jeg selv og min familie erholder sådan – såsom bolig, føde, klæder, lys og varme, vadsk, pleje og opvartning, lægehjælp og medicin i sygdomstilfælde, kort alle livets fornødheder og sædvanlige bekvemmeligheder. Aftægtsmanden har fri adgang overalt i gårdens huse og på dens grund, ligesom han kan benytte gårdens bohave, redskaber og hvad der forøvrigt findes på gården til eget brug efter ønske. Gårdens ejer skal derhos give aftægtsmanden befordring med heste og vogn til og fra købstad, samt til slægt og venner; dog skal denne befordring ikke kunne forlanges mere end 6 gange om året og ikke i den travle pløje- og høsttid.

2. Dersom aftægtsmanden ikke ønsker længere at leve i fællesskab med mig og familie eller gårdens ejer, da er jeg eller gårdens ejer forpligtet til efter et halvt års forudgående varsel at yde ham følgende aftægtsydelse:

a. til beboelse for aftægtsmanden indrettes i gårdens stuehus 2 værelser af passende størrelse efter hans nærmeste bestemmelse.

b. Til aftægtsmandens underhold betales ham årligt 500 kr. og som

Stationsvej ved århundredeskiftet.

godtgørelse for ildebrændsel betales der ham 50 kr. årlig. Brændslet hvad enten det er kul, tørv eller brænde indsættes uden udgift for ham i et brændselshus på et for ham bekvemt sted i den stand, at det uden videre kan lægges i kakkellovnen; brændet således kløvet og savet.

3. Når aftægtsmanden afgår ved døden, hvad enten dette sker på gården, i aftægtsboligen eller på et fremmed sted, er gårdens ejer pligtig til på egen bekostning at besørge hans hæderlige og anstændige begravelse efter egens skik og brug som for folk af hans stand.

4. Som sikkerhed for kontraktens overholdelse giver gårdens ejer pant i gården.

Dateret 26/11-1908.

I 1800-tallet vokser indbyggertallet i sognet betydeligt. I 1825 er der 1274 indbyggere, der fordeler sig på følgende måde:

udenfor bondestanden: 77	udsidderfamilier: 85	tjenestedrenge: 40
gårdbrugere: 80	almissemlemmer: 19	tjenestepiger: 120
husmødre: 112	tjenestekarle: 125	ukonfirmerede: 445.

I 1845 er foketallet steget til 1677 personer. Sammen med de bedre økonomiske forhold er der også andre ting, der er med til at præge udviklingen i Skaarup. I begyndelsen af 1800-årene grundlægges seminariet, senere startes andelsmejeri, og jernbanen kommer til byen. Altsammen ting, der er medvirkende til, at Skaarup efterhånden helt sprænger den gamle landsbys rammer.

Claus Kølln.

Klingstrup Hovedgård

Gl. Klingstrup, som gården af og til kaldes, er allerede nævnt i 1351, hvor den ejedes af Niels Pedersen de Klingstrup.

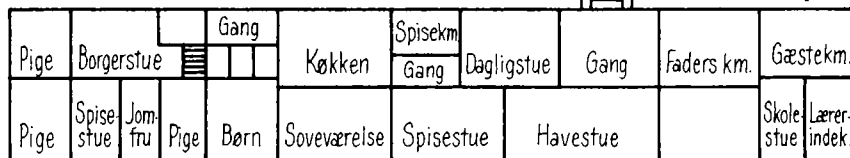
I slutningen af 15. århundrede kom gården under Fyens bispestol og blev efter reformationen et kgl. len. I 1564 pantsatte Kronen Klingstrup for 1000 lod sølv. I 1637 blev gården solgt til Henning Walkendorff, og da bestod gården af 18 gårde, 1 bol, 2 huse i Skaarup, 9 gårde og 1 hus i Ø. Aaby, Maegaard, 1 gård i Holmdrup, 1 gård i Vejstrup og Skaarup kirke. Senere fik han også skøde på Tved kirke. Han byggede den nuværende ladegård i 1643. I 1627 opførtes et slot syd for åen, tildels omgivet af grave.

Efter mange skiftende ejere svandt gården ind, og slottet blev omkring 1800 nedbrudt, og materialerne benyttet bl. a. på Vejstrupgaard og Bøgeskovgaard, og den nuværende hovedbygning blev opført i 1810. En senere slægt delte i 1853 gården, idet den ene gren af familien fik Ny Klingstrup. Efter delingen havde Hovedgården et areal på 402 tdr. land. Til gården hørte 21 fæstehuse.

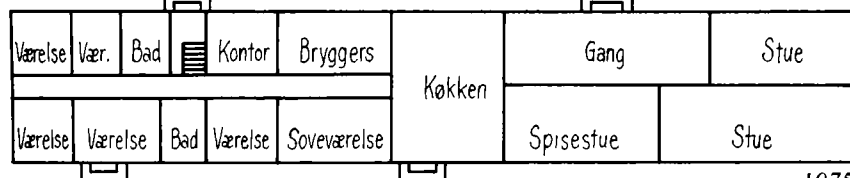
I 1930 opgives at være en besætning på 80 malkekøer plus 50 stk. ungkreaturer af rød dansk malke race. Der holdes 20 arbejdsheste plus 2 følhopper og dertil en traktor. Svinebesætning på 4 søer og der leveres 260 slagtesvin; de øvrige pattegrise indkøbes. 2 får, 70 høns, 20 gæs og 10 kaluner.

Klingstrups hovedbygning, der ligger mod syd, er af hvidkalket grundmur i et stokværk og med tegltag. Som det fremgår af tegningerne, har indretningen af hovedbygningen ændret sig stærkt i takt med tiden, og man er næsten i stand til blot af indretningen at kunne se, hvor mange der var beskæftiget dengang i forhold til nu.

Grundplan

Ca. 1880

1975

Hestebesætning og en del af folkeholdet ca. 1930.

I 1930 var der på gården: Ejeren, 1 forvalter, 1 skovfoged, 1 fodermeister, 2 kostaldmedhjælpere, 1 staldkarl, 6 karle, 6 husmænd og 1 gartner plus ekstra hjælp i høst. I huset var der husjomfru plus 3 piger.

I den vestlige fløj, hvor der tidligere var mejeribygning og rugbrødsbægeovn, er der nu indrettet lejligheder, der først rummede forvalterbolig og traktorførerboliger, og som nu er lejet ud til lærerstuderende.

I 1970 blev der vendt op og ned på indretningen af avlsbygningerne, efter at besætningen var solgt i 60'erne, så den daværende ko-, kalvestald, roehus og karleværelser blev lavet til fedesvinestald, hvorfra der leveres ca. 1500 stk. pr. år. Daværende fedestald blev lavet til løsdrift kalvestald, og sostald og staklade til sengestald og ædeplads til 30 fedekreaturer. I ladden er der nu kornsiloer med tørreri, plads til løs kunstgødning, plantørre-ri for frø plus plads til halm og en del maskiner. Den gamle hestestald fungerer som maskinhus plus værksted.

Den industrielle omvæltning i løbet af 1950–1960 medførte, at gården nu drives af ejeren plus 1 traktorfører. Hestene er gledet ud, og i stedet er der nu 4 traktorer og diverse maskiner.

L. Schjøttz-Christensen.

Spøgeri og overtro i Skaarup

Om Juliegård fortælles at en port ikke kunne holdes lukket. En karl på gården troede, han kunne holde porten men den sprang op og slog karlen ihjel. Man fik så prof. Schurmann i Skaarup til at mane spøgeriet i jorden, og fra den tid var der ro på Juliegård. (Bekræftet af ejeren indtil omkr. 1969. Ove Fich).

På samme gård skulle en pige have født i dølgsmål, dræbt barnet og gravet det ned under en stor kristtjørn i haven. Hvis dette træ blev fældet, skulle der ske noget frygteligt, og fortælleren, en gammel dame fra Thurø blev bestyrtet, da hun erfarede, at træet var fældet. Samme dame havde flere gange ved midnatstid set en »ildhund« fare tværs over gården.

I Asbæks Dam boede en gang en meget overtroisk mand, som hed Anders Iver Hansen. Et af hans børn blev syg. Han og gårdmand Rasmus Johan blev enige om at hente Kloge Søren i Frørup. (Kloge Søren døde omkr. 1928). Efter behandlingen skulle Kloge Søren køres hjem, men inden de kørte, sagde han til Rasmus Johan: Når du kommer til stranden, går vejen snært om en gård, og der er et lille vandløb med en overkørsel. Den vil hestene ikke gå over, men stå af vognen og træk dem ved hovedet. – Det gik som Søren havde sagt, men hvor vidste han det fra? Han havde aldrig været på stedet.

Samme Anders Iver måtte betale en bøde, fordi han ikke havde forsøgt at slukke en ildebrand hos en træskomand. Nogle mindre børn, som var alene hjemme, havde prøvet at slukke med vand, forklarede de ham. Her til svarede han: Den ild der ikke kan slukkes med vand, kunne han heller ikke gøre noget ved. Huset brændte ned til grunden.

Pensioneret lærerinde Anna Hansen, Svendborg, har også en historie (fra sin far, Mogens H.) om Kloge Søren. Hendes farbroder Karl, senere lærer i Roskilde, var meget syg. Ingen vidste hvad han fejlede. Han blev

så svær, at han vanskeligt kunne komme gennem dørene i huset. Vi hentede Kloge Søren, men det blev sent, inden vi nåede tilbage til Aspedam (Asbæks Dam). Da vi nåede til Bøgeskovgård og skulle dreje af til den smalle vej ved mosen, var leddet lukket. Det plejede det ikke at være. Jeg sagde det til Kloge Søren. Han stod af vognen, »læste« over det ene baghjul, steg igen til vogns og sagde: Så Mogens Hansen, luk så bare leddet op.

Om Sørens behandling af Karl fortæller Mogens Hansen videre: Kloge Søren lod Karl sætte sig på en stol midt på gulvet, og mens han læste over ham, lod han sine hænder glide over hans krop. Bagefter sagde Karl, at han havde følt det, som om en hel tønde korn blev væltet af ham. Efter endt behandling spurgte Søren min mor, Bodil Hansen, om hun ville vide, hvem der havde gjort det. Hertil svarede hun, at det var ikke nødvendigt. Det vidste hun godt i forvejen.

Samme Anders Hansen havde altid et ladt gevær stående ved alkoven for at kunne værge sig mod eventuelle ugeringsmænd. Hans kone, Bodil Hansen, vågnede ofte om natten, fordi køerne på Bøgeskovgårds løkker løb brøgende omkring. Da vidste hun, at et spøgelse drev sit spil.

Anna Hansen, Anders Hansens sønnedatter, fortæller, at hun omkring 1920 en sen aften sammen med sin mor skulle på besøg i Aspedam. De var kommet med toget til Skaarup og skulle så gå det sidste stykke. Det blev langt over midnat, inden de fra Strandvejen kunne dreje ad stien mod mosen. Nøjagtig der, hvor den røde gårds mur rager ud mod stien, var der noget – måske et vindpust –, som tog fat i dem og drejede dem rundt. Hvor længe de stod sådan, vides ikke, men pludselig sagde Anna Hansens mor: Så, nu kan vi vist gå igen, – og det kunne de virkelig. Da de fortalte det til Bodil Hansen, sagde hun straks: Ja men det er da ikke så sært, for der er jo slået en kræmmer ihjel og begravet på det sted. – Fra samme »begravelsesplads« blev førnævnte Karl Hansen tit fulgt af et eller andet, som raslede med en lænke bag efter ham, lige til han lukkede døren bag sig. Så sagde spøgelseset godnat med tre dundrende slag på døren.

I gammel tid lå der et andet hus ved siden af Anders Hansens. Her boede en gammel kone ved navn Marthe, som havde haft Marthemøllen, som lå ved det nuværende »Lykkens Prøve«. Huset er nu væk, men stedet kaldes stadig Marthehaven. Et minde om den gamle, blinde og affældige kone, som boede her med rotterne som eneste selskab, er en opskrift på mavedråber, som endnu kan købes på Sct. Nicolaj Apotek i Svendborg. Mixturen bestod oprindeligt af syv slags dråber, men nu kun af seks, idet rabarberdråber er fjernet, vel på grund af oxalsyren. Det forjættende navn Livsens dråber eller Hoffmanns livsbalsam står stadig som det første af de seks på flasken.

Mogens Hansen kunne fortælle mange spøgelseshistorier, men de fleste er glemt. Her er dog en enkelt:

En mand på Skaarup Mark havde anskaffet sig »Seppejans«, d.v.s. Cyprianus, en bog ved hvilken man kom i pagt med »den onde« og derved opnåede visse fordele, som f. eks. at få magt over eller påføre sine medmennesker ulykker. Manden havde fundet ud af, hvordan man kunne tilkalde en flok krager. Fra alle verdenshjørner kom kragerne nu flyvende, og snart var huset fyldt af de skræppende fugle, men han havde glemt at læse om, hvordan man skulle slippe af med dem igen. Han måtte skyndsomst flygte til naboen, som også havde »Seppejans« og var kommet så langt i læsningen, at han kunne få kragerne væk igen.

Ligeledes fortælles om en mand fra Skaarup Mark, at han en aften gik en runde for at se om alt var i orden til natten. Da mødte han en fremmed. Han spurgte den fremmede om navn og ærinde. Denne svarede med at åbne sin frakke. Inden for denne var kun gløende ild. – Det var Fanden selv.

Endnu omkring 1920 kendte man på egnen en historie om en lille vogn med små mænd med sorte hatte, forspændt med bittesmå hunde lignende heste. Dette køretøj kunne man møde i Store Have om natten. Mogens Hansen og hans kone havde set dem to gange, Anders Hansen adskillige gange. Vognen kørte lydløst. De små mænd nikkede hele tiden med hovedet.

Bodil Hansen blev omtrent 90 år gammel og boede til sidst alene i det gamle hus i Aspedam. Hun havde i mange år en eneste ko, som hun passede, som var det et barn. – En aften så hun en gul plet (månelys) på staldgulvet. Hun blev bange, satte et fad over pletten, men . . . pletten lagde sig oven på fadet. Spøgeri! Koen blev ikke malket den aften.

Anna Hansen har fra sin bedstemor, Bodil Hansen, følgende »gode råd«: For »at hekse ikke skal få magt over eders køer, mælk og smør, når koen har fået kalv, skal du malke det første mål i koens mæg og tre gange på benene, så får heksen det samme mæg, når hun vil have mælk hos dig«.

Når koen har fået kalv, så giv hende som det første hun får ind derefter, svovl og hvidløg, så er der ingen, der kan gøre hende skade.

Når en ko kaster sin første kalv, så grav den ned under dørtærskelen i stalden. Lad koen gå først tre gange over tærskelen, så skal hun ikke kaste mere.

Når din ko er forhekset og dør deraf, skær så hjertet ud af hende og bestik det med knappenåle, hed det godt over 9 slags træ, hæng det så op i skorstenen . . .

Når et kreatur er forhekset, skær det i ørerne og lad blodet dryppe på et brev knappenåle, kast det så i ilden, så skal heksen få at vide, hvad det betyder . . .

Når øllet er forhekset, tag et blyvindue og en arvet nøgle. Læg det i øllet når du sætter gær på, så »karter« (ordet ulæseligt) det ikke mere.

Men alt skal ske stiltiende.

Bortset fra de to første beretninger om Anders Iver (som nok er den samme som Anders Hansen) har Anna Hansen fortalt disse spøgelseshistorier (dog omredigeret af undertegnede). Det er værd at lægge mærke til, at spøgeriet har holdt sig helt ind i dette århundrede.

E. Bruntse.

Skaarup sogneråds historie

Sognesamfundets fremvækst og første selvstyre

»Sogn« er et ord, som vort sprog har affødt engang i de første århundreder efter kristendommens komme. Da sluttede en eller flere bopladers bedste folk sig sammen for – og under nu uanede ofre – at rejse den kirke, hvor de og deres børn kunne samles på alvors- og højtidsdage. De, der her søgte samme samlingssted, kom således til at høre sammen. – Ordet »søge« blev til »sogn«.

Som tiderne gik, blev kirken for det søgende folk et helligt sted. Her har de på højtidsdagene hentet tanker og toner, der som indsungne salmer berigende har boet i sindenes bund. – Ved tilværelsens morgen mødte de for første gang den større verden her, hvor de siden som unge – mand og kvinde – gav hinanden hånd ved indvielsen til deres samliv og lykke. Omkring kirken anlagdes også kirkegården for de mange, der stod dem nær.

Men mens sognets midte, kirke og kirkegård, således for slægterne har været et stille sted, blev sognesamfundet en lille, delvis selvstyret og virksom verden for sig.

Oldermand. – I mangt og meget blev han på den landlige boplads den første fører. På »bystævnet« havde hver omboende bonde siddesten og stemmeret. Her blev alt drøftet, som i det landlige liv bedst kunne fremmes ved samvirke. Møderne holdtes mest forår og sommer, da jordens frugter – og ofte helst i fællesskab – skulle fredes og frelses. På samme årstid gav himlens sol også lys og varme samt festligt flor til »mødesalen«.

Et lille bidrag eller diverse bøder blev her lagt i vor første »kommunekasse«, mens regnskaberne over disse – vore første »kommuneregnskaber« – førtes ved barksnit på den mest skriftkloge bondemands regnskabskæp.

»Sognestævnet«, som de mere omfattende sager skulle forhandles ved, holdtes i kirkebyen og på helligdage med det da forsamlede sognefolk. – Byhornet kaldte, sognemændene kom, og oldermanden ledede mødet, mens den mest lærde deltager med sin dolk førte tal m. m. til protokols på sine godkendte sognekæppe. – Her har vi de første folkeskabte spirer til senere tiders sogneråd.

Sognepræster og præstehjem

Sognepræst. – Mangen landsby fik muligvis oldermand, før de fik præst, men dog har præsterne ydet det rigeste bidrag til vor viden nu om de fjerne tiders forhold og folk. – I 1536 kom reformationen, og da fik hvert sogn – eller de, der hørte sammen – egen præst og eget præstehjem.

Ikke blot var sognepræsten fører og sognekirken samlingssted for et sognefolks religiøse liv, men præsten blev gennem århundreder også den reelle leder af så meget andet kulturelt og materielt, bl. a. af:

Skolevæsenet, der begyndte så småt med de første degnes pligt til at gøre ungdommen kendt med kristendommens »realiteter«.

Fattigvæsenet, der på landet blev lovfast fra 1708.

Kirkebøgerne. – Førelsen af disse begyndte 1646 og blev også præsternes værk. Heri blev indført tid og navne m. m. for hvem, der blev født, konfirmeret, trolovet, viet, for dem, der døde, samt måske for dem, der blev introduceret (kirkebesøg efter barnefødsel) eller absolveret (skriftemål for utilladt kærlighedsforbindelse).

Fortidens kirkebøger, der er af uerstattelig værdi ved slægtshistorie m. m., ligger nu i landsarkiverne. Før disse kom i 1891, gemtes de i præstegårdene, og under krige, ved brande og lignende er de ældste så mange steder gået tabt. For Skaarup sogn er kirkebøgerne bevaret fra 1669.

Præsten var gennem hundreder af år ofte den eneste i hele sognet, der i skriftlig form kunne meddele tildragelser og tanker, så alt af den slags fra fjerne tider stammer fra hans hånd. Derfor kan det være af vigtighed at fastslå de enkelte præsters navne og virkeår.

Præstehjem. – En præstegård på landet har i århundreder for de ombøende folk været andet og mere end en almindelig »tjenestemandsbolig«. Her var ord og emner ofte anderledes end andre steder. Tit har der også blandt sognets præster været virkelig varmhjertede mennesker, der her har skabt værdifulde stunder for sognets folk.

For mange var præstehjemmet derfor ikke blot noget kulturelt højt, men også et helligt sted, og sjælen i dette var ikke kun præsten, men også præstekonen.

Sognepræster i Skaarup 15?? – 1968

Nr.:	Fra:	Præste- og hustrunavne:	Antal virkeår:
1.	15??,	Rasmus – – – – (Mere vides ikke) Hustru: ??	
2.	1536,	Jens (eller Hans) Gregorius Pedersen, født i Holmdrup Hustru: ??	32
3.	1568,	Lauritz Hansen, født på Maegaard i Skaarup Hustru: »en gammel præstekvinde«, Hustru: Marine Finds-datter.	23
4.	1591,	Johan Olufsen Grå Hustru: ??	35
5.	1626,	Jens (eller Hans) Johansen Grå, formandens søn Hustru: ??	44
6.	1670,	Peder Jensen Helsingborg (eller Skaaning) Hustru: Maren Jens-datter, formandens datter.	10
7.	1680,	Knud Hansen Trochmann Hustru: Ellen Peders-datter, formandens datter.	48
8.	1728,	Peder Knudsen Trochmann, formandens søn Hustru: Margrethe Kabbus.	10
9.	1738,	Johan Reimer Hustru: Formandens enke.	26
10.	1764,	Chr. Andersen Spleth Hustru: Mette Graa.	30
11.	1794,	Peder August Wedel Hustru: Marie Sophie Wett.	48
12.	1842,	Diderik August Holberg, gift 21/8 1838 med Hustru: Henriette Sophie Worsøe	9
13.	1851,	Jens Christoffer Schurmann, født på Sollerup, Professor 1859 – rigsdagsmand 1848 Hustru: Cathrine Marie Jensen.	41
14.	1892,	Chr. Frederik Skouboe Hustru: Eleonore Axeline Marie Kirstine Nielsen.	2
15.	1894,	Søren Martin Sørensen Hustru 1: Marie Poulina Cecilie Dohn, Hustru 2: Marie Dorthea Langkilde Lauesen.	29

16.	1923,	Hans Chr. Rørdam	22
		Hustru 1: Marien Bardenfleth,
Hustru 2: Randi Schousboe.	
17.	1945,	Johannes I. Hansen	23
		Hustru: Edith Lydia Nielsen.	
18.	1968,	Villy Andersen	
		Hustru: Anni Egede Kristensen.	

Fattigvæsen før forstanderskabernes tid

Fortidens »vittige« sogneråd 1708 – 1841

Hjælpsomhed har jorden kendt, så længe der har været mennesker med hjerte og tanke for andet end eget vel. Men hvad der gennem århundreder og vel også på stedet her af ærligt hjerte og i stilhed er gjort, er der ikke mere nogen, der ved.

Omsorg for hjælpeløse børn, syge og gamle mennesker var i de tidligst kendte tider overladt til husstand og slægt. Da klostrene kom, ydede de ofte ikke så lidt, men dette – samt det, der begyndte med kong Kristian den Andens bud om at indfange alle omstrejfer, give de ikke-arbejdsdygtige et betlertegn, men jage de øvrige ud af riget – skal der ikke her gøres rede for. Mange af Kristian den Andens bestemmelser blev jo efter hans fald brændt på Viborg ting, og intet særligt blev der da ændret ved landets fattigforsørgelse i omtrent 200 år.

1708 fik landet sin første udførlige fattiglov, og den pålagde tvungen hjælp til dem, der trængte. – Loven havde to formål:

1. Hjælp til dem, der virkelig var i nød.
2. At befri landet for betlende driverter.

De første skulle herefter »hjelpes med Ædendes Varer eller paa Omgang paa Gaardene, de sidste opfanges og indsættes i Tugt-, Rasp- eller Spindehusene«.

Den, hvis hus brændte, måtte dog få et betlertegn, så han kunne gå ud og »brandsle«: tige til et nyt hus, så han ikke blev »husarm«.

I alt dette skulle der nu dømmes og fordeles af præsten sammen med hans 4 »vittigste« sognemænd, som de mest kvikt og kyndigt tænkende kaldtes i datidens tale. Disse 5 mænd i sognet kom således til at danne en slags fortidens »sogneråd«, og de fortsatte, til forstanderskaberne kom i 1842.

Lovens regler for landet lød i uddrag:

»Præsten forfatter Specifikation over hiemlige Blinde, Sengeliggende

og Forældreløse Børn samt mage det saa, at disse deres Ophold kan have. Dernæst kalder han Sognefolket for sig, tilkiendegiver dem Kongens Villie, Giøre dem en Formaning og høre, hvad de kan give, og eftersom det er Bonden lettere, at give Ædendes Varer end Penger, skal han giøre Overslag over, hvormeget hver Fattig behøver samt assignere ham Gaarde, som paa visse Dage skal give dette. – Præsten lader sig først selv indtegne og gaar for med et got Exempel.«

Men der skulle også bruges lidt penge, og da kom den første fattigskat: »Til Almisse-Bøssen giever hver Gaard 4 Skilling, hvert Boel 1, hver Karl 2 og Tienste-Dreng 1, men Proprietairer, Ridefogeder og andre Velhavere mere«. Første søndag efter Mikkelsdag og påske skulle loven læses fra prædikestolen, så de »vittige mænd« og »Almitsennyderne« vidste, hvor og når de skulle møde. – Loven slutter med det folkeligt-fornuftige: »Om nogen maatte udfinde noget til Vort Værks Forbedring, skal han herom skrive til Kongen«.

Denne første fattiglov af 1708 trådte dog først for alvor i kraft til nytår 1732. Da blev det samtidig påbudt, at hvert sogns præst skulle føre »Tegne-Bog« over alt det, der vedrørte almissevæsenet, og disse ældste fattigprotokoller er nu så værdifulde, da de beretter så meget af landligt liv fra tider, vi ikke ad andre veje ved noget videre om.

Da landsarkiverne kom i 1891, blev også disse fortidsprotokoller indkaldt til opbevaring, men det viste sig da, at man kun kunne finde 4 i hele Svendborg amt. Ved anlæg af sognearkiver er der dog nu fundet 2 flere: Vester Skerninge og Ryslinge. De er blevet sat i stand, som de så ud for de 200 år siden og står nu i de nævnte sognes arkiver.

Om en sådan protokol skulle kunne findes her i Skaarup, er vel tvivlsomt, men der findes fra dette sogn en indholdsrig protokol over alle almisenyderes ejendele og bortsalget af disse efter dødsfald fra 1804 til 1894, og mere er også i behold:

Da landsarkiverne kom i 1891, fandt pastor Schurmann og sendte til Fyns Landsarkiv i Odense følgende fra Skaarup sogn:

1. Kirkebøgerne 1669–1891,
2. Bog om forbønner i kirken 1814–1852,
3. Oberstinde Walckendorffs Legat 1772–1841,
4. Skaarups hospitals regnskabsbog 1794–1831,
5. Skaarup skolekommissions protokol 1808–1842,
6. Skaarup skolevæsens skrivelser 1797–1841,
7. Skaarup skolevæsens regnskaber 1833–1856,
8. Skaarup sogns beredelser i kolera-året 1831,
9. Skaarup sogns fattigprotokoller 1803–1867,

10. Skaarup sogns fattigvæsens skrivelser 1806–1842,
11. Skaarup sogns fattigregnskaber 1828–1867,
12. Skaarup sogneforstanderskabs skrivelser 1842–1867.

Pastor Schurmann har dog her afgivet en del, som egentlig hører hjemme i et arkiv her i sognet.

En lille antydning af, hvad Skaarup sogns ældste, fundne fattigprotokol beretter, skal her gengives.

Det første møde holdtes i præstegården den 19. okt. 1803 under ledelse af pastor P. Aug. Wedel og herredsfoged Brorsen. De 4 udvalgte »vittige« mænd var:

Jens Thomsen, Gårdmand, Skaarup Bye,
 Thomas Pedersen, Gårdmand, Øster Aaby,
 Rasmus Nielsen, Gårdmand, Holmdrup,
 Rasmus Pedersen, Selvejer, Skaarupøre.

To, der ønskede fattighjælp, blev afvist som uværdige, mens 44 blev tilstået hjælp. Af disse var de to »vanvittige« (åndssvage) unge mennesker, de 4 var syge mænd og kvinder, mens resten var gamle, udslidte mennesker, der sikkert hårdt har fortjent det lidt, der blev tildelt dem.

Sognets samlede ydelser for 1804 var:

2½ lispund rugmel, 21 tønder malt og i penge 160 rigsdaler.

Et par gange i de første år mødte sognefoged Jørgen Skytte, Skaarup, som herredsfogedens stedfortræder.

I disse fattigprotokoller kan vi følge udviklingen samt nydernes navne m. m. frem til sognerådets tid, og tit er benævnelsen af disse en afsløring af deres sociale status, f. eks.: Ole Omgangslem og Trine Trompeters. – Her finder vi også sognets bidragydere fra samme tidsrum. Fra det første år har vi bl. a. følgende fra landbostanden: Peder Landværn og Niels Ring, Skaarup, Rasmus Ploug og Hans Iversen, Holmdrup, Rasmus Ladefoged og Hans Jochumsen, Aaby, Anne Mægaard og Niels Helgesen, Skaarupøre.

Ingen af de 4 »vittige mænd« fra 1803 kunne skrive deres eget navn, men kun prente deres forbogstaver, og så sent som efter 1830 måtte endnu et par af sognets »4 bedste bønder« bede præsten om at føre deres hånd ved underskrivning af protokollen. Men selv om disse vore forfædre ikke var helt så sikre, som vi nu er, når det gjaldt om at finde ud af et navnetræks mysterium, kan de godt have været både »vittige« og værdifulde og have ejet både retsind og rige evner.

Ved nytår 1842 overtog sogneforstanderskabet arbejdet med forsørgelsesvæsenets ledelse, og siden da er der fremkommet følgende betydnings-

fulde love: »Den frie Fattigkasse« af 1856, hvilken lov i 1907 afløstes af loven om hjælpekassen, loven om alderdomsunderstøttelse af 1891, »Enkeloven« af 1913, og i 1933 blev alt dette samlet i »Socialreformen«.

Sognefogeder 1791 – 1942

I landboreformernes tid, 1788–1800, da så meget skulle ændres eller nyskabes, blev der i sognene brug for en sikker, materiel tilsynsfører og førstemand. – Oldermændene var nemlig ikke altid udvalgte folk, fordi hvervet ofte efter gammel skik skulle »gå på omgang«. Derfor fik hvert sogn efter lov af 11/11 1791 sin udsøgte og lovfast indsatte sognefoged.

På mange måder blev disse en slags »sognekonger«, før forstanderskaberne kom. Fra deres hånd findes ofte skrifter, protokoller og kort af stor værdi.

Desværre har amtet mistet protokollen med navnene på de sognefogeder, der blev udnævnt her før ca. 1840, så det er ikke muligt at finde frem til bestemte tider for deres virke.

Beskikket:	Navn:	Bosted:	Virkeår:
	Jørgen Skytte	Skaarup	
1821 10/10	Knud Jørgensen	Skaarup	27
1848 1/1	Christoffer Hansen	Aaby	7
1855 1/1	Bertel Pedersen	Holmdrup	4
1859 1/1	Anders Rasmussen	Skaarup Mark	40
1899 1/1	Søren Rasmussen	Skaarup	20
1919 1/11	Hans Mogensen	Skaarup	19
1938 1/4	Niels P. Nielsen	Helleskov	13
1951 1/4	Karl Clausen	Skaarup	10
1961 1/4	Erland Piel Christensen	Skaarup	9

Ved sammenlægningen med Svendborg kommune 1/4 1970 ophørte funktionen som sognefoged.

Sogneforstanderskaberne

Ved loven af 13. august 1841 indførtes sogneforstanderskaberne, der blev en forløber for de senere sogneråd. I fortalen til denne lov lyder enevoldskongens ord bl. a. således:

»I den Overbevisning, at en velordnet Communal-Forfatning maa nære Iver for det almene Vel, have Vi lige fra Vor Thronbestigelse ladet det være Os magtpaaliggende at fuldende den Ordning af Communal-

Forholdene i Vort Rige Danmark, som af Vor forevige Forgjænger deels var begyndt, deels forberedet. Vi have derfor ladet de sidst forsamlede Provinsial-Stænder forelægge Udkast – – og efter at have taget de af disse allerunderdanigst afgivne Betænkninger i nøie Overveielse, byde og befale Vi som Følger«:

I loven »befales« det bl. a., at på landet skal herefter beboernes kommunale anliggende bestyres af et amtsråd i hvert amt samt af et forstanderskab i hvert sognedistrikt.

Et sogns forstanderskab skal bestå af præsten og den eller de af lods-ejerne, som af sognerådets hartkorn ejer mindst 32 tønner, samt af 4 til 9 andre mænd, der udvælges af de øvrige kvalificerede beboere. For at være »kvalificeret« skulle man bl. a. have et vist minimum af fast ejendom eller virke: en bonde skulle have i eje eller livsfæste mindst 1 og en forpagter mindst 6 tønner hartkorn. For at komme i betragtning måtte de også være rigtige bønder (»boende«) og have faste bygninger for mindst 1000 rbd. sølv.

Alle de, som i social status stod under disse, måtte hverken vælge eller kunne blive valgt, men dog var »Sommerloven af 1841« en begyndelse til folkestyret. Før den tid var de mænd, der styrede, alle og altid udvalgt ovenfra. For første gang blev de nu på lovfast måde udsøgt og indsat af de folk, der boede i sognet.

Herredsfoged eller birkedommer havde ret til at deltage i sogneforstanderskabets møder og havde stemmeret.

Lov af 22. marts 1855

Grundloven af 5. juni 1849 siger i § 96: »Communernes Ret til under Statens Tilsyn at styre deres Anliggender, vil blive ordnet ved Lov«.

Ovennævnte lov blev det første skridt mod indfrielsen af denne løfteparagraf.

Efter 1855 var sognepræsten ikke mere medlem af sogneforstanderskabet. Han beholdt dog reelt ledelsen af fattigvæsenets og skolevæsenets sager, mens det mere almindelige tilsyn med dette sidste nu skulle føres af forstanderskabets udvalgte »skolepatron«.

De store hartkornsbesiddere ophørte også med at være »fødte medlemmer« af forstanderskabet, mens valgretten til dette blev udvidet til at omfatte alle sognesamfundets mænd over 25 år, der var valgbare til folketinget og mindst et år forud havde ydet bidrag til kommunen. Men med denne demokratisering fulgte noget andet, der kunne være magtsvækkende for landets økonomisk set svageste folk:

Det således udvidede vælgerfolk måtte kun udvælge »den mindste halvdel« af rådets medlemmer, mens den højstbeskattede femtedel herefter måtte udvælge »den største halvdel«. Hvis et sogn havde 100 vælgere, kunne de 20 rigeste – og eventuelt de 11 af disse – diktere det hele. Lensbesidderens, den kongelige embedsmands og delvis også præstens ældgamle almagt var forbi. Dette syntes vel at være en fordel for folkestyret, men sognets arkivalier synes dog tit at vise, at disse folk oftest ærligt har fulgt ordene: »Adel forpligter«.

Sognerådene

Lov af 6. juli 1867

»Den gennemsete Grundlov« af 1866 beholdt løfteparagraffen om kommunernes selvstyre, og rigsdagspartiet »Bondevennerne« ønskede nu denne paragraf opfyldt som en fortjent løn til folket for de store ofre, det havde bragt under krigen 1864. Men daværende indenrigsminister – senere Conseil-Præsident – Estrup og hans parti nægtede bestemt at gå med til mere folkelig valgret, mens de ville tillade visse ændringer af teknisk art. De folkelige partier, som fandt, at disse ændringer dog var et skridt i den rigtige retning, turde ikke forhale det hele ved at fastholde større krav. Derfor vedtoges »Landkommunalloven af 1867«, og med denne lov indførtes følgende ændringer fra nytår 1868:

Sogneforstanderskaberne fik for fremtiden navnet »Sogneråd«. Herredsfoged og birkedommer mistede ret til at deltage i møderne, mens præstens myndighed i fattig- og skolesager overgik til sognerådet.

Endvidere havde hvert forstanderskab tidligere 3 adskilte kasser: »Fattiggassen«, »Skolekassen« og »Kassen for andet«, nogle steder også en »Vejkasse«. Hver af disse havde egen »Bidragsliste« og eget regnskab. Nu blev alt dette samlet, så hver landkommune siden da kun har haft én skateliste, ét regnskab og én alt samlende sognerådsformand.

Valgret eller valg måde ændredes ikke efter denne lov, men fortsattes som før. Sognerådene bestod ligesom forstanderskaberne af to grupper: de højstbeskattede og de almene medlemmer. Ved dødsfald blandt medlemmerne foranstaltedes »udfyldningsvalg«.

Fra 1869 kan man følge, hvem der har været medlemmer af Skaarup sogneråd.

Udfyldningsvalg 6.10. 1869

Rasmus Hansen
Peder Madsen

gårdmand
gårdmand

Holmdrup, indvalgtes
Aaby Mark, udgik, dødsfald

Højtbeskattede 13.12.1870

J. Chr. Schurmann	professor	Skaarup
Anders Rasmussen	sognefoged	Skaarup Mark
Morten Jensen	gårdmand	Aaby Mark
Jens Nielsen	gårdmand	Skaarup
Peder Nielsen	gårdmand	Holmdrup

Udfyldningsvalg 31.1. 1873

Morten Nielsen	husmand	Holmdrup, indvalgtes
Peder Jensen	husmand	Holmdrup, udgik, død.

Almene 17.12. 1873

Jens Thomsen	snedker	Skaarup
Jens Pedersen	husmand	Holmdrup
P. Eriksen Nielsen	skipper	Skaarupøre
Rasmus Poulsen	skipper	Aabyskov

Højtbeskattede 8.12. 1876

H. P. M. Clausen	proprietær	Maegård
Jens Jensen	gårdmand	Aaby
Hans Hansen	gårdmand	Landmålergården
Peder Hansen Møller	gårdmand	Skårup
Jens Nielsen	gårdmand	Holmdrup

Almene 15.12. 1879

Laurits Offer Hansen	forpagter	Præstegården
Chr. Larsen Skytte	gårdejer	Aaby præstegård
Jesper Hansen	husmand	Holmdrup
Jørgen Larsen Weimand	husmand	Skaarup Mark

Højtbeskattede 7.12. 1882

H. P. M. Clausen	proprietær	Maegård
Jens Jensen Andersen	hjulmand	Skaarup
Hans Sørensen	gårdejer	Skaarup Mark
Hans Nielsen	gårdejer	Aaby
Hans Pedersen	gårdejer	Holmdrup

Almene 8.12. 1885

H. Jørgensen	møller	Klingstrup
Erik Larsen	gårdejer	Holmdrup
Rasmus Nielsen	husmand	Aaby Mark
Hans Jørgen Jensen	husmand	Skaarup Mark

Højtbeskattede 30.11. 1888

Rasmus P. Andersen	forpagter	Skaarup Mark
Rasmus Hansen	gårdejer	Skaarup
Chr. Pedersen	gårdejer	Holmdrup
Jens Jensen	gårdejer	Aaby
S. Pedersen	skolelærer	Skaarup

Almene 24.11. 1891

Jens Sørensen	gårdejer	Holmdrup
Peder Nielsen	husmand	Aabyskov
Hans Pedersen	husmand	Skaarup Mark
Chr. Rasmussen	tømrer	Skaarup

Højtbeskattede 5.12. 1894

Knud Jensen	gårdejer	Holmdrup
Hans Rasmussen Vest	tømrer	Skaarup Mark
Morten Christoffersen	gårdejer	Øster Aaby Mark
H. Clausen	proprietær	Klingstrup
Jens P. Rasmussen	gårdejer	Skaarup

Udfyldningsvaig 23.2. 1897

Anders Hansen	gårdejer	Helleskov, valgte
H. Clausen	proprietær	Klingstrup, udgik, »anden livsstilling«

Almene 3.12. 1897

Chr. Povlsen	slagter	Skaarup
Knud Hansen	gårdejer	Skaarup Mark
Hans Rasmussen	husmand	Aabyskov
Rasmus H. Drejer	husmand	Holmdrup

Højtbeskattede 5.12. 1900

Lars Larsen	proprietær	Nøjsomhed
Jørgen Andersen	gårdejer	Aaby Mark
Jens Mogensen	gårdejer	Skaarup
Hans Hansen	gårdejer	Holmdrup
S. Hempel	proprietær	Maegaard

Almene 8.12.1903

Knud Hansen	tømrer	Skaarup
Jens Jensen	husmand	Holmdrup
Rasmus Pedersen	husmand	Holmdrup
Rasmus Pedersen	husmand	Skaarup Mark
Lars Jensen	snedker	Aabyskov

Højstbeskattede 10.12. 1906

Th. Thomsen	gårdejer	Aaby Mark
Knud Andersen	husmand	Aaby
S. Rasmussen	sognefoged	Skaarup
B. P. Henriksen	gårdejer	Skaarup Mark
Jørgen Dinesen	gårdejer	Holmdrup

FULDT FOLKESTYRE**Lov af 20. april 1908.**

Det tog 200 år – fra 1708 til 1908 – at udvikle den første lille spire til sogneselvstyre, så den blev til et fuldt folkestyre. Det, der var begyndt med fattigloven i 1708, førte endelig i 1908 til opfyldelse af den løfteparagraf, som var indeholdt i »Grundloven af 5. juni 1849« om kommunernes selvstyre.

Oprindeligt fulgte sognerådernes valgperioder og regnskabsår kalenderåret. Fra 1.4. 1904, da skattelovene af 1903 trådte i kraft, begyndte regnskabsåret 1. april, og fra 1909 skulle efter ovennævnte lov valgperioderne også gøre dette.

Loven af 20. april 1908 samlede desuden for første gang alle folk i sognet i én vælgerklasse. Hidtil havde kvinderne ikke haft valgret, men med denne lov erhvervede kvinderne ret til med deres stemmer at øve indflydelse på kommunernes anliggender på lige fod med mændene. Dette viste sig at virke så positivt, at kvindernes valgret til folketinget kunne gennemføres i 1915. Endnu en vigtig bestemmelse indførtes ved loven i 1908: hemmelig afstemning. Tidligere havde ængstelse for en magthaver eller lyst til at indynde sig hos en sådan kunnet påvirke en person ved stemmeafgivning, men dette var for fremtiden udelukket, og enhver kunne nu stemme på netop den, som vedkommende anså for den bedst egnede.

Valgene skulle fremtidig holdes i marts, omfatte alle sognerådsmedlemmerne og gælde for 4 år. Samtidig skulle der også vælges stedfortrædere, så udfyldningsvalg kunne undgås.

Det første sogneråd, hvori der ikke skelnes mellem højstbeskattede og almene sognerådsmedlemmer, blev valgt den 9.3. 1909, og det kom til at virke fra 1.4. samme år.

Skaarup sogneråd har derefter haft følgende sammensætning:

Sognerådvalget 9.3. 1909

Søren Rasmussen	sognefoged	Skaarup
Knud Hansen	tømrermester	Skaarup

Jørgen Dinesen	gårdejer	Holmdrup
Lars Frederiksen	husejer	Skaarup
Jørgen Petersen	gårdejer	Aaby Mark
Rasmus P. Henriksen	gårdejer	Skaarup Mark
Hans Chr. Hansen	husejer	Holmdrup
Jens P. J. Drost	husejer	Skaarupøre
Hans Hansen	husejer	Aabyskov

Sognerådsvalget 14.3. 1913.

Søren Rasmussen	sognefoged	Skaarup
Jens P. Jensen Drost	fisker	Skaarupøre
Jens Jensen	gårdejer	Aaby
Th. Thomsen	gårdejer	Skaarup Mark
Bertel Nielsen	gårdejer	Holmdrup
Knud Hansen	tømremester	Skaarup
Peter Petersen	gårdejer	Skaarup
Jørgen Petersen	gårdejer	Aaby Mark
Hans Hansen	husmand	Aabyskov

Sognerådsvalget 9.3. 1917

Søren Rasmussen	sognefoged	Skaarup
Jens Clausen	fisker	Aabyskov
Bertel Nielsen	gårdejer	Holmdrup
P. Pedersen	proprietær	Holmdrup
Peder C. Pedersen	husmand	Skaarup
Lars Larsen	gårdejer	Nøjsomhed
Rasmus Pedersen	husmand	Skaarup Mark
Julius Nielsen	lærer	Skaarup
Jens Jensen	gårdejer	Aaby

Sognerådsvalget 3.3. 1921

Bertel Nielsen	gårdejer	Holmdrup, sogneråds- formand i 25 år
Kr. M. Kristensen	husejer	Aabyskov
Ole M. Andersen	gårdejer	Øster Aaby
Peder C. Pedersen	husejer	Skaarup Mark
Cornelius Olsen	gartner	Skaarup
P. Pedersen	proprietær	Holmdrup
Julius Nielsen	lærer	Skaarup
Niels Helgesen	husejer	Skaarup Mark
Knud Hansen	tømrer	Skaarup

Ved sognerådvalget i 1925 kunne der for første gang stemmes personligt på stemmesedlerne. Det derved valgte sogneråd fik følgende sammensætning:

Sognerådvalget 10.3. 1925

Bertel Nielsen	gårdejer	Holmdrup
Ole M. Andersen	gårdejer	Aaby Mark
Peder Chr. Pedersen	husmand	Holmdrup
Cornelius Olsen	gartner	Skaarup
Knud Hansen	tømrer	Skaarup
Niels Helgesen	husmand	Aaby Mark
Thorvald Thomsen	gartner	Aaby
Chr. M. Christensen	fisker	Skaarupøre
Niels Bech	tømrer	Skaarup

Sognerådvalget 12.3. 1929

Peter Chr. Petersen	landstingsmand	Aaby
Hans Peter Hansen	konsulent	Skaarup Nørremark
Bertel Nielsen	gårdejer	Holmdrup
Cornelius Olsen	gartner	Skaarup
Kr. M. Christensen	husmand	Aabyskov
Marius Th. Pedersen	husmand	Aaby Mark
Niels Helgesen	husmand	Skaarup Mark
Niels P. Nielsen	gårdejer	Helleskov
Niels H. N. Bech	tømrer	Skaarup

Sognerådvalget 14.3. 1933

Bertel Nielsen	gårdejer	Skyttegård
Baltzer Møller	gårdejer	Skovgård
Marius Termann Pedersen	husmand	Aaby Mark
P. C. Pedersen	landstingsmand	Skaarup
N. P. Nielsen	gårdejer	Helleskov
H. P. Hansen	konsulent	Skaarup Nørremark
Valdemar Krarup	proprietær	Maegård
Jens Chr. Jensen	gårdejer	Skaarup
Peder R. West	tømrermester	Skaarup Mark

Sognerådvalget 13.3. 1937

Bertel Nielsen	gårdejer	Skyttegård
P. C. Pedersen	landstingsmand	Skaarup
Baltzer Møller	gårdejer	Skovgård
Kr. Jensen	boelsmand	Skaarup

Lars Skytte Hansen	arbejdsmand	Skaarupøre
Hans Ellekær	boelsmand	Skaarup Mark
Valdemar Krarup	proprietær	Mægård
Julius Nielsen	skovfoged	Dyrehaven
Julius Nielsen	lærer	Skaarup

Ifølge optegnelserne fra de følgende år ser det ud, som om krigen og besættelsestiden har bragt med sig, at det næste sognerådvalg først fandt sted efter seks års forløb. Sandsynligvis har sognerådet fra 1937 måttet klare vanskelighederne i den første del af besættelsestiden. Det næste valg fandt først sted midt under krigen.

Sognerådvalget 1943

Bertel Nielsen	formand	Holmdrup
Jens Chr. Jensen		Holmdrup Huse
Åge Henriksen		Skaarup Mark
Niels Beck		Skaarup
Hans Ellekjær		Skaarup Mark
Herluf Rasmussen		Holmdrup
Johannes Poulsen		Ø. Aaby Mark
Lars Larsen		Telegrafgården
A. Chr. Andersen		Vindmøllergården

Igen synes krigen at have givet anledning til uorden i sognerådets funktionstid, idet dette sogneråd kun virkede i tre år. Problemerne i krigens sidste år og straks efter befrielsen har sikkert også været så store, at nogle sognerådsmedlemmer har fundet tre års virketid tilstrækkelig. I hvert fald blev der holdt valg igen i 1946.

Sognerådvalget 1946

Lars Larsen	Telegrafgården, formd. fra 1946 til -54
A. Chr. Andersen	Vindmøllergården
Carl Clausen	Hovgården, Skaarup
Hans Hansen	Ågården, Ø. Aaby Mark
Åge Henriksen	Skaarup Mark
Jens Jensen	Skaarup Mark
Jens Chr. Jensen	Holmdrup Huse
Chr. Jørgensen	Rolighed, Skaarup Mark
Herluf Rasmussen	Højvang, Holmdrup

Sognerådvalget 1950.

Lars Larsen	formand til -54	Telegrafgården
	blev skatterådsmedlem	
Carl Kjær Gaarde		Skaarup
Herluf Rasmussen		Holmdrup
Åge Henriksen		Skaarup Mark
A. Chr. Andersen		Vindmøllergården
Poul Jørgensen		Skaarup
Carl A. Clausen		Hovgården, Skaarup
Jens Chr. Jensen		Holmdrup Huse, fraflyttede.
Svend P. Rasmussen		Abildhøj, Skaarup Mark, indtrådte
Marius Rasmussen		Holmdrup.

Sognerådvalget 1954

A. Chr. Andersen	formand	Vindmøllergården, flyttede
Andreas Borgersen		Skaarup, indtrådte
Herluf Rasmussen		Højvang, Holmdrup
Sv. P. Rasmussen		Abildhøj, Skaarup Mark
Johanne Larsen		Telegrafgården
Carl Kjær Gaarde		Skaarup
Erik Jorsal		Holmdrup
Carl Chr. Jensen		Holmdrup Huse
Marius Rasmussen		Holmdrup
Arne Ådal Andersen		Ø. Aaby Mark

Sognerådvalget 1958

Erik Jorsal	formand	Nygård, Holmdrup
Johanne Larsen		Telegrafgården
Ejner C. Hansen		Vængemosen
Åge Henriksen		Skaarup Mark
Andreas Borgersen		Skaarup Mark
L. Chr. Pedersen		Sundgården, Skaarupøre
Arne Aadal Andersen		Ø. Aaby Mark
Lily Schmidt Nielsen		Skaarup
Marius Rasmussen		Holmdrup

Sognerådvalget 1962

Lily Schmidt Nielsen	formand	Skaarup
Johanne Larsen		Telegrafgården
Ejner C. Hansen		Vængemosen
Erik Jorsal		Nygård, Holmdrup

Svend Petersen	Vængemosen
N. Ove Fick	Juliegård
Åge Henriksen	Skaarup Mark
Iver Møller Hansen	Ågården, Ø. Aaby Mark
L. Chr. Pedersen	Sundgården, Skaarupøre

Sognerådsvalet 1966

Erik Jorsal	formand	Nygård, Holmdrup
- Arne Maegård		Ø. Aaby
Søren Hebsgård		Skaarup
Lily Schmidt Nielsen		Skaarup
Grete Sørensen		Skaarup
Iver Møller Hansen		Ågården, Ø. Aaby Mark
Johannes Jensen		Skaarup
Arne Sig		Skaarup
Jens Møller Larsen		Holmdrupgård, Holmdrup.

I periodens løb afgik Erik Jorsal og Grete Sørensen, og det sidste sogneråd blev herefter:

Arne Maegård	Skaarup
Søren Hebsgård	Skaarup
Lily Schmidt Nielsen	Skaarup
Iver Møller Hansen	Ågården, Ø. Aaby Mark
Jens Møller Larsen	Holmdrupgård, Holmdrup
Johannes Jensen	Skaarup
Arne Sig	Skaarup
Carl Sørensen	Skyttegården, Holmdrup
Anders Espensen	Skaarup.

I dette sidste sogneråd blev Jens Møller Larsen valgt til formand, og han virkede som sådan til 1970, hvor sognerådet opløstes ved indlemmelsen i Svendborg storkommune.

Da loven om kommunesammenlægningerne trådte i kraft 1. april 1970, skulle Skaarup repræsenteres i Svendborg byråd ved folk, som kunne varetage sognets interesser. Til byrådet i den ny storkommune indvalgte da her fra Skaarup:

Arne Sig, Skaarup
Johannes Jensen, Skaarup.

Sognerådsformændene

De opgaver og det ansvar, der har været lagt på en sognerådsformand, har været ganske betydeligt. Ikke alene har sognerådsformændene i tidens løb udført et stort arbejde af skriftlig art, men for at løse sognets problemer har de også måttet tilegne sig en betydelig indsigt i administrative, sociale og andre spørgsmål. Derved fik de en overordentlig indflydelse på sognets velfærd. I de første hundrede år af Skaarup sogneråds historie har ti sognerådsformænd sat deres præg på sognets liv. To af disse har også haft sæde i rigsdagen: pastor J. C. Schurmann i »Den grundlovgivende Forsamling« 1848 og proprietær P. L. Mayntz, som var landstingsmand 1854–1859.

Følgende sognerådsformænd fra Skaarup sogn kan nævnes:

Fra:	Navn:	Stilling:	Bopæl:	Virkeår:
1/1 1842	P. L. Mayntz	proprietær	Klingstrup	4
1/1 1846	D. A. Holberg	sognepræst	Skaarup	5
1/1 1851	P. L. Mayntz	proprietær	Klingstrup	11
1/1 1862	J. C. Schurmann	sognepræst	Skaarup	27
1/1 1889	M. Jørgensen	møller	Klingstrup	3
1/1 1892	R. P. Andersen	gårdejer	Skaarup M.	3
1/1 1895	H. Clausen	proprietær	Ny Klingstrup	1¼
10/9 1896	J. P. Rasmussen	gårdejer	Skaarup	4¼
1/1 1901	Lars Larsen	proprietær	Nøjsomhed	6
1/1 1907	S. Rasmussen	sognefoged	Skaarup	10¼
1/4 1917	Lars Larsen	proprietær	Nøjsomhed	4
1/4 1921	Bertel Nielsen	gårdejer	Skyttegård	25

Forskellige sager

Fra det første sogneforstanderskab, der blev valgt i Skaarup fra den 1. januar 1842, og indtil det sidste sogneråd, der blev valgt i Skaarup sogn, og hvis funktionstid udløb 1. april 1970, foreligger et omfattende skriftligt værk i form af de førte protokoller.

Utallige sager har været behandlet i dette tidsrum, ikke mindst sager vedrørende forsørgelsesvæsenet. Fra begyndelsen behandledes også mange klager over veje og skatteansættelser. Det var jo noget nyt, der blev påbegyndt, da det første sogneforstanderskab samledes til møde i Skaarup præstegård den 7. februar 1842, bl. a. for at vælge formand, og igen den 2. februar samme år afholdtes møde i præstegården for at vælge ny formand. I kopiprotokollen er derefter indført følgende skrivelse:

Høivelbaaren
 Hr. Kammerherre
 Amtmand Spóron til Hellerup!

4. Febr. 1842.

Da jeg af Sogneforstanderne i Skaarup er valgt til at være deres Formand, tillader jeg mig den underdanige Frihed at meddele deres Høivelbaarenhed samme. Allererst hvorfor det har ventet saa længe, før jeg har meldt dette, at ved Valget, som var sammenkaldt af det ælste Medlem af Sogneforstanderne, var Rasmus Jeppesen i Skaarup til at vælge Formand, havde han forglemt at anmode Hr. Kammerherre Baron Holsteen Lehn til til Hvidkilde, om at møde som Medlem af Sogneforstanderskabet i Skaarup, da han er største Lodseier og Besidder af det Forordningen befalede Hartkorn; dette kom først til min Kundskab noget efter, at jeg var valgt til Formand. (afkortet her).

Underdanigst
P. L. Maynz.

Meget ofte har der vel foreligget opgaver for de nyvalgte sogneråd, som ventede på at blive taget op, således også for det første forstanderskab, hvilket fremgår af en af de første skrivelser, der er indført i kopiprotokollen angående den gennemgående færdsel gennem sognet. Skrivelsen er som følgende:

Velbaaren Hr. Cancellieraad
 Herredsfoged Bruun, Svendborg.

I Anledning af deres Velbrhds. Skrivelse af 24. f. m. (24. Jan. 1842) til Forstanderskabet i Skaarup Sogn angaaende Biveines Istandsættelse og Vedligeholdelse i Skaarup Sogn, skal jeg paa Forstanderskabets Vegne ærbødigst tilmælde deres Velbrhed, at der i den Anledning har været foranstaltet et Møde af Forstanderne, hvor samtlige Medl. var af den Mening, at Veien, der løber norden for Skaarup By, kommer fra Weistrup og gaar igennem Aabye og Holmdrup til Tvede, denne Vei forment de, om den ikke kunde komme til at henregnes til de mindre Landeveie og blive grundforbedret paa offentlig Bekostning, paa Grund af den megen Færdsel, der er paa samme Vei til Svendborg saanær Byen, som er Afsætningsstedet af Landets Produkter fra det frugtbare Opland af de mange Byer og Sogne langs Stranden lige til Hesselagergaard, og derfor er bleven saa opkjørt i disse vaade Aar, da den for største Del bestaar af fed leret og fugtig Grund; hvorfor vi haaber, at deres Velbaarenhed vil anbefale bemeldte Vei paa det bedste til en Grundforbedring paa offentlig Bekostning. (afkortet her).

Ærbødigst
L. Mayntz.

Af en navneliste over bevilgede håndværkere i Skaarup sogn (sendt til Sogneforstanderskabet i Skaarup og underskrevet: Sunds – Gudme Herredskontoir i Okt. 1842) fremgår, at der var 20 i alt, nemlig 2 skomagere, 5 skræddere, 2 bødkere, 2 murere, 2 snedkere, 4 tømrere, 2 smede, samt 1 uden angivelse.

Folketallet i sognet i november 1845 var 1481.

I kopiprotokollen er også indført følgende indsamlingsliste fra 1849:

Gaver til de Flygtende fra Frederitzia:

	Rb		8
Gammel Skaarup Øre	10	1	8
Aabye Skov	3	3	4
Hr. Skolelærer Hansen		4	
Aabye Mænd	26	5	8
Holmdrup Mænd	22	4	
Lærer Johansen	1		
Skaarup Mænd	36	2	13
	<hr/>		
	101	3	1
Klingstrup	13	2	8
Seminarister, Lærere og flere	18		
Pastor Holberg	4		
	<hr/>		
	137		9

Sagen om »Broehave«s forhold til Skaarup sogn har voldt mange bryderier. Forhistorien er den, at distriktet fra gammel tid – ligesom det øvrige Aaby – har hørt under Klingstrup Hovedgård. Ifølge brev af 11. jan. 1641 overlod Henning Walkendorf »en Stuf Jordland, Brode kaldet« til Tiselholt. I 1834 meddelte det Kgl. Rentekammer i en skrivelse til Svendborg amt, at Broehave »uagtet det ligger indenfor Skaarup Sogne Grændser, dog hører under Veistrup Sogn«. Om dette område, der således med urette var kommet fra sognet, har der været ført mange forhandlinger med indenrigsministerium, kultusministerium (kirkeministerium), Svendborg amt og Oure-Vejstrup sogneråd. Befolkningen ønskede at høre til Skaarup såvel i kommunal som i kirkelig henseende, og sagen syntes at finde sin afslutning, idet de to sogneråd fandt frem til en ordning angående vejanlæg, fattigforsørgelsen af personer fra området osv. Imidlertid ville kultusministeriet på grund af kirketiende ikke gå ind på en overflytning til Skaarup sogn, og sagen gik i 1875 igen i hårdknude.

I sognerådets protokoller kan i øvrigt læses om interessante forhandlinger:

6. juni 1894: Forespørgsel om Skaarup kommune vil deltage i udgiften til Svendborg–Nyborg banens anlæg. Sognerådet vedtog at deltage i foreløbige udgifter til banens afstikning m. m., dog således, at den delegerede i den henseende varetager sognets interesser. Endvidere vedtog sognerådet at garantere en sum på 28.000 kr. for at få en station her i Skaarup, hvis beliggenhed sognerådet forbeholder sig ret til at tage nærmere bestemmelse om. Desuden betinger sognerådet, at banen bliver indhegnet.

17. febr. 1895: Sognerådet optog spørgsmålet om yderligere bistand til den projekterede jernbane mellem Svendborg og Nyborg: 3000 kr. efter opfordring af jernbaneudvalget. Sognerådet vedtog med 5 stemmer mod tre yderligere at tilbyde bistand på betingelse af, at der blev en holdeplads ved Holmdrup Huse.

10. dec. 1896: Bevogtningsspørgsmålet ved Svendborg–Nyborg banen var til behandling.

Af Svendborg Avis' udgaver i maj 1897 fremgår det, at en stor trafikmæssig begivenhed, som sognerådet havde været medvirkende til, var nært forestående. Således bringes 11. maj en køreplan med 4 tog daglig i hver retning på Svendborg–Nyborg banen. Køreplanen er gældende fra åbningsdagen (ingen dato). Billetpriserne er:

Skaarup–Svendborg: 25 øre,
Holmdrup–Svendborg: 15 øre.

Diligenceruten Svendborg–Nyborg siden 1820 nedlægges.

Senere gives der en historisk oversigt over banens tilblivelse, hvori der gives udtryk for, at der havde været mange vanskeligheder, også af politisk art. Det nævnes, at der har været arbejdet på at få en bane i 15 år. Det første møde blev afholdt på Oure kro 1882. I 1889 androg man første gang om koncession, men det blev afslået. Der blev givet udtryk for, at det var et ønske fra egnens beboere, at banen skulle have haft en nordligere linieføring til Ørbæk med videre forbindelse til Nyborg sammen med en bane fra Ringe, men der var nok gået så meget politik i spørgsmålet, at det måske har givet anledning til den senere afstemning i sognerådet (17. febr. 1895). Da der anden gang blev andraget om koncession af det stiftede jernbaneselskab, blev denne bevilget, men nærmest med diktat af linieføringen, sådan som den kom til at foreligge og tillige betydeligt dyrere end ønsket.

Senere berettes om, hvordan man kunne køre gratis med togene, der jævnligt gik på banen, før den egentlige åbning. Således kørte et tog med pressefolk, et andet tog kørte søndag den 23. maj 1897 med sognerådsmedlemmer og familie. Turen, der havde vundet stærk tilslutning, afgik fra Svendborg om eftermiddagen og optog og afsatte passagerer ved alle stationer langs banen. I Nyborg var der en lille »Festivitet« på hotel »Postgården«, hvorefter man kørte tilbage og var i Svendborg ved 20-tiden.

Søndag den 28. maj kunne der også køres gratis fra Nyborg. Turen var beregnet for den menige borger, men mange, der kom med til Svendborg, havde dog ikke regnet med en så hurtig tilbagerejse, så de kom for sent til hjemrejsen. De, der skulle til mellemstationerne, måtte så benytte »Apostlenes heste« eller leje vogne for at komme hjem! De til Nyborg kom med dampskibet »Ørnen«.

26. maj 1897: Driften åbnes på Svendborg–Nyborg banen den 1. juni klokken 12 nat.

Det egentlige indvielsestog afgik fra Svendborg kl. 9¼ og optog passagerer ved hver station, særlig sognerådsformænd.

Toget ankom til Nyborg kl. 11, og kl. 13 var der frokost på hotel »Postgården«. Der blev holdt taler, og der blev blandt andet udtalt, at det var Danmarks dyreste jernbane blandt privatbanerne. Derefter gik turen tilbage til Svendborg, hvor der skulle festes videre i Borgerforeningen, men forinden gjorde toget, der var pyntet med guirlander, holdt ved alle stationer, der ligeledes var i festdragt, og hvor perronerne var stuvende fulde af folk.

Ved Skaarup station blev toget modtaget med tre salutskud, hvorefter lærer Petersen, Skaarup, holdt en velkomsttale, hvori han mindede om, at beboerne her ønskede, at alle tog standsede ved Skaarup. Derpå udbragtes et leve for den ny bane. Jægermester Jørgensen, Tiselholt, takkede for velkomsten. Han håbede, at forholdene ville ordne sig sådan, at beboernes ønske kunne blive opfyldt. Der fulgte et leve for Skaarup, toget satte sig i gang og kørte ganske langsomt, for at passagererne kunne nyde udsigten over Skaarup Sund, Thurø og Langeland. Skaarup var blevet en stationsby, og Holmdrup var ikke blevet glemt. En ny tid var begyndt for Skaarup sogn.

I øvrigt havde man nok ventet kongelige personer til indvielsen af banen, men ike engang indenrigsministeren kom. Kun kom Kgl. Kommissarius Tobiesen på indenrigsministerens vegne, og ingen ordener blev uddelt (men det var måske, fordi der var ministerkrise i de dage!).

Skaarupøre Strandvej, omkr. 1920.

Skadedyrsbekæmpelsen har været til behandling flere gange i halvfemserne.

23. sept. 1896: Efter henstilling i en skrivelse fra amtet angående bekæmpelse af oldenborrelarver vedtoges det at lade bekendtgøre ved kirkestævne, at de indsamlede oldenborrelarver ville blive modtaget af sognerådets medlemmer og i 1896 blive betalt med 20 øre og i 1897 med 12 øre pr. pund.

29. dec. 1896: Andragende om ødelæggelse af gråspurve var til 2. behandling. Det blev vedtaget med amtets tilladelse at modtage dræbte gråspurve til 1 øre pr. stykke i de fire første måneder af 1897. De modtages af sognerådets medlemmer.

7. aug. 1897: Da det har vist sig, at der vil blive opsamlet en større mængde larver end ventet, forandres bestemmelsen fra efteråret 1896 således, at der 8 steder i sognet modtages oldenborrelarver, og betalingen vil blive 1½ øre pr. pund.

Ved overgangen til århundredskiftet kan det oplyses, at sognerådets protokol har været ført af lærer Petersen med en meget fin skrift (latinske bogstaver). Senere blev skriften igen gammel dansk skrift i proprietær Clausens formandstid indtil 23/9 1896. Derefter har det atter været latinske bogstaver, der er blevet anvendt.

Ved folketællingen 1. feb. 1901 fandtes i Skaarup kommune 402 husstande og 1903 personer.

15. marts 1901: Det overlodes lærerne at opkræve mulkter for skoleforsømmelser og at anskaffe skiftesko til fattige børn for de indkomne mulkter.

7. juni 1906: Tegning og overslag til skolebygninger i Aabyskov blev enstemmigt godkendt og vedtaget. Overslaget er 8.375 kr.

30. juni 1906: Ansøgning fra lærer Petersen, om der må indlægges elektrisk lys i skolen i Skaarup, nægtedes.

5. dec. 1906: Ansøgning fra lærer Nielsen, Aabyskov, om der må afholdes gymnastik på skolens loft. Sognerådet vedtog, at gymnastikken forogsvis afholdes, for så vidt loftet kan holde(!)

12. feb. 1907: Forslag fra Aaby gårdmænds Bylav om afskaffelse af ligbæring og gravning blev udsat indtil videre.

7. marts 1907: Ifølge skrivelse fra ministeriet for kirke og undervisning vedtoges det at afløse offeret fra 1. jan. 1907.

28. april 1907: Aabyskov skoles lærerbolig er nedbrændt. Et byggeudvalg blev valgt.

5. okt. 1915: Andragende om tilladelse til at køre med automobil på kommunens veje. Det tillades at køre fra landevejen til Skaarup gæstgivergård – doktor Kelds drosje ligeledes.

5. dec. 1916: Man vedtog at anbefale et andragende fra undervisningsministeriet om, at der må optages kvindelige elever på seminariet.

1. dec. 1916: Man forberedte afstemning om salg af De vestindiske Øer.

Verdenskrigen 1914–18 satte sine spor på sognearbejdet. Det viser et par små glimt fra protokollen på den tid.

28. sept. 1916: Det vedtoges at hjemforskrive kul til ubemidlede.

22. juli 1917: Det vedtoges at bestille 5 tons brændselolie til tærskning af vintersæd på grund af brødkornsafliveringspligten.

31. juli 1917: Gæstgiver Nielsen, kroen, fik bevilget 2 liter petroleum ekstra hver fjortende dag.

7. aug. 1917: Sognerådet købte 200.000 tørv.

I tyverne blev krigens følger mærkbare med faldende priser og stigende arbejdsløshed. Hjælpekassen måtte jævnlig have nye bevillinger fra sognerådet. Nødhjælpsarbejder blev sat i gang.

1. juni 1921: Formanden må fremskaffe overslag til kloakledningen i Skaarup by.

11. april 1922: Vejudvalget indstiller at lade Kromandbakken afgrave,

Skaarup Mejeri, omkr. 1920.

samt at udvide vejen og broen over Tiljerenden. Arbejdet skulle snarest muligt påbegyndes.

13. juni 1922: Man enedes om at låne 12.000 kr. til kloakanlægget i Skaarup by, såfremt det kunne udføres som nødhjælpsarbejde.

14. juni 1927: Det vedtoges at udleje en lejlighed i kommunens nye hus til 25 kr. pr. måned.

2. juli 1928: Man blev enige om at købe vejtrømler og at søge samarbejde med Vejstrup i den anledning. Udgiften for Skaarup kommune blev derved halvdelen af 11.400 kr.

27. aug. 1928: Det vedtoges enstemmigt at andrage amtet om tilladelse til at eftergive kommuneskatter for okt. kvartal. Amtet bevilligede denne eftergivelse.

14. maj 1935: Vedtagelse af, at Klosteret forandredes til ligkapel.

31. marts 1937: Ved det konstituerende møde skete en væsentlig ændring i udtryksformen, idet det, der ellers havde været benævnt som fattigvæsen eller fattigudvalg nu blev kaldt socialudvalg. Til dette valgtes hele sognerådet.

Krigen 1940–45 kom til at præge sognerådsarbejdet på flere måder.

29. maj 1943: Et beskæftigelsesudvalg valgtes, samt et kornnævn.

Samme år søgte en vognmand om tilladelse til at køre på kommunens veje med faste gummiringe.

19. juni 1944: Et evakueringsudvalg valgtes.

19. okt. 1944: På et ekstraordinært møde vedtoges det at oprette et frivilligt vagtværn, og at kommunen afholdt alle udgifter ved anskaffelsen af udstyr, nemlig: 1 stav, 1 lygte, 1 fløjte og 1 armbind til hver vagtmand. Man udpegede 9 mand (flere af de udpegede nægtede dog at fungere).

Efter krigen indvarsledes nye tider. I protokollen fra de seneste år, som ikke har kunnet opspores, har man kunnet finde oplysninger om sognerådets beslutninger i disse år. Men indtil denne protokol måske engang dukker op, må andre kilder træde i stedet.

Mosegårdens udstykning

Da året 1958 var ved at rinde ud, brændte en af Skaarups gamle gårde, Mosegården. Efter gårdens brand denne nytårsnat erhvervede kommunen den del af Mosegårdens areal, der lå inden for byzonen.

1963: En udstykningsplan blev udarbejdet over Mosegårdsjorden, og grundene blev byggemodnet – bl. a. med fjernvarmeledning fra det kommende fjernvarmeanlæg.

1964: Udstykningsplanen blev godkendt, salgsprisen blev fastsat til 13 kr. pr. m², og de første parceller blev solgt. Byggeriet på det ny areal gik i gang.

Gadebelysningen

Den 12. marts 1899 stiftedes »Foreningen til gadebelysning i Skaarup«. I løbet af det første år blev der købt 25 lygter (petroleum), som anbragtes på fyrretræsstolper. Der blev ansat en lygtetænder, og den første i rækken blev skomager Christensen. For at styrke økonomien afholdtes en »lygtefest« i Store Have-skoven d. 18. juni 1899. I dec. 1914 gik man over til elektricitet.

I en række år havde »gadebelysningen« i Skaarup altså været privat finansieret og administreret af »Gadelysforeningen«. Når der ikke var flere penge i kassen, slukkedes lyset, indtil der igen var kommet penge ind ved frivillige bidrag. Når det sidste tog havde passeret Skaarup omkring midnat, slukkedes lyset!

1962 blev gadebelysningen kommunal. Der blev opsat nye standere med flere lygtестeder og lysstofrør.

Skaarupøre og Øster Aaby kom først med nogle år senere. Der måtte man også først etablere belysningen privat, inden kommunen overtog den.

Skaarupøre Strandvejs udbygning 1933–35.

Gaderne i Skaarup by

1962: Gaderne i Skaarup by blev sat i stand og asfalteret, der blev anlagt fortove, gadenavne blev markeret med skilte, samtlige huse blev forsynet med numre. Blandt de nye gadenavne var der dels gamle navne fundet på gamle kort over Skaarup: Vidjekrogen, Traverskiftet, Degnetofte, og dels opkald efter personer, hvis virke havde sat spor i Skaarup: P. A. Wedelsvej, Rostrupvej, Oluf Ringsvej. En lille kontrovers opstod, da der blev protesteret mod, at det gamle navn »Skadegyden« blev bibeholdt som navn på den sidstnævnte vej! Sognerådet måtte bøje sig.

Det ny alderdomshjem

1963: I en lille ejendom bag vandtårnet boede Poul og Anna Jensen, og mellem dem og det gamle alderdomshjem fik kommunen foranstaltet et mageskifte med henblik på opførelse af et nyt alderdomshjem, der skulle placeres mere centralt, så dets beboere var nærmere ved kirken, nærmere forretninger m. v. og først og fremmest på den nordlige side af den efterhånden stærkt trafikerede landevej.

En del af jorden fra den erhvervede ejendom solgtes til kollegiebyggeri, mens kommunen beholdt et areal, man anså for at være tilstrækkeligt til

a) alderdomshjem for sognets beboere,

b) senere udvidelse med plejehjem for sognets beboere,
 c) senere opførelse af pensionistboliger,
 (køkkenafdelingen og vaskeriafdelingen blev dimensioneret med disse udvidelser for øje).

10. feb. 1964: Kommunen modtog igangsætningstilladelsen, og arbejdet blev udbudt til *lokale* håndværkere.

April 1964: De lokale håndværkeres tilbud blev accepteret og arbejdet påbegyndt.

December 1964: Rejsegilde.

1. sept. 1965: Bestyrerinden blev antaget, for at hun kunne være med til indretningen, og ordensreglementet blev vedtaget på et sognerådsmøde i begyndelsen af 1966.

Fjernvarme

18. feb. 1964: Vedtagelse af etablering af fjernvarme som fuldstændig kommunalt.

Der blev udarbejdet overslag (under højtryk – i iltempo). Et udvalg (med beboerrepræsentanter) blev nedsat, byggetilladelse fra boligministeriet blev opnået på rekordtid.

August 1964: Rejsegilde.

1. okt. 1964: Der »trykkes på knappen«, de første huse modtog varme.

Det var fantastisk, at det lykkedes på så kort tid, men nødvendigt, da der var opført nye huse uden skorsten (Mosegårdsudstyknigen) i tillid til fjernvarme. En enorm indsats fra *alle* implicerede gjorde det muligt. Der var dengang tilmelding fra 70 huse.

Skaarup børnehave

April 1964: Kommunen købte jord fra Alb. Christensens ejendom til kirkegårdsudvidelse.

I 1967 blev ejendommen (bortset fra beboelsen) købt og en grund solgt til Skaarup børnehaves forældreforening, som senere lod børnehaven opføre der.

Idrætspladsen og Skaaruphallen

Kommunen havde købt jord fra Vejstrupgård til en kommunal idrætsplads med omklædningsrum, og disse blev indviet omkring 1967.

Senere opførtes Skaaruphallen som selvejende institution.

12. maj 1969: Der blev givet byggetilladelse til hallen, og kommunen bevillgede et rente- og afdragsfrit lån på 200.000 kr. til hallen og overdrog gratis 3.674 m² areal til den.

Skaarup Kro før ombygningen.

Svendborg–Nyborg banen

Banen mellem Svendborg og Nyborg, der havde betydet så meget for Skaarups trivsel og byens forbindelse med omverdenen, og som blev åbnet under så stor opmærksomhed i 1897, havde imidlertid udspillet sin rolle.

Stationsmester Blok, som virkede her i en årrække, fortæller, at denne bane – som andre privatbaner på Fyn – blev overtaget af D.S.B. den 1. april 1949. Da rutebilerne begyndte at køre på landevejene, blev banen efterhånden urentabel i drift samtidig med, at meget banemateriel stod overfor fornyelse. Det var tydeligt, hvor det bar hen, og Blok søgte om forflyttelse. Til sognerådet sagde han: »Jeg vil fløjte for et futtog og ikke for en rutebil!«

Der blev holdt afstemning i Svendborg og Nyborg byråd, samt i de sogneråd, som sagen vedrørte, om banens nedlæggelse. I Skaarup var der flertal for at bevare banen (og eftertiden har vist givet det daværende sogneråd ret), men flertallet af de adspurgte i de andre sogne gik ind for at sløjfe dette transportmiddel og inddrage banearalerne til andre formål. Ingen tænkte på cyklestier. En dag i 1964 kørte det gamle tog under stor og vemodig opmærksomhed på sin sidste tur mellem de to fynske købstæder.

Butikstorvet

I juli 1964 købte kommunen stationsbygningen med tilhørende areal, deriblandt stationsmesterens ret store have. Samtidig forhandlede Vejstrup Brugs om køb af areal på stationspladsen (stafetbrugsen i Vestergade blev opstillet i feb. 1964).

Der blev udarbejdet og godkendt planer over et butikstov med parkeringsplads på arealet samt posthuset og ventesalen til rutebilpassagererne.

I aug. blev tegningerne til posthuset og ventesalen samt Svendborg Bank godkendt.

Dagrenovation

Et regulativ til tvungen dagrenovation blev godkendt af sognerådet i nov. 1964. Det omfattede Skaarup by undtagen ejendomme med husdyr. Der indkom 11 skriftlige ansøgninger om fritagelse – flere strittede kraftigt imod!

Der blev også udført kloakering i Aabyskov. Hidtil var alt bare ledet ud i vandet – endda i flere tilfælde tværs over vejen! Vedtagelsen fik følgende kommentar: »Det gik jo godt nok, hvorfor så alt det nymodens pjat?«

Øvelsesskolen

9. maj 1966: Det vedtoges at deltage i anlægsudgifterne ved øvelsesskolen – 4,8 mill. – samt i halvdelen af den godkendte pris og lønstigningerne.

Kommunesammenlægningen

Efter orienterende møder med Svendborg byråd og repræsentanter fra sognene Hesselager, Gudbjerg, Gudme-Brudager og Oure-Vejstrup holdtes sognerådsmøde den 25. okt. 1967 med skriftlig afstemning angående sammenlægning med Svendborg kommune eller de andre nævnte sogne. Resultatet blev 4 stemmer mod 4.

10. juni 1968: Sognerådet søgte oprettet forhandlingskontakt med fællesudvalget vedrørende sammenlægning af Tved og Svendborg kommuner m. fl.

12. aug. 1968: Sognerådet ønskede ikke repræsentation i kontaktudvalget med de nordlige sogne.

9. sept. 1968: Det vedtoges med 6 stemmer mod 2 (1 stemte ikke) at fremsætte ønske over for Svendborg byråd og Egense, Tved, Thurø og Tåsinge sogneråd om samarbejde med henblik på sammenlægning af Skaarup kommune med de pågældende kommuner.

11. nov. 1968: Kasse- og regnskabsudvalget indstillede, at sognerådet erklærede sig indforstået med, at Skaarup kommune fra 1/4 1970 blev sammenlagt med Svendborg m. fl. kommuner.

Indstillingen blev vedtaget med 5 stemmer mod 4, og hermed var Skaarup sogns selvstændighed besejlet.

Sognerådsmøderne gennem tiderne

Sognerådsmøderne har i begyndelsen været holdt i skolen, senere på fattiggården, men i halvfemserne begyndte man at holde dem på kroen, hvor man lejede en stue (en bevilling viser 12 kr. i leje for et år).

Efter kommunenes køb af ejendom i Skaarup 1937 blev der oprettet kommunekontor og mødelokale der, hvorefter sognerådsmøderne holdtes i dette lokale.

Kammilla Skov Pedersen.

KILDER:

Som kildemateriale til Skaarup sogneråds historie er anvendt følgende:

»Skaarup Sogneråds Historie«, udarbejdet af Kr. Møller i Korinth i 1942 i anledning af en mindefest 9. nov. 1942 for det første sogneråds komme i 1842.

»Meddelelse til Skaarup Sogns Beboere fra Sognerådet 1877.«

Uddrag af Skaarup sogneråds protokoller ved A. Aadal Andersen, »Birkelygård«, Skaarup.

Enkelte usignerede skriftlige beretninger.

Skriftlige optegnelser fra fru L. Schmidt Nielsen.

Mundtlige oplysninger fra L. Chr. Pedersen og stationsmester Blok.

En optegnelse af Sv. P. Rasmussen.

Skaarup Skole

I Skaarup sogn har skolevæsenet fulgt en anden udvikling end i de omkringliggende sogne, og dette skyldes to faktorer, nemlig herregården »Klingstrup« og Skaarup Statsseminarium.

Efter reformationens indførelse 30. oktober 1536 udstedte Christian d. 3. en lov, der kaldtes Kirkeordinansen, hvorved der blev givet regler for gudstjenesten og undervisningen. Deri stod, at de landsogne, der lå »noget nær« ved købstæderne, skulle tage sig sognedegne af skolerne – d.v.s. de latinskoler, der var i købstaden. Dette havde præsten og provsten fået ordnet for Skaarups vedkommende, så der kom »løbedegne« hertil fra Svendborg.

Nu skete der det, at der var en frue på Klingstrup – Elisabeth Urne (død 1584), der ønskede at få sine sønner undervist og antog derfor løbedegnen Mickell Clausen som lærer med fast ophold på sin gård. Det var hendes mening, at han, efter at han havde forladt skolen i Svendborg, kunne blive sædedegn i Skaarup og bo der. Præsten, Jens Gregersen, gjorde ganske vist modstand og henviste til et brev fra lensmanden på Nyborg – Frands Brochenhuus – og til Ordinansen –, men Elisabeth Urne fik medhold hos sognemændene og fik overtalt bispemanden Jacob Madsen. Det var i 1565.

Dog sluttede sagen ikke lige med det samme. Elisabeth Urne og Skaarup sogn fik nok deres lærer, men urolighederne angående degnen var ikke endt før 12 år senere, hvilket ses af en tingdom af 4. december 1577. Provsten Hans Eskildsen havde anklaget en del sognemænd i Skaarup, fordi de ikke ville yde degnen »redsel og degnekorn« (»2 skæpper byg af hver, som pløjer og sår«). Nogle mente, at 1 skæppe kunne være nok af de små gårde. Dommeren fulgte provsten til fordel for degnen, »thi hand gjør den halluff gård så stor tjeneste, som den lille«.

Og der gik ca. 200 år.

Rimeligvis findes der beretninger om enkeltting fra den periode, men måske skal vi gå til digterne og forestille os, at der har været en eller anden Per Degn her, som kan have noget tilfælles med Holbergs. Måske kan vi i »Ambrosius« finde en »løbedegn« – en latinskoleelev, der blev huslærer for herremandens datter.

I året 1734 oprettede Henning Christopher Valckendorf og hustru, Anne Margrethe von Halem et testamente dateret 5. juni, hvori de bl. a. bestemte en kapital af 1600 Rd. til offentligt brug, således at renten skulle anvendes dels til hjælp for fattige i sognet, dels til lønning for en skoleholder i Skaarup (30 Rd.), »hvem desuden 20 læs brænde tilsagdes«.

Disse testamentariske bestemmelser kom imidlertid ikke straks til udførelse, da der 23. januar 1739 udkom en kongelig forordning, hvorved skoleholdet på landet pålagdes degnene, og der blev samtidig givet bestemmelse om deres aflønning.

1740 døde H. Chr. Valckendorf – 47 år gammel. Enkefru Valckendorf opgav dog ikke sagen, om man ved hjælp af private midler kunne gøre noget for sognets skolevæsen. Mod slutningen af sit liv bragte hun sin og sin afdøde ægtefælles tanke til udførelse. Hun forøgede kapitalen fra 1600 til 5000 Rd. og gav efter samråd med gode mænd – nøjagtige bestemmelser for anvendelsen af den årlige rente til bedste for skolen, kirken og de fattige i

FUNDATION
 over et Legatum af 5000 Rd.
 oprettet af
 Fru Oberstlieutnantinde Valckendorf
 til Klingstrup
 10. September 1772

Det var således Anne Margrethe von Halem, der skænkede et nyt orgelværk til kirken for at få en god orden i sangen, og som yderligere bestemte, at skoleholder – og organistembedet skulle varetages af »en apart person«, nemlig en anden end sognedegnen, der havde sin bestemte skoleløn efter Kgl. Forordning af 1740 og tillige sit opbyggede skolehus ved degneboligen.

Organisten skulle undervise ungdommen, og for at han kunne gøre det med lyst og flid, forhøjedes hans løn til 60 Rd. Desuden skulle han have 20 læs brænde årlig. Som bolig fik han »et nyt vel bygget hus af 11 fag, ikke langt fra kirken«. I dette hus var indrettet en stue til at holde skole i. Den eneste ydelse, der fordredes af skolemesteren, var, at han skulle vedligeholde taget med langhalm og væggene med ler og kalk.

Denne skoleholder var »pligtig med al Flid og Troskab at undervise Sognets børn i deres sande Christendom, samt lære dem til Dyd og Ærlighed«.

Disse børn skulle udvælges af herskabet og præsten. Senere blev ordningen således, at de to yngste klasser blev undervist i Organistskolen, og de ældste to klasser i Degneskolen.

Som slutning på dette afsnit skrives de mindeord, der står i kirkebogen om Anna Margrethe von Halem, der døde 2. august 1773 på Klingstrup og bisattes i Skaarup kirke 17. august. Hun betegnes som »den fromme og dydige Patronesse, som for hendes Guds frygt, Forstand og Godgjørenhed af Alle bliver æret og med Bedrøvelse af Mange savnes, især af de fattige, som hun ved sin Gavnildhed så ofte har trøstet og vederqvæget«.

Dette var midt i det attende århundrede, og vi nærmer os bondereformernes tid.

Bønderne havde levet som fæstere, under stavnsbånd og hoveri og havde ikke haft muligheder for at udvikle sig frit. En stærk reformbevægelse – støttet af tidens litteratur – bredte sig i regeringen og i landets betydende kredse.

Brødrene Reventlow – Christian Reventlow på »Christianssæde« på Lolland og Johan Ludvig Reventlow på Brahetrolleborg var foregangs-mænd.

Chr. Ditlev Reventlow udtalte i en af sine betænkninger: »Når stavnsbåndet er ophævet, når alle midler, som kunne tjene til Landvæsenets Opkomst, ere anvendte til at ophjælpe det, da ville fremgangen dog langt fra ikke blive så hastig, langt fra ikke så stor, så lykkelig for Staten og for hvert Individ i Bondestanden, som når Skolevæsenet tillige bringes til den Fuldkommenhed, som det i adskillige andre Lande har opnået«.

Johan Ludvig Reventlow oprettede selv en række skoler omkring Brahetrolleborg, vågede over deres arbejde og sørgede for, at lærerne fik ordentlige kår. Skolenavnene: Ludvigsminde, Sybillesminde, Wendtsminde taler deres eget sprog.

Da Kronprins Frederik overtog regeringen i 1784 sikredes landreformernes gennemførelse, og med stavnsbåndets løsning d. 20. juni 1788 blev Danmarks bonde fri som landets øvrige borgere.

P. A. Wedel, der var sognepræst i Skaarup, havde erkendt skolevæsenets dårlige situation og havde selv syslet med tanker om at gøre noget. Nu kom der en skrivelse fra det danske Cancelli til samtlige stiftsøvrigheder med opfordring til at undersøge muligheder for oprettelsen af et seminarium i Skaarup.

Mathias Holm

Og her har vi den anden faktor til skolevæsenets udvikling i Skaarup. Undervisningen i præstegården begyndte Wedel selv med 8 elever i en 3-årig periode efter en grundig gennemtænkt og udførlig plan.

I denne skoleplan står i § 16 følgende:

Det 3die År bruges deels til at udarbejde de Videnskaber skriftligt, som ere foredragne det andet Aar, samt hvad der maatte i denne Henseende være tilbage fra 1.ste Aar af, deels til at øve Seminaristerne i Didaktikken. Til den Ende skal altid den halve Deel – under Lærerens Tilsyn og Vejledning – undervise Sognets Børn i alle de Videnskaber, som de selv have lært og som bør foredrages i en velindrettet Almueskole, medens den 2den halve Deel sysselsættes med skriftlige Udarbejdelser. Naar de katechiserer med Børnene, bør de først udarbejde Katechisation og underkaste den Lærerens Bedømmelse. Hver Søndag, når der katechiseres, og de tilsiges, bør de møde i Kirken. I det sidste Aar kunde det tillades een af Seminaristerne, undertiden at forestaa Sungen ved Gudstjenesten, med Degnens Samtykke, og ligeledes burde disse undertiden offentlig katechisere for Sognets Ungdom i Kirken.

Portræt af de første lærere

I 1807 fik Wedel en medlærer MATHIAS HOLM.

Han var født i Skovsbo 1787 og dimitteret på det første hold 1806 med hovedkarakter: Meget godt med udmærkelse.

1807 blev han ansat som medlærer ved seminariet og blev senere tillige skolelærer og kirkesanger i Skaarup. Desuden virkede han som organist ved kirken fra 1820. Forstander Wedel ønskede at få Mathias Holm uddannet i gymnastik, og han blev sendt til København for at få uddannelse. 20. febr. 1811 blev han dimitteret fra det gymnastiske institut med karakteren: Fortrinlig duelig. Udoover alt dette havde Holm også taget landmåler-eksamen og praktiserede som sådan. Mathias Holm karakteriseres som en meget fornuftig mand, der fulgte det Wedelske valgspog: at inddele sin tid viseligen. Efter 28 års tjeneste som seminarielærer blev han afskediget med pension 1835 og som organist 1839. Senere fik han fast hjælpelærer i skolen, men fortsatte i andre henseender sin virksomhed, især som landmåler. 28. oktober 1851 blev han afskediget fra skolelærer- og kirkesangerembedet. Mathias Holm døde 15. jan. i sit 65. år.

DITLEV PETERSEN blev Holms afløser i Skaarup. Han er dimitteret fra Vesterborg Sem. 1824 og var lærer samme sted til 1829, da det blev nedlagt.

I Skaarup blev han medlærer ved seminariet og underviste bl. a. i sang og musik. 1839 blev han organist ved Skaarup kirke og lærer ved Organist-skolen.

Netop i 1839, da D. A. Holberg var forstander på seminariet, overtog dette den Valckendorfske legatskole. Skolebygningen underkastedes en større reparation, der kostede 700 Rdl., og i den indrettedes en lærerbolig foruden skolestuen. Denne skole styredes helt af seminariet.

Ditlev Pedersen deltog i Treårskrigen og døde 1850.

JURGEN HINRICH TRAHN er født i Sydslesvig i landsbyen Kleinersee ved Frederiksstad 18. marts 1817. Han blev optaget på Skaarup Sem. 1838 og dimitteret 1840 med karakteren Meget duelig.

Efter dimissionen blev Trahn hjælpelærer hos M. Holm ved Skaarup byskole og blev forlovet med Holms datter. Et årstid efter blev han ansat som lærer ved Jelling Sem., men kom 1850 tilbage til Skaarup, idet han blev kaldet til tredielærer ved seminariet og organist ved Skaarup kirke og lærer ved Organist-skolen.

Skolens to yngste klasser blev undervist her hveranden dag. Og i disse klasser foregik for en stor del seminaristernes undervisning i praktisk fær-dighed.

Trahn havde en sjælden evne til at omgås børn. Han var på seminariet om formiddagen, og to af eleverne derfra forestod så undervisningen i Or-ganist-skolen, én fra 3. klasse og én fra 1. klasse, og det var naturligvis ikke

altid lige godt, men om eftermiddagen mødte Trahn, og det mærkedes straks på børnene, – når Trahn trådte ind i klassen, var det ligesom børnene åndede lettet op.

Sin specielle gymnastiske uddannelse havde han fået ved et feriekursus ved det gymnastiske institut.

Han var en dygtig lærer, – i en indberetning om eksamen 1852 hedder det: Tredielærer Thran udmærker sig fortrinligen ved læregaver og liv i undervisningen.

Han forstod også at tage sig af seminaristerne. Der fortælles om lille Lehn, der en dag forsøgte en regnetime, han dårligt kunne undvære. Han sad hjemme og røg sin pipe til, da han pludselig ser en lang skikkelse nærme sig. Lehn smider pipe og jakke, springer i sengen og får dynen trukket over sig. Et øjeblik efter træder Trahn ind, hilser og siger: »Feber?« »Ja, rædsom feber, og maven er i uorden.« »Slem nok, altså der, dog helst lidt forsigtig,« siger Trahn medlidende og siger derefter farvel og god bedring. Lehn ånder lettet op – men med døren på klem siger Trahn lunt: »Tror dog, De hellere næste gang må trække støvlerne af også, Lehn!«

Det er gamle lærer Sørensen, Langå, der fortæller om Trahn, og han husker følgende fra sin egen optagelsesprøve i Skaarup 1883: Trahn var i strålende humør, – omkring i klassen sad en del lærere, der fulgte deres respektive aspiranter til optagelsesprøve – og når Trahn var i godt humør brugte han mere end sædvanligt sit mærkelige mundheld: »Tefeder« eller »der om der«, alt som han eksaminerede. Trahns modersmål var plattysk, og han lærte aldrig at tale flydende dansk, men udtrykte sig i korte sætninger. Et af de vanskeligste ord var det henførende stedord »der«. Når han kom til det ord, mumlede han noget, der kunne lyde som »um deferter –«.

Trahn og hans hustru havde ingen børn, men de tog to plejedøtre. Den ene – Emma Trahn var af Trahns familie, den anden hed Mathilde Holm og var af hans hustrus familie.

Trahn tog sin afsked 1892 og døde i Skaarup 1893. Gamle elever satte en mindesten på hans grav.

Omkring 1840 blev der undervist børn 3 steder i Skaarup sogn. Sognet var inddelt i 2 distrikter:

1. Skaarup skoledistrikt
 - a. Degneskolen (byskolen)
 - b. Organistskolen (den Walckendorfske Legatskole)
2. Aabyskov skoledistrikt
 - a. Aabyskov skole (Christian Frederiks skole)

I juni 1839 fik Skaarup sogn en ny skoleplan for Degneskolen og Organistskolen.

Til Organistskolen henhørte skoledistriktets yngre børn til 10 års alderen. Derefter overflyttedes de til Byskolen indtil konfirmationsalderen. Hver af skolerne havde 2 klasser og udgjorde tilsammen 4 klasser.

Professor Schurmann skriver i »Historiske Efterretninger om det kongelige Skolelærer-Seminarium i Skaarup i Fyen«, følgende:

Øverste klasse forbeholdes, såvidt muligt, de flinkere og fremmeligere børn, idet Undervisningen i 3. Klasse omfatter alt, hvad der efter Skoleanordningen udfordres til lovlig Udskrivning af Skolen. Ved denne heldige Forbindelse af Skolerne have vi således her (allerede siden 1840) den fuldkomne Klasseinddeling, som med rette er bleven fremhævet som eet af de væsentligste Punkter i Almueskolevæsenets virkelige Reform, og hvorved alene en methodisk Fremadskriden i Undervisningen og en ønskelig Udvidelse af samme bliver mulig.«

Seminarieelevernes praktiske øvelser fandt sted i disse to skoler.

Undervisningen i Organistskolen blev som før nævnt ledet af hr. Trahn, således at en af de ældste seminarister deltog deri efter hans anvisning eller var til stede som tilhører, almindeligvis to dage ad gangen.

JENS HANSEN underviste på Byskolen. Han var født 1818, dim. fra Skaarup Statssem. 1840, og efter at have været lærer forskellige steder, beskikkedes han til skolelærer og kirkesanger i Skaarup efter nytår 1852. Han overtog ledelsen af den del af seminarieelevernes praktiske øvelser, der foregik her. Det er således lærer Jens Hansen, der har sørget for, at protokollerne, hvor seminarieeleverne skrev deres timer og opgaver, er blevet ført, så vi kan se, hvor omhyggeligt planen er lagt og gennemført, og hvor sirlige og afvekslende de forskellige seminaristers håndskrifter var.

Han afgik ved døden 9. november 1885. Forstander Schurmann giver lærer Jens Hansen dette skudsmål, at de lærere, der i deres seminarietid fulgte lærer Jens Hansens undervisning var vidne til hans dygtige og nidkære virken og under hans vejledning kunne nyde godt af hans kyndighed og rige erfaring.

Aabyskov skole

Pens. lærer ved Aabyskov skole, A. Majus Hansen, skriver følgende:

Den gamle og første skole, Christian Frederiks skole, som den kaldtes, blev opført 1826, og samtidig blev vel ansat en enelærer, hvis navn jeg ikke kender.

Lærer Jens Hansen

Denne skole brændte 1906, og den nuværende skole blev opført samme år med to klasseværelser og lærerbolig ved siden af. Den første lærer ved skolen, jeg har navnet på, var en lærer Nielsen. Han virkede i halvtredserne og sandsynligvis til 1893. Han var søn af en kromand i Skaarup og nervesyg.

Han efterfulgtes af Ernst Nielsen, der senere tog navnet Palm. Han var ansat til 1914. Hans efterfølger var Thorvald Jensen Hedegård, der fra 1914 blev kaldet til lærer ved Aabyskov skole og gjorde tjeneste her til januar 1923, hvorefter jeg blev kaldet til førstelærer ved skolen.

Skolen var oprindeligt toklasset, men dog gjorde lærer Ernsts hustru tjeneste som pøgelærerinde, og lærer Hedegårds hustru, Andrea Hedegård, blev kaldet til forskolelærerinde fra 1. maj 1916, og skolen blev fireklasset.

Efter lærer Hedegårds bortrejse blev til folkeskolelærerinde kaldet Ellen Nielsen fra 1. juni 1923 til august 1961, da hun på grund af sygdom måtte tage sin afsked, og forskoleembedet blev passet af vikarer til august 1963, da den nuværende lærerinde, fru Elise Nielsen, blev kaldet.

Ved min afsked, november 1962, blev førstelærerembedet nedlagt, og kun de 3 første årgange undervises her. Resten af børnene undervises i Skaarup.

1945 blev skolen treklasset og hverdagsskolegang indført.

Til Aabyskov skole hørte en jordlod på 7½ td. land, som blev frasolgt 1907.

I Svendborg-Posten 25.11.1971 stod følgende: Forskolen i Aabyskov nedlægges 1. august. De 18 elever overflyttes til Øvelsesskolen i Skaarup. Skolens eneste lærer, Elise Margrethe Nielsen, vil blive ansat under Svendborg skolevæsen. Beslutningen er truffet af amtet. Det var imod forældrenes ønske. Byrådsmedlem Morten Lolk gav udtryk for, at der er noget galt i at nedlægge en lilleskole i en tid, da udviklingen går i retning af lilleskoler, og da området omkring Aabyskov er i rivende udvikling.

Seminarieforstander Schurmann, der tillige var præst, førte en protokol over skolevæsenet og over lærernes forpligtelser og aflønninger. I skolen førtes protokol over skoleårets gang, dagenes og timernes indhold, ferier og fridage, seminaristernes medvirken, og disses navne er underskrevet, hvor de har fungeret.

Vi plukker enkelte ting ud:

I august 1874 gjorde seminariets elever en rejse til Jelling fra torsdag d. 27.-8. til lørdag d. 29.-8., og børnene havde da fri. Børnene havde fri to dage, når der var sommermarked i Svendborg. Høstferien varede fra 25. juli til 24. august.

Egeskov markedsdag var der fri 17. sept. 1874 og Skyttefest ved Bjørnemose 21. sept. 1874.

Lammemarked i Svendborg 13. okt. 1874.

Efterårsmarked i Svendborg 2. nov. 1874.

Lørdag d. 28. juni 1884 overtog Ernst P. G. Nielsen gerningen i skolen, og derefter må det være ham, der skriver dagbog over undervisningen.

Torsdag 24. juli 1884 står der: På grund af strængt tordenvejr om natten og morgenen mødte der kun få børn. Der gaves fri om eftermiddagen.

Fredag d. 28. nov. 1884, – Fri på grund af snefog. 6 børn var mødt.

Når der var visitation af provsten eller af sanginspektøren, blev det fortalt til protokols:

Den 22. sept. 1858 visiterede jeg Skaarup Byskole og fandt samme som sædvanligt i alle henseender i fortrinlig stand. Undervisningen besørges af hr. Hansen med udmærket dygtighed og flid, og hvad børnene præsterer i de forskellige lærefag overgår det sædvanlige i almueskolen. Alt skolen vedkommende befandt i særdeles god stand og orden.

L. Rasmussen.

Der er visitation hvert andet år.

23.-11. 1860 skriver L. Rasmussen:

Ligesom lærerne underviser med fortrinlig dygtighed, således hersker hos børnene usædvanlig liv og lyst, og det er en glæde i hvert enkelt fag at

*Dette billede er fra 1867. Skolen må være den gamle
byskole – Degneskolen. Lærerne: Jürgen Hinrich
Trahn og Jens Hansen. Den sorthårede dreng i midten
er Rasmus Theodor Madsen, Klingstrup Løkker.*

høre, med hvilken sikkerhed børnene gør rede for, hvad der er lært dem. Standpunktet er i alle fag ualmindelig godt.

Det må påskønnes, at der også meddeles særlig undervisning i naturhistorie og at skolen til den ende er forsynet med billeder.

Andre visitationer:

25. april 1889:

Overværede sangundervisningen den 25. april 1889 og fandt den god.

J. Sanne, sanginspektør.

Ved visitats i Skaarup Byskoles ældste klasse 20. nov. 1889 har det været mig en glæde at overbevise mig om den flid og dygtighed, hvormed lærer Petersen har arbejdet, så at skolens tilstand må erkendes for at være særdeles tilfredsstillende.

En særlig glæde voldte resultatet af sangundervisningen.

G. G. W. Berggren.

Organistskolen

I maj 1861 foreslog prof. Schurmann, at Organistskolen måtte bygges om, da den var gammel, fugtig og mangelfuld. Først 1875 gennemførtes ombygningen. Der rejstes nemlig tvivl om, hvorvidt staten retslig var forpligtet overfor denne skole.

Sognerådet anlagde sag mod Kultusministeriet, og ved Landsoverrettens dom 17. juni 1872 blev »Ministeriet på Statskassens Vegne tilpligtet inden en frist af to Aar efter Dommens lovlige Forkyndelse at sætte Skolens Bygninger i en saadan Stand, at de tilfredsstiller de fordringer, som fra det offentliges Side ifølge Loven kunne stilles til Skolebygninger, samt at betale Skaarup Sogneraad Sagens Omkostninger med 25 Rdl.«

1874 bevilligedes 3000 Rdl. til opførelse af en ny skolebygning med lærerbolig, hvilket beløb var utilstrækkeligt. Kyndige håndværkere forlangte ca. det dobbelte.

Men ministeriet så sig nødsaget til at indskrænke bygningen til de dimensioner, som loven af 8. marts 1856 § 2 betegner som lavmålet for almindelige landsbyskoler. Den nye skolestue blev taget i brug i november.

Forhenv. gymnastikinspektør, nu afdøde P. M. Trap fortalte følgende: Den sidste lærer, der underviste der i begyndelsen af 1930'erne var frk. Barsøe. Sognerådsformand Rasmussen udtaler under et syn på klasseværelset: »Hun er for gammel«. – Han mente klassen – ikke frk. Barsøe.

Fra 1910 til 1950 boede øvelsesskolelærer og organist Rasmus Jørgen Hansen i Legatskolen. Seminariet overtog hele skolevæsenet i 1933. – Øvelsesskolen var da udbygget og klasseværelset i Legatskolen blev ikke brugt mere. Lærer Hansen ønskede sin bolig forbedret, og det endte med, at han fik hele ejendommen imod at svare en afgift svarende til afkortning for tjenestebolig. – Nu var det lærerbolig, – før var det organistbolig. Menighedsrådet havde før istandsættelsen fået et tilbud om overtagelse af ejendommen til brug for organisten, men sagde nej tak, skønt det intet skulle have betalt ud over, hvad istandsættelsen ville have kostet. Men nu, da det ved et ministerielt dekret blev fastslået, at ejendommen skulle være lærerbolig, rørte menighedsrådet på sig for at få tilsagn om, at Øvelsesskolen skulle sikre kirken sin organist. Dertil blev der svaret, at en tilsikring ikke kunne opnås, men ministeriet ville, om forholdene iøvrigt tillod det – tage hensyn til menighedens behov.

Lærer Rasmus Jørgen Hansen boede i Legatskolen fra 1910 til 1950. – Lærer Carl Gårde fra 1950 til 1960, og den sidste lærer, der midlertidigt boede der, var ikke organist, men blev kirkesanger – lærer Theodor Nielsen.

Klasse fra den gamle Organistskole

Derefter blev lokalerne indrettet til undervisningsbrug. Først for Øvelsesskolens børn under den nye skoles opførelse, og siden er lokalerne indrettet til undervisning for de lærerstuderende.

Ny skole bygges

I året 1900 enedes Seminariet og Skaarup sogneråd om at bygge en ny øvelsesskole og lærerbolig. Byggesummen beløb sig til 23.000 kr., hvoraf staten tilskød 14.000 kr. I den nye bygning blev tre gode klasseværelser og et lige så stort værelse til ophold i dårligt vejr. Skolens materiel bekostedes af staten, og der bevilligedes et mindre årligt beløb til vedligeholdelse og forøgelse af materiellet.

Denne skole blev indviet 8. maj 1901.

Højtideligheden indledtes med, at et blandet kor af skolebørn og seminarieelever sang firstemmigt: »Nu titte til hinanden de favre blomster små«. Seminariets forstander gav dernæst en kort oversigt over skolens tilblivelse, udtalte en tak til regering og rigsdag for det rundelige tilskud (i alt ca. 15.000 kr.) og takkede ligeledes det af Skaarup sogneråd nedsatte byggeudvalg for dets ihærdige arbejde for at gøre skolen til en virkelig mønsterskole. Til slutning ønskede han, at den mangeårige forbindelse mellem skolen og seminariet måtte vedblive at være frugtindbringende både for seminariets elever og for børnene, for hvem denne skole var op-

Søren Pedersen

ført. Efter at den sædvanlige skoleindvielsessalme var afsunget af det nævnte kor, holdt provst C. M. Olrik indvielsesstalen.

Provsten udviklede først indholdet af Joh. Ev. 17,3 og betonedede særligt, at guds frygt er visdoms kilde. Dernæst fremhævede provsten betydningen af, at skolens arbejde lededes i kristendommens ånd, og at hjem og skole arbejdede sammen på kristelig grund. Til slutning nedbad provsten, idet han på embeds vegne indviede skolen, Guds velsignelse over skolen, børnene og deres lærere.

Formanden for Skaarup sogneråd, gårdejer Lars Larsen, modtog på sognets vegne skolen.

Fra Klingemanns bog »Skaarup Seminarium 1803–1903«.

Søren Pedersen, Flemløse, Fyen, født 1852, dim. fra Skaarup Statssem. 1872, var lærer i Illebølle på Langeland i 14 år og blev i 1886 lærer og kirkesanger i Skaarup og fra 1901 førstelærer ved Skaarup skole.

I »Skorpionen« 1957 fortæller N. C. Søby (dim. 1911) følgende om lærer Pedersen:

Førstelærer Søren Pedersen var selv Skaarup'er og dim. i 1872. Ved byskolen var der endvidere en andenlærer. Han hed Jørgen Clausen og var dimitteret fra Skaarup i 1903.

I 1907 var Byskolen så godt som ny, opført nogle år forinden, og den havde gode og lyse lokaler. Det var kun de større børn, der gik i Byskolen,

Skaarup Gæstgivergård og skole.

og de var delt i 4 klasser, der – så vidt jeg husker – gik i skole hveranden dag. De små børn gik nede i Legatskolen hos lærerinde frk. Barsøe.

Præparanderne mødte hver morgen kl. 8 i Byskolen, hvor vi deltog i undervisningen fra 8–10, dels hos Søren Pedersen og dels hos Jørgen Clausen. Den første tid gik med at lytte til og høre på, men ret snart begyndte vi at deltage i undervisningen, idet vi fik tildelt små opgaver af meget forskellig art. Som regel fik vi et par dage til at forberede os. I det hele taget elskede lærerne på den tid at give småopgaver, som skulle gøres færdig på nogle få minutter, og det gjaldt såvel i Byskolen som senere på seminariet.

Den første opgave, jeg fik, lød således: Fortæl en historie eller et eventyr for børnene, det hele må kun vare ca. 10 min. – Ja, det ser så let ud – navnlig for ikke-pædagoger, men jeg havde stort besvær med at finde en egnet opgave, og det gik da også rigtig dårligt for mig, idet jeg ikke kunne overholde tiden. For første gang stiftede jeg bekendtskab med begrænsningens svære kunst. – En anden gang skulle man f. eks. på nogle få minutter forklare børnene ligevægtsprincippet i et vippebræt.

Det var dejlige timer, vi havde der i Byskolen, og vi lærte megen god undervisning, som vi fik brug for, og navnlig var det en stor lykke for os at have en så dygtig pædagog som Søren Pedersen som vejleder under vore første usikre skridt på den pædagogiske løbebane. Men selv om han var en dygtig lærer, virkede han dog mest ved sit eksempel og navnlig på den måde, han behandlede børnene på. Hans blide form og det humane livs-

syn, som prægede hans hele væsen og væremåde gjorde, at der var godt at være i hans skolestue både for børn og præparander. Han kom derfor også til at præge mange af de unge mennesker for livet, så at de for en stor del har bygget deres senere pædagogiske virke op på, hvad de lærte som præparander i Byskolen.

Børnene i skolen var søde og rare, de ville så gerne hjælpe os og havde ligefrem medynk med os, når vi dummede os. Jeg husker endnu en stor dreng, der altid havde en finger i vejret, før vi spurgte, og ligeledes var der en pige – Ellen hed hun vist, hun var datter af slagter Poulsen – hun hjalp os ofte ved at svare rigtigt, selv om vi spurgte så temmelig uforståeligt.

6. november 1912 kaldedes lærer ved Horsens vestre Kommuneskole og Horsens Kvindeseminarium, Rasmus Mortensen, til førstelærer ved Skaarup skole.

I elevforeningens årsskrift 1938–39 står følgende beretning om lærer Mortensens liv og undervisning:

Lærer Mortensen kom til Skaarup på en tid, da praktikfaget endnu de fleste steder var ret upåagtet og kun blev dyrket efter de gamle, traditionelle mønstre. Det må her fortælles de yngre læsere af årsskriftet, at de fleste af timerne forløb således: Fire artige børn blev af skolen sendt på Seminariet, hvor de skulle forestille en klasse. De blev undervist af et par seminarieelever under ledelse af forstanderen eller en af seminarielærerne, der ellers intet havde med børnenes undervisning at gøre, dårligt nok kendte dem, og i reglen blev de ret snart sendt tilbage til skolen igen, så der var god tid til kritik. – Disse timer kunne godt være morsomme, og havde blandt mange andre fordele også den, at spørgsmålet om disciplinære vanskeligheder var løst på forhånd, – men virkeligt skolehold var det jo ikke.

Det faldt da i lærer Mortensens lod at være med til at forsøge på at sætte praktikfaget mere i højsædet. Han fik snart – dog ikke uden modstand – gennemført, at al praktik skulle foregå på skolen, således at seminarieeleverne hele tiden stod midt i det virkelige skolearbejde, hvilket gav faget den fornødne naturlighed og fasthed. Praktikeksamen blev nu holdt på skolen i børnenes vante omgivelser. – Gennem årene lykkedes det Mortensen – når lejlighed gaves – at få gennemført mange forbedringer ved skolen, både bygningsmæssigt og pædagogiske. Her skal nævnes oprettelsen af en 7. klasse med hverdagsundervisning og ikke-obligatoriske fag, bl. a. engelsk.

Dette fag var vel nok lærer Mortensens hjertebarn. I sin ungdom havde han tilegnet sig stor kundskab heri (translatørexamen 1906). En tid var

*1887. Den gamle skole, nu Østergade 60 – Skindballes ejendom.
I midten lærer Søren Pedersen. 3. række fra oven – nr. 3 Karen Sørensen, Ingrid Aamands mor, nr. 6 Dagmar Find Jensen, her 12 år, Else Simonsens mor.
I nederste række nr. 4, lærer Pedersens datter, der kom på seminariet, selv om det ikke på den tid var for kvinder.*

han i Oxford på Ruskin College. Senere foretog han flere studierejser til England, og een gang gik turen endog til U.S.A. – hvor han opholdt sig et halvt års tid og gjorde grundige studier, særlig i sproget og skolevæsenet. Adskillige gange afholdt han i Skaarup sommerferiekursus i engelsk og havde den glæde at se mange deltagere i disse. I 1932 udgav han »Skolens og Lytterens Engelskbog« – frugten af flere års omhyggeligt fritidsarbejde.

I sin daglige undervisning, både over for børnene og seminarieeleverne, var lærer Mortensen indstillet på, at alt skulle være så jævnt og ligetil som muligt, så alle kunne følge med og derved opnå arbejdsglæde. Det var ham meget imod at vrage en middelmådig præstation, når han mærkede, at der lå en ærlig vilje og et solidt arbejde til grund.

Her indføjes et lille træk om hr. Mortensens væremåde overfor børnene oplevet af en gammel elev her i sognet – Else Larsen, Holmdrupgård.

»Vi var nogle børn, der havde leget lidt voldsomt i legestuen med en bold. Bolden ramte lampen, der gik i stykker. – Hvem skulle fortælle lærer Mortensen det? Vi enedes om at gå over til fru Mortensen allesammen. Lærer Mortensen lukkede døren op, og vi fik stammet frem, hvad der var sket. Med en meget alvorlig mine forklarede han os, at vi skulle passe på

Rasmus Mortensen

skolens sager, og at vi nu var nødt til at samle penge sammen til en ny lampe, – det kunne passe, at hver af os skulle betale 25 øre.

Det var slemt at komme hjem og bede om 25 øre, – hvordan skulle jeg dog få sagt det?

Næste dag gik vi så med hver vores 25 øre i hånden til fru Mortensens dør og blev modtaget af dem begge to. Da vi havde afleveret pengene, fik vi kager og saftvand – og før vi gik, fik vi sandelig pengene tilbage.«

Hr. Mortensen var klar over, at ikke alle børn havde lige let ved boglig lærdom, så når det kneb et sted, forstod han at sætte en elev til praktisk arbejde, f. eks. bilvask eller rivning af en havegang. A propos havegang – kl. 5 om morgenen var hr. Mortensen på benene – rev i haven og sang, så det var enlyst.

Hr. Mortensens »lærer-regel« lød således: I skal være gode ved børnene. Han kunne midt i en time sige: Kom her over til vinduet og se over til Langeland, – det er et kønt land, vi lever i.

Og så sluttede timen med at alle børnene gik efter hinanden rundt om bordene og sang: John Browns Body.

En ting må ikke glemmes, nemlig hans leveregel: Spis æbler og løb på skøjter.

Hr. og fru Mortensen indstiftede et legat til minde om deres afdøde søn, Morten Henning Bojsen Mortensen.

Fundatsen lyder: Halvdelen af renten tilfalder hvert år en flittig og påpassende elev i Skaarup skoles femte klasse og anden halvdel hvert andet

år en flittig og påpassende elev i Skaarup skoles syvende klasse og hvert andet år en sådan i Drejø skoles ældste klasse.

Legatet gives til den elev, der har udvist størst flid og påpassenhed med sine skriftlige arbejder: regning, dansk, skrivning, og i Skaarup skoles syvende klasse tillige med sin tegning.

Lærer Mortensen havde en sygdomsperiode fra 7. august 1935 til 1. april 1936. Han skriver følgende i dagbogen:

I dag, d. 1. april 1936, overtager jeg igen Ledelsen af Skolen efter at have været syg siden 7. August 1935.

Jeg begynder mit Arbejde med en Tak til mine Kammerater, særlig til Lærer Hansen, Frk. Kåthe Hansen og Lærer Nielsen, og med følgende simple Rim:

Oh Gud! lad denne Skolebaad bestaa
sin Sejlads gennem Dønningen graa,
og hvis dens tunge Køl monne støde,
før den over Revlen for Havn at møde!

Hold over dens Mandskab din stærke Haand,
lad den sejle under Friheds Baand,
og hvis bag Frihed et Eetmaal ødes,
kald det frem til Kamp med Storm at mødes!

Lad den sejle i Fædres gode Aand,
før børnene paa Dæk med din milde Haand,
og hvis du Farten ej monne hurtigt føle,
lad den ej derfor straks grusomt bøde!

Læg Roret sikkert an paa Styrmands Vagt,
lad Styrmand med Børnene være i Pagt,
og hvis han ej med dem tør Natten møde,
læg Roret om, at han ej dens Kurs skal øde!

Lad Sejlene staa fuldt, lad den staa mod Havn,
under Ledefyrets klare Bavn,
og hvis den ej kan Løbet finde,
gør du klar, thi du er jo derinde.

Saa staar du over Brændingen ud under Land,
og Baaden løber nu Havnen an.
Du skuer frem over Baadens Stavn
og fører Baad og Styrmand i rolig Havn.

Fot. Morten Jensen.

Skolebillede 1922.

1. række fra venstre: 1. Kristian Andersen, 3. Svend Møller, 4. Laurits Larsen, 5. Sigurd Tøgeby, 6. Ejnar Larsen, 7. Åge Skovgård, 8. Ejnar Nielsen, 12. Jens Larsen, 13. Hans Granhøj, 15. Knud Thyrrer, 16. Hans Rasmussen, 17. Jens Peter Jensen, 18. Walther Nielsen, 20. lærer R. J. Hanse.

3. række fra venstre: 1. I. P. Nielsen, Skovgård, 2. tømrermester West, 3. frk. Barsøe, 4. Lars Jensen, 5. Johannes Jensen, 6. Karl Nielsen, 7. Svend Hansen, 8. Karl Thyrrer, 9. Svend Larsen, 10. Hjalmar Nielsen, 11. Laurits Jensen, 12. Peter Hansen, 13. Axel Skovgård, 14. Oda Olsen, 15. Else Bentzen, 16. Gudrun Hansen, 17. Dagmar Andersen, 18. Johanne Post, 19. Agnes Kristiansen, 21. Bertel Nielsen, 22. fru Mortensen, 23. lærer Mortensen.

4. række fra venstre: 1. Else Bojsen Mortensen, 2. Gudrun Rasmussen, 3. Nete Rasmussen, 4. Dagny Nieslen, 5. Else Rasmussen, 6. Marius Mortensen, 7. Kai Oxholm, 9. Niels Olsen, 16. Edith Oxholm, 17. Inger Hansen.

5. række fra venstre: 1. Ellen Jensen, 4. Hans Nøhr, 6. Anders Rasmussen, 8. Ingeborg Mortensen, 9. Aase Christiansen, 10. Ulla Christiansen, 11. Hilda Hansen, 12. Edith Nielsen, 13. Marie Larsen, 14. Ester Jensen, 15. Anna Rasmussen.

Hjalmar Frederik Larsen

HJALMAR FREDERIK LARSEN, f. 25.-8. 1886 var leder af Skaarup Statsseminariums Øvelsesskole fra 1.-11. 1938 til 1.-8. 1952.

Denne periode prægedes naturligvis af krigen 1939 til 45 med alle dens vanskeligheder såsom mørklægning, tørvefyring og rationering. De ting og læremidler, der skulle anskaffes, var sparsomme, og ofte måtte man forbedre det gamle i stedet for at købe nyt. Da der således blev fremstillet nye møbler til lærerværelset i den tilbygning, der netop blev gjort færdig i 1942, blev gamle opfarvede gardiner benyttet som betræk til stolene. Udvildelsen omfattede tilbygning mod nord, udbygning af tagetagen og indretning af skolekøkken. Byggesummen beløb sig til 83.200 kr.

I 1941 og -42 var det meget stærk kulde i januar og februar. Man kunne ikke fyre lokalerne op med tørvene, der var til rådighed. 27. jan, frøs det 22 grader, så skolen blev lukket for en uge.

Hjalmar Larsen førte en sirlig og omhyggelig dagbog, så man nøje kan følge skolens gang året igennem. To gange i løbet af krigstiden blev skolen beslaglagt – første gang af det danske militærvæsen fra 6.-11. til 14.-12. 1942. Det var dog kun enkelte rum, der blev benyttet. Anden gang var fra 24. april til 17. maj 1945, da skolen måtte huse en flok tyske flygtninge.

Selv morgensangene, der blev sunget hver morgen kl. 9, er skrevet ned, ligesom de forskellige begivenheder året igennem.

I 1941 tiltrådte skolekommissionen lærerrådets forslag om at flytte skoleåret til 1. august–31. juli. Før den tid strakte skoleåret sig fra 1. april til 31. marts.

En forældredag – 28. marts 1941 er eksempelvis beskrevet således:

Fredag, 28. marts 1941

Du Herre Krist, –

Forældredag: Mange gæster fra morgenstunden, snevej og frostvej – en grim kulde!

Velkommen efter morgensang! 3 timers undervisning (9–12) med frokostpause 10.45–11.15.

Kl. 12.15: Korsang i gymnastiksalen (Ejvind Madsen) af børn fra 7., 6., 5. 3 sem. elever spillede. Derefter gymnastik, drenge fra 7., 6., 5. kl. (Ejvind Madsen). En kort tale af mig til afslutning.

Praktikeksamen var en stor dag, hvortil alt skulle tilrettelægges omhyggeligt. Og efter gammel sædvane var det en festlig dag, idet de eksaminerede seminarieelever holdt »praktikbal« for børnene på kroen om eftermiddagen.

Kroen var tillige ramme om den årlige julefest »22.12. kl. 17–22«, hvortil sognets beboere gav bidrag, der blev samlet ind. Damer fra byen hjalp med til at koge chokolade til alle børnene. Der var juletræ, uddeling af poser og dans til Hedegårds orkester.

I Hjalmar Larsens tid indledtes en tradition med hensyn til skolefester, der også afholdtes på kroen. Børn fra 7. klasse spillede en komedie, og der blev danset. Eventyrspil som »Fyrtøjet« og »Tornerose« gav opgaver til alle. Hr. Larsen lavede kister til guld-, sølv- og kobberpenge, og lærere og lærerinde malede kulisser og syede kostumer. Alle børnene lavede roser til Torneroseslottet.

Tornerose.

Skolebillede 1948

I forårstiden, ved løvspring, var det i en årrække skik at lærere og børn gik en tur gennem Å-skoven for at se »de grønne blade«. Og senere på sommeren foretoges en udflugt til Odense, Nyborg, Grasten eller et andet sted.

Hjalmar Larsen tog sin afsked fra skolen 1. august 1952. Hr. Larsens fremtrædende egenskaber var dygtighed, præcision, omhu. Skolen blev ledet roligt og gennemtænkt. Han kendte lærerne og eleverne og lagde alt til rette på bedste måde. Da morgensangen var slut den sidste dag – og der var talt afskedsord, var hr. Larsens replik om børnene: Jeg må lige se dem én gang til.

I Skorpionen 1960 skriver Hjalmar Larsen følgende:

Mit bidrag må blive en hymne til »Gode gamle Skaarup By –« og de fjorten gode år, jeg tilbragte der som lærer ved seminariet og leder af øvelsesskolen.

Den indsmigrende sydfynske natur havde allerede tidligere betaget mig, men da jeg i 1938 overtog mit nye embede, overtraf den skaarupske idyl mine forventninger i høj grad. Skønne spadsere-, cykle- og bilture glædede mig meget ofte.

Befolkningen viste sig som naturen venlig og imødekommende. Jeg blev hilst velkommen af store og små, af høj og lav – selv af den gamle ostehandler, der i sin oldnordiske Fordvogn kom skramlende også til skolen for at handle, og som ikke kunne høre, men vel snakke.

Altid viste folk sig rare. Af og til kunne man have ønsket at høre en kritisk røst, men kun en enkelt gang hørte jeg ad omveje, aldrig direkte, om nogen utilfredshed med en enkelt af lærerpersonalet.

Og nu min gerning! Efter atten års arbejde med praktikundervisning ved Haderslev Statsseminariums Øvelsesskole, de sidste år som viceinspektør, glædede jeg mig meget til at fortsætte dette arbejde i Skaarup. – Og det var et dejligt arbejde!

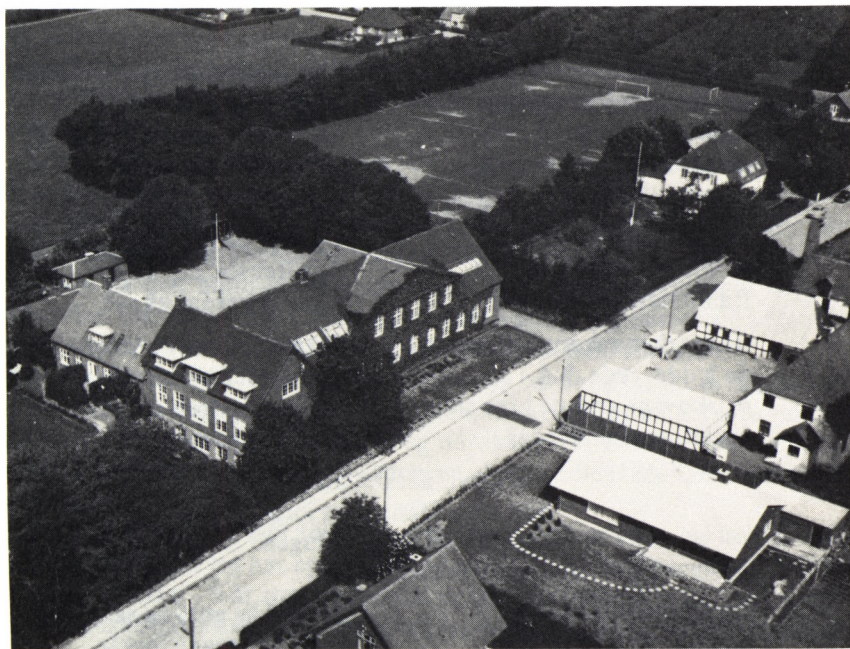
Jeg har undervist ved de fleste almindelige skoleformer, men finder intet så tiltalende som arbejdet ved en øvelsesskole. Det »trekantede« samspil mellem lærer og seminarieelev, mellem lærer og børn er det mest interessante og vidt spændende af al undervisning, forfriskende og opkvikkende. Og ledelsen af øvelsesskolen beredte mig megen glæde – idet jeg såvel hos myndigheder som medarbejdere mødte idel velvilje og forståelse – men ganske vist også, især på grund af krigen, adskilligt besvær, som det dog efterhånden blev næsten en sport at overvinde. Alene skolens opvarmning var i de år og de påfølgende et problem. Jens Hansen trillede trofast mange hundrede besværligt tilkæmpede tons tørv over legepladsen til fyret, så vi nogenlunde kunne holde varmen. Også vanskelighederne ved fremskaffelsen af det nødvendige undervisningsmateriel lykkedes det at overvinde. Kollegernes forståelse af vanskelighederne her var mig af allerstørste betydning, hvad jeg her vil takke for, om de læser dette.

Samarbejdet med kollegerne var i det hele taget ganske udmærket, altid godt og gnidningsløst, til daglig og til fest – de fornøjelige aftener, når vi med lærerfruers hjælp forberedte skoleteater, og selve festaftenerne! Her må jeg også mindes de fornøjelige forældreaftener med musik og sang af lærerne, med optræden af børn, med lysbilleder og film.

»Der kalder intet dog så tryllerisk de svundne tiders fryd tilbage som blomsterduft og gamle melodier –«, siger digteren, og vist er det, at når jeg glæder mig over blomsterne her i Hareskov, og når jeg hører »For alle de små blomster –« eller »Eine kleine Nachtmusik«, så mindes jeg på en yderst behagelig-tryllerisk måde Skaarup.

JOHANNES REIFF, f. 21. febr. 1895.

Da Johannes Reiff efter sommerferien 1952 overtog embedet som øvelsesskoleleder og seminarielærer følte det ikke som nogen stor ændring. Det daglige arbejde var planlagt godt, og alt gik gnidningsløst.

Skaarup Skole 1964

Hr. Reiff er født i Haderslev og har gået i tysk skole på Seminarieskolen og Kathedralskolen. Han kom i købmandslære i Flensborg, men rømmede derfra på sin fødselsdag i 1911 i midnatstimen uden at efterlade nogen besked. Han havde i seks dage ikke bestilt andet end at vaske tomme rosinkasser og fyldt øl på flasker i den åbne købmandsgård. Derefter begyndte han den 3-årige præparandskole i Åbenrå, hvorfra porten åbnede sig til seminariet i Haderslev, trods hans danske afstamning og indstilling.

Johannes Reiff indkaldtes til krigstjeneste på Gottorp slot i Slesvig, derefter til fronten i Flandern og Frankrig. Om disse onde år har J. R. skrevet to digtsamlinger og en roman: »Gennem Skyttegrave«, ligesom han i »Skorpionen« – elevskriftet på seminariet flere gange har fortalt om oplevelser fra krigen. Johannes Reiff desserterede over grænsen ved Vamdrup forklædt som landmand i efteråret 1918. Kom derefter på Odense Seminarium og dimitteredes i 1920.

Da Skaarup Statsseminarium 3. juni 1953 kunne fejre 150 års jubilæum blev det ganske naturligt, at Johannes Reiff måtte skrive teksten til kanta-ten, som seminarielærer Arne Ebbesen satte i musik. Her vil vi afskrive »Børnenes sang«.

Vi lærer af de gamle
om det, der var engang,
men har dybt gemt i sindet
en drøm: vor egen sang, –

Den sang vi let kan nemme,
den kommer af sig selv
til vore unge hjerter
fra himlens høje hvælv,

fra markens skønne blomster,
de hvide, røde, blå
og skovens grønne kroner,
fra alt, som skal forgå,

fra flaget, når det blafrer
højt over Danmarks jord –
det samme kors på dugen
som i vor kirkes kor.

Og alle vore drømme
er sæd i sindets muld,
af nogle gror der sange,
af andre dåd og guld,

en sang om det, der kommer
og gror med os i vår,
alt mens vi gennem verden
mod evigheden går

fra dyr på fjerne sletter
og stær på nærmest gren
og aftensol, der daler
en sommerdag så sen

fra folkene, der bløder,
når verden er i skred –
og fra vor egen stamme,
dens længsel efter fred,

og dåd og guld og sange
med os engang forgår,
mens andre børn skal drømme
ind i en nyfødt vår.

Johannes Reiff

Inden Johannes Reiff blev leder af Øvelsesskolen i Skaarup var han lærer ved det kommunale skolevæsen og seminariets øvelsesskole i Haderslev 1920–41, og leder af Jonstrup Statsøvelsesskole 41–52.

I en beretning om sit liv og sin pædagogik slutter hr. Reiff på følgende måde:

Foruden den levende fortælling var naturligvis også alle andre pædagogiske fremgangsmåder med i Skaarup Skoles daglige liv: klasse-samtaler, opøvelse af de elementære færdigheder, individuel undervisning især i de yngste klasser og gruppeundervisning i de ældre o.s.v. Og det foregik alt sammen på den naturlige levende måde, som dansk pædagogik skylder Friskolen tak for at have gjort til et uundværligt og derfor uundgåeligt grundlag for alt skolearbejde i et frit demokratisk land som vort.

Forholdet mellem lærere og lærerinder og børnene forekom mig at være det bedst tænkelige: børnene viste tillid til skolen, og meget ofte var der ligefrem fortrolighed mellem dem og deres lærere. Disciplinære vanskeligheder kendtes ikke, hverken i timerne eller i skolegården, når der holdtes frikvarter.

Jeg kan kun finde een forklaring på disse udmærkede og helt ideelle skoleforhold, som jeg har oplevet dem i Skaarup, for mig paradiset i mit 50 år lange lærerliv – 9 år som pensionist og løs vikar regnet med –: det specielt sydfynske folkesind med forældrekredsens helt rigtige indstilling til lærernes arbejde med dens børn og på den anden side lærernes forståelse for, hvordan børn fra sådanne hjem skal behandles.

Johannes Reiff.

I »Skorpionen« 1959 skriver daværende øvelsesskolelærer Carl Gårde om børnene på praktikskolen som forsøgsobjekter. Her er et uddrag:

Nogle tidligere elever omfatter disse børn med nogen medlidenhed, en medlidenhed, som dog stort set kan forekomme lidt overdrevent sart, hvilket skal omtales nærmere. Mange har derimod gennem årene givet udtryk for, at deres første tid som lærere og de første erfaringer i et nyt arbejde med fremmede børn af vidt forskellig beskaffenhed har været en lidt hård overgang, og at Skaarup-børnene i deres tanker på denne baggrund kom til at stå i et noget flatterende lys.

Det er en almindelig morgen. 13-14-årige kommer strygende op ad bakken fra byen og marken eller nedad fra Holmdrup og Klingstrup og Aaby. Nye cykler har de fleste, og værdige ansigtsudtryk svarende til deres høje klassetrin i skolen. Og der kommer Anders på 8 år, sæbevasket og vandkæmmet, i skarpt trav. Tornysteret med kalveskindslåg hopper op i hans nakke. Han hilser på lang afstand med et lyd og velopløst fynsk Dawlærgårde! Piger på 11-12 år kommer net spadserende på kommunens nylagte fortovsfliser og bærer med en spirende kvindesans deres velklædthed og deres hestehaler til skue for alle og enhver. – Strømmen fortsætter, og snart er der fuldt hus. Der er en egen morgenstilhed, kun små tilløb til leg, stilfærdig passiar i grupper – man er lidt fjern i øjnene, mens tankerne tager et vue over den kommende dag, og man når til ende med at blive helt vågen indeni.

Jeg vil her give udtryk for en glæde og tilfredshed i min omtale af børnene, som jeg til stadighed har været mig bevidst i min snart lange årrække ved Skaarup Øvelsesskole. Jeg har kun et enkelt sted tidligere iagttaget en så tydelig positiv indstilling til skolen og skolelivet som hos børnene her. Børnene er glade og møder os alle på en sjælden tillidsfuld og åben måde, hensynsfulde i holdning og frit respekterende lærere og kammerater.

Ungdommelig fynsk sorgløshed kan få dem til at tage sig tingene lidt let, men grove brud på almindelig orden, direkte råhed eller kriminelle forhold er uhyre sjældne. Og denne traditionsbundne indstilling er af gammel dato og skyldes foruden det faktum, at børnene her er stort set velberget befolknings børn, den række, vi i flere generationer har haft, af gode ledere og lærere, som i dag må huskes af os med taknemmelighed, og som let fører tanken hen på Blichers vers:

Han giver dem Viisdoms Kjerne,
Men Skallen knækker han selv:
Thi gaae de til Skolen saa gerne,
Som iler til Havet en Elv.

Lærer Carl Gårde.

Ellen Henriksen, f. Ringsing.

På legepladsen går året sin ringgang med sæsonbestemte lege og idrætter og spil. Store børn leger med de små og piger og drenge i alle aldre med hinanden. Der er en grøn natur omkring dem om sommeren og lys og luft hele året rundt. I særlig grad har jeg fæstet mig ved børnenes hyppige brug af sang i deres lege. Tit går en kreds af børn og synger: Ved vejen lå et hus – -. En dag så jeg kredsen gjort så stor, at den fyldte hele gården og omfattede alle børn: mand, kone, søn, kæreste, hund, loppe, lus. Og de udvalgte børn dannede en afpasset skala i alder og højde fra manden til lusen, mens sangen gav genlyd i hele nabolaget.

Den dag med den store kreds i gården så jeg et par seminarieelever slutte sig til den og blive optaget af børnene med velvilje. Jeg har lyst til at lade det optrin illustrere den kendsgerning, at praktikundervisningen kan gå naturligt hånd i hånd med undervisningen af børnene. I den form, praktikken har fået for nogle år siden, indgår den som et naturligt led i børnenes undervisning, og snarere end at påstå, at den forstyrrer og spilder tid, burde man se på dens udviklende og frigørende og opdragende virkninger på vore børn.

Den nye skole

Da Skaarup og Tved kommuner var blevet enige om at indgå skoleforbund, var det nødvendigt at udvide Skaarup Statsøvelsesskole.

20. januar 1960 afholdtes et udvalgsmøde, hvor skoleleder Johannes Reiff gjorde rede for de behov, de nye bygninger skulle dække, idet der ikke alene ville komme flere børn til de sædvanlige klasser, men skolen skulle overbygges med realafdeling og 8.-9. klasser. Der fulgte mange møder med drøftelser af rummenes størrelse og antal, der skulle svare til børnenes antal, idet nu Aabyskov skole også kom ind i billedet.

16. juni regnede man med, at udvidelsen ville koste 3,2 millioner, hvoraf kommunen skulle betale 1 million kr.

I 1962 blev det aktuelt at købe Rødegårds jord, og derved dannedes mulighed for en fuldstændig nybygning.

Da hr. Reiff tog sin afsked i februar 1963, førtes sagen videre af skoleinspektør Gunnar Jensen – og alle tidligere planer om tilbygning og udvidelser blev ændret til en nybygning, der skulle tages i brug efter sommerferien 1967.

I en skrivelse til undervisningsministeriet 14. februar 1965 skriver Gunnar Jensen, at han ønsker, at byggeriet må fremtræde let og ubastant, så det ikke virker for dominerende og voldsomt i landsmiljøet.

30. juni 1966 gav finansudvalget sin tilslutning til en nybygning til Skaarup Statsøvelsesskole.

På grundlag af licitation blev byggeomkostningerne 10.400.000 kr. Og nu tog man fat: Gravemaskiner arbejdede, træer fældedes, kraner rullede. Og alt imens undervistes der i alle kroge af skolen, i præstegården og i den nye træbarak.

Ved en festlighed digtede lærer Rosager:

»De gode græd og de onde lo«,
ja, sådan er det gået længe,
når man sku' finde os et sted at bo,
da fatted' riget altid penge!
men nu i selve vor finanslov står,
at vi den fine, nye skole får.

Skaarup Statsøvelsesskole – i går og i dag

Når man går rundt i vor skoles distrikt – i det dejlige stykke Danmark, der er tale om – skal der ikke megen fantasi til at forestille sig dengang, da børnene med al deres viden i form af få og sikkert kedelige skolebøger i en rem om skulderen traskede til skole. Træskoene har nok ofte siddet fast i

Skoleinspektør Gunnar Jensen

mudderet på de opløste veje og småstier fra Holmdrup, Skovmøllen og Klingstrup. Det var ikke svært for os, da vi i 1969 i en feature, hvor alle klasser i nogle dage i alle timer skulle arbejde med hjemstavnen, at anskueliggøre denne fortid for børnene. Nok skete det i en ny, flot skole, men dog var den stadigvæk øvelsesskole for det gamle seminarium, og mange børn kom fra de samme gårde. Ændringen er at se til meget stor fra den stråttækte til betonbygningerne, der er blevet bygget for at opfylde de krav, der stilles til en øvelsesskole efter læreruddannelsen af 1966. Der synes at være langt fra lærer Holms griffel og tavleklud til vore dages overheadprojektor, flip-over, båndoptager og TV-apparat.

Også på anden måde ser det anderledes ud. I 1971 har skolen rundet de 400 elever. 30 lærere underviser – nogle kun deltids – de 20 klasser spændende fra de 5-årige i børnehaveklassen til de voksne damer og herrer i 10. klasse og 3. real. Om få år er den samlæsning, som vi på forsøgsbasis har haft i to år, en kendsgerning her som i det øvrige land. Enhedsskolen, hvor børnene får lov at følges ad i alle årene – men med vidtstrakt valgfrihed for den enkelte – ser vi lige om hjørnet. I en vis forstand er vel så ringen sluttet fra den gamle skoles tid.

Men trods alt ville gamle, ærværdige Jens Hansen – der ledede skolen fra 1851 til 1885 – jo nok have studset, hvis han i dag trådte ind i en skoleklasse og så, hvorledes børnene i små grupper, måske med klister og pap, slider i det for at anskueliggøre det, de arbejder med ivrigt samtalende og travlt optaget. Eller hvis han hørte den ligefremme måde, hvorpå børnene

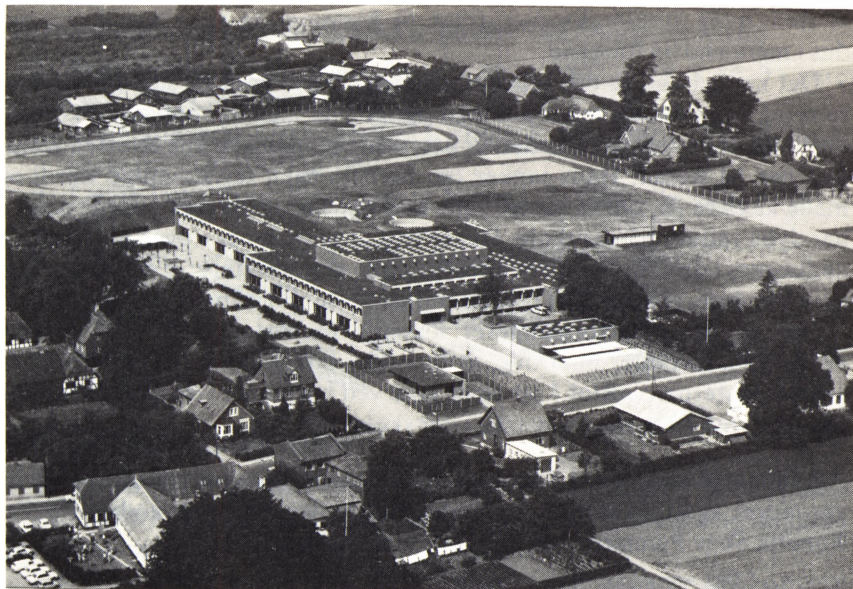
snakker med deres lærer eller forlader klassen for at søge yderligere oplysning på biblioteket eller for at skrive på maskine eller duplikere noget materiale. For en skoletime foregår i dag ofte på en sådan måde, at der ikke synes at være meget tilbage af den gamle skole. Og dog er det næppe rigtigt.

Nye ord råbes højt i den pædagogiske debat. Der tales i disse år meget – og ikke altid lige velartikuleret – om elevdemokrati, motivation, kommunikation og arbejdsklima. Børnene skal lære at være kritiske o.s.v. o.s.v. Hele denne debat får følger, og – som vi synes – meget positive følger på vor skole. Der forlanges af læreren i dag, at han skal være langt mere fleksibel, end man var tidligere. Han skal kunne indstille sig på skiftende forhold på snart sagt alle undervisningsmæssige områder. Han skal vide mere om, hvordan han får børn til selv at lære sig noget, end om, hvordan man remser noget op for børnene – eller får dem til at remse op! Han skal være specialist i pædagogiske spørgsmål snarere end i et fagområde.

Og det siger sig selv, at netop på en øvelsesskole, hvor den næste generation af lærere skal kunne hente inspiration for deres fremtidige arbejde, må der lyttes til alt nyt. Men karakteristisk for vor skole er vist, at vi ikke uden videre tager alt nyt for gode varer – eller betragter alt gammelt som forældet. Den kritiske indstilling, som vi gerne vil give børnene (til begge sider!), skulle vi gerne være i besiddelse af på vore egne områder. Vi vil på vor skole have plads til såvel unge læreres ideer og gå-på-mod som til de ældres erfaringer og besindighed. Denne forskel er i øvrigt ikke altid aldersbestemt.

Når der f. eks. tales meget højt om demokrati, da forstår vi det ikke som noget med, at nu skal børnene have magten – ligeså lidt som læreren eller forældrene alene skal have den. Så er det jo ikke mere demokrati, men en del af en urimelig klassekamp – som ganske vist enkelte ønsker – men som næppe er frugtbar i en børneskole. Nej, ved demokrati i skolen må vi forstå, at alle parter taler sammen og i fællesskab finder frem til løsninger. Derfor samles en gang om ugen et skoleråd, hvori de tre interesserede parter sidder: forældrene, læreren og børnene. Vi mener, at ægte demokrati kun findes der, hvor vi sidder over for hinanden og taler om tingene. Vi er ikke kommet langt endnu – men det kommer nok!

En skole som vor kan forfærdelig let blive en stat i staten og i landsby-miljøet og fornemmes som et fremmedelement, der ikke rigtig er »vores egen«. Sådan må det ikke være. Selvom skolen har sine særlige opgaver som øvelsesskole, er den dog stadigvæk en skole for børnene i dens distrikt. Derfor må en »stat-staten«-indstilling nedbrydes systematisk, så skolen – uanset ejerforhold, splitflag og krone i stemplet – virkelig bliver

Skaarup Statsøvelsesskole 1975

et sted, hvor forældrekrederen føler sig hjemme, og hvor man kan være dus i mere end en forstand.

Det kan alt i alt se ud, som om ændringerne er enorme siden Jens Hansens tid. Men dybest set er det ikke rigtigt. Når man har oplevet at komme hertil fra et andet sted i landet, er det, som om man kan ane Kresten Kolds ånd her på stedet. Hans tanker om barnets egen selvstændige værdi og måde at være på, om at barnet både skal oplives og oplyses – begge dele! – har dybe rødder på vor skole. Det er trist at se friskoler – også på vor egn – nedlægges i disse år, men det er opløftende at konstatere, at de tanker, der altid bar dem, genoplives i den offentlige skole. Forhåbentlig også på vor.

Om en af mine forgængere, Rasmus Mortensen, der var her fra 1912–1938, fortæller man mig, at han ikke kunne blive træt af at sige til »seminaristerne«: »Blot I vil være go'e ved børnene . . .«. Den indstilling ønsker vi må være den røde tråd i vor skoles historie. *Gunnar Jensen*

I en lang årrække var Karen og Jens Hansen pedelpar på skolen. At de var meget agtet og afholdt, og at de udførte deres arbejde godt, fortæller Kamilla Skov Petersen om i følgende afskedsdigt:

Hist, hvor vejen slår en bugt,
ligger der et hus så smukt,
der skal Jens og Karen bo,
når de nu går af, de to,
der de sidder så og hviler
mens forbi vi andre biler.

Og når vintren stod for dør'n
så greb Jens til trillebør'n,
trilled gennem is og sne
koks i statens fyrrum ne'.
Hvad sku' vi ha' gjort, vi arme,
hvis ej Jens had' skaffet varme?

I en men'skealder lang
har de gået deres gang,
og med kost og fejleblad
har de kunnet hjælpes ad,
tonsvi skidt fra tid til anden
har de hældt i skraldespanden.

Og på mangel fødselsdag
satte Karens kaffe smag,
samarbejdet blev så let,
just fordi I tjente ret,
og mens vi nu muntert fester,
vil vi hylde vore gæster!

Den nye skolebygning kom til at dække for udsigten over Rødegårds grønne marker. En gammel kone udtalte om skolen med de gule skodder: Den ligner et tog, der farer af sted med lys i vinduerne. *Margrethe Madsen*

Degnekaldet

1. Holm, Mathias: 1813–1851
2. Hansen, Jens: 1851–1885
3. Pedersen, Søren: 1886–1912

4. Mortensen, Rasmus: 1912–1938
5. Larsen, Hjalmar: 1938–1952
6. Reiff, Johannes: 1952–1963
7. Jensen, Gunnar Erik: 1963–

Lærere ved Organistskolen og organist ved Skaarup kirke

1. Seminarielærer Ditlev Peterrsen, f. 10.-4. 1802, d. 24.-8. 1850 – lærer fra 6.-10. 1839 til 24.-8. 1850.
2. Seminarielærer Jurgen Heinrich Trahn, f. 18.-3. 1817, d. 16.-2. 1893 – lærer fra 3.-10. 1850 til 1891.
3. Lærer Løjt. Ernst Peter Georg Nielsen, f. 1864 – lærer fra 1891 til 1893.
4. Jens Emil Larsen, f. 2.-1. 1870 – lærer fra 1893 til 1899.
5. Carl Laurits Hansen, f. 13.-3. 1878 – lærer 1900–1905.
6. Jørgen Clausen, f. 29.-1. 1882 – lærer 1905–1910.
7. Rasmus Jørgen Hansen, f. 27.3. 1886 – lærer 1910–1950.
8. Carl Gårde, f. 11.-10. 1908.

Lærere ved Skaarup Skole

Førstelærer S. Pedersen, født 29.-6. 1852 i Flemløse, dim. Skaarup Sem. 1872 – lærer i Illebølle på Langeland 13½ år – fra 1886 lærer og kirkesanger i Skaarup til 1.-11. 1912.

Lærer C. L. Hansen, f. 13.-3. 1878 i Odense, dim. Skaarup 1897 – huslærer på Ørbæklunde, lærer v. Aarup Realskole, Agtrup skole, Bogense realskole – 1.-8. 1901 andenlærer ved Skaarup Skole og organist.

Lærerinde, frk. Hansine Marie Barsøe, f. 22.-2. 1866 i Højrup v. Fredericia. – Lærerindeeksamen i København 1888 – lærerinde i Kauslunde skole 1.-11. 1889 – lærerinde v. Skaarup Byskole 23.-11. 1893.

For sit arbejde i skolens tjeneste modtog frk. Barsøe det Benzongersdorfske Legat i 1913 og omtrent samtidig modtog hun rejseunderstøttelse fra ministeriet til en rejse i Sverige.

Lærer Mortensen skriver følgende 21.-12. 1935: Frk. Barsøe har gennem de mange år, hun arbejdede her, gjort et trofast og solidt arbejde i skolens tjeneste.

Frk. Barsøe var kaldet til at undervise 36 timer ugentlig, men efterhånden pålagdes der hende flere timer, uden at autoriteterne gjorde noget for at fritage hende for det store arbejde, der uretmæssigt påførtes hende. Hr. Mortensen fik udvirket ved at anbefale en skrivelse til ministeriet fra frk. Barsøe, at undervisningen i håndgerning blev overladt til fru Elna Hansen. Nogle år senere antog sognerådet fru Agnes Mortensen, der ved den tid underviste i håndgerning på seminariet. I foråret 1934 overtog lærerinde Kæthe Hansen denne undervisning.

Lærer Jørgen Clausen, f. 29.-1. 1882 i Ærøskøbing – dim. i Skaarup 1903 – lærer i Gislew Friskole 1903–04, i Skive 1904–05, andenlærer i Gelsted

1905–06, andenlærer i Skaarup og organist 1906–10 – flyttede til Fredericia Skole.

Rasmus Jørgen Hansen, f. 17.-3. 1886 i Tved – dim. i Skaarup 1907 – hjælpelærer og vakancelærer i Egense samme år – vikar i Sørup – andenlærer i Refsvindinge fra 1908 til 1910 – andenlærer og organist i Skaarup fra 1910 til 1950.

Førstelærer Rasmus Mortensen, f. 21.-8. 1873 på Drejø – dim. i Silkeborg 1897 – lærer v. Flemming Efterskole fra april 1897 til 1. dec. 1898 – lærer v. Horsens vestre Kommuneskole, ved Horsens tekniske skole og Horsens Kvindeseminarium. – Skoleleder i Skaarup 1912 til 1938.

Tredielærer N. Julius Nielsen, f. 2.-7. 1877 på Bornholm – dim. i Skaarup 1914 – vikar i Ølgod 1914 – konst. i tredielærerembedet i Skaarup 1. nov. 1914 – fast ansat 1. marts 1916. Tog afsked i 1942.

Kæthe Marie Hansen, f. 7.-8. 1909 i Haderslev. Studentereksamen 1927 fra Haderslev Kathedralskole – dim. fra Haderslev Sem. 1930 – vikar v. Værneskolen i Haderslev, årsvikar i Esbjerg, årsvikar v. den kom. Realskole i Haderslev – aspirant v. Statsøvelsesskolen i Skaarup 1933 og lærerinde ved samme 1.-9. 1934. Lærerinde ved Skaarup Statsseminarium.

Ejvind Olfert Madsen, f. 20. februar 1909 i Sørup v. Svendborg – præliminæreksamen fra Håhrs Skole i Svendborg – dim. 1930 fra Skaarup Statsseminarium – sløjdlærereksamen fra Askov 1932 – vikar i Svendborg, leder af privat præparandklasse i Skaarup – timelærer v. seminariet 1932 med undervisning i sløjd – timelærer v. Øvelsesskolen 1934 – ansat den 1. april 1940 med sang og gymnastik – seminarielærer 1950, sløjd, formning, skrivning, musik.

Ellen Elisabeth Pinborg Hansen, f. 15.-1. 1903 i Boeslunde, Sorø – dim. i Tønder 1925 – forskolelærerinde i Sandby 1926–29 – timelærerinde i Løgumkloster 1929–33 – lærerinde v. den Kellerske skole i Brejning 1933–36 – lærerinde v. Skaarup Statsøvelsesskole 1936–47.

Lærere ved Skaarup Statsøvelsesskole fra 1938

Hjalmar Larsen, seminarielærer, skoleleder, f. 25.-8. 1886, dim. 1914. I Skaarup til 1952.

Rasmus Jørgen Hansen, f. 17.-3. 1886, lærereksamen 1907, underviste i alm. fag indtil 1950.

Julius Nielsen, f. 2.-7. 1877, dim. 1914, underviste i alm. fag, i Skaarup til 1943.

Elisabeth Pinborg, f. 15.-1. 1903, dim. 1925, underviste i alm. fag 1936–47.

Kæthe Gårde, f. Hansen, f. 7.-8. 1909, lærereks. 1930, underv. i håndgerning og tysk.

Ejvind Madsen, f. 20.-2. 1909, dim. 1930, underv. i gymnastik, sang og sløjd.

Else Simonsen, vikar, f. 25.-8. 1917, dim. 1938, underv. alm. fag, gymnastik, håndgerning.

1939:

Yelva Gislinge, vikar, f. 2.-3. 1909, dim. 1938, alm. fag og gymnastik.

1941:

Anna Sørensen, vikar, f. 17.-7. 1917, dim. 1941, alm. fag, gymnastik.

1942:

Tove Warrer, f. 29.-2. 1920, dim. 1941, alm. fag, gymnastik, tegning.

1943:

Carl Gårde, f. 11.-10. 1908, dim. i Haderslev 1929, underv. alm. fag, sang.

1944:

Ellen Ringsing, gift Henriksen, f. 7.-12. 1919, dim. 1942, alm. fag, gymnastik.

1946:

Marie Jensen, f. 15.-11. 1916, dim. 1939, alm. fag, husgerning.

1948:

Vagn Nielsen, f. 28.-8. 1921, dim. 1943.

1950:

Gudmund Poulsen, f. 12.-8. 1916, dim. 1938.

1951:

Kaj G. Hansen, f. 8.-3. 1926, dim. 1950.

1952:

Johannes Reiff, f. 21.-2. 1895, lærereksamen 1920, d. 25.-5. 1975.

1953:

Ejnar Hedegård Jensen, f. 28.-3. 1919, dim. 1941.

Karl Madsen, f. 8.-2. 1932, dim. 1953.

1954:

Ellehammer Andersen, f. 23.-8. 1928, dim. 1953.

1955:

Reumert Rasmussen, f. 25.-12. 1928, dim. 1953.

1956:

Lis Boysen Mortensen.

1957:

Inge Møller, f. 11.-9. 1929, dim. 1954.

Margrethe Madsen, f. 1.-2. 1913, dim. 1935, vikar, fastans. 1963 – afsk. 69.

Karen Reiff, f. 7.-9. 1897, dim. 1920.

1958:

Kirsten Jessen, f. 29.-12. 1923, dim. 1947, seml. 1970.

Thorkild Nielsen, f. 12.-11. 1928, dim. 1937, 1965 seml. i Nørre Nissum.

Iver Holbech, f. 3.-11. 1913, dim. 1937, seml. 1960.

Kamilla Skov Pedersen, f. 2.-12. 1910, dim. 1937.

1959:

John Bendixen, f. 3.-2. 1923, dim. 1944.

Eva Bendixen, f. 7.-4. 1929.

Irgens Møller, f. 17.-11. 1928, dim. 1955, 1961 seml. i Skaarup, 1970 Rarum.

1960:

Jon Hoffmann, f. 6.-7. 1924, dim. Skaarup, 1948, lærer i Svendborg.

1961:

Børge Rosgård Christensen, f. 15.-1. 1931, dim. 1958, rejst 1965.

1962:

Jens Sørensen, f. 5.-2. 1932, dim. 1954.

Anne Grangård, f. 10.-10. 1938, dim. 1954, lærer i Skaarup 1.-8.-62-12.-10.-63 og 1.-8.-65-30.-9.-67.

1963:

Skoleinspektør Gunnar Jensen, f. 2.-4. 1929, dim. 1951, undervist på Haslev Højskole, Haslev Borger- og Realskole samt Haslev Seminarium 1954-63.

Konrad Jahn, lærer i Skaarup 1963-65.

1964:

Theodor Nielsen, f. 17.-12. 1935, dim. i Skaarup 1957, lærer i Overlund 1957-64, 1975 seml. i Skaarup.

Sigurd Andersen, f. 28.-8. 1920, dim. lærer på Frederiksberg 48-55, 55-64 førstelærer Stigs Bjergby skole, Sjø., 1964, Skaarup Statsøvelsesskole, 1968, viceinsp.

Grete Andersen, f. 25.-2. 1927, dim. Zahles Sem. 1948.

Lotte Påby, dim. 1962 i Skaarup, Vestre skole 62-64, 1964 lærer Skaarup Statsøvelsesskole, 1973 seml. Skaarup.

Ketty Matthisson, f. 25.-5. 1941, dim. Haslev, 65, årsvikar i Skaarup 65-67, fast ansat nov. 1967.

1966:

Hans Barklin, f. 14.-10. 1924, dim. Silkeborg, 1951. Undervist 1951-66 på Håhrs skole, sidste 3 år som leder af skolen.

Knud Larsen, f. 24.-1. 1929, dim. 1957 i Skaarup, lærer i Svendborg 57-66.

1967:

Carel de Jong, f. i Woodenberg, Holland, 8.-10. 33, dim. Skaarup 1967, lærer ved Skaarup Statsøvelsesskole 1.-8. 67.

Anne Grete Hansen, f. Antvorskov, 25.-6. 44 i Rungsted, dim. Skaarup 1967, årsvikar i Skaarup 67-70, fast ansat 1970.

1968:

Randi Oyre, f. i Skaarup 10.-8. 37, dim. i Skaarup 1961, U.S.A. 61-68, Skaarup Statsøvelsesskole 1968.

1969:

Gerda Jensen, f. 5.-3. 29 i Greve, dim. K.F.U.M.s sem. 1950, Københavns kom. skolevæsen 51-53, vikar i Svendborg og ved Skaarup Statsøvelsesskole, ansat 69.

Jan Christensen, f. i Skaarup 18.-12. 37, dim. i Skaarup 1961, 1961-69 Ringe Kommuneskole, 1969-71 Skaarup Statsøvelsesskole, 1971- skoleinspektør i Humble for Sydlangelands kommuneskoler.

1970:

Bent Thillerup Rasmussen, f. 14.-9. 1930 i Tåstrup, dim. Blågårds 51, Københavns Skolevæsen 1952-57, Grønlands Skolevæsen 57-59, Frørup Centralskole 1960-70, Skaarup Statsøvelsesskole 1970.

Hanne Rasmussen, f. i Faaborg 8.-5. 39, børnehavelærerinde.

Karen Margrethe Jørgensen, f. 4.-8. 1940, dim. Th. Langs Sem.

Margrethe Madsen

Skaarup Seminarium

At der har ligget et seminarium i Skaarup siden 1803, skyldes udelukkende en enkelt mands initiativ og handlekraft.

I 1794 havde sognet fået en ny, ung præst – den 26-årige cand. theol. og dr. phil. Peter August Wedel, der var stærkt optaget af oplysningstidens tanker. I to år havde han været vicepastor i Allesø-Næsbyhoved, men ellers havde han udelukkende levet i København og var således uden nærmere kendskab til forholdene på landet.

Af de skrifter, der foreligger fra hans hånd, fremgår det tydeligt, at han var forfærdet og oprørt over de tilstande, der rådede i det landlige miljø: Sløvhed, tyk uvidenhed, råhed og overtro mødte ham overalt, men i stedet for at lægge hænderne i skødet tog han med optimistisk tro fat på et rationelt dannelsesarbejde, som de fleste på hans niveau ville anse for håbløst ud fra den betragtning, at »Almue er og bliver Almue«.

Et par eksempler på den afstumpethed og mentale forkrøbling, Wedel mødte, skal refereres.

I marts 1797 var nogle Skaarupfolk kørende til bryllup i et andet sogn. Det gik lystigt til, og der blev drukket rigeligt med øl og brændevin, »saaledes som Skik og Brug er ved alle Bøndergilder, hvor ofte hele Tønder blive udtømte«. Da de skulle hjem, lå en karl døddrukken, men de tog ham med bag i vognen, hvor han lå på den bare bund. På et vist tidspunkt måtte de standse blandt andet for at komme gennem et led, og de opdagede da, at karlen lå så underligt hen. Man kaldte på ham og ruskede i ham, men uden resultat. – Alle anså ham for at være død, og man agede langsomt hjem til Skaarup, hvor man satte vognen med karlen i porten, medens man gik ind i stuen for at snakke om situationen. Rygtet om det skete nåede hurtigt præstegården, og et øjeblik efter »trinede (Wedel) ind i Stu-

en«. – Hvor den ulykkelige var? spurgte præsten. I Vognen, lød Svaret. Om man da ikke vilde prøve at kalde ham tilbage til Livet? »Nej,« svarede Bønderne, smilende ad Præstens Naivitet. »Det bedste, man kunde foretage sig med ham, var at begrave ham.« Halvt ved bebrejdelser, halvt ved overtalelser fik han dem dog til at bære karlen ind i et kammer, og Wedel begyndte oplivningsforsøg efter vejledning til skindødes redning. *Der viste sig livstegn*, men de forsvandt igen, og Wedel måtte opgive.

»Der var da intet andet at gjøre end at beklage, at disse Forsøg ikke vare skete en Time forud; thi da vare de vist ikke blevet nyttige.«

Ved en tidligere lejlighed var en dreng faldet i en dyb dam, da han skulle vande nogle heste på marken. To andre drenge, som prøvede at komme ham til hjælp, gik det på samme måde. Nogle mænd løb til, men da de blev klar over situationen, skyndte de sig til landsbyen – en fjerdingvej borte – for at få oplyst, om de måtte trække drengene op af vandet, før der var givet tilladelse på herregården. Også her kom Wedel for sent igang med sine oplivningsmetoder. Alle tre drenge var døde. – Wedel laster ikke sine søgnebørn for dette. »Naar de lod de Børn omkomme, var det blot af Fordom: de nærede den Anskuelse, at Øvrigheden altid *først* skulde tilkaldes – og saa døde børnene.«

Stillet over for adskillige tilfælde af lignende art, hvad enten det nu drejede sig om syge, hjælpeløse gamle, ulykkelige børn eller »de saa ofte ilde medhandlede Kvinder«, måtte Wedel tage et initiativ, og da han havde den tro, at *oplysning* i første række var midlet, begyndte han et regulært dannelsesarbejde i sin menighed.

»At være Præst for at forevrævla min Menighed noget tørt dogmatisk Sludder har aldrig været min Sag. – At ville føre Sjæle til Himlen førend de ere blevne gode og lykkelige paa Jorden er at begynde Sagen bag fra.« – Wedel vil (som Holberg) først gøre mennesker til fornuftige skabninger, »Saa vil Himlen aabne sig selv for dem, saa behøver de ikke Blod eller Saar o. d., som Dumhed og Sværmeri og Ugudelighed have foreskrevet til Syndsforladelse og Salighed.«

Efter prædiken anvendte han hver søndag – uden i streng kulde eller høsten – en halv time til »katekisation«, og her gennemgik han ikke blot »Troens Lærdomme« men gjorde også deltagerne opmærksomme på deres pligter og rettigheder som mennesker og borgere. Ja, han underviste dem håndfast i mange af dagliglivets problemer. – Der var sjældent mødt under hundrede ved katekisationen. Efter kirketjenesten gik en del enten hen i skolen (om sommeren) eller over i præstegården (om Vinteren) for der at blive undervist i skrivning af Wedel. For at opmuntre til fremmødte uddelte Wedel hver nytårsdag »nogle Premier af gaunlige Bøger«.

Også sine konfirmander tog Wedel sig grundigt af. Fra november til konfirmation underviste han dem som oftest nogle timer hver dag. Om formiddagen havde de læsning, og om eftermiddagen skrivning. »I de sidste Uger har jeg forrige Aar lært dem at behandle Skindøde.« skriver Wedel i 1801.

Wedel var rationalist, men hans rationalisme var ikke kold, og den var så at sige en nødvendighed, hvis den bundne almue skulle blive frie mennesker, inden den kvaltes i den åndeligt ensidige kost og sognets snæverhed. – Inden man for disse mennesker kunne slå portene op for åndslivets herligheder, måtte der udføres et rationelt oplysnings- og dannelsesarbejde, som Wedel gjorde det, men skulle hans optimistiske bestræbelser føre til mere end et rent lokalt resultat, måtte sagen gribes anderledes an, og han fattede da den plan at oprette et skolelærerseminarium. – Gennem biskoppen indsendte han til kancelliet ansøgning om tilladelse til at oprette et seminarium. Ansøgningen, der var bilagt udførlige planer for arbejdet, blev imødekommet, og d. 3. juni 1803 underskrev Kristian den Syvende det reskript, der approberede seminariet med Wedel som leder. Direktionen blev overdraget stiftamtmanden og biskoppen »samt Dig, Os elskelig Etatsraad og Landsdommer Hans Kofoed.«

Seminariets jordnære formål var klart givet i planens § 9, hvor det siges, at hensigten er »at danne duelige Skolelærere for Almuen«, og det fremhæves i planen, »at alle de Videnskaber, som her foredrages og læres, svare til denne Bestemmelse. Alle andre forbigaaes som unyttige og tids-spildende.«

I oktober 1803 afholdtes den første optagelsesprøve. Wedel undersøgte i direktionens overværelse »om Subjektet kan læse med Fornuft, skrive en god læselig Haand, regne idetmindste de 4 Species med Brøk, og gøre Rede for Religionens vigtigste Sandheder.« Men da der ikke i de tider var overvældende mange, der kunne klare disse krav, havde Wedel lov til også at optage personer, der i »de nævnte Kundskaber i Regning og Skrivning maatte være noget tilbage«. Undervisningen for de 12 optagne elever begyndte 1. nov. 1803. Uden noget som helst vederlag overlod Wedel et rummeligt værelse i en af præstegårdens sidefløje til undervisningslokale for seminaristerne, og uden løn underviste han ganske alene i 3 år. Den eneste understøttelse, han fik, var 30 rdl. årlig til bøger, brænde og lys. Da det første hold blev dimitteret 1806, fik Wedel et gratiale på 300 rdl. samt yderligere 100 rdl., for hvilke han skulle indrette et læseværelse. Yderligere fik han bevilget løn til en lærer, som han dog selv måtte give kost og logi.

Undervisningen, der strakte sig fra kl. 7 om morgenen, hvor der begyndtes med bøn, til kl. 8 om aftenen, omfattede 11 »videnskaber« foruden have dyrkning og musik. Da rationalistiske nyttehensyn mere og mere gjorde sig gældende, måtte Wedel senere tillige indføre undervisning bl. a. i kurve- og hattefletning, sadelmagerarbejde og soldesætning.

På det filantropinistiske seminarium på Brahe-Trolleborg var elevidealet: »Ynglingen med det forædlede hjerte og den oplyste forstand«, men på Wedels seminarium i Skaarup var det: »Den fornuftige bonde blandt bønder«. Og det mærkedes på alt.

»Da Seminaristerne vælges af Bondestanden, forstaar det sig selv, at deres Klædedragt ikke bør være forskjellig fra den her paa Egnen almindelige og daglig brugelige. Dog bør Orden og Reenlighed i Paaklædning nøie paasees.«

Af Wedels indberetning til seminariedirektionen fremgår det, at han er særdeles tilfreds med sine elever. I 1806 skriver han: »På Seminariet hersker en næsten mageløs Orden, og endnu har undertegnede ikke haft Aarsag til Misfornøjelse med en eneste af sine Seminarister; Lydighed, Beskedenhed, Stilhed, Agtksomhed og Lærervillighed udmærker dem alle. Og saaledes som undertegnede dømmer om dem, har han ogsaa hørt flere dømme om dem.«

Naturligvis kunne der indtræffe episoder, således skete det i 1823, at nogle seminarister forvoldte »Markedsuorden« i Svendborg. Wedel straffede en af dem med midlertidig bortvisning, medens de andre fik stuearrest fra 8–14 dage. – Da der gjaldt den regel, at »Saasart en Yngling er kjendt duelig til at deeltage i Undervisningen ved Seminariet, er han fritaget for at tjene enten som Soldat eller Matros«, er det muligt, at de pågældende elever har hørt til den kategori, hvem lysten til at undgå soldatertjenestens besværligheder havde fristet til at blive seminarieelever. – Forresten har Wedel ikke båret nag – ved dimissionen opnåede et par af hovedmændene alligevel betegnelsen »exemplarisk« for forhold.

I sine sidste år som forstander arbejdede Wedel på at skaffe seminariet (der nu rummede ca. 80 elever) selvstændige bygninger i stedet for de trange forhold i præstegården, og i juni 1835 udstedtes en kongelig resolution, der bestemte, »at Byggeplads, Hauge og Gymnastikplads anskaffes« med henblik på en passende udvidelse, men samtidig bestemtes det, »at Amtsprovst Wedel entlediges i Naade som Forstander for Seminariet«.

På enhver måde blev Wedel hædret ved sin afgang. I forvejen var han Ridder af Dannebrog, men nu fik han Dannebrogskorset og fik rang som biskop. Men inderst inde var både kancelliet og seminariedirektionen

svært tilfredse med at slippe af med Wedel, der var vant til at gøre, hvad han fandt rigtigt og kun i ringe grad tog hensyn til forordninger og plakater.

Gennem tiderne har det vist ofte været sådan, at seminariet i folks bevidsthed har ligget som en lidt tilbagedrtrukket og utilnærmelig massivitet, og det var allerede tilfældet i Wedels tid. Endnu omkring år 1900 huskede mange gamle folk i Skaarup, hvorledes bønderne blottede hovedet, når de gik forbi præstegården, og de beholdt hatten i hånden, til de var kommet vel om hjørnet. Der inde bag de små grønne ruder sad han jo i sit studereværelse – den myndige, egensindige og rettænkende mand, der aldrig ville lade dem i ro – og måske så han dem. – At de så på ham med en blanding af respekt, ærbødighed og frygt, er nok rigtigt, men at han virkede til sine sognebørns og seminariets vel hele livet er sikkert.

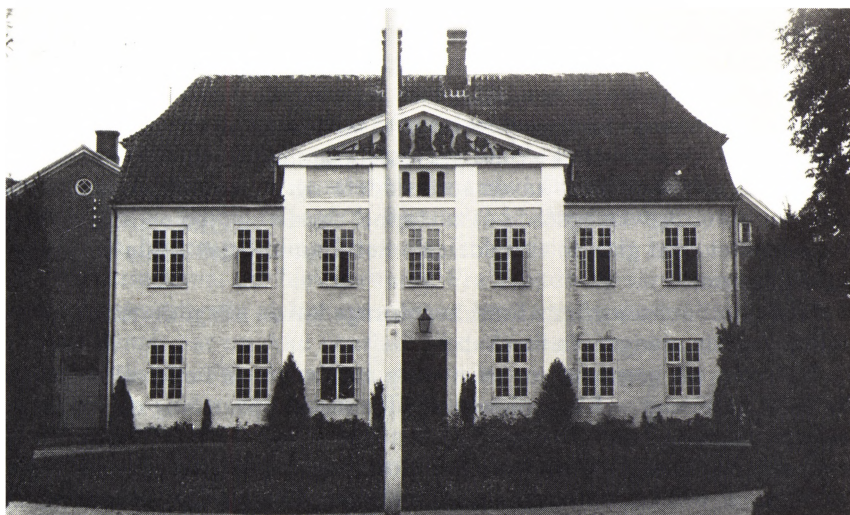
1835–1850

Wedels efterfølger i embedet som forstander blev cand. theol. A. Holberg, i hvis lod det altså faldt at gennemføre seminariets omdannelse og fornyelse.

Sommeren 1835 var købt 2½ td. land stor huslod, der grænsede op til præstegårdens have. Omtrent midt på denne opførtes sommeren 1836 den smukke gamle hovebygning, vi endnu ser. Bygningen, der kostede 5000 rdl. er muret i røde sten (først 1920 blev facaden kalket gul). Frontespicen, som er løftet over gesimsen og »bæres« af fire glatte, hvide pilastre, er smykket med et basrelief i brændt ler. Basrelieffet, der er udført af H. V. Bissen, er en gave fra Kristian den VIII, der dengang var guvernør over Fyn. Det viser Eusebeia, symbolet på den kristelige videnskab, siddende i midten med opslået bibel. Fire lærlinge omgiver hende og modtager hendes undervisning. Til venstre ses en anden lærling ved orglet, og til højre endnu en lærling, der sysler med globus og regnebrædt. Yderst til venstre ses gymnastikredskaber og yderst til højre symboler på havearbejde.

Haven var dengang et nødvendigt undervisningsmiddel for seminariet, og Holberg ledede selv både dens anlæggelse og undervisningen i have dyrkning. Flere af den nuværende parks træer er fra den periode.

I hertugdømmerne var der behov for uddannelse af lærere til de dansksprogede skoler i Nordslesvig, og fra 1803 til hen i fyrerner blev Skaarup i stigende grad det seminarium, som søgtes af unge fra Sydslesvig og Holsten. – I midten af fyrerner var ofte over halvdelen af eleverne fra hertugdømmerne, og mange af dem var oprindeligt tysktalende. Undervisningsproget på seminariet var naturligvis dansk (undtagen i de 3 ugentlige tysk-

Seminarieret omkr. år 1900

timer), men vi må forestille os, at det daglige omgangssprog i årene 1830–1860 meget ofte var tysk, eller rettere plattysk og sønderjysk.

Det er muligt*) at give en skildring af livet, som det formede sig for en seminarieelev i tiden 1838–40:

»Min mor fulgte mig til Haderslev. I vognen havde vi 12 skpr. rug, 4 skpr. gryn, en fjerding smør og en ordentlig skinke; thi så meget skulle enhver seminarist levere til den værtinde, man blev indlogeret hos for et år; så fik vi kosten på nær the, kaffe, sukker, hvedebrød og kød til fersk suppe. På vognen var også en halvkiste, hvori jeg havde mine klæder og bøger. På Haderslev skibsbro skiltes jeg fra moder. Jeg var sandelig beklemt ved tanken om skilsmisse fra hende for længere tid. Foruden mig var der 4 andre med samme bagage. Vi havde lejet en jagt, der skulle sejle os til Skaarupøre. Ved udløbet af Haderslev fjord stødte endnu to til.«

Ud på natten næste dag kom han til Skaarup, forkommen, træt og sul-ten. Hans værtinde tilbød ham mad. »Jeg ventede lidt at spise med ske eller gaffel, thi det kaldes mad i mit fødehjem. Hvad fynboerne kalde mad, kalde vi blot brød.«

De følgende to dage gik han til optagelsesprøve, og han var en af de 32, der af de 70 aspiranter blev optaget.

*) Uddrag af en gammel degns erindringer. Meddelt af M. Lasthein i årsskriftet 1930-31.

Fjorten dage efter den egentlige optagelsesprøve måtte de nyankomne underkaste sig en ny »prøve«, som foregik ved et gilde, der afholdtes i Kristiansminde. – Med eget musikkorps på 16 musici i spidsen ankom elever og lærere til fods. En jævn middag blev serveret, og derefter kom punchebollerne på bordet. Efter afsyngelse af såvel danske som tyske sange kom tidspunktet, da »rævene« skulle prøves. Eksaminator var en elev fra ældste klasse. Oldermændene havde to bisiddere og en »advokat«, som førte rævene frem. Prøven bestod i 1) at stoppe, tænde og ryge en lang pibe, 2) at tømme et stort glas, 3) at holde en – helst humoristisk – tale om et ligegyldigt emne.

Når »die Fühse« efter »Entschwängung« havde aflagt deres »dyriske« væsen, var de optaget i fællesskabet.

Eleverne var gerne to om en stue og medbragte til fælles afbenyttelse hver en halv seng. – I kontante penge for stuen, opvartning og rengøring og mælk betalte hver 48 kr. om året.

»I mit 2-årige ophold på seminariet forbrugte jeg foruden de nævnte naturalier, ca. 600 kr., deri indbefattet for bøger, 40 kr. årlig til seminariet og 6 kr. årlig til en antaget læge.«

»Om middagen fik vi som oftest mælk og grød eller grød og mælk og som aftensmad flæsk og brød, sjældent en kartoffel.«

Om deres grødliv rimede de et vers:

Des Abends giebt es Grütz und Milch,
des Morgens Milch und Grütze,
So wechselt unsre Speise ab,
Und von der Wiege bis zum Grab,
Soll man in Grütze plügen.

I den 40 år lange periode fra 1851–1891 blev seminariet ledet af professor, dr. theol. I. C. Schurmann, og da denne tillige var sognepræst og i lang tid sognerådsformand havde han i kraft af sin indstilling og sin personlighed stor betydning for sognet. Han var en virkelig frisindet mand, men ikke i nutidig forstand »demokrat«. I præstegården blev der holdt karl, kusk og flere tjenestepiger, som det den gang næsten var nødvendigt. »Professoren«, som Schurmann til dagligt kaldtes, viste sig altid i sort frakke og hvidt halstørklæde, og han lagde stor vægt på det korrekte og formelt rigtige. »Ikke så ringe en ting, som mange måske vil mene. Dette formløse stof af bønderknøse og skolelærersønner trængte så vist til påvirkning af ydre form og optræden.«*)

*) Redaktør Hans Jensen i årsskriftet 1922–23.

Det var nok også med dette for øje, Schurmann hen på efteråret lod afholde danseøvelser, men officielt var det med henblik på det store julebal, der blev imødeset med stor spænding – ikke blot af de ca. 70 elever, men også af egnens piger, der alle gik med et lønligt håb om at komme med. (Man må huske at de kvindelige seminarieelever ikke var opfundet endnu, så alle baldamerne måtte indforskrives). En del kom fra selve Skaarup by, og dem inviterede eleverne selv, men mange kom fra Svendborg og fra de store gårde på egnen: Maegård, Bjørnemose, Bøgeskovgård, Gml. og Ny Klingstrup, Vejstruggård og Tiselholt. Det var døtrene, husjomfruerne og privatlærerinderne, der blev inviteret. Fra Svendborg var det apotekerens datter, postmesterens og købmændenes døtre, der nød æren. Invitationen af disse damer var nu ikke overladt til det private initiativ, idet den blev ordnet af de tre klasseformænd, der en halv snes dage i forvejem gik til »Postkonen« – der hed således, fordi hun havde den bestilling at gå til Svendborg efter posten til seminariet og eleverne. Hun boede i huset ved dammen, hvor Kaj Bødker nu bor. Postkonen blev det overdraget at invitere damerne fra Svendborg og Skaarups omegn.

Når tidspunktet for juleballets begyndelse nærmede sig – d.v.s. ved 4.30-tiden, svingede den ene lukkede vogn efter den anden ind foran seminariet, og her stod så kavalererne iført hvide handsker, hvid vest og krave-tøj for at tage imod damerne, der var i lyse musselinskjoler eller florkjoler med lange ærmer. På hænderne havde de korte, hvide handsker.

At kjolerne var lange, er det nok unødvendigt at sige. De lårkorte var ikke set – af den simple grund, at pigerne ikke havde lår – ikke engang ben – men man så et glimt af vristen, når pigen stod ud af vognen. Skoene var hvide – og nu hundrede år efter går det vel an at nævne, at strømperne faktisk var lange, hvide bomuldsstrømper.

Hestene blev sat i stald rundt omkring på gårdene, og kuskene gik ned til postkonens hus, hvor de skulle holde fest. – Postfamilien var nu slet ikke hjemme – den var travlt optaget på seminariet, men seminarieeleverne havde leveret brød, smør, pølse, ost og øl ned til »Posthuset«, og her spillede kuskene kort hele natten med karlene fra de gårde, hvor hestene var sat ind.

Oppe på seminariet begyndte festen kl. 5, og man begyndte med kaffebord. Der var købt for 10 rigsdaler brød hos den fineste bager i Svendborg, og Postkonen havde haft det med hjem. – Efter kaffebordet gik man ind i balsalen (enten nuværende rektorkontor eller regnskabskontoret). Professorens karl havde været i dyrehaven efter gran til pyntningen, og desuden var der opsat flag. Under loftet var der en stor lysekrone med tællelys. (Professoren var ingen tilhænger af nymodens opfindelser som pe-

troleumslamper.) Postkonens mand havde hele aftenen den bestilling at være lypusser – at »snyde« lysene, når de begyndte at ose og brænde skævt.

Musikken blev leveret fra Svendborg, og dansen var meget seriøs. Damerne kunne nok blive varme, og derfor gik postkonens lille datter rundt med en bakke med glas og en kande med vand for at skænke for de damer, der trængte til en hjertestyrkning. – Da den lille pige ikke måtte røre ved glassene med fingrene, havde hun lange bomuldshandsker på – de var grå med lilla striber, fortæller postkonens oldebarn, der blev dimitteret fra seminariet i 1930.

Oppe ovenpå – altså i den ene halvdel af det, der nu er bibliotek – var der travlt. Her havde lærer Meiers og Schurmanns piger smørrebrød med »alle slags pålæg«, og den lille pige gjorde store øjne. Så fint pålæg var hun ikke vant til at se. Den aften smagte hun for første gang sildesalat – men hun kunne ikke li' det. – Kl. 12 blev smørrebrødet serveret. Schurmanns piger vartede op og serverede kaffe. Ballet fortsatte til kl. 3 eller 4.

Før den sidste dans blev der lagt en pude på et bord i salen. I denne var stukket en mængde silkesløjfer af forskellig farve. Når der så blev spillet op til sidste dans, dansede hvert par hen til bordet, hvor kavaleren fæstnede en sløjfe på sin dames bryst. Så var ballet forbi. Vognene holdt for døren, og damerne blev kørt hjem.

I mange henseender var Schurmann fordringsløs. Således fremgår det af Fattig Arbejdsanstaltens regnskab første kvartal 1884:

En Hue istandgjort til Professoren	16 øre
Professoren et p. Boxer istandgjort	25 øre
To Veste istandgjort til Professoren	66 øre

Schurmann var højt estimeret af sine elever, og sognets beboere rejste en sten på hans grav.

Også i perioden 1891–1894 varetoges stillingen som seminarieførstander og sognepræst af samme person, nemlig N. F. Skouboe. – Meget tyder på, at han på begge områder viste et bemærkelsesværdigt og sundt initiativ ved – til forfærdelse for mange – at ruske op i det noget hensunkne og rydde op i det noget tilgroede miljø; men sygdom tog snart hans kraft.

Gennem en lang svagelighedsperiode måtte fire stærke elever hver søndag bære Schouboe over i kirken, hvor han – stadig siddende i stolen – holdt sin prædiken fra kordøren, medens en datter stod ved hans side og jævnlige måtte tørre sveden af hans pande.

Schouboe ligger begravet i Nyborg, hvor han tidligere havde været residerende kapellan.

Ved J. F. Klingemanns tiltrædelse i 1894 adskiltes forstanderembedet endeligt fra præsteembedet. – Forstanderboligen opførtes 1895 – for »en større sum nemlig 18.000 kr.«. Østfløjen forhøjedes i 1900 med en etage, og i 1902 opførtes vestfløjen, der trådte i stedet for »Gangkonens Hus«, der var bygget 1836.

Omkring århundredskiftet viste billedet af Skaarup sig ret forskelligt fra nu. – Endnu kunne man møde en elev, der gik med gammeldags »smæk-bukser« og skaftestøvler, men dette var dog ikke det almindelige som i forstander Holbergs tid. Forstander Klingemann og et par af lærerne optrådte med haveloch (ærmeløs kappe med fast slag) – ligeledes de mere velstillede elever. For Klingemann var tæt tilknapet diplomat daglig påklædning, og for lærerne jaket.

På seminariet blev eleverne kørt stramt og skolemæssigt, men uden for skoletiden havde de en større frihed. Kroen, der dengang tillige havde butik, spillede en ikke ringe rolle. Her foretog man sine små indkøb, og da der blev givet understøttet kredit, var den tilholdssted for mange, og der var ikke så få, der forlod seminariet med en ret stor krogæld.

Endnu på denne tid var forholdene ret feudale: En pige i tjeneste hos forstanderens havde ikke holdt sin dør ordentligt lukket om natten. Sagen var for vulgær til, at fru K. selv kunne tale med pigen om den, og på den anden side for alvorlig til at lade ligge. Sognefogeden, Søren Rasmussen, blev derfor tilkaldt, og han tiltalte synderinden hårdeligen.

Seminarieeleverne boede ude omkring i byen og på gårdene, hvor adskillige havde et eller flere værelser at leje ud. Kosten kunne fås på byens to pensionater, men mange holdt sig selv med tør kost og nøjedes med at købe middagsmad, der kunne fås for 40 øre, medens fuld kost kostede 80 øre pr. dag. – I 1905 var den steget til 90 øre, og der iværksattes en boykot af Lovise Jensens pensionat, da hun ville have en krone, hvis der skulle være »rigtig smør« og kaffe på bordet.

Eleverne havde foredrags- og oplæsningsaftener. Dugildet holdtes på kroen en af de første aftener efter undervisningsårets begyndelse: Der blev drukket varm punch, talt, sunget og røget på lang pibe. – Der var fodboldkamp mellem forskellige boldklubber, og regelmæssigt præsenteredes et udvalg af gymnastikhold. Skøjteløb interesserede Klingemann meget.

Nu afdøde »Slagter Møller« har fortalt, at fru Klingemann hvert år inviterede en flok af byens børn til et lille selskab i juledagene. Ligeledes fortalte han, at fru K., når hun bestilte lammesteg hos faderen, udtrykkeligt forlangte, at det skulle være af et gimmerlam. Da Møllers far tvivlede på, at man kunne smage forskel, sendte han en gang et stykke fra et vædderlam, men to dage senere reklamerede fru K.

Tiltagende svagelighed af nervemæssig art hemmede Klingemann mere og mere. »Skaarupsagen«,*) der førte til offentlig strid, tog på ham. Den angstfølelse og de tvangsforestillinger, der kunne gribe ham, tiltog under indtrykket af første verdenskrig. En tid lang skiftedes elever til om natten at gå vagt om embedsboligen.

I august 1915 indgav K. sin afskedsbegæring, og i november samme år døde han.

En anden »Skaarupsag« dukkede op, da det spurgtes over landet, at dr. phil. Eduard Larsen var udnævnt til forstander for Skaarup Seminarium. »Det begynder med, at teologiske professorer forsigtigt siger: Han står ikke på kristendommens grund, og så fortsætter det gennem pressen, både den verdslige og den kirkelige, ved møder af stiftsprovster og provster og præster, og så stiger det højere og højere, indtil det lyder: Han er en fritænder, der forhåner og spotter kristendommen.« Dette var kultusminister Keiser-Nielsens ord i folketinget, da han på given foranledning her gav en redegørelse for udnævnelsen.

Allerede, da det forlød, at E. L. ville blive udpeget, havde Indre Mission gennem provst Fenger henvendt sig til kongen for at forhindre udnævnelsen, og kongen blev da også så betænkelig, at både Keiser-Nielsen og statsminister C. Th. Zahle måtte have samtaler med kongen, inden denne efter en personlig samtale med Eduard Larsen blev så beroliget, at han kunne foretage udnævnelsen.

Keiser-Nielsen kunne fastslå, at Eduard Larsen var medlem af folkekirken, og at der forelå de bedste vidnesbyrd om hans færd og pædagogiske kvalifikationer. Biskop Ludwigs (der på dette tidspunkt var præst ved Vor Frelsers Kirke) samt højskoleforstander Thomas Bredsdorff bidrog stærkt til at dæmpe røret. Den sidste skrev bl. a.: »Mange har vel imod deres vilje, enkelte måske ikke helt bevidst, stået i begreb med at mobilisere skinhelligheden, hvad der jo alle dage var en let sag. – Jeg vil ikke være med til at fremme det ledeste af alt: Skinhelligheden.«

Seminarie-loven af 1930 nødvendiggjorde udvidelse af adskillige seminarier, hvis de nye krav skulle honoreres, og da udbygningen tegnede til at blive mere bekostelig end beregnet, fremsatte undervisningsminister Borgbjerg vinteren 1931 forslag om koncentration af statens seminarier.

*) »Skaarupsagen« opstod, da pastor Sørensen lod sig skille fra sin sindssyge hustru og senere giftede sig. Dette forargede Klingemann så meget, at han med tilslutning fra lærerne og nogle sognebeboere foranledigede seminarielærer Janus C. Knudsen udnævnt til hjælpepræst. Sognet blev delt på dette spørgsmål.

Lovforslaget rummede bl. a. plan om flytning og sammenlægning af Jonstrup og Skaarup til et seminarium med placering i Slagelse (Antvorskov). Fra begge seminarier og deres interesserede kredse blev der protesteret, og da sagen rejste stor principiel modstand i rigsdagen, lod Borgbjerg lovforslaget falde.

Under Th. Egebæk (1930–1950) blev udbygningen foretaget i årene 1931–32. Hovedbygningen forlængedes i begge ender med i alt ca. 10 meter og sidefløjene forlængedes mod parken med ca. 5 meter. – Også parken kom til at fremtræde som en smuk helhed, som mange i Skaarup har haft glæde af.

Under besættelsen opstod en klar og aktiv indstilling mod nazismen, og i 1945 viste det sig, at over 40 elever var medlem af våbenopsamlings- og sabotagegrupper – men lykkeligtvis satte ingen livet til.

Lærerruddannelsesloven af 1954 gjorde en udvidelse af seminariet ønskelig, idet det var indrettet til fire klasser, men rummede ti eller tolv. Reelle forhandlinger om udvidelse indledtes 1957, og det viste sig hurtigt nødvendigt at søge kontakt med menighedsråd og sogneråd med henblik på erhvervelse af de 6000 kvadratmeter jord, hvorpå den gamle præstegård lå. Da præstegården var gammel og utidssvarende (bygget 1862) og man samtidig kunne bidrage til at bevare seminariet, der ellers ville være uhjælpeligt lukket inde, viste kommunen sig interesseret, og præstegården blev erhvervet for 90.000 kr. – ikke mindst takket være sognerådsformand Erik Jorsals fremsynethed og forhandlingsevne.

Efter mange møder i det nedsatte byggeudvalg blev det overdraget bygningsinspektør K. Lehn Petersen at projekttere det nye seminarium. De nye lokaler, der betød en bygningsmæssig udvidelse til mere end det dobbelte, blev taget i brug d. 1. november 1964.

Også lokalerne i den gamle hovedbygning er omorganiseret. Bl. a. er den tidligere festsal i østfløjen omdannet til to undervisningslokaler. Et særligt rektorkontor, to administrationskontorer samt arkiv er indrettet i hovedfløjens stueetage.

Seminariets eksistens

Bortset fra naturlovene er intet i denne verden evigt og uforanderligt. Det er derfor ikke mærkeligt, at Skaarup Statsseminariums eksistens gennem sin snart 175 år lange historie undertiden har været truet.

Allerede 1820 trak tunge skyer op over seminariet. Regeringen søgte udvej for at spare penge og overvejede, om ikke otte seminarier kunne nedlægges. Dette blev der dog rejst kraftige indvendinger imod, men *nogle*

skulle nedlægges, og da der på Fyn var to seminarier: Brahetrolleborg og Skaarup, blev det vedtaget, at »Skolelærerseminariet i Skaarup nedlægges, når amtsprovst Wedel ikke længere er i stand til at forestå samme«. – En nærmere undersøgelse viste, at tilgangen til Skaarup var større end tilgangen til Brahetrolleborg og tillige at seminariefondens udgifter til Skaarup kun var 500 rigsdaler mod 2100 rigsdaler til Brahetrolleborg, som stadig lå i økonomiske vanskeligheder, medens Wedel havde en sjælden evne til at få midlerne til at slå til. Det økonomiske synspunkt blev det afgørende, og regeringen bestemte i 1824, at Brahetrolleborg seminarium skulle nedlægges, og Skaarup bestå.

I 1891 foregik en mere flygtig forhandling om seminariets eventuelle flytning til Odense, men denne situation var af langt mindre realistisk karakter, end den, der opstod med Borgbjergs lovforslag i 1931, og som er omtalt udførligt side. 146-47.

Den til dato sidste trussel mod seminariets forbliven i Skaarup kom i 1969, da undervisningsministeriet på grundlag af seminarieplanlægningsudvalgets prognoser og øvrige undersøgelser opstillede krav om bl. a. tresporet øvelsesskole og en årlig tilgang på 140 nye studerende. Hvis disse krav ikke kunne opfyldes forespurgtes, om man i så fald ville være villig til at associere sig med et andet seminarium eller et universitet.

I ministeriets overvejelser indgik, som man kunne vente, driftsøkonomien som den dominerende faktor, medens begreber som trivsel og miljø overhovedet ikke havde vægt. – Som forholdene var på det pågældende tidspunkt, kunne seminariet absolut ikke opfylde de stillede krav, og da man kunne formode, at ministeriet ikke rådede over de 40 millioner kr., det ville koste at flytte seminariet, blev svaret på planlægningsudvalgets spørgsmål, (Skrivelse fra seminariet af 8/4 1969), at man i givet fald ville foretrække fusion for eventuel nedlæggelse, hvilket da også medførte, at Skaarup Statseminarium (i modsætning til et par andre) fortsat kom med blandt de seminarier, der planlagdes for.

Ingen kan tro, at det er sidste gang, seminariet kan komme i fare, men forløbet vil i høj grad foruden af landets økonomi og seminariets kvalitet afhænge af den velvilje, hvormed kommunen forstår at bidrage til de muligheder for udvidelse, der altid må være for hånden, når det drejer sig om en institution, der bestandig er undergivet forandring.

I denne behandling af seminariet og dets relation til Skaarup Sogn må det absolut nævnes, at mange seminarielærere ud over deres arbejde ved seminariet har haft stor betydning ved deres folkelige arbejde, men dette er her i bogen nævnt i rette forbindelse.

Schmidt-Nielsen

Øster Åby Friskole

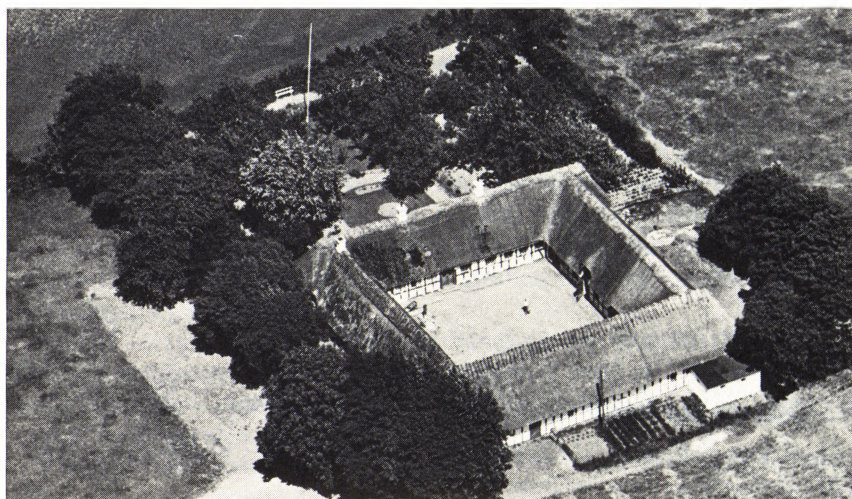
Fra Øster Aaby Friskoles protokol (1886–1899)

Hans Lund: Fortale – indeholdende lidt af skolens historie til 1. febr. 1886, da denne protokol påbegyndtes.

1. Den 12. maj 1878 åbnedes friskolen på Aaby Mark i Skaarup sogn ved Svendborg. Der var mødt temmelig mange folk, så stuen, som var bestemt til fremtidig skolestue tilligemed stuen ved siden af, var overfyldt. Der blev talt gode og opmuntrende ord og udtalt de bedste ønsker for skolens fremtid af valgmenighedspræst R. Pedersen, Vejstrup, og både jeg og de forældre, jeg skulle tjene, må mindes dagen som en forjættende højtidssdag. Dagen efter dette møde – altså den 13. maj – begyndtes skolegangen så med 5 børn, to af mødrene var til stede, og jeg husker, at jeg om aftenen betragtede den første dag som en grødefuld og forhåbningsfuld arbejdsdag, hvilket også den yndige forårsdag ligesom havde varslet om fra morgenstunden af. Arbejdet gik så småt, men jævnt og godt fremad, og snart var der 7 børn, som søgte skolen. Børnetallet voksede kun småt, men steg dog inden 3 år til 20, og omtrent dette antal har i de følgende år besøgt skolen. – En fortegnelse over hvilke børn, der har besøgt, findes på et af de følgende blade i protokollen. – 1. februar 1886 besøges skolen af 25 børn, de 20 fra Skaarup – 5 fra Vejstrup sogn.

2. Hvorledes skolen kom igang, og jeg blev dens lærer.

I marts 1878 kom der opfordring til mig fra flere beboere på Aaby Mark i Skaarup sogn, om jeg ville komme og blive deres lærer, da de så til maj havde i sinde at begynde en lille hjem- og friskole. Jeg lovede efter flere betænkeligheder at komme. Det var følgende mænd, som begyndte skolen: Gmd. Hans Andersen, Aaby Mark, i hvis hus skolen skulle være, og hos hvem jeg skulle have kost og ophold frit, men som ingen børn selv

Ellelund, hvor friskolen begyndte.

havde, gmd. Niels Peder Larsen, Nøjsomhed, gmd. Hans Nielsen, Aaby, gmd. Peder Hansen og Peder Rasmussen, Skaarup Mark, og tømrer Hans Pedersen, Aaby Mark. Navnene på de mænd, som i de følgende år har benyttet skolen, findes optegnet længere fremme i protokollen. Jeg har så undervist børnene i friskolen her fra dens begyndelse – i omtrent 8 år – med undtagelse af 2 gange syv måneder, da jeg var på den udvidede højskole i Askov. I min fraværelse var Ole Peder Madsen Gosvig lærer de første 7 måneder, Søren Jensen de sidste 7.

3. Skolens videre udvikling.

Forholdene udviklede sig sådan, at vi ikke kunne have skole i Hans Andersens gård, og der blev i sommeren 1884 bygget egen skolebygning, som åbnedes til brug ved et offentligt møde i september samme år. Byggepladsen, 2 skpr. land, er købt af gmd. Niels Sørensen. Skolen er solidt bygget og godt indrettet. Den kostede henved 3000 kr. og der hefter en gæld ved den, for tiden 1300 kr. Der har aldrig været aftalt noget bestemt om min løn, som er indkommen ved frivillige, halvårslige bidrag, og dette tillidsforhold mellem forældrene og mig, håber jeg, skal vedvare. Den årlige løn har vekslet mellem 250 og 500 kr., men derved er at mærke, at så længe, jeg var ugift, fik mindre pengeløn, men kost, vask og brændsel frit. Siden jeg blev gift, har jeg fået større pengeløn tilligemed fri husly, brændsel og brugsret til en have på 1 skp. land.

*Marie og
Hans Lund.*

Der er selvfølgelig, hvad der fremgår af det foregående, ikke så små udgifter for de forældre, som vil holde egen skole, fri- eller hjemskole, da de jo lige godt må yde deres bidrag til statsskolevæsenet. Det er da klart, at det må være dem om at gøre at have en sådan skole, ellers ville de næppe i vore tider ofre så meget derfor. – Skolen er oprettet med den tanke, at ansvaret såvel for børnenes opdragelse som undervisning påhviler *forældrene* og ikke staten i det hele; og kun, når forældrene ikke selv kan undervise børnene, træder skolen til som hjemmenes medhjælp. Det gælder da om, at deres børn kan få en hjertelig og levende undervisning af en mand, som de selv finder skikket dertil, som de med fuld tillid kan sende deres børn til, og hvor de tillige, når det er deres egen skole, – til en vis grad – kan sikre deres deres børn fritagne for selskab med børn fra meget dårlige hjem. I statsskolen mente forældrene ikke, at undervisningen var levende, og omgangen med alle mulige andre børn anså de for mildest talt uheldig for deres sædelighed især; og så kom denne skole frem under navnet friskole, men den burde kaldes hjemskole, da den ejes og bæres af hjemmene. – Herværende friskole eller hjemskole skulle da være en skole, som en kreds af forældre selv ejer, og for disse forældre være som et kært fællesbarn, som de ikke kan andet ens elske frem i deres børn. De har selv valgt læreren, som de har tillid til, og de og han må lægge deres kærlighed og kræfter sammen såvel i opdragelse som undervisning; thi al *levende* undervisning er egentlig også opdragelse, da jo al fortælling, skrift-

lig og anden øvelse og kundskabsmeddelelse må tjene til børnenes udvikling efter hvers evner. Vi tilsigter selvfølgelig ikke et bestemt lavmål af kundskaber, men børnenes sjælelige – og legemlige – udvikling, en udvikling både af følelse, forstand og vilje. Derfor *skal* undervisningen være levende og så vidt muligt afpasset efter børnene, endog så vidt muligt hvert enkelts trang. Dette nåes dog vanskeligt, især når så mange børn undervises sammen og er af forskellig alder; men det må stå som det vinkende mål: at komme i personligt forhold til det enkelte barn, og få de enkelte med, så langt deres evner rækker. Børnene er også af den grund delt i to afdelinger, ældre og yngre. Ældre afdeling består af børnene fra 10 års alderen til de forlader skolen, hvilket i reglen sker, når de er fyldt 14 år og bliver konfirmeret. Yngre afdeling omfatter børnene til ti års alderen. De fleste børn kommer i skole, når de er 7 år, en del kommer også før; men det anser jeg for mindre heldigt, da de straks skal være sammen med meget ældre børn. Var de allesammen begyndere, var det en anden sag. Jeg tror også, at forældrene til denne tid bør vejlede deres børn selv i hjemmet, og først med det fyldte 7. år kan hjælp for de fleste forældre anses for betimelig. Dog, ingen regel uden undtagelse, det gælder også her, og enkelte kan vist med god grund og godt udbytte beholde dem hjemme længere. – Også enkelte børn går ind i ældre afdeling, inden de har fyldt 10 år; men det er de mere fremmelige og udviklede børn. Ældre afdeling går i skole mandag, onsdag og fredag; yngre afdeling tirsdag, torsdag og lørdag. Altså hver afdeling 3 dage om ugen. I november, december og januar begyndes skolen for begge afdelinger kl. 9. Fra 1. marts til 1. maj kl. 8½, fra denne dag til høst kl. 8, og fra høst til november kl. 8½ for ældste afdeling. Indtil 1. april begyndes med yngre afdeling kl. 9, fra 1. april til 1. oktober kl. 8½ og så igen kl. 9. I den tid, da undervisningen begynder kl. 9 holdes fritid om middagen 1 time, i den øvrige tid 1¼ time. Desuden holdes fri et kvarter både for- og eftermiddag. Skolen sluttes de korteste dage kl. 3¼ og ellersom dagene længes holdes længere ud, dog aldrig (eller sjældent) længere end til kl. 4 for de store og 3½ for de små.

4. februar 1888.

Nu er der så gået 2 år siden denne protokol påbegyndtes, dog skal der føjes lidt til det foregående om selve skolearbejdet. Skolen skulle jo *bidrage* til en harmonisk sjælelig og legemlig udvikling, hvortil den er hjemmenes medhjælp. Der kunne så spørges ved hvilke midler, vi tilsigter disse mål. I korthed kan svares: Ved en levende undervisning, som igen udøves ved en livlig fortælling fra lærerens side og arbejde fra børnenes side. Endvidere kan spørges: Hvilke fag undervises der da i? Svar: Historie-bibel-

Ældst kendte skolebillede fra Ellelund først i firserne.

verdens- og fædrelandets-, geografi, naturhistorie: plante- og dyrerigets, lidt fysik, læsning, skrivning, regning, tegning og gymnastik (sløjd og håndarbejde senere). – Den mundtlige undervisning, som gøres så klar og anskuelig som mulig, går altid forud for børnenes selvarbejde i de forskellige fag. Foruden de nævnte fag håber vi inden grumme lang tid at kunne undervise i sløjd, ligesom vi med pigerne har begyndt med håndarbejde. I år og i fjor har vi haft 27 børn i skolen dels fra Skaarup – dels fra Vejstrup sogn.

Hans Lund slutter sit historiske rids i 1888 med et uddrag af en afhandling af Hermann Trier om Den offentlige skole. I denne afhandling er den private skole også omtalt. Selv om det ville være fristende at tage det med også i denne forbindelse, skal jeg afstå fra det.

Jeg har bestræbt mig på helt at bibeholde Hans Lunds skrivemåde. Hans form og retskrivning siger en hel del om ham.

Fra 1901–1920

I 1902 i juli går Hans Lund over til den statsanerkendte retskrivning, bl. a. store bogstaver. Indtil da er retskrivningen som vedtaget på nordisk retskrivningsmøde i Stockholm 1869 – små bogstaver. Først 1903 vedtog skolekredsen, at Hans Lund måtte bruge den i skolen. Samme år overtager kredsen skolen for 6040 kr. Der var i løbet af 3 år indsamlet 1981,34 kr.

Hans Lund fik straks udbetalt 1740 kr. Resten, 4300 kr., blev af kredsen optaget som lån hos Hans Lund. Der blev aftalt en afdragsordning, men skolen betalte først helt ud, da fru Marie Lund i 1919 forlod egnen. – Efter at skolekredsen har overtaget skolen, optræder et lille regnskab i protokollen. Første regnskab 1904 balancerer med 573,25 kr. (halvårsregnskab). – 1905 optræder den første udflugt med toget til Nyborg. Der har dog muligvis været mindre udflugter før (skovture). – 1906 har Skaarup sogneråd bevilget et tilskud på 50 kr. 1907 er beløbet 76 kr. fra Skaarup og 34 kr. fra Vejstrup. 1903 optræder et statstilskud på 260 kr., men det går ikke ind i regnskab. – 1909 opfordres restanter til at indbetale indskud som anført i vedtægterne § 3. Samme år tiltræder Margrethe Lund (2/5) som lærerinde i stedet for fru Lund. Hans Lund skal selv lønne hende. Hans årsløn sættes til 1100 kr. + statstilskuddet. Han slipper samtidig for husets vedligeholdelse. Skulle statstilskuddet blive større end ventet, skulle Hans Lund dog ikke have så meget udbetalt. 1909 gøres der opmærksom på, at børnene bruger for mange penge til slik og knaldstof. (Denne bemærkning om for mange lømpepenge dukker op mange gange i protokollerne lige til 1972). 1909 kommer der et ekstra statstilskud til undervisningsmidler. For disse penge anskaffes:

Dybdals zoologiske vægtavler omf. krybdyr, padder, fisk og insekter.

Udstoppede fugle: 1 spurvehøg, 1 agerhøne, 1 halemejsje, skelet af en due og en hovedskal af muldvarp. 1 billede af Grundtvig og et af H. C. Andersen. En dampmaskine, 2 tørelementer, 1 kasse med insekter. De fleste ting eksisterer endnu. –

For 1908 modtages 655 kr. i statstilskud. Det var mere end ventet, og Hans Lunds løn sættes ned til 1000 kr. Så vidt det kan ses har Hans Lund haft fuld rådighed over statstilskuddet – brugt det til lærerindeløn. I 1910 kunne man for 4,65 kr. få skolemateriel, musik til juletræet m. m., og halvårsregnskabet balancerer med 810,25 kr. Samme år havde skolen udflugt til Karoline Amalielund, Wiggers klædefabrik og en biografforestilling i Svendborg. Dette år afskaffes Sallings skrivemetode, indført 1903. – 1913 sættes lønnen op til 1200 kr. 1914 vedtages det, at man ikke må ryge ved skolens halvårsmøder. Efter Hans Lunds død 28/5 1914 overtager hans søn Thorvald Lund ledelsen af skolen. Han var uddannet på Skaarup seminarium. Allerede 10. okt. 1914 blev Th. L. indkaldt p. gr. af krigen. Seminarist Henrik Nielsen vikarierede til 10. jan. 1915, og efter at formanden Peder Rosager havde været hos krigsministeren, lykkedes det at få Th. Lund hjem 1. febr. 1915, og man regnede kun med genindkaldelse ved mobilisering. 22. maj afsløredes et mindesmærke for Hans Lund på Vejstrup Valgmenigheds kirkegård. Pengene dertil er indsamlet hos skolekreds, Skaa-

rup Skyttekreds og gamle elever. På stenen står linierne: »Gå da frit enhver til sit og stole på Guds nåde«. – Disse linier, som Hans Lund søgte at indrette sit liv efter, og som han ofte talte ud fra til sine elever, er således sat som motto for hans liv og virke. – 1. nov. 1914 optræder en udgift til Skaarup Elektricitetsselskab. Skolen må altså have fået elektrisk lys. I 1915 bygges kvisten på beboelsen. Den var beregnet til Hans Lunds enke, Marie Lund. Den kostede 601,87 kr. – 1916 forhøjes statstilskuddet til ca. 15 kr. pr. barn. Fra 5/3–5/5 er Th. Lund igen indkaldt og Anders Skriver (en broder til Skriver Glamsbjerg og Skriver, Odense Friskole) senere sparekassebestyrer i Otterup, vikarierer. – I efteråret 1918 meddeler Th. Lund, at han ønsker at søge en anden plads, da hans kone ikke kan fortsætte. De har fået en datter og mener ikke, der er råd til at holde lærerinde. Bestyrelsen opfordrer dem til at fortsætte og forhøjer lønnen. Derefter lover Th. Lund at fortsætte til september, hvorefter han vil på årskursus. – I bestyrelsesmøder og generalforsamlinger i -18 og -19 drejer det sig om at få Th. Lund til at fortsætte og, da det blev klart, at han søgte og fik plads som vandre lærer i Sønderjylland, vanskelighederne med at finde en afløser. Ansøgere kom og gik uden resultat. Så kom den spanske syge og lukkede skolen i 3 mdr. 1. nov. -19 skulle Th. Lund tiltræde sin nye stilling i Sønderjylland, og en afløser måtte findes. Indtil dette kunne lade sig gøre skulle landbrugslærer Jørgensen, Oure, og hans datter, M. Jørgensen, klare opgaven. Frk. Jørgensen var ansat på skolen på dette tidspunkt. 30/9 blev der holdt afskedsfest for familien Lund, som fik overrakt en pengegave på 240 kr. til køb af et eller andet i sølv (når de kom til Sønderjylland, hvor man fik mere for pengene på det tidspunkt). – Imidlertid havde formanden, Vilhelm Kristensen fået at vide, at Stige Friskoles unge lærerfolk, Peder Pedersen og hans kone Karen kunne tænke sig pladsen, men kun hvis de fik en opfordring, da de ikke var kede af Stige. 30/11 afholdtes ekstraordinær generalforsamling. Her valgtes Karen og Pedersen (som de siden altid hed) ved at alle tilstedeværende rejste sig. Det viste sig bagefter, at ingen havde tænkt på lønnen. Den blev i februar ansat til 4000 kr. + 500 kr. i dyrtidstillæg. 1. april tiltrådte de pladsen.

I forhandlingsprotokollen fra 1901–20 findes vedtægter for skolen (7. dec. 1903), som var et interessentskab, hvor man heftede »een for alle og alle for een«. Her findes navnene på de folk, der tiltrådte 1903, og dem, der kom til senere. Her er også liste over indskud, som dels varierer meget (2–200 kr.), dels ikke altid er blevet betalt. – Om skolearbejdet siges ikke meget, men tilslutningen til skolen i denne periode er så stor, at det vel kan tages som udtryk for, at det er en god skole. Jeg har talt med elever fra den tid. De har prist skolen i høje toner, ikke mindst Hans Lund, som jo og-

*Karen og
Peder Pedersen.*

så arbejdede med i sognet – Skytteforeningen, Husflidsskolen, Valgmenigheden og Østifternes Brandforsikring. Han var også med til at lave den første friskolesangbog, deltog i Dansk Friskoleforenings arbejde og medstifter af skolebladet »Bavnen« (nu Friskolebladet). I Ankerstrøms bog Friskolen gennem hundrede år står om Hans Lund: »Han var for mig et mønster på en god lærer. Var der nogen fejl ved ham, var det den, at han var for god mod os, og undertiden var der nogle af de store drenge, der trak alt for store vekslers på hans mildhed og hjertensgodhed. Det var ham en hjertesag tidlig at vejlede de små børn til at blive Guds kære børn, der lever ham til velbehag og han kunne tale dybt og inderligt om den kristelige påvirkning i hjem og skole . . . Han var en mand med et brændende hjerte for den danske friskole, og han havde et højt mål for sit arbejde i den, et ideal, som – så syntes det ham – han altid var så langt fra at nå, og dette var det som gød vemod i hans sjæl; men mange af dem, som han var lærer for gennem årene, vil til deres dages ende velsigne hans minde og takke for, hvad han gennem sit ord og sin sang og sin hele personlighed har givet dem.« (Thøger Dissing).

En ting, som vi også møder i senere protokoller, er klager over børnenes opførsel. Det er især »banden og brug af grimme ord«, især til og fra skole. Man drøfter sagen på bestyrelsesmøder og generalforsamlinger og bliver enige om, at det skal påtales over for børnene. – En fader truede engang med at tage sit barn ud, hvis ikke et andet barn blev fjernet, men bestyrelsen fandt ikke de fremførte grunde tilstrækkelige til at begrunde en bortvisning. (Hvad der så skete, melder historien intet om).

Øster Aaby Friskole 1920–1947

Efter at lærer P. Pedersen og Karen Pedersen var blevet ansat ved skolen, er der atter ro i skolearbejdet og protokollerne i de følgende år viser stigende børnetal. Den største byggeopgave i denne periode blev opførelsen af en ny gymnastiksal. Skolens formand var først i tyverne Vilhelm Kristensen, Hjelmkilde. Han havde i mange år virket som gymnastikinspektør for folkeskolen og gjort et stort arbejde for gymnastikken i det hele taget i Danmark. Han var nu formand for Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds, og han så nu en mulighed for at få et godt mødested for egnens gymnaster. Hidtil havde foreningen haft gymnastikken på seminariet, men festerne skulle være på kroen, og det fandt Vilh. Kristensen uheldigt. Tanken vandt ikke udelt tilslutning i skolekredsen. Der blev holdt flere møder og generalforsamlinger, inden sagen gik igennem. Inden det lykkedes i maj 1923, gik Vilh. Kristensen af som formand for skolen, da han havde indtrykket af, at det var personlige grunde, der delte skolekredsen. Da først det var vedtaget, gik det hurtigt med byggeriet. Den 21. september blev der holdt indvielsesfest sammen med den årlige høstfest. Talere var valgmenighedspræst Anders Nørgård og Forstander Th. Dissing, Vejstrup. Skyttekredsen, som ved samme tid arbejdede for et forsamlingshus i Skaarup, overførte et indsamlet beløb til Friskolen, da forsamlingshusplanen gik i vasken. Til gengæld fik foreningen ret til efter nærmere overenskomst at bruge salen til gymnastik. (Se bogens afsnit om Skyttekredsen). Samarbejdet fungerede indtil såvel skydning som gymnastik ophørte 1966. De sidste 4 år forsøgte vi os med ungdomsklub. Det gik forholdsvis godt med tilslutningen, men de unge ville ikke gerne selv yde nogen indsats (oprydning eller særlige arrangementer), så det hele blev opgivet. Også den af Th. Lund startede ungdomsforening havde del i salen. Den havde bl. a. været med til at anskaffe borde og bænke til salen og en »løs« scene. Foreningen gik ind under 2. verdenskrig, men først ophævet 1956; de sidste penge blev brugt til et elektrisk ur til skolen, skænket ved indvielsen af tilbygningen samme år.

Protokollerne fra disse år fortæller om et roligt arbejde blandt børn som forældre og unge. Foruden de to nævnte foreningers arbejde, holdt lærer Pedersen aftenskole om vinteren for både unge og ældre. Der var faste begivenheder året om. I hvert kvartal afholdtes kvartalsmøder, med foredrag eller oplæsning og indbetaling af skolepenge. Der var forældredage forår og efterår med fest for børn og forældre om aftenen. Der var sommerudflugt til forskellige steder i omegnen, efterhånden ud over hele Fyn. Alle fra bedsteforældre til de yngste børn deltog. På Valdemarsdagen var

lærer Pedersen og de store børn på cykletur til egnens seværdigheder. I september afholdtes høstmøde, gerne med to fremmede talere, og næsten altid pastor A. Nørgård. Man begyndte om eftermiddagen. Efter de to foredrag var der fællesspisning, og om aftenen var der foredrag, fælles kafebord og oplæsning. Juletræsfesten var nok den største. Her var altid fuldt hus og god stemning. Lærer Pedersens gjorde meget for at gøre det til en festlig aften. – Her foregik noget og det sled på såvel materiel som lærerkræfter, men skolekredsen stod bag arbejdet på alle fronter, og har ydet meget, både arbejde og penge, i årenes løb, og mange mennesker har i friskolen oplevet meget, som fik betydning for livet.

Skolens største fest i disse år var 50-års jubilæet i 1928. Den 12. maj kl. 17 samledes man i gymnastiksalen. Hans Lunds familie var indbudt og var alle mødt. Der var referenter fra Svendborg Avis, Svendborg Amtstidende, Fyns Tidende og Fyns Venstreblad. Festtaler var forst. Poul Hansen, Vallekilde. (Om søndagen var der fest for børnene. Fru Sigrid Trier Hansen fortalte eventyr og sang med børnene). – Poul Hansen indledte med et rids af kirkens historie og viste, hvordan tvangen her var benyttet (pavekirken – statskirken). Nu ville man også bruge tvangen (1814) i skolen. »Man siger det ville gå galt, om ikke tvangen var der . . . Den store vildfarelse er, at man mener at have lov at påtvinge sine medmennesker det gode. I Danmark afskaffede man skoletvngen, men beholdt undervisningstvngen også i kristendom eller religion. Det kan nu gå sådan, at vi viger skridt for skridt på jævn dansk måde og viger ud til frihedens lyse land. Men det kan også gå sådan, at man indfører tvang på en anden måde ved forbud og påbud. Det vil blive ondt at leve i Danmark, om dette føres igennem . . . Friskolen hævder, at kun forældrene har magten over børnene, ingen har magt over sin nabos børn.« (Svendborg Avis' ref.). Jeg har taget dette med, fordi det siger noget væsentligt om friskolens ledemotiv, også Øster Aabys Friskoles. Og fordi det står i skærende modsætning til den udvikling, der indtil i dag er sket i den danske folkeskole. Vi er nu inde under påbud og forbud, som Poul Hansen så som en mulighed.

Da der kom ny tilsynslov i 1933 blev pastor Rørdam, Skaarup, valgt som statens tilsynsførende, medens pastor Nørgård, Vejstrup, blev tilsynsførende med religion, men det egentlige tilsyn varetages af skolens bestyrelse. De to præster fungerede til deres død, og derefter (1944) afløser pastor Svend Aa. Nørgård, Vejstrup, sin far, og vælges 1946 som eneste tilsynsførende (han er også nu valgt efter den ny lov 1971).

I sommeren 1938 købtes jord af Johs. Jensen, så det blev muligt at anlægge boldplads. Jordstykket kostede 3000 kr. (ca. 65 øre pr. kvadratalen) og lå i forlængelse af skolens grund langs med landevejen. 1939 blev der

indrettet W.C. (vandklosetter) til pigerne, hvilket var forholdsvis let, da man i forvejen havde eget vandværk. Samme år afholdt man danseskole for børnene. Grethe Pedersen, Svendborg, skulle lede, det kostede seks kroner pr. barn. 1943 bygges et cykelskur af træ på legepladsens østside ud mod landevejen i forlængelse af garagen (den gl. stald). Den kostede 550 kr. I 1943 blev der ikke høstmøde på grund af undtagelsestilstanden, men et møde kom dog i stedet i oktober. 1944 anskaffedes klaver til salen. Skytteforeningen betalte 200 kr. og fik fuld brugsret til det. Vedligeholdelse deles lige mellem skole og forening.

Under 2. verdenskrig fortsætter skolearbejdet nogenlunde uforstyrret. Det var et problem med opvarmningen om vinteren, men her som andre steder klarede man sig med tørv, briketter og træ. Krigsbegivenheder omtales så godt som ikke i protokollen. Til generalforsamlingen i februar -46 siger formanden Alfred Rasmussen: Det kostede store ofre at komme gennem de 5 strenge besættelsesår, men nu er det Gud ske lov ovre, og vi er igen et frit folk og kan igen leve og virke som sådant, og derfor er vi dybt taknemmelige.

Det er værd at lægge mærke til, hvordan det gennem hele protokollen går som en rød tråd, at samarbejdet mellem forældre, børn og lærere er en betingelse for et godt skolearbejde. I dette samarbejde ligger blandt andet, at friskolekredsen hele tiden sørger for at »apparatet« er i orden, og at lærerne giver en undervisning, som står mål med tidens krav, men samtidig sammen med børnene lever et liv, der skaber baggrund og dybde for et voksentliv, dvs. at det materielle ikke overskygger den åndelige side af tilværelsen – mennesket lever ikke af brød alene.

Da fru Haugård, Skaarup, i 1943 aflagde beretning til generalforsamlingen, udtrykte hun dette samarbejde i et digt:

Et år nu gik til ende
 vor tak vi da vil vende
 til parret her, som trofast sled
 med lærdoms ord i kærlighed
 til barnet og til skolen.
 De bygged op i hjemmets ånd
 og knytted mellem hjerter bånd
 med samme magt som solen,
 der varmer mildt og lyser op
 og giver kraft til blad og knop
 og frugt, når høsten kommer.

1947 havde lærer Pedersen nået pensionsalderen og Karen Pedersen var af og til syg, så de besluttede sig til at slutte deres 27-årige virke pr. 1. oktober -47. De havde fejret deres 25 års jubilæum 1945 og jeg ved fra samtaler med Karen Pedersen, at de sidste to år ikke var så lykkelige som de første 25. Det er vel det, der desværre ofte sker, at alderen gør sig gældende lidt før man kan holde op, og de unge i kredsen ønsker fornyelse. Mange lærere, ikke kun i friskolen, har sikkert måtte opleve det samme: Kræfterne slår ikke til over for de unges krav.

Man søgte nu at finde en ny lærer. Bestyrelsen indledte forhandlinger med lærer Jens Andersen, som var uddannet i Kerteminde (Den fri Lærerskole) og havde været i praktik på Vejstrup ungdomsskole og i Oure Friskole. Fra kredsen blev der dog fremsat ønske om, at stillingen blev opslået, så andre kunne søge. Efter annonce i Baven og Højskolebladet indkom 13 ansøgninger. Heraf udvalgte tre: 1. førstelærer Erik Bruntse, Sandager ved Assens, uddannet på Silkeborg seminarium, 2. Jens Andersen, uddannet på Den frie danske lærerskole i Kerteminde, og 3. lærer Henrik Helge, Grædstrup Friskole, uddannet på Elbæk Lærerskole. På generalforsamlingen valgtes lærer Bruntse med 52 stemmer. Jens Andersen fik 2 stemmer og Henrik Helge 1.

Middelfart Venstreblad (red. Nygård) omtalte denne ansættelse og skrev bl. a.: Det hører til sjældenhederne, at en mand, der sidder i en »sikker stilling«, opgiver denne for en fri ikke pensionsgivende stilling, men lykkeligvis er der eksempler derpå, altså vidnesbyrd om, at »mennesket lever ikke af brød alene«. Venner af den danske og af fri skolegerning i det hele taget, vil glæde sig over dette eksempel, der viser, at troen på friskolen lever.

Lidt senere i artiklen blev noget af glansen dog taget af ovenstående, da det oplystes, at lønnen var bedre i Friskolen end i Folkeskolen. Også pensionen var sikret i en ny lov 1946.

Øster Aaby Friskole 1947–1972

10. oktober 1947 var der kvartalsmøde i skolen. Her blev der taget afsked med Karen og Peder Pedersen og budt velkommen til det ny lærerpar, Elisabeth og Erik Bruntse. Pastor Nørgård, Vejstrup, fremhævede det afgående lærerpars store personlige indsats og mindede om, at forældre-kredsen måske nok i fremtiden skulle tænke på at yde mere end hidtil. – Lærer Bruntse fortalte om grunden til, at han forlod folkeskolen. I folkeskolen var det ikke muligt at få det rette forhold mellem magt og ansvar. Kommunalbestyrelsen var bevillende myndighed. Forældrene havde hverken ret eller pligt. Den rette personlige kontakt med forældrene var

*Elisabeth og
Erik Bruntse.*

ikke mulig, selv om der var interesserede forældre og flinke børn og en passende skolestørrelse. Bruntse redegjorde også for, hvordan han havde tænkt sig skolearbejdet skulle forme sig. Der skulle være tre klasser og hveranden dags undervisning (hvilket ikke var ualmindeligt på den tid). De små (1. kl.) skulle gå i skole tre timer om dagen og fra april til sommerferien gå for sig selv. Efter sommerferien skulle de så undervises sammen med 2. årgang. Der ville også ske visse ændringer med materiel. Tavlerne ville blive erstattet med hefter (regne- og stilehefter). Der blev også en god ordning med Svendborg by- og amtsbibliotek. Her kunne man låne læsebøger (klassesæt) af vidt forskellig art og sværhedsgrad, en udmærket ordning, som fungerede til den ny bibliotekslov kom. Et kommunalt tilskud til bibliotek gjorde det også muligt i forbindelse med Amtsbiblioteket at opbygge en samling af fag- og skønlitteratur. Også dette blev ødelagt ved den ny lov, da Biblioteket i Svendborg blev nedlagt som amtsbibliotek. Fællesbogsamlingen blev flyttet til Odense, og friskolerne kunne kun være med der mod at betale 180% af, hvad kommunerne betalte, og det var ikke muligt. Siden den tid har skolen selv måttet anskaffe læsebøger, fag- og skønlitteratur, men det er klart, at udvalget derved bliver meget begrænset. Denne tåbelige ordning er endelig ændret i slutningen af 1976.

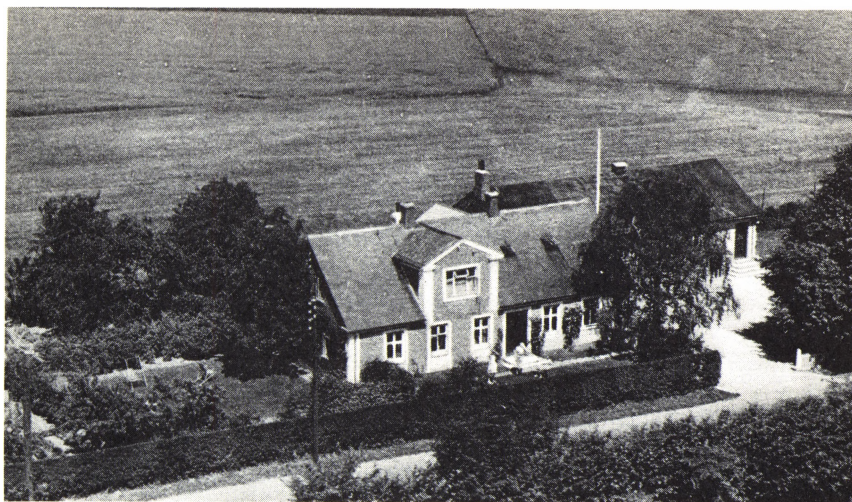
1953 blev skolens 75-års jubilæum fejret. Bestyrelse, børn og gæster samledes på Vejstrup Valgmenigheds kirkegård i Vejstrup. Her blev talt kort og nedlagt krans på Marie og Hans Lunds og Pedersens grave. Der blev også lagt blomster på Thorvald Lunds grav i Aabenraa. Derefter sam-

ledes man i kirken, hvor pastor Svend Å. Nørgård kort talte om skolens tidligere lærere. Forinden kransenedlægningen var man samlet om morgensang og flaghejsning på skolen. Efter højtideligheden i Vejstrup vendte man tilbage til skolen, hvor børnene fik chokolade og øvrige gæster kaffe. Så fik børnene fri.

Festen fortsattes med møde om eftermiddagen. Her talte Folke Trier og pastor Nørgård. Efter fællesspisning fortalte fru Sigrød Trier, Vallekilde, (Folke Triers moder). Derefter var ordet frit. Mange havde ordet, bl. a. Friskoleforeningens formand, Aksel Appel og den halvfemsårige Knud Hansen, Sdr. Højrup, der havde haft Hans Lund som lærer i Højby, inden han kom til Ø. Aaby. Blandt gæsterne var Hans Lunds datter, Margrethe, Thorvald Lunds enke og lærer Pedersens enke, Karen Pedersen. Sidstnævnte sagde i sin tale til slut som hendes erfaring i friskolens tjeneste: Alt som vi gå, vi dog af Gud oplæres til at forstå.

Det blev en af skolens store dage.

Stort set fortsatte skolearbejdet med børn som ældre og unge, som det var i gang i 1947. Der var møder af forskellig art – kvartalsmøder, høstmøder i september med pastor Nørgård som fast taler i en årrække, men desuden en eller to fremmede talere. Der var hver vinter læseaftener for ældre (romaner, biografier o. l.). En tid var der en lidt ændret form for læseaftener skiftevis med den gamle form. Her tog man aktuelle emner op og diskuterede problemerne. Også regulær aftenskole for interesserede har været afholdt flere vintre (regning, matematik, fremmedsprog). Året har sine faste skolefester. Før jul (det sidste kvartalsmøde) blev det efterhånden skik, at lærer Bruntse talte over et emne, som i øjeblikket optog ham. 3. juledag var der juletræ for hele forældrekredsen fra de yngste til de ældste, og her var altid fuldt hus. En tid opførte nogle af klasserne små skuespil i løbet af aftenen, men ellers var programmet: Juletræ kl. 17. Vi gik rundt om juletræet i tre-fire store kredse, de små inderst, de gamle yderst. Vi sang mange julasalmer, men sluttede altid med Her kommer Jesus dine små, og stod stille under sidste vers (en skik lærer Bruntse førte med sig fra sin barneskole, Kadsebølle Friskole). Derefter blev der uddelt godter i hjerter, kræmmerhuse og kurve, hjerter til alle, kræmmerhuse til drengene og kurve til pigerne. De små fik »nisser«, vist nok en særlig Øster Aaby-skik. Nisserne er store kartonkræmmerhuse, dekoreret som fantasifulde ansigter og altid vatskæg og -hår. Mens lysene brændte ned sang vi Højt fra træets grønne top og Nu har vi jul igen. Så var der kaffe til de ældre og børnene legede alle de gamle sanglege, som Jeg gik mig over sø og land, Tornerose var et vakkert barn, Så går vi rundt om en enebærbusk,

Øster Aaby Friskole før ombygningen 1956.

Bro bro brille, Næsmarchen og, når de små var kørt træet, nogle lette folkedanse for de lidt større. Vi sang til eller brugte klaveret. I de senere år har vi haft fast musik til juletræet, fru Inger Bak, Hønsehaven (tidligere elev). De store børn lavede hjerter, kræmmerhuse, kurve og nisser en af de sidste skoledage før jul og bestyrelsen pyntede træet. Sådant er det stadig 1972. – Sålænge gymnastikforeningen eksisterede havde de fest 5. juledag, i flere år med stort juletræ og efterfølgende bal. I de senere år har fastelavnsfesten antaget fast form. Der opføres et skuespil af de store børn, sommetider også lidt af de små. Vi slutter med dans. Forældredagen ligger gerne i marts og former sig som et udsnit af en almindelig skoledag. Der er kaffepause for forældrene og wienerbrød til børnene. Om aftenen er der gymnastikopvisning, og også her slutter vi med dans, og selvfølgelig har vi altid fælles kaffebord. Det sidste store fællesarrangement var sommerudflugten. Den korteste tur vi har haft var til Vindebyøre, den længste gik til Skamlingsbanken. Alle kan deltage. I de første år havde vi altid en turistbil, men efterhånden foregår turen i privatbiler. Selve turen kan forme sig lidt forskelligt efter de forskellige udflugtsmål, men fælles for dem alle er, at der skal være tid til og plads til at nyde den medbragte mad, helst skal vi også kunne få kaffe, sodavand og is, men der skal være mulighed for at lege. Så leger vi To mand frem for en enke, To mand høj, Råddent æg o. l. Vi skal også have forskellige konkurrencer: Tvillingløb, sækkeløb, ægge-

løb, samle kartofler op og tovtrækning. Det sidste både for børn og voksne. Der er præmier til næsten alle.

Inden det blev almindeligt med lejrskole, tog vi på cykletur med de ældste årgange. Vi »udvekslede« med en anden skole (friskole eller kommuneskole). På den måde har vi besøgt Høve Friskole v. Dalmose, Tømmerup Friskole (Kalundborg) og Avnbøl kommuneskole på Sundeved. Vi fortsatte med udvekslingen, men nu med tog, og kom til Vedsted Friskole v. Åbybro, Tøstrup kommuneskole på Djursland, Sundby kommuneskole på Mors, Vester Vedsted kommuneskole v. Ribe, Mandø kommuneskole og Østerlars Friskole på Bornholm. Den sidste var sammen med Oure Friskole. Sammen med Oure har vi også været i København og på Samsø. Det var nogle meget værdifulde ture. Vi lærte andre egne, andre skoler og andre mennesker at kende. Nogle børn holdt forbindelse med kammerater fra de andre skoler i flere år. De sidste år har vi haft et lejrskoleophold hver sommer. Vi har været på Sjælland (Borrevejlevig med mejeriejer Valdemar Hansen), i Sønderjylland (Als Husholdningsskole) og Vendsyssel (Toldstrup Strand).

Det vil være på sin plads her at fortælle lidt om det daglige skolearbejde. Vi har selvfølgelig samme fagkreds som folkeskolen, da vore børn jo ikke på nogen måde skal være ringere stillet end andre. Vi må altså i nogen grad spørge, hvilke krav samfundet stiller. Det eneste fag, vi ikke har, er træsløjd. Vi har henvist til Skaarup Husflidsskole, som Hans Lund lagde grunden til. Friskolen adskiller sig ikke fra folkeskolen i fag, men i fagenes omfang og betydning (timetal) og ofte i arbejdsmåden. Vi bruger bøger i det omfang, vi skønner det hensigtsmæssigt. Vi bruger dem ikke som lærebøger, men som hjælpemidler. Børnene skal ikke opfatte bøgerne som en begrænsning af stoffet, men som en hjælp og støtte. En læsebog skal ikke bruges, fordi man skal læse et stykke, men for at møde sproget i forskellige former. Det skal være en oplevelse. Et atlas skal ikke bruges for at lære et navnestof, men for at lære at læse ud af et kort, så også det bliver en oplevelse. I fantasien skal klodens ejendommeligheder formes ud fra studiet af kortet. Længe før »orientering« blev opfundet, har vi brugt at samarbejde fagene i friskolen, så børnene kunne få en helhed ud af det, ikke en afgrænsning eller opsplnitning i fagområder, som tilsyneladende ikke kom hinanden ved. – Lige siden 1947 har børnene i Øster Aaby Friskole lært noder, da friskolernes sangbog har haft noder siden 1929. De har lært at lytte til toner og rytme, med andre ord at synge med opmærksomhed. Selvfølgelig har vi også beskæftiget os med teksterne, men frem for alt har vi sunget mange enstemmige sange (også kanons og tostemmige sange og engelske og tyske sange i sprogtimerne). – Vi begyndte også undervisning i

Store klasseværelse ca. 1960.

fremmed sprog (engelsk), før det blev almindeligt i folkeskolen. Vi startede i 5. årgang, og det gør vi stadig. Senere kom tysk til, og dette sprog begynder vi med i 6. årgang. Vi har ikke så mange sprogtimer som i folkeskolen, men på grund af mindre hold har det været muligt at nå tilfredsstillende resultater. – Fysikundervisningen har vi arbejdet med uden ret stort apparatur, men vi har søgt at give børnene en forståelse af de fysiske forhold, de møder i det daglige med henblik på at bære sig rigtig ad og undgå ulykker. Det har vist sig, at det var en god baggrund for dem, der kom i realklassen. Selv om der var ting, de måske ikke var så godt hjemme i, som elever fra andre skoler, hvor der var arbejdet mere teoretisk med elevforsøg, kunne det manglende hurtigt indvindes. De var vant til at være opmærksomme over for problemerne. Vi drev kun fysikundervisning om vinteren de første år. Nu er det et helårsfag. Om sommeren havde vi botanik i de tilsvarende timer. Efter en kort instruktion i fagudtryk gik hele undervisningen ud på at lære så mange planter at kende som muligt. Børnene lærer at bruge en flora, og herved lærer børnene at være opmærksom på planternes forskelligheder og ejendommeligheder, med andre ord: at bruge øjnene, når de færdes i naturen. Nogle vintertimer blev brugt til zoologi. Børnene stifter bekendtskab med såvel lavere (encellede) som højere dyr. Først og fremmest danske dyr, insekter og fugle blev behandlet. Også her drejede undervisningen sig om at lære de nære omgivelser at kende.

Bente og Bent Rasmussen.

Men det forhindrede selvfølgelig ikke, at vi tog et udblik til andre landes dyreverden. – Skriveundervisningen har været bygget op på Herman Larsens system, uden at vi dog har fulgt det slavisk. Når børnene havde forstået hvad det drejede sig om (form, afstand, hældning, derved let at læse, og tempo), så arbejdede de selvstændigt med øvelserne og kun en enkelt time om ugen ofte slet ikke i ældste klasse. – Formning drejede sig ikke bare om tegning, men også papirklip og -sløjde, lærarbejde og forskellige former for »kunstnerisk« udfoldelse. Håndarbejde har været drevet på skolen i mange år under noget forskellige former (i de sidste år også for drenge), men i en del år havde vi ikke håndarbejde i april kvartal. – Skolekøkkenundervisning har vi haft fra 1956 og de senere år for både piger og drenge på hver sit hold, lidt forskelligt anlagt. – Gymnastikken begynder med rytmik i de yngste klasser, senere mere »voksen« gymnastik, suppleret med folkedans om efteråret. Også boldspil har vi med om sommeren, mest håndbold, men i de sidste par år også fodbold, da nuværende skoleleder, Bent Rasmussen, er ivrig fodboldspiller. Når det drejer sig om boldspil er det også for både drenge og piger, også fodbold. – At musikken for

Øster Aaby Friskole 1976.

længst har holdt sit indtog i gymnastiksalen er en selvfølge, dog foretrækker de store drenge gymnastik uden musik (endnu). – Danmarkshistorie, verdenshistorie og bibelhistorie har altid været centrale fag i friskolen. Her er ikke brugt lærebøger (i hvert fald kun som læsebøger). Læreren fortæller så levende som muligt, hvilket vil sige, at man prøver at gøre fortidens begivenheder vedkommende for børnene. Det er ikke lærestof, men noget der har med børnenes tilværelse at gøre, deres udgangspunkt, deres ståsted, det, hvoraf de selv kan bygge deres tilværelse. Det er ikke et spørgsmål, hvad der huskes, men hvad der lever i sindet.

Når jeg har fortalt forholdsvis udførligt om vort arbejde i skolen, er det, fordi man ofte hører spørgsmålet: Hvad er egentlig en friskole? Dermed menes tit: til forskel fra folkeskolen. Det skulle af foranstående fremgå, at det dels er en arbejdsform, og dels og især et samliv med børn og forældre. Skolen søger så vidt gørligt at være hjemmenes hjælpere, både i det man helt bestemt ved er ønsket, og i det som anes bag mere eller mindre klart formulerede tanker og udtalelser.

Skolen nærmer sig hundredårsdagen (12. maj 1978), og noget tyder på, at det kan blive en festlig dag for en skole i god drift, en skole, der uden at svigte grundlaget, har formået at leve med i sin samtid og derved har fået betydning for mange mennesker både i og uden for skolen i Skaarup og Vejstrup sogne.

E. Bruntse.

Øster Aaby Friskoles ledere og lærere

Skolens ledere:

1878–1914: Hans Lund – frit uddannet Vallekilde Højskole og kursus på Askov Højskole.

1914–1919: Thorvald Lund – udd. på Skaarup Seminarium.

1920–1947: Peder Pedersen – dels udd. på seminarium, dels frit, Frederiksborg Højskole.

1947–1970: Erik Bruntse – udd. Silkeborg Seminarium – kursus.

1970–: Bent Aage Rasmussen – udd. Skaarup Seminarium – kursus.

Skolens lærere:

Fra 1884 deltog Marie Lund, Hans Lunds hustru, i undervisningen.

1909–1914: Margrethe Lund overtager sin moders arbejde i skolen.

1911–1912: Gerda Kirk.

1913–1914: Kirstine Bech.

1914–1919: Helga Lund, Th. Lunds hustru, deltager i undervisningen.

I denne periode var der på grund af indkaldelser til sikringsstyrken forskellige vikarer, hvis navne og tid ved skolen jeg ikke har kunnet finde. I tiden 1919–1920 klaredes undervisningen af landbrugslærer Jørgensen og datter, Oure.

1920–1947 var fru Karen Pedersen sin mands faste medhjælp i skolen, men også i denne tid har der været vikarer, hvis data ikke kendes.

1947–1969 var fru Elisabeth Bruntse lærerinde ved skolen – udd. Frøbelhøjskolen.

1964 ansættes fru Bente Rasmussen – udd. Skaarup Seminarium.

1966 ansættes fru Bente Rasmussens mand, nuværende skoleleder Bent Aa. Rasmussen.

Følgende har været ansat i kortere tid:

1956–1958: Anna Christensen, gift med lærer Christensen, Kilen Friskole.

1958–1961: Fru Rigmor Rasmussen, udd. Skaarup Seminarium, gift med skolens formand, A. Rasmussen.

1958–1959: Birthe Behrens, Odense (husgerning).

1959–1967: Fru Erna Jensen, Ø. Aaby (husgerning).

1961–1964: Frk. Anne Margrethe Fisker – udd. Ollerup Lærerskole.

1967–1974: Bodil Granhøj, Vejstrup – udd. Skaarup Seminarium.

1969–1974: Elin Møllerhøj, Holmdrup – udd. Vejle Forskoleseminarium.

1970–1974: Lis Nielsen, Svendborg – frit udd. børnehaveklassen.

1972–1974: Erik Fuglsang – udd. Ollerup Lærerskole.

1973–1974: Fru Fuglsang – udd. Ollerup Lærerskole.

Følgende har været vikarer eller haft enkelte fag i tiden 1947–70:

Tove Jensen, Odense, Inge Jensen, Odense (elever på Skaarup Seminarium), Inger Pedersen, Ellelund, Inge Nielsen, Vejstrup, Anna Christensen, Vejstrup, Johanne Jensen, Vejstrup Ungdomsskole, Kirsten Vestergård, Oure Friskole, og Karen Hansen, Ø. Aaby.

1973–: Cecil Christensen – udd. Skaarup Seminarium.

1973–: Lene Christensen – udd. Skaarup Seminarium.

1973–: Else Marie Hoffmann – udd. Ollerup Lærerskole.

1974–: Lisbeth Linell – udd. Odense Børnehaveseminarium.

1974–: Leif Aarup – udd. Herning Seminarium.

1974–: Janne Aarup – udd. Herning Seminarium.

1974–: Bent Møller – udd. Odense Seminarium.

Øster Aaby Friskoles formænd

Så vidt det kan ses af de kilder, jeg har haft til rådighed, har skolen ikke haft egentlig bestyrelse med formænd, men klaret problemerne ved kredsmøder, som Hans Lund vel så har sammenkaldt til. Det ser ud til, der var en bestyrelse omkring 1900, men der synes ikke at være nogen formand. 1902 bliver gmd. Johannes Larsen, Vejstrup, valgt til formand, og der er 5 mand i bestyrelsen.

De følgende formænd er:

Fra 1906 brygger Johan Nielsen Johansen, Vejstrup, fra 1912 Peder Rosager, Skaarupøre, 1915 urmager Lars H. Jørgensen, Vejstrup, fra 1917 gmd. Vilhelm Kristensen, Hjelmkilde, fra 1923 gmd. Chr. Rosager, Vejstrup, fra 1926 gmd. Sigurd Rosager, Vejstrup, fra 1931 gmd. Ejner Larsen, Edelgård, fra 1933 gmd. Niels Eriksen, Holmdrup Huse, fra 1937 gmd. Alfred Rasmussen, Holmdrup (formand i 32 år, til skolen i 1969 overgik til selvejende institution). Første formand i den selvejende institution var entreprenør Jens P. Jensen, Skaarup. Han afløstes 1972 af gdj. Ejner Nyholm, Ø. Aaby. 1977 afløstes Nyholm af Jens Aage Preisler, Børsdamgård.

Bestyrelsesmedlemmer

I de forløbne år har mange både fra Vejstrup og Skaarup været medlemmer af skolens bestyrelser. De repræsenterer et bredt udsnit af kredsen og dermed egnens befolkning. At nævne alle vil føre for vidt, men enkelte har været med i en længere årrække. Det gælder bl. a. Peter Nielsen, Helleskov, forstander Cl. Clausen, Skaarup Husholdningsskole, bankfuldmægtig Kaj Find, Skaarup, gartner Pedersen, Vejstrup, gdj. Magnus Han-

sen, Vejstrup, og som revisor gartner Olsen, Skaarup, uddeler Marius Terman Pedersen, Ø. Aaby Mark, møller Anker Hansen, Vejstrup, og som enten bestyrelsesmedlem eller revisor landpost Morten Schaumann, Vejstrup, og tømrer Rosenlund, Vejstrup.

Øster Aaby Friskoles bygninger

Efter at skolen havde haft til huse i Ellelunds storstue i seks år blev der bygget en mindre skolebygning ved »Lille Nøjsomhed«. Den fungerede til 1891 og er forlængst revet ned.

1891 blev en ny og større bygning opført ved landevejen i Øster Aaby, hvor den stadig ligger og er i brug. Da gdjr. Rasmus Jørgen Jensen ikke ville sælge jord til skolekredsen, men nok til Hans Lund, og Hans Lund fandt, det var en bedre plads for skolen (større opland) købte han det første stykke jord og byggede skolen for ca. 6000 kr. Her blev bygget en udmærket bolig for lærerfamilien, en skolestue, en sal og udhuse (baghus og stald). 1902 blev der bygget et halvtagshus for enden af gymnastiksalen. Her skulle være gang, vaskehus, tørvehus og hønsehus. Udgiften blev anslået til ca. 500 kr. Efter opførelsen viste det sig at prisen blev 519 kr. og 51 øre. 1903 indrettedes en lille skolestue på loftet over skolestuen. Den fungerede, indtil amtslægen kasserede den omkring 1923, da der byggedes en ny og større sal (12 × 24 alen – standardmål). Den gamle sal blev så indrettet som skolestue. Uden større ændringer klarede man sig – trods stort børnetal i trediverne – til 1956. Så blev der bygget oven på den gamle sal (den store skolestue), og bygningen forlængedes, så der blev mulighed for at indrette et skolekøkken. Desuden ændredes baghuset, så der kunne indrettes et bruserum, bedre toiletter og et fyrrum til centralkedlen. Samtidig blev der indrettet en større gang i hjørnet mellem salen og skolestuen. Det var et stort fremskridt, mente vi dengang. Det kostede ca. ti gange så meget som den oprindelige skolebygning. Det blev muligt ved store gaver fra friskolekredsen og meget frivilligt arbejde. Det var en fornøjelse at være med til, og mange af kredsen fik ved den lejlighed større kendskab til hinanden, end ved de almindelige (mere tilfældige) møder i skolen. Her løstes en opgave i fællesskab. Det giver sammenhold. – Der gik kun fire år, så tog vi fat igen. Vi havde en »løb« scene, som skulle stilles op, når vi ville opføre et skuespil, enten det nu var børnene eller de unge (fra gymnastikforeningen). Den tog en trediedel af salen og skulle opbevares på en meget begrænset plads, som forøvrigt helt forsvandt, da der byggedes i 1956. Hans Chr. Schaumann i Vejstrup ville for egen regning indrette en scene, hvis skolekredsen ville bygge til salen. Det skete så i 1960. Scenen fik hele

salens bredde og ca. fem meters dybde. Der blev kælder under scenen, så her blev plads til borde og bænke til salen, og »skuespillerne« kunne klæde om her og slippe ud denne vej. Senere blev kælderen også brugt til formning. – Nu regnede vi med, at alt var i skønneste orden. Samme år blev også bygget en god garage, og cykelskuret kunne udnyttes i hele sin længde (en del var brugt til brændselsrum under krigen). Centralvarmeanlægget fra 1956 var efterhånden blevet for lille. Kedlen var ved at være udtjent, og en ny og større kunne ikke være i fyrrummet. Det førte til nyt byggeri i efteråret 1967. Nu blev baghuset helt ændret, så vi fik et stort badeværelse med god plads til omklædning, varmt og koldt vand i brusere og varme i gulvet. Ovenpå blev der en ny skolestue i forbindelse med skolekøkkenet. En ny kedel (8 m³) blev stillet op, og der blev nu god varme overalt uden væsentlig forøgelse af udgifterne til olie. – Kort tid før dette byggeri blev boligen forøget med en mindre udbygning ud for spisestuen. Ønsket om en havedør førte til dette byggeri. Vi havde vinduerne, og så kunne det jo ikke blive så dyrt. En del af arbejdet blev udført af Bruntse og hans børn. – Mens byggeriet i -67 stod på, arbejdede bestyrelsen på at gøre skolen selvejende. Dette trak ud, og det gik ikke helt med byggeudgifterne, som vi havde regnet med (statslån). Alligevel fik det betydning ved overgangen til selveje, idet det statslån, der kunne opnås ved overgangen kunne blive større på grund af den større ejendomsværdi. – Så troede vi, der arbejdede på skolen, at vi virkelig havde fået alt i orden, men i sommeren 1971 blev det klart, at skolens voksende børnetal krævede udvidelse. Efter mange og lange forhandlinger blev arbejdet påbegyndt i december -71. Håndværkerne havde lovet at gå i gang, så snart byggetilladelse forelå, men der gik ca. en måned, inden gravkøen tog fat. Der skulle bygges tre klasseværelser i forlængelse af salen og i vinkel med denne ud i sportspladsen. Planen forudsætter en senere udvidelse med ny sal og klasseværelser i den gamle sal, på en måde en gentagelse af udvidelsen i 1923. Der var købt mere jord, men forpagteren ville ikke afgive jorden før 1975. Efter at tegningerne til byggeriet var godkendt, fandt mureren på, at det ville være forholdsvis billigt (ca. 10.000 kr.) at indrette garage under et af klasseværelserne. Dette blev så taget med, og i marts indviedes så de nye lokaler. Denne gang er vi klar over, at vi trods byggeriet ikke har lokaler nok. På grund af stigende børnetal og deling i årgange samt udvidelse med teknisk forberedelse (8. og 9. klasse), mangler vi allerede nu et klasselokale. Sportsplads kommer vi også til at mangle til 1975, men vi har dog to store legepladser og god parkeringsplads samt nyt cykelskur. Denne udvidelse blev ca. fire gange så dyr som udvidelsen i 1956 (ca. 250.000 kr.). Pengene er skaffet gennem sparekassen Fyn.

Håndværkere i årene fra 1920 er tømrer Rosenlund, Vejstrup, tømrer Beck, Skaarup, tømrer Marius Pedersen og søn og sønnesøn, Skaarup, tømrer Olsen, Skaarup, murer Hans Lou, Gudme, murer Niels Poulsen, Vejstrup, murer Jørgen Poulsen, Vejstrup, maler Rosenørn, tømrer Arne Jensen, Vejstrup, maler Kr. Hansen og Martinus Hansen, Ø. Aaby, maler Svend Hansen, Holmdrup, maler Poul Jørgensen, Skaarup, smed Laursen, Ø. Aaby, smedemester Arne Nielsen, Skaarup, elektriker N. Rasmussen, Skaarup, elektriker Poul Andersen, Skaarup.

E. Bruntse.

Skaarup Landbrugsskole

Skolen blev oprettet 1900. De første 2 år blev undervisning givet i det såkaldte Bakkehus, bygget som enkesæde til Gl. Klingstrup, men aldrig taget i brug som sådan, derimod boede seminarielærerne Fries og Rostrup her, og Rostrup skrev DANMARKS FLORA i vor dagligstue, og i haven var der sjældne planter, han havde plantet.

I 1902 blev den store bygning taget i brug med skolestuer og 22 værelser.

Skolens første forstander, Chr. Søndergård var forstander i syv år. Så skabte S. N. Lunde skolen og var forstander i syv år og fortsatte nogle år som lærer.

Landbrugslærer Cl. Clausen holdt nogle foredrag i marts 1914 på Landbrugsskolen. Grd. Niels Larsen, Edelgård, I. P. Rasmussen, grd. Jørgen Dinesen, sognefoged Søren Rasmussen og flere opfordrede Cl. Clausen til at blive forstander. Cl. Clausen tog mod tilbuddet. 4. juni 1914 flyttede forstander Cl. Clausen og hustru, Anna Clausen, ind som forpagtere af skolen.

Krigen brød ud den 1. august og det så mørkt ud for tilgangen til landbrugsskolen, mange unge blev indkaldt, – vi nåede at få en lille fremgang fra årene forud.

Om vinteren blev der indrettet et smukt skolekøkken med plads til 24 husholdningselever, og 3. maj 1915 kom der 24 elever, – halvdelen fra egnen, og det viste sig, at der var brug og interesse for husholdningsskolen, og den har været godt besøgt gennem tiderne.

Her var landbrugsskole om vinteren, husholdningsskole om sommeren.

I 1918 købte vi skolen. 10 mænd fra egnen kautionerede, og der blev opført en elevbygning, der kunne rumme 60 elever. 1919 opførtes en avlsbygning (stald og lade), så eleverne kunne se og følge med i, hvad der foregik i

Anna og Cl. Clausen

praksis, – samme efterår blev der lagt grund til en større tilbygning, og der blev plads til en stor foredragssal og plads til 18 elever ovenpå.

Efter at 1. verdenskrig var sluttet november 1918, strømmede det med elever til landbrugsskolerne af det indkaldte mandskab, – antallet var oppe på 121 her. 1923 blev Husholdningsskolen udvidet, så der blev plads til 60 elever.

Sidst i tyverne og i trediverne indtraf vanskelige økonomiske forhold for landet, stor arbejdsløshed – og mangel på elevtilgang til landbrugsskolerne, – landmændene havde ikke råd til at sende sønnerne på landbrugsskole.

1931 kom den nye lov om husholdningsskoler, og i den stod, at landbrugsskoler med husholdningsundervisning skulle opføre årselever hver for sig, og da det ikke kunne nås på en 5 mdr. landbrugsskole, besluttede vi at lade husholdningsskolen blive statsanerkendt som selvstændig skole med kvinder både sommer og vinter.

I april 1935 blev Husholdningsskolen statsanerkendt, og i samme år havde den 20 års jubilæum.

Vi nedlagde landbrugsskolen og har siden drevet den udelukkende som husholdningsskole.

1932 blev der opstillet i salen en talerstol af amerikansk eg med udskæringer af billedskærer Lindballe, Skaarup, et meget smukt arbejde udført af den gamle mand, – det var en gave fra elevforeningen.

Skaarup Husholdningsskole 1975

Året før havde malermester Rosenørn udsmykket salen med motiver af Langeland og Thurø set herfra. Billederne er ødelagt ved ombygningen.

- 1940, 9. april brød krigen ud, – 16 indmeldte elever far Sjælland til sommerskolen kunne ikke komme over Storebælt.
- 1942, elevtilgangen var så stor, at vi købte Bakkehuset, og foretog en grundig restaurering og fik indrettet en stor dejlig systue, vævestue og skolekøkken, – vi havde godt firs elever.
- 1944. Jeg havde fået at vide i Svendborg, at vi var på den sorte liste og at skolen ville blive taget af tyskerne, og da fire tyske officerer havde været her for at se skolen, kom der fart i arbejdet med Bakkehuset, så vi kunne flytte derover.
- 1945, 22. april blev skolen beslaglagt af tyskerne, og vi fik 305 flygtninge til den 24. maj. Så kom de til Ollerup Gymnastikhøjskole. Vi måtte sende afbud til eleverne og kunne først fortsætte skolen, da de var rejst, og vi havde foretaget en grundig rengøring.
- 1951, begyndte vi et kursus for realister, og det var en god idé, at de unge piger fik en huslig uddannelse, inden de startede med noget andet.
- 1955 byggede vi maskinhallen med plads til elektriske husholdningsmaskiner, vaskemaskiner, frysebokse, køleskabe og komfurer, så eleverne kunne lære at arbejde med dem.

Anna Clausen

- 1964 blev der bygget oven på maskinhallen, så eleverne fik flere brusebade, tekøkken, vaskerum, strygestue, toiletter og en toværelses lejlighed til en lærerinde.
- 1965, 3. maj fejrede skolen 50 års jubilæum; det var en fest, hvor håndværkere, forretningsforbindelser, banker, sparekasser, firmaer, elever, venner og andre overrakte os gaver.
1967. Fru Anna Clausen udnævnes til Ridder af Dannebrog.
- 1967-1968 måtte vi foretage en stor og dyr ombygning, da brandvæsenet forlangte, at der skulle være en ekstra nedgang fra elevfløjen, – værelserne over salen blev revet ned, og derved mistede vi plads til 12 elever. Fløjene blev sammenbyggede, så der blev en hal med glas.
- 1969, november. – Vi har i gennemsnit 160–165 elever om året, – flinke og interesserede, der er kommet for at lære så meget som muligt.
1. april 1970 trak fru Anna Clausen sig tilbage som forstander, og hendes datter GUDRUN CLAUSEN blev anerkendt som forstander.

Anna Clausen

Skaarup Sangkor

I krigens tid – 1939 til 1945 – i mørklægningens tid – længe før der fandtes TV opstod der hos folk trang til fællesskab, som gav sig udslag på forskellig vis. I Skaarup i 1942 stiftedes Skaarup Sangkor på initiativ af skræddermester Th. Christiansen og lektor Ejvind Madsen.

Ejvind Madsen dirigerede koret hver tirsdag aften i 25 år i præparandklasselokalet. Th. Christiansen var formand i 15 år. Derefter overgik formandsposten til friskolelærer Bruntse, senere til lærer Jahn og sidst til Else Møller Larsen. Udover at være formand passede Th. Christiansen også kassen, indtil Arthur Boesgård overtog den i 1957.

I mange år sang koret til julekoncert i kirken, ligesom det ofte sang i Vejstrup Valgmenighedskirke. Festgudstjenesten efter 4. maj blev fejret med korsang, og på 25 års jubilæumsdagen 24. marts 1967 opførte koret en langfredagskantate i kirken.

Koret var medlem af Fyenske Folkekor og blev desuden ofte engageret til at synge ved møder og fester, bl. a. på Viborg, Ollerup og Gerlev gymnastikhøjskoler. Lige efter krigen var koret på besøg i Sydslesvig hos et kor i Harridslev.

I årene 1953–58 havde koret årligt fire radioudsendelser »Syng med os«, som var en videreførelse af Oluf Rings udsendelser under krigen. »Rings kor« havde eksisteret fra begyndelsen af trediverne, og det bestod fortrinsvis af sangere fra Svendborg og omegnen. Denne skabte linie førte Skaarup Sangkor videre efter Oluf Rings død i 1946. Palle Alsfelt arrangerede udsendelserne, der foregik fra seminariet. Ejvind Madsen kommenterede sangene og dirigerede koret, Arne Ebbesen sad ved flyglet, og Th. Christiansen ordnede alt det praktiske med opstilling, belysning og støjdæmpning. Ved et par udsendelser medvirkede Skaarup børnekor – ledet af Carl Gårde.

Margrethe Madsen.

Skaarup sangkor 1955.

Skaarup Sogns Husflidsforening

1887–1947

Tiden efter krigen 1864 blev på trods af det politiske tilbagefald (grundloven ændret 1866) en folkelig rejsningstid. Det moderne gennembrud (litterært) begyndte omkring 1870 med Brandes' forelæsninger. Skytteforeninger begyndte 1866. Andelsselskaber af forskellig slags kommer især i firserne. Der kommer flere friskoler og højskoler i samme tid. Venstre og Socialdemokratiet repræsenterer den politiske side af denne rejsning. De færreste ved vel at Dansk Husflidsselskab blev stiftet allerede 1873 af lærer N. C. Rom. 1875 opgav han lærergerningen og året efter oprettede han en forlagsvirksomhed, især omfattende skolebøger og folkelig litteratur. Hertil føjedes 1888 et bog- og stentrykkeri. Hans indsats for husfliden har haft umådelig betydning også for Skaarup sogns børn, unge og ældre gennem snart hundrede år.

Skaarup Sogns Husflidsforening blev stiftet 1887 den 17. december på initiativ af friskolelærer Hans Lund, dengang Øster Aaby Mark. Allerede på den tid havde man husflidskonsulenter, og da Hans Lund indbød til møde om husflidssagen, var det med husflidskonsulent Eriksen som taler. Foreningen blev oprettet og undervisningen begyndte i Ø. Aaby Friskole, Aaby Mark, og hos gmd. Jens Møller, »Rødegård«, Skaarup. Første husflidslærer var Hans Chr. Hansen, Holmdrup. Han havde været på husflidskursus i Askov. Den første bestyrelse bestod af følgende: Friskolelærer Hans Lund (formand), Hans Chr. Hansen, Holmdrup, gmd. Mads Jensen, Skaarup Mark, Lars Larsen, »Nøjsomhed«, Anders Hansen, »Helleskov«, Hans Nielsen, Aaby.

Husflidsskolen startede januar 1888, og da man endnu ikke havde værktøj, blev det i første omgang træskærerarbejde (almuestil) samt børste-

koste- og kurvebinding. Der var 60 medlemmer og ca. halvdelen deltog i arbejdet. I maj 1888 afholdtes den første udstilling med ialt 90 genstande. Der var præmier til de bedste (bøger fra Dansk Hudsflidsselskab) og der var mødt ca. 150 mennesker for at se de første resultater af Husflidsforeningens virke.

18. marts 1889 afholdtes første generalforsamling. I maj er der igen udstilling. Denne gang uddeltes 19 præmier, dels bøger, dels mindre stykker værktøj, indkøbt af foreningen for 20 kr. Hans Lund fortalte om arbejdet den forløbne tid, og højskoleforstander Jens Lund, Vejstrup Højskole, holdt foredrag om »det, der må ligge bagved« – virksomhedstrang, om det må blive til noget.

I de følgende mange år holdes husflidsskole forskellige steder rundt i sognet. 1890 hos Hans Chr. Hansen, Holmdrup (hans eget værksted), 24 voksne og 26 drenge, i Øster Aaby Friskole undervistes 12 voksne og 9 drenge. Ved generalforsamlingen 1890 vælges lærer Pedersen, Skaarup skole, i bestyrelsen, og foreningen får »regler«. Ved udstilling i april skulle voksne betale 30 øre og børn 15 øre i entre. Denne gang udstillede voksne 170 genstande, og drengene udstillede 300 genstande. – Efter høst samme år opkrævedes blandt foreningens 65 medlemmer 40 kr. 65 øre i bidrag. Hver elev skulle betale husflidslæreren 2 kr. for vinteren 1890–91, »undtagen når bestyrelsen finder, at vedkommende har dårligt råd til at betale, så kan undtagelsesvis nedsættelse af betalingen finde sted, eller også enkelte kan få helt fri undervisning«. I Friskolen skulle betales 1,50 kr. pr. aften til husflidslæreren. I 1891 fastsættes lærerens løn til 1 kr. pr. hold for hver gang, der undervises + 2 kr. for hver elev for hele vinteren. Da et hold havde 2½ times undervisning hver gang var det ikke nogen stor løn. Sognerådet i Skaarup har bevilget 25 kr. til »støtte i betalingen for uformuende børn«. Fra 1892 findes en liste over, hvad man lavede i husflidsskolen: Børster, bogbinding, rammer – udskårne i almuestil, havebænke, havestole, høvlebænk, snitteskammel, flere sæt mejetøj, river, kurve, kufferter, et nivelleringssæt, save, høvle, blomsterborde, benarbejder, et hjørneskab, et kroketspil, skuffer og krogskåle, skeer, harvebulle, udskårne syæsker, og tobaksæsker o.s.v., en lang liste, der viser alsidigheden. 1892 går Hans Lund af som formand. I stedet vælges førstelærer S. Pedersen, Skaarup.

Dette formandsskifte er værd at bemærke. Det viser, at friskolefolk og kommuneskolefolk udmærket kunne arbejde sammen, selv om der i andre forbindelser godt kunne være modsætningsforhold. Så vidt det kan ses af foreningens jubilæumsskrift fra 1947, har foreningen altid haft en ligelig tilslutning fra begge lejre, altså et samlende sogneforetagende.

1902 antog bestyrelsen som ny husflidslærer i Skaarup by husejer Kristian Nielsen og til assistent for Hans Chr. Hansen. Kristian Nielsen kom senere til at virke i Svendborg og har fået tildelt Dansk Husflidsselskabs sølvmedalje. På samme tid blev det vedtaget at anskaffe et sæt bogbinderværktøj til lokalet i Skaarup. Som eksempel på, hvad værktøj kostede den gang, anføres her, hvad der blev indkøbt hos C. Th. Rom & Co., København: 1 heftelade 2 kr. 75 øre, heftekroge 30 øre, beskærepresse 3 kr. 75 øre, beskærerhøvl 5 kr. Hos Sofus Nielsen, Svendborg, købtes: 1 båndkniv 1,95 kr., 1 vaterpas 0,18 kr., 1 savblad 1,35 kr.

1903 afholdtes en basar, som gav foreningen 254 kr. 5 øre. Dette beløb var mange penge den gang og blev en god hjælp for det videre arbejde.

1907 drøftede man muligheden for at få eget husflidshus, da det kneb stærkt med at finde egnede lokaler til de mange elever (1906 tæt ved 100 elever). Man enedes om at indsende et andragende til Skaarup sogneråd. Det lød som følger:

Bestyrelsen for Skaarup Sogns Husflidsforening tillader sig at henstille følgende til det ærede sogneråds velvillige overvejelse:

Det husflidslokale, som foreningen for tiden har lejet som værksted for eleverne, er for lille, og det bliver nødvendigt for foreningens fortsatte virksomhed at få et større. Men da et sådant ikke kan fås til leje, og da bestyrelsen nærer den formodning, at husflid eller sløjd engang med tiden vil blive optaget som led i skoleundervisningen, henstiller man, om ikke sognerådet allerede nu kunne være tilbøjelig til at opføre en husflidsskole ved Skaarup skole.

Man tænker sig sagen ordnet således, at sognerådet lader den bygge på skolens grund, hvor der er rigelig plads til en sådan bygning, og at sognerådet derefter lejer det ud til husflidsforeningen. Bygningen vil kunne opføres for en sum som hoslagte overslag udviser, og sognerådet vil kunne gøre sikker regning på, at foreningen, så længe den består, vil i årlig leje betale renter af byggekaptalen med 4%, så der ved sagens gennemførelse ingen reel udgift bliver for kommunen. Bestyrelsen anser det også for givet, at et tidssvarende arbejdslokale vil give øget tilslutning. Tillige formoder man også, at sognerådet til et sådant foretagende, der vil blive til et gode for den opvoksende ungdom, vil kunne gøre regning på at få et tilskud fra staten i lighed med, hvad ministeriet under 8. november d. å. i cirkulære til samtlige skoledirektioner har meddelt, at der i fremtiden vil kunne gives statstilskud til opførelse af gymnastiklokaler.

Der foreligger ingen oplysninger om, hvad sognerådet svarede på dette, men projektet blev i hvert fald ikke gennemført.

Ved generalforsamlingen 2. nov. 1909 trak lærer Pedersen sig tilbage som formand. I hans sted valgtes Niels Eriksen Nielsen, Holmdrup. Han overtog en kassebeholdning på 35,92 kr. Elevbidrag ansattes til 3 kr. for elever over 16 år, for drenge under den alder 2 kr. Sognerådet bevilgede 35 kr. og fra Tved fik foreningen 20 kr. 1910 blev værktøjet forsikret for 500 kr. For leje af værksted hos tømrer Kresten Rasmussen betales 40 kr. Der var dette år 84 elever, hvoraf 66 havde arbejder med på udstillingen. Alle fik præmie. Indgangsbilletter gav 36 kr. Tombolaen 53 kr. Som man ser var det små penge, man arbejdede med dengang.

1913 havde foreningen bestået i 25 år og ved udstillingen i maj var husflidskonsulent Pfaff tilstede og overrakte husflidslærer Hans Chr. Hansen Dansk Husflidsselskabs sølvmedalje med diplom som anerkendelse for de 25 års virke. Fra gamle elever og venner fik han 200 kr. En 25 års elev*) »Hans« i Klosteret fik et lommeur. De følgende år er præget af 1. verdenskrig. Dansen undlades ved udstillingerne, priserne stiger, og 1920 er elevbetalingen 4 kr. for drenge og 6 kr. for voksne, og sognerådets tilskud er steget til 100 kr. Dette beløb kunne ventes at stige, hvis der igen blev husflidsskole i selve Skaarup. På grund af at husflidslærer Chr. Nielsen i 1913 havde fået arbejde i Svendborg, var Skaarupafdelingen blevet nedlagt. I 1915 var der et samarbejde med Martha Kromann, Bjørnemose, der havde oprettet en privat husflidsskole i Skaarup. I 1921 havde foreningen igen en stor udstilling med 295 genstande fremstillet af 76 elever. I 1923 var der jubilæumsudstilling i København. Dansk Husflidsselskab opfordrede Skaarup Husflidsforening til at deltage. Hans Chr. Hansen fik 50 kr. som hjælp til rejsen til udstillingen. 6 elever udstillede, to fik diplom og foreningen fik diplom for deltagelse.

Året efter ønskede den gamle husflidslærer Hans Chr. Hansen at trække sig tilbage efter ca. 38 års virke. Derved mistede man husflidslokalet i Holmdrup (hans værksted). Gmd. Jens Møller, Røddegård, indrettede lokale i »Danmarkshuset«, Skaarup Nørremark, og foreningen skulle betale en årlig leje på 125 kr. Hans Chr. Hansens søn, maler Svend Hansen, havde lovet at overtage stillingen som husflidslærer, og blev sendt på kursus, og han kom til at virke i foreningen til sin død 1946.

Aabyskov-afdelingen blev genoplivet og kom ind i faste rammer. 40 års jubilæum blev behørigt fejret, og man mindedes med tak de mænd og kvinder, der havde været med til at fremme husflidssagen i Skaarup. I

*) »Hans« i Klosteret en særting, som boede i Klosteret, en slags fattighus med fire værelser. Det er det nuværende kapel til Skaarup kirke.

1929 fås et amtstilskud på 199,20 kr. til hjælp til lærerløn. Året efter kommer husflidsskolerne ind under aftenskoleloven, og dette bliver en god støtte for arbejdet. I 1932 oprettes et sykursus for unge piger. I den anledning kom yderligere to kvinder i bestyrelsen, og der blev god tilslutning. Syerske frk. Mathilde Nielsen, Skaarup, ledede dette kursus sammen med håndgerningslærerinde frk. A. Jensen, Svendborg. Den følgende vinter medvirkede også frk. K. Møller, »Rødegård«. Niels Eriksen havde 1934 været formand i 25 år og fik Husflidsselskabets store sølvmedalje. Nu fremkom igen ønsket om at få egen bygning. Et udvalg blev nedsat. Det bestod af følgende: Niels Eriksen, gartner Cornelius Olsen, gdj. Alfred Rasmussen, gdj. Jens P. Nielsen og frk. Mathilde Nielsen. Det blev vedtaget, at hver i sin kreds skulle søge at skaffe bidrag til det påtænkte hus og at ansøge kommunen om at få overladt en byggegrund. Sognerådet gav løfte om 500 kr. og støbegrus fra kommunens grusgrav på betingelse af at arbejdet blev påbegyndt i året 1936. Indsamling blandt bestyrelsesmedlemmer gav 800 kr. Det lykkedes at rejse de fornødne midler, og 19. september påbegyndtes arbejdet, der var anslået til at koste ca. 4000 kr. Ved indvielsesfesten talte pastor Rørdam, Skaarup. Han udtalte ønsket om at skolen måtte blive til gavn og glæde for sognet. Han sluttede: Guds velsignelse over gerningen her i husflidsskolen, over lærerne og over os alle, at arbejdet må blive udført til gavn for samfundet og Danmark. Desuden havde formanden ordet, ligeledes amtskredsformanden, fabrikant Bøgh Sørensen, Ringe, samt flere andre. Hermed indledtes en ny tid for husfliden i Skaarup. Husflidsskolen også som bygning var en kendsgerning. Dette skyldtes ikke mindst formanden, Niels Eriksen. I sæsonen 1937 havde skolen i alt ca. 125 elever i Skaarup og Aabyskov. I Aabyskov underviste nu husmand Laurits Rasmussen, Aabyskov.

Skaarup Sogns Læseforening havde lejet plads til bøger og udlån i sylokalet formedelst 25 kr. om året. I efteråret 1937 fik Hans Chr. Hansen Dansk Husflidsselskabs store sølvmedalje med tak for hans sjældne og mangeårige virksomhed som leder af husflidsskolen. Det skyldtes jo særligt ham, at arbejdet her var gået så godt. Samtidig blev fru Petrine Rasmussen, Skaarup, foreningens æresmedlem, som anerkendelse for hendes mangeårige virksomhed, dels som dommer ved udstillingerne, dels som bestyrelsesmedlem. Fra 1938 afskaffedes præmiegivning til voksne, mens der stadig var præmier til børnene.

Efter ansøgning til Ny Carlsbergfonden havde foreningen modtaget 4 kunstnerisk udførte billeder i rammer til ophængning i sylokalet. Senere blev ophængt billeder af foreningens formænd, den første husflidslærer og senere igen af den samlede bestyrelse. Rammerne var udskåret i almuestil

af tre bestyrelsesmedlemmer og husflidslæreren. 1939 indstilledes arbejdet i Aabyskov, da ejeren af lokalet selv skulle bruge det, og det ikke lykkedes at skaffe et nyt.

Med krigen kom også vanskeligheder for husflidsskolen, men arbejdet blev dog gennemført nogenlunde under hele krigen. En vinter arrangerede en kreds af damer fra Skaarup omsyning af brugt tøj til børnetøj, da der var brug for dette i mange hjem.

I 1944 måtte maler Svend Hansen trække sig tilbage fra stillingen som husflidslærer på grund af svigtende helbred. Tidligere husflidslærer Laurits Rasmussen, nu boende i Tved, lovede at klare arbejdet for et år. Derefter blev tømrer Valter Olsen, Skaarup, husflidslærer efter et kursus på landhusflidsskolen ved Kalundborg. Samme år havde en gruppe frihedskæmpere husly i husflidsskolen, kontor i sylokalet, sovesal i værkstedet og depot på loftet. De rejste en flagstang ved huset. Den blev overladt foreningen, da frihedskæmperne om efteråret flyttede, og huset igen skulle bruges til undervisning. Den ny husflidslærer skulle have 3,40 kr. pr. undervisningstime, som nu også efter aftenskoleloven skulle omfatte skriftligt arbejde. Da skolen startede fik Hans Chr. Hansen 1 kr. pr. hold à 2½ time samt 2 kr. pr. elev for 20 gange i løbet af vinteren.

Foreningens mangeårige lærerinde, syerske Mathilde Nielsen, ønskede i efteråret 1946 at trække sig tilbage efter 14 års virke. I hendes sted blev syerske, fru Skytte Hansen, Skaarup, og håndgerningslærerinde fru M. Nielsen, Hesselager, ansat. Den 23. november overrakte formanden foreningen et dannebrogflag som gave i anledning af, at han var blevet tildelt dannebrogsmændenes hæderstegn. Samme år døde maler Svend Hansen. Han havde været en afholdt lærer for foreningen i 18 år. Det reviderede regnskab udviste dette år en omsætning på 4275 kr. og sluttede med en kassebeholdning på 383 kr. Da børneundervisningen ikke kunne komme ind under aftenskoleloven, ansøgte man kommunen om tilskud til lærerløn. Der blev bevilget 3 kr. pr. undervisningstime udover det lovbestemte tilskud til voksne.

Gmd. J. P. Nielsen trak sig tilbage 1946 efter 39 års virke i foreningen. Som tak blev han udnævnt til æresmedlem og fik året efter Dansk Husflidsselskabs store sølvmedalje som tak for sit store arbejde for sagen.

Foreningen kunne 1947 fejre sin 60 års dag og endnu levede den første lærer Hans Chr. Hansen, 89 år gammel. Han var dog ikke rask nok til at være til stede ved dette års udstilling.

Skaarup Husflidsskole.

Foreningens historie blev samlet i et lille hefte, hvorfra nærværende er uddrag. Her kan man finde flere oplysninger, som det ikke har været mulighed for at skaffe plads til i denne sammenhæng. *)

Formanden – kun tre i løbet af 60 år – Niels Eriksen Nielsen slutter skriftet sådan:

Virke stort er ikke sagen, men kun at virke sundt.

E. Bruntse.

1947–1976

Gennem 39 år valgtes Niels Eriksen Nielsen som formand. I denne lange periode blev husflidsforeningen en levende del af Skaarups hverdag og fremstod efterhånden som en af landets største.

I januar 1949 døde Niels Eriksen – nylig valgt til formand for 40. gang. Svendborg Avis lod hans eftermæle lyde således: Han var en af sognets bedste mænd. Disse ord gjorde næstformanden Hans O. Petersen, Børsdamgård, til sine, da han på første bestyrelsesmøde efter begravelsen blev valgt til formand. Det var en tung arv, der skulle løftes, men sammen med en erfaren bestyrelse lykkedes det at sikre den rolige udviklingslinie.

Elevtallet var stort set uforandret i disse år. Hvis sæsonen 1949–50 tages som eksempel, giver det følgende statistik: Skaarupafdelingen underviste i

*) Som motto har skriftet: Fliden nytter tiden, tiden lønner fliden.

træhusflid 67 drenge og 47 karle, mens 54 kvinder og børn gik i syskolen. Aabyskovafdelingen havde 54 kvindelige elever til syning. I alt 222 elever.

Dette år ændredes husflidslærernes timeløn. Efter aftenskolelovens nye takster for voksenundervisning skulle lærernes timeløn være på 6,30 kr. Fra midten af 1950'erne betalte det offentlige hovedparten af timelønnen ved voksenundervisning. Til gengæld var lønnen på daværende tidspunkt steget til 10,40 kr. pr. time. Efter ansøgning plejede kommunerne (dvs. Skaarup og Oure-Vejstrup) at betale lærerlønnen til børneholdene, nemlig 4,40 kr. pr. time. Eleverne betalte for vinterens husflidsundervisning efter 3 takster i 1949. Karle 8 kr., kvinder 6 kr. og børn 4 kr.

Fra midten af 50'erne faldt elevtallet set over flere år, og grunden skal næppe søges i lønninger og priser. Der var i aftenskoleloven kommet stramninger med hensyn til godkendelse af hold (fagligt indhold) og lærere (uddannelse), og kommunerne strammede herefter tilskuddene til børneholdene, idet lønnen kun delvis betales for drengeholdene (træhusflid) og fjernedes helt for pigerne (håndarbejde). Pigeholdene ophørte således i en længere årrække.

For at fastholde husflidsinteressen i Skaarup, forsøgte man sig med nye fag. I et par år kunne der oprettes hold i vævning samt ben- og hornarbejde, men i 1959 var elevtallet trods alt dalet til 107. Stigende tilbud om fritidsundervisning fra anden side kunne i høj grad mærkes, men trods dette fastslog bestyrelsen i efteråret 1958, at man ikke ville gå ind i konkurrence om elever ved pågående agitation. Husflidstanken hviler helt og holdent på frivillig deltagelse.

Når Skaarup Sogns Husflidsforening trods alt kom over nedgangsperioden i modsætning til så mange andre foreninger, skyldtes det ikke mindst den folkelige opbakning i sognet. Næsten samtlige hjem tegnede dengang medlemskort (ca. 500), og bestyrelsen lod sig ikke lamme af udviklingen.

Man fortsatte med at forny og supplere værktøj og maskiner, husflidskolen istandsattes etapevis, og der blev opsat dobbeltvinduer m. m. Altså investeringer på længere sigt!

På generalforsamlingen i 1956 trak formanden Hans O. Petersen sig tilbage p. gr. a. sygdom, og næstformanden Morten N. Mortensen, Skovmøllen, ønskede heller ikke at modtage genvalg. Med henholdsvis 27 og 24 år i bestyrelsen, havde begge ydet en stor indsats for foreningen, hvilket generalforsamlingen påskønnede og udnævnte begge til æresmedlemmer.

Harry Andersen, Skaarup Mark, valgtes som ny formand. Han havde siddet i bestyrelsen siden 1952 og havde sat sig godt ind i sagerne. Kort tid efter formandsvalget fremkom han med et forslag om, at sylokalet blev udvidet med entreen. I stedet skulle en ny entré bygges til på skolens bag-

side. Problemet med manglende toiletter kunne løses ved at grave kælder under den nye entré. Allerede 9 dage senere bemyndigede en ekstraordinær generalforsamling bestyrelsen til at søge byggeriet gennemført samt til at optage de nødvendige lån. Amtsskolekonsulent Chr. Pedersen, der både før og siden har været foreningen en støtte, hjælp med råd og bistand omkring byggeriet, der kom i gang i sommerens løb. Frivillig arbejdskraft gravede kælderen ud med skovl og spade, og tilbygningen rejstes for ca. 7000 kr., hvortil kom nyindretning af sylokalet. Undervisningsministeriet bevilligede ca. halvdelen af dette beløb, og 3500 kr. optoges som lån i Landbosparekassen (Sparekassen Fyn).

Vinteren 1959–60 lykkedes det at få startet et hold i stoftryk. Man havde forsøgt sig med et stærkt udvidet kursustilbud, da det udvidede »sylokale« indbød til større afbenyttelse. Året efter lykkedes det at få metalsløjf på programmet, og samtlige kuser viste igen stigende deltagerantal.

Hermed opstod der pladsnød i træhusflidslokalet, og der blev straks sat arbejde i gang for at få det udvidet med en tilbygning bagud. I oktober 1962 stod det ny lokale færdigt. Det havde også kostet ca. 7000 kr. og var på 25 kvm. Undervisningsministeriet financerede halvdelen, mens Skaarup kommune og foreningen klarede resten ligeligt. Foreningens bidrag blev hovedsagelig leveret af frivillig arbejdskraft.

Da man i 1962 fejrede 75 års jubilæum kunne man konstatere en elevdeltagelse på 202, hvilket næsten var en fordobling på 3 år og for første gang i mange år, var der oprettet et pigehold.

Efter 6 travle år som formand ønskede Harry Andersen i januar 1963 at takke af som formand. Bestyrelsen måtte med beklagelse tage dette til efterretning bl. a. fordi bestyrelsen netop havde fået 7 nye medlemmer. På generalforsamlingen i 1962 hædrede man afdøde Cornelius Olsen, der sad i bestyrelsen fra 1916–1962. Et andet rutineret medlem, nemlig Alfred Rasmussen, Holmdrup, trak sig ved denne lejlighed ud af bestyrelsen, hvor han havde haft sæde siden 1934. I hovedparten af disse år havde han været kasserer, men i det hele taget holdt Alfred Rasmussen sig aldrig tilbage, når der skulle udføres et stykke arbejde. I 1936 ydede Alfred Rasmussen foreningen det lån, som i sidste instans gjorde husflidsskolen til en realitet, og lånet henstår stadig 40 år efter, uden at der har været betalt afdrag. Husflidsforeningen er Alfred Rasmussen stor tak skyldig. Han er tildelt Dansk Husflidsselskabs store sølvmedalje.

En af de nyvalgte i 1962, Gunnar Hansen, Skaarup, valgtes som ny formand. De efterfølgende år fik et stabilt forløb. Elevtallet holdt sig omkring 200, og porcelænsmalning kom til og samlede god tilslutning. Der anskaffedes værktøj for 1000 kr. med 60% i statsstøtte, og da kommunekon-

toret fik indlagt fjernvarme i 1964, købte foreningen oliefyret herfra til favørpris. Hermed løstes fyringsproblemet, der jævnlige havde været berørt i årene forud. Det var besværligt og ofte brandfarligt med de gammeldags kakkelovne og spånovne. – Fyret holdt dog kun i 4 år, hvorefter et helt nyt blev anskaffet.

Efter generalforsamlingen 1964 valgtes Jens Peter Jensen, Skaarup, til formand. Da man valgte at flytte generalforsamlingen fra december til juni kom formanden på valg allerede i juni 1965, hvor han ønskede at træde ud af bestyrelsen. Han valgtes første gang i 1949.

I stedet valgtes Jens Clausen, Aabymark, til formand. Han ønskede imidlertid at udtræde af bestyrelsen i 1966, men da han valgtes til suppleant fik han endnu 3 år i bestyrelsen fra 1967–1970, og siden 1973 har han været revisor for foreningen.

De hyppige formandsskift fik ingen negativ virkning på husflidsarbejdet. Bestyrelsesarbejdet blev gjort, men det ligger i sagens natur, at nogle sager kom til at køre i ring. Det er forståeligt, at det ikke var eftertragtet at være formand, eftersom bestyrelsesmedlemmerne hyppigt udskiftedes. Det gjaldt ikke kun i denne forening, men må vist siges at være tidstypisk.

I 1966 valgte man for første gang en kvindelig formand, Else Larsen, Holmdrup. Hun havde siddet i bestyrelsen fra 1956–58 og kom atter ind i 1962. Som den, der havde siddet længst i bestyrelsen, havde hun vel nok det største overblik.

Som en logisk konsekvens af folks manglende lyst til bestyrelsesarbejdet indstillede bestyrelsen murermester Aksel Stenhøj, Holmdrup, til en erkendelse fra Dansk Husflidsselskab. Han havde siddet i bestyrelsen fra 1925–1965, og Husflidsselskabet tildelte ham »Den store sølvmedalje« for hans trofaste og aktive indsats for husflidsarbejdet.

En anden konsekvens af folks »tilbageholdenhed« drog man på de følgende generalforsamlinger, idet man fra 1967 begyndte at nedsætte antallet af bestyrelsesmedlemmer, fra 14 til 11. Dette blev endelig stadfæstet, da foreningen fik sine første love i 1968. – Retfærdigvis må det siges, at når der var valgt bestyrelse, så var den ikke bange for at tage fat. Det har været kendetegnende årene igennem, og i 1967 gav det sig et nyt udslag, da frivillig arbejdskraft ledet af husflidslærer Arne Nielsen opsatte nyt tag. Samme mønster tegnede sig flere gange i begyndelsen af 70'erne, hvor der afholdtes ret store udgifter på skolens lokaler, der blev moderniseret og gjort mere praktiske. Herudover blev loftet isoleret, og der kom nye vinduer med thermoruder i. Den frivillige hjælp overflødiggjorde lånoptagelse. For at holde udgifterne nede et det i øvrigt blevet en fast tradition, at bestyrelsen foretager den nødvendige vedligeholdelse.

Denne aktivitet i forbindelse med faste årlige arrangementer bevirkede, at foreningen i disse år oparbejdede en mindre formue. Medvirkende her til var også Skaarup kommune, der foruden tilskud til børneholdene gav tilskud til Husflidsskolens drift ud over det lovpligtige bidrag.

Det var således en aktiv periode, der indledtes med Else Larsens overtagelse af formandsposten. Også med hensyn til husflidsarbejdet skete der noget. I 1969 kom en gennemrevideret fritidslov, som skelnede mellem aftenskoleundervisning, der var gratis og interessegrupper, som kostede hver elev 1,20 kr. pr. time. Den lovpligtige administration skulle i begge tilfælde betales som indskrivningsgebyr.

Denne lov gælder i store træk stadig (1976), selv om der ved revideringer er ændret på holdstørrelse, elevbetaling m. m. I 1969 stilledes der til aftenskoleundervisning strenge krav m. h. t. undervisningsplan, årgangsdelte hold efter niveau samt stram klasseundervisning. For husflidsforeningerne under Dansk Husflidsselskab var dette noget af et dilemma. Målet har altid været at give undervisning i husflidsfag, men foreningernes størrelse nærmest umuliggjorde, at man kunne leve op til kravet om årgangsdelte hold. Mange foreninger valgte mere eller mindre frivilligt at holde op, men i Skaarup lykkedes det at kombinere aftenskolehold og interessegrupper på en måde, der tilgodeså både tilslutning og kvalitet. Dygtige lærerkræfter forstod at give individuel undervisning uanset kursusformen, og senere indførtes iøvrigt ens betaling for begge kursusformer og kravene til aftenskolen fulgte tidens tendens til større hensyntagen over for den enkelte elev. En førsteårskursist behøver jo absolut ikke at starte på bar bund.

Else Larsen gennemgik det lovbestemte kursus i ledelsesteknik og fungerede således både som formand og skoleleder. Det gav sig udtryk i stadig nye kursustilbud, etableret når ønsker og tilslutning kunne forenes.

Der tilkommer Else Larsen stor ære for at have ført foreningen helskindet gennem den ny tids helt ændrede betingelser. I disse år opstod bl. a. de kommunale ungdomsskoler her på egnen, hvor mange unge blandt jævnaldrende gratis fik mulighed for at dyrke »husflidsfag«. Det skal langt fra beklages, men det ændrede foreningens muligheder, ligesom de elektriske symaskiners indtog i hjemmene på det nærmeste eliminerede foreningens hidtil mest sikre fag, kjolesyning.

Mens Dansk Husflidsselskab konstaterede et stadigt stigende antal hvilende foreninger, satte bestyrelsen med Else Larsen i spidsen nyt i gang. Der blev ikke tid til surmulen over de nye lovgivningskrav. Interessen i byen skulle holdes ved lige, og i samarbejde med dygtige og interesserede husflidslærere lykkedes det. På den faste årlige udstilling samles byens be-

folkning i stort tal. Det skyldes ikke mindst den virkeglæde, som arbejderne er udtryk for. Et stykke husflid er et stykke folkekunst!!

I 1974 trak Else Larsen sig tilbage. Ingen mente sig i stand til at klare både formandsposten og lederjobbet. Cecil Christensen blev ny formand, og Lilly Bondo blev ny leder efter at have assisteret Else Larsen året forud.

I tiden efter 1974 har man bestræbt sig på at føre foreningen videre i en rolig udvikling. Svendborg kommune afviklede ganske vist tilskuddet til husflidsskolens drift i foråret 1974, således at foreningen i dag kun modtager lokaletilskud efter fritidsloven. Et tilskud, der ikke engang dækker olieudgifterne!

Men heldigvis har foreningen stadig folkelig opbakning. Når bestyrelsen traditionen tro besøger sognets hjem med indsamlingslisterne, tegner knap 300 hjem medlemskort for et beløb, som de selv finder rimeligt og overkommeligt. År for år er det indsamlede beløb stigende, hvortil kommer tilskud fra de lokale pengeinstitutter, og de handlende støtter med gaver.

Hvad man andre steder anser for en kommunal opgave – fritidshuse, medborgerhuse o. lign. – har Skaarups befolkning altså påtaget sig selv at klare. Dette er i og for sig et udtryk for folkeligt fællesskab, som man skulle forsværge i 1976.

Hertil kommer, at husflidsskolen blev udvidet endnu engang i 1975 med et mindre lokale, hvor der installeredes en keramik- og stentøjsovn. Udgifterne beløb sig til godt 32.000 kr., hvoraf Svendborg kommune betalte 5000 kr. Dette var så meget mere glædeligt, eftersom statsstøtten efter fritidsloven forsvandt i regeringens sparebestræbelser. Foreningen nedskrev sin formue og optog lån i Sparekassen Fyn på 17.000 kr.

Bestyrelsen nærrede ikke den store betænkning ved dette skridt, da kursusinteressen synes yderst stabil. Ca. 200 undervisningstimer for børn og ca. 400 for voksne har med enkelte udsving til begge sider været normen siden ændringerne i fritidsloven i 1969. Et par hundrede børn og voksne undervises hver vinter på foreningens kurser.

Hvad der i 1887 startede som et praktisk samlingsgrundlag for et lokalt, folkeligt fællesskab betegnes i dag som initiativtager til fritidsundervisning. Forhåbentlig er det lokale initiativ levedygtigt, for det kan aldrig blive det samme, hvis initiativtageren er en stor organisation byggende på økonomiske eller politiske ideer. Skaarup sogn har mere end nogensinde behov for noget lokalt at samles om.

Cecil Christensen.

Foreningens formænd:

Friskolelærer Hans Lund, Øster Aaby	1887-1892
Førstelærer S. Pedersen, Skaarup	1892-1909
Gårdmand Niels Eriksen Nielsen, Holmdrup	1909-1949
Gårdmand Hans O. Pedersen, Børsdamgård	1949-1956
Gårdbestyrer Harry Andersen, Skaarup Mark	1957-1963
Husejer Gunnar Hansen, Skaarup	1963-1964
Entreprenør Jens P. Jensen, Skaarup	1964-1965
Frugtavler Jens Clausen, Aaby Mark	1965-1966
Husmoder Else Larsen, Holmdrup	1966-1974
Friskolelærer Cecil Christensen, Skaarup	1974-

Foreningens nuværende bestyrelse består af:

Cecil Christensen (formand), Aksel Mortensen (næstformand), Tove Petersen (kasserer), Nielsine Christiansen (sekretær), Lilly Bondo (leder), Poul Jensen, Arne Sørensen, Annie Busch, Arne Jensen, Misse Pedersen, Karen M. Shapiro.

Lærere med fastere tilknytning til foreningen:

Se også Niels Eriksens jubilæumsskrift 1947.

Valther Olsen - 1945-59 - Skaarup.

Fru H. Skytte Hansen - 1946-1948 - Skaarup.

Fru M. Nielsen - 1946-1952 - Hesselager.

Frk. Jensen - 1948-1955 - Svendborg/Skaarup.

Dagmar Christensen - 1948-1960 - Aabyskov.

Margit Hansen - 1955-1970 - Svendborg.

Arne Nielsen - 1959- - Skaarup.

Agnete Dinesen - 1959-1962 - Oure.

Inge Svenningsen - 1962-1965 - Holmdrup.

Inga Madsen - 1966-1975 - »Lykkens Prøve«, Skaarup.

Tove Madsen - 1966- - Dalmose.

Elsebeth Jørgensen - 1971- - Vindeby.

Mary Sloth - 1971-1975 - Svendborg.

Elly Kølln - 1975- - Skaarup.

Bente Andersen - 1975- - Skaarup.

Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds

I de for vort land så tunge og trange år efter 1864 samlede det danske folk sig igen om fælles indre opgaver. En af disse var skytteforeningerne – en slags hjemmeværn. I tilknytning hertil kom forskellige legemsøvelser, bl. a. fægtning og gymnastik. Alt under mottoet: Målet er Danmarks frelse.

19. kreds Skaarup blev oprettet i foråret 1866 med seminarielærer Friis som formand. Han støttedes af musiklærer Tofte, der senere i flere år var kredsens formand. Hans Lund, der kom til Øster Aaby Friskole 1878, blev en af den tids mest ledende mænd indenfor denne bevægelse, både som delingsfører for gymnasterne og mange år som kredsens formand. I disse år benyttede de mandlige gymnaster seminariets gymnastiksal og de kvindelige gymnaster den lille sal ved Øster Aaby Friskole. Allerede i 1866 var der 16 skytter og 55 bidragydende medlemmer.

Formænd for Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds:

Seminarielærer Friis, Skaarup	1866– ?
Seminarielærer Tofte, Skaarup	? – ?
Friskolelærer Hans Lund, Øster Aaby	? – ?
Grd. Jens Larsen, Kildebakken	? –1919
Grd. Niels Eriksen, Holmdrup Huse	1919–1920
Grd. Vilhelm Kristensen, Hjelmkilde	1920–1925
Grd. Niels Eriksen, Holmdrup Huse	1925–1931
Grd. Hans Pedersen, Børsdamsgård	1931–1945
Friskolelærer P. Pedersen, Øster Aaby	1945–1947
Fru Rigmor Rasmussen, Holmdrup	1947–1949
Friskolelærer E. Bruntse, Øster Aaby	1949–1953
Gdr. Hans Madsen, Dalmosegård	1953–1958

Fru Else Kristensen, Hjelmkilde	1958-1960
Husejer Thyge Lundsgård, Øster Aaby	1960-1963
Gdr. Ejner Nyholm, Tiljevang	1963-1965
Friskolelærer E. Bruntse, Øster Aaby	1965-

Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds har oprindeligt haft tilholdssted i selve Skaarup by med afholdelse af kredsens fester og sammenkomster på Skaarup Gæstgivergård (nu Skaarup Kro). Gymnastik, folkedans o. l. foregik i seminariets gymnastiksal; men i 1922-23 var det stærkt på tale at bygge et forsamlingshus i Skaarup, og det ville da være naturligt at henlægge hele kredsens virke dertil. Der blev imidlertid ikke stemning nok for at bygge forsamlingshus. På samme tid planlagdes det at bygge en gymnastiksal til Øster Aaby Friskole, og daværende formand for kredsen, Vilhelm Kristensen, Hjelmkilde, fik den tanke at bygge denne sal større, end friskolen egentlig havde brug for, således at Skytte- og Gymnastikkredsen kunne bruge den både til gymnastik, folkedans og fester, hvorved en gammel forbindelse med friskolen blev taget op påny. – Ved frivillig økonomisk støtte fra de ældre bosiddende medlemmer af kredsen blev det muligt at bygge friskolens sal så stor, at den kunne benyttes til forannævnte formål, og dette har så været tilfældet fra 1923.

Skytte- og gymnastikkredsen og friskolekredsen skulle være fælles om udgifterne til anskaffelse og vedligeholdelse af gymnastikredskaberne. Festerne skulle slutte senest kl. 1, og der måtte ikke nydes spiritus ved disse.

I årene der nu fulgte, viste der sig særdeles god grobund for arbejdet inden for Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds. Gymnasternes antal kunne være noget varierende, men der har dog været op til 48 kvindelige og 30 mandlige gymnaster på de enkelte hold.

Flere gange har der i Aabyskov Forsamlingshus været øvet gymnastik som en afdeling under kredsen med efterfølgende opvisninger.

For år tilbage var det tradition, at der i forbindelse med forårgymnastikopvisningen blev afholdt salonskydning henholdsvis i salen på Skaarup Kro eller i salen ved Øster Aaby Friskole. Afsluttende riffelskydning på kredsens skydebane afholdtes som regel i oktober måned.

Deltagere i det aktive arbejde var for en stor del landbougdom, men de senere års nedgang i antallet af medhjælpere på gårdene har været medvirkende til at både skydning og gymnastik i mange kredse er gået helt i stå, hvilket desværre også blev tilfældet her.

En enestående fin riffelskydebane med skiveopstillinger til 100-200 og 250 meter var anlagt ved Lille Mølle i Ø. Aaby. Foruden at være kredsbane for Skaarup og Vejstrup var den tillige hovedkredsbane og blev som

sådan benyttet hver sommer, når 2. hovedkreds afholdt sine skytte- og gymnastikstævner på gdr. Jens Larsens eng ved Lille Mølle-skoven. Denne bane blev desværre nedlagt i 1924 på grund af, at den var uønsket af godsejer Christiansen, Vejstrupgård, hvis skov der blev skudt ind i. Hovedkredsens bane blev da anlagt ved Stubshoved ved Gudme. – En fælles skydebane for Skaarup og Vejstrup blev anlagt på Hjelmkildes mark.

Besættelsesårene medførte, at al skydning ophørte på grund af påbud om aflevering af alle geværer og ammunition, der tilhørte såvel private som skyttekredse. Fra Skaarup blev afleveret 10 rifler på politistationen i Svendborg i august 1943, og vi har aldrig set dem siden. Krigserstatningen, som var ret minimal, blev for disse geværer først udbetalt 7–8 år senere.

1946 vedtog overbestyrelsen for De danske Skytte- og Gymnastikforeninger, at 250 m afstand for riffelskydning skulle ændres til 200 m. Det af træ opførte skydehus blev taget ned, og et nyt bygget af mursten 50 m nærmere skiveopstillingerne med økonomisk støtte fra Skaarup kommune. Pladsen, hvorpå det ligger, har siden da været stillet til rådighed for kredsen af gdr. Frede Kristensen, Hjelmkilde.

Skydningen blev igen påbegyndt med brug af tyske rifler og ammunition, som ved kapitulationen 1945 var efterladt; men begge dele var af dårlig kvalitet, så resultaterne blev derefter. 2–3 år senere blev der fra Sverige udlånt rifler til de danske skytteforeninger. 1952 påbegyndte Otterup Geværfabrik omlavning (ny pibe) af de i 1945 efterladte tyske rifler (flere tusinde). Disse kunne så deponeres hos kredsene for omlavningsprisen, 125–150 kr. pr. stk. Kredsen her fik to af disse geværer.

Af de mænd, der har haft særlig betydning for Skaarup Skytte- og Gymnastikkreds' gode virke, må i første række nævnes gdr. Vilhelm Kristensen og seminarielærer L. E. Christensen. I sin tidligste ungdom var Vilhelm Kristensen meget interesseret i skytte- og gymnastik, og hele hans uddannelse blev da også stærkt præget deraf, dels ved ophold på højskoler her i landet, dels ved ophold på det svenske Centralinstitut for Legemsøvelser i Stockholm i to år. Ret tidlig blev han da også elev og gymnastiklærer ved Dalum Landbrugsskole. I 1899 ansattes han af overbestyrelsen for De danske Skytte- og Gymnastikforeninger som instruktør i skydning og gymnastik, og senere blev han assistent hos gymnastikinspektøren, d.v.s. at han i flere år rejste rundt i hele Danmark for at afholde 4-ugers samt kortere kursus i skydning og gymnastik. Som assistent var det hans arbejde at føre tilsyn med gymnastikken i landets landsbyskoler. I 1912 var han delingsfører*) for et dansk gymnastikhold ved olympiske lege i Stockholm.

*) Delingsfører, militærudtryk, her: leder af gymnastik.

Med hele denne baggrund, med sit kendskab og sin interesse for skytte- og gymnastiksagen var det såre naturligt, at han blev en stor hjælp og støtte for arbejdet i sin hjemlige kreds, hvis formand han var fra 1920–25, og som bestyrelsesmedlem fungerede han til 1945 (80 år gammel). Mange er denne energiske og altopofrende mand tak skyldig for hans virke.

Seminarlærer, cand. mag. L. E. Christensen valgtes til bestyrelsen for kredsens 23.-2. 1928 og var medlem af denne til 10.-12. 1953, da han på grund af sygdom ikke ønskede at fortsætte. Hans ligefremme og retlinede færd i forbindelse med det store uegennyttige arbejde for kredsens var beundringsværdig. Også i 2. hovedkreds var han en enestående rådgiver og vejleder. Fra 1941 til 1954 var han formand for Svendborg Amts Skytte- og Gymnastikforening (hovedforening for samtlige amtets hovedkredse og kredse). L. E. Christensens noble, kultiverede og venlige væsen resulterede i, at han blev højt værdsat som ven og kammerat og i allerhøjeste grad respekteret som lærer og leder ved de poster, han blev betroet.

Når kredsens siden 1923 har haft tilholdssted i Øster Aaby Friskole, har det været nødvendigt med samarbejde mellem kredsens og skolens lærerpar. Glædeligt er det at nævne, at de to fungerende lærerpar, P. Pedersen og frue indtil 1947 og derefter E. Bruntse og frue med stor interesse og hjælpsomhed har deltaget i kredsens arbejde ikke mindst som værtsfolk ved fester o. l., men også som aktive bestyrelsesmedlemmer og formænd. P. Pedersen var formand fra 1945–47, og E. Bruntse formand fra 1949–53 og igen fra 1965. Desuden har lærer E. Bruntse flere gange trådt til som leder af gymnastik, folkedans, amatørskuespil og klubarbejde.

Både for skytter og gymnaster kan nævnes, at kredsens arbejde gennem årene har været respekteret og anerkendt såvel herhjemme som i nabo-kredse, hovedkreds og amt, hvilket kredsens fanestang også vidner om, idet den er beslået med 25 sølvplader, mest vundet ved kapskydninger.

Ved kredsens oprettelse 1866 fik den af sognets kvinder en fane med indskriften: Sluttes kreds og stå fast alle danske mænd. I 1879 en ny, et rent Dannebrog. Begge faner opbevares endnu.

Hans Pedersen.

Efterskrift: Kredsens skydehus på Hjelmkildes mark, bygget 1947, blev 1973 fuldstændigt ødelagt af nogle unge mennesker. Ødelæggelsen var så grundig, at istandsættelse var umulig. Resterne måtte fjernes. Kredsens rifler er afleveret til Svendborg Amtsförening. Nu i efteråret 1976 står

kredsen foran sin opløsning. Til dato har den været hvilende, og til amtsforeningen er indbetalt et årligt kontingent på 50 kr. Dette kan ikke fortsætte, da kredsens midler er omtrent opbrugt. Kredsens faner vil så blive afleveret til amtsforeningen, og et 110-årigt afsnit af Skaarup sogns historie vil dermed være afsluttet.

E. B.

Skaarup Ny Gymnastikforening

Foreningen blev oprettet efter opfordring fra unge karle og piger i sognet i efteråret 1924.

Seminiariets forstander, dr. Edvard Larsen overlod seminariets gymnastiksal til brug med gratis lys og varme. Foreningen søgte ved samarbejde med seminariets gymnastiklærer P. M. Trap at få elever fra seminariet, som der særligt måtte egne sig, til at være ledere af gymnastikken.

»Foreningens formål er at vække og bevare lysten hos de unge til ugentlige gymnastiktimer, og foreningen søger at nå dette mål, dels ved at fremme stadige øvelser i kredsen, og dels derved til opmuntring heraf, at afholde årlige opvisninger, og en à to selskabelige sammenkomster.«

I de godt 50 år den har eksisteret er der sket udvikling og forandring.

Den første formand var J. P. Nielsen, og de to første ledere seminarist Larsen og frk. Bøje. – D. 26. juli 1925 arrangerede gymnastikforeningen ringridestævne på gdr. Claudi Jensens toft. I 1926 blev der danset folkedans, men desværre kunne ikke alle deltage i opvisningen, da kvægbesætningen hjemme var angrebet af mund- og klovesyge. – En gren af foreningens aktiviteter var salonskydning. Formanden Jens P. Nielsen udtalte ved generalforsamlingen 17.-11. 1928, at han syntes, den måtte høre op.

Gymnastikken var vinterens arbejde, der afsluttedes med forårsopvisningen. Forskellige fester fandt sted i årets løb og udflugter til Thurø eller Rudkøbing.

I 1930 var Vald. Pedersen, Tiljevang, formand, og delingsførerne var Jens Jensen og Johanne Frederiksen. Det er sognets folk, der er bestyrelsesmedlemmer – f. eks. i 1933: R. Sørensen, Niels Bech, Svend Poulsen, Godtfred Jensen, Ella Rasmussen, A. Jørgensen. I 1927: Jens P. Nielsen, Hans Pedersen, Elna Pedersen, Niels Bech, Jens Jensen, Marius Dinesen, Bertel Nielsen.

Årets sammenkomster varierer noget – der kan være spillegilde, julefest, fastelavnstfest og gymnastikopvisning i slutningen af marts. Niels Bech var formand i 3 år, 1933–35 og igen i 1937. I 1938 til 1948 var Ejvind Madsen formand, og der skete en god udvikling i gymnastikforeningens aktiviteter i de år – i krigsårene. Der blev dyrket gymnastik af fem hold: småpiger, drenge, skolepiger, karle og unge piger, og i foreningen blev optaget passive medlemmer, så der var publikum til de kulturelle møder og fester, som foreningen arrangerede.

I 1943 opførtes på scenen i Skaarup Kro eventyret Elverhøj af H. C. Andersen, og 1944 Carsten Hauch: Søstrene på Kinnekullen. Til dette stykke skrev Oluf Ring musikken, og skræddermester Christiansen og Ejev. Madsen, der også instruerede, lavede dekorationerne. Som kuriosum skal bemærkes, at skrædderen i »Elverhøj« kunne få firbenene til at løbe op og ned ad piletræet.

I frihedsåret 1945 bestod bestyrelsen af Ejvind Madsen, Th. Christensen, Sofie Jørgensen, Else Jørgensen, Else Møller, Chr. K. Hansen og Kaj Skræppgård. Nogle vil erindre den strålende fest i sommeraftenen med gymnastikopvisning, fakkeltog og alfedans på Vejstrupgårds mark ned mod Åskoven.

I mange år dyrkedes der gymnastik af fem hold i seminariets gymnastiksal, og årets arbejde sluttede med en opvisning en søndag eftermiddag i april måned samt fest på kroen om aftenen. En årrække deltog et pige- og karlehold i Gudbjergfesten.

Fra 50 års jubilæumsskriftet citeres følgende: Halvtredserne var gode år for gymnastikken. Der var stor tilslutning til alle hold, på ungpigeholdet har vi været 45. Der var dygtige ledere de år, Karen Andersen, Wåge Jensen og Henry Andersen var dem, der huskes bedst. Wåge Jensen især fordi han var den, der arrangerede Norgesturen for os – det var en stor oplevelse – både piger og karle gav opvisning i Norge under Karens og Wåges dygtige ledelse.

Og nu er det ved den tid, da håndboldspillet startede i foreningen. Der spilledes på boldbanen ved skolen indtil 1965, da den ny idrætsplads kom i brug.

6. september 1970 indviedes Skaaruphallen, og under helt nye vilkår eksisterer nu gymnastik, idræt og boldspil i Skaarup sogn.

Skaarup Gymnastikforening forærede flagstang og flag til den nye sportsplads.

Formænd igennem tiderne i Skaarup ny Gymnastikforening:

J. P. Nielsen	1924 – 27
V. Petersen	1928 – 31
R. Sørensen	1932
Niels Bech	1933 – 35
Valter Skyttegård	1936
Niels Bech	1937
Ejvind Madsen	1938 – 47
Poul Jørgensen	1948 – 52
Henry Andersen	1953 – 57
Karen Andersen	1958 – 60
Henry Andersen	1961 – 64
Lilly Bondo	1965 – 67
Arne Frederiksen	1968
Hans Rosager	1969 – 73
Arne Møller Larsen	1974

Margr. Madsen.

Havebrug og Frugtavl

Gennem fundatserne for de velgørende stiftelser, som før i tiden oprettedes ved mange godser, er der også tænkt på anlæg af haver.

I Hoffmanns Foundationer VI tales om: en kaalhaue ved hospitalet i Skaarup i 1652. Dette er vel det første vi hører om haver i Skaarup. I 1750 nævnes, at Klingstrup har lysthuse.

Præster og skolelærere var på den tid ofte foregangsmænd i havedyrkning, og dette tilskyndedes da også af regeringen. Johannes Tholle skriver herom i Svendborg Amts årsskrift 1926: Noget før 1800 begyndte regeringen at indse, at skolelærerne måtte kunne bruges i havesagens tjeneste, og de eksisterende haver kunne ligeledes tjene denne sag. For ret at få gang i det, måtte man dog naturligvis undervise lærerne i havedyrkningens teorier og praksis, og da der under den 6. juni 1794 udstedtes et reskript angående oprettelse af et seminarium på Fyn, forlangtes der i dette bl. a., at der skulle gives undervisning i »theoretisk og practisk Kundskab i Mark- og Have-Dyrkning«. Da seminariet var oprettet kom der til at stå i dettes reglement en § 6 om havedyrkning, sigende at: »I Præstegaardens Have kunne Seminaristerne faae den fornødne practiske Undervisning i Have-Dyrkning; dog forbeholder han (c: Præsten) sig de derved frembragte Frugter, da Haven ej er af nogen betydelig Størrelse . . . (og) For at give Seminaristerne practisk Underviisning i Havedyrkning, tilbyder han sig een eller to Gange ugentlig at antage og af egen Kasse at lønne en i nærheden boende simpel, men dog kyndig Gartner . . .«

C. Dalgas skriver i sin Amtsbeskrivelse 1837 bl. a.: »I Amtets østlige Del har Hr. Rasmussen, Bøgeskovgaard, Skaarup Sogn, en Planteskole med 2 à 3 Tusinde forædlede Æble-, Pære-, Blomme- og Kirsebærstammer. Prisen er 1 Mark for hvad der er tjenlig til Udplantning, en saare billig Betaling. Sandsynlig er denne Indretning ikke ret bekjendt endnu« . . .

Skaarup Planteskole 1909

Og senere i beskrivelsen hedder det: »Snareorme ere undertiden slemme ved de unge Frugttræer, og Skolelærer Holm i Skaarup har forsøgt at indgnide Træstammerne med Quægsølvsalve. Men om dette hjælper kan endnu ikke med Sikkerhed sige. Indgnidningen er foretaget i October Maaned.«

Amtsbeskrivelsen siger om Frugtavl i 1837: »I Skaarup Sogn ere og en Deel gode Frugthaver, ja ved Landsbyen Skaarupøre træffer man endog fritstaaende Frugttræer midt i Kornmarkerne eller paa den lave Klint ved Strandbredden, saa at Grenene hænge ned over Havet, naar dette stiger til Foden af Klinten. Disse Træer nedstamme fra de Kratskove, som forhen have staaet her, og i hvilke Skovæbler eller vilde Pærestammer ved at podes ere blevne forædlede. Siden er Kratskoven bortryddet, men de forædlede Træer har man visseligen ladet staae.«

Det ovenfor nævnte har åbenbart dannet grundlaget for den omfattende frugtavl, der finder sted i det gamle Skaarup sogns område idag, hvor der på ca. 60 ejendomme drives erhvervsmæssig frugtavl.

En væsentlig del af frugten sælges gennem det i 1950 oprettede »Skaarup Fælles-Frugtlager«.

Planteskoledrift er gået stærkt frem siden den første spæde begyndelse på Bøgeskovgård omkring 1837, og der er nu (1970) 6 planteskoler i sognet.

S. P. Rasmussen.

Skaarups postale historie

Ved postordningen 1694 oprettedes en bipost ved gående bud én gang ugentlig mellem Nyborg og Svendborg. Bipostkontoret i Svendborg, der bestod 1711 ved statens overtagelse af postvæsenet, er formentlig blevet oprettet ved denne lejlighed. Fra 1.-1. 1804 forandredes biposten til en hovedpost og bipostkontoret i Svendborg til hovedpostkontor. Fra samme tidspunkt fremførtes posten to gange om ugen, den ene ridende, den anden gang kørende og da medtagende pakkepost.

Ved krigens udbrud 1863 havde Svendborg to gange om ugen forbindelse med Nyborg over Svindinge. Fra 15.-11. 1876 til 31.-5. 1897 kørte der daglig i hver retning brev-, pakke- og personpost på ruten Nyborg–Svendborg over Ørbæk ad den gamle landevej samt brev- og pakkepost på ruten Nyborg–Hesselager–Svendborg. Der kørte endvidere daglig en landpostbefordring med lukket vogn ad den nye landevej.

Da der 1867 skal oprettes et brevsamlingssted i Skaarup, fortæller Hans Pedersen, Skaarup, at han allerede i 26 år har gået med post »herfra og til Svendborg«. Husmand Hans Pedersen bliver da ansat som brevsamler ved kontrakt af 16.-8. 1867 og fortsætter til 16.-1. 1897, hvorefter stationsmester J. P. G. Nielsen overtager hvervet. Privatbanen Nyborg–Hesselager–Svendborg åbnes for postbefordring 1.-6. 1897, hvorefter stationsmester Niels Peter Nielsen bliver bestyrer af brevsamlingsstedet. Den 1.-10. 1916 ansættes han som postekspeditør.

Han fortæller i en skrivelse, at han fra 1919 udbetalte 80 kr. pr. måned til medhjælp, hvilket vil sige, at han for sit eget arbejde ved posttjenesten fik 1 kr. og 25 øre pr. måned.

Den 1.-12. 1930 modtager han efter ansøgning afsked fra Sydfyens Jernbanes tjeneste, og den nye stationsmester Chr. Jensen, Rygård, ansættes som postekspeditør fra denne dato. Han afskediges efter ansøgning den

Skaarup Station.

30.-9. 1937. Overportør H. F. P. Frederiksen, Skaarup, konstitueres som stationsmester 7.-10. 1937, hvorefter han bestrider postekspeditørstillingen til 1.-3. 1938. Han bliver da stationsmester på Oure station og efterfølges af assistent E. P. C. Olesen, Odense, der fratræder 31.-1. 1949.

1.-2. 1949 udnævnes overassistent A. E. Blok, Højrup. Han forflyttes til Årslev 1.-10. 1955 og afløses af trafik ekspedient E. Kristoffersen, Hørning, som modtager afsked ved banens nedlæggelse 31.-5. 1964. I tiden 1.-4. 1964 til 31.-5. 1964 er trafik ekspedient H. C. Jørgensen, Kavslunde, konstitueret.

Fra 1.-6. 1964 bliver der oprettet kontrakt om postekspeditionens bestyrelse med kontorassistent ved Svendborg postkontor fr. Ragnhild Jørgensen.

Overlærer Johanne Post Nielsen fortæller følgende om sin familie i Skaarup:

Karen Andersen gift med Anders Andersen hentede posten i Svendborg til seminariet i Skaarup. Hun blev derfor kaldt postkonen eller oftest Karen Post.

Grethe Post foran huset, nuv. Kærvej nr. 2, sammen med sin mand og børnene Anders og Karen.

Efter hende kom hendes datter Anne Margrethe, født 1844 el. 45, gift med arbejdsmand Peder Hansen til at gå til Svendborg hver dag; men det var ikke alene post, men også varer til købmandsforretningen i Skaarup Kro, som hun, der altid kaldtes Grethe Post, hentede hos de store købmænd og bager Søndergaard i Svendborg.

Desuden havde Grethe Post bud med for mange mennesker i Skaarup om alt muligt, som skulle besørges i Svendborg. Hun fik som regel en kop kaffe og en tiøre for sin ulejlighed. Hun har selv fortalt mig, hendes datterdatter, at sådan en formiddag fik hun ofte 20 kopper kaffe, der absolut ikke alle var lige velsmagende; men Grethe Post gik hver dag med sin trækvogn fra Skaarup til Svendborg. Det eneste, som hun ikke kunne klare, var høj sne.

En skønne dag syntes Grethe Post, der var lille og spinkel, dog, at turene var for strenge, og hun fik så arbejde på Skaarup mejeri, Rosenkilde, som imidlertid var oprettet. Der skulle hun tage sig af alle landkuskenes ordrer til de forskellige gårde og huse ude på markerne. Efter Grethe Post besørgetes så Svendborgturen af Karen Pedersen, kaldet »Lille Karen«; men hun kørte med en lille vogn med hest for. Efter »Lille Karen« ophørte turen, for købmanden i kroen fik bil og hentede så selv sine varer i Svendborg.

Grethe Post og Peder Hansen havde to børn, Anders og Karen, som begge blev døbt Post Hansen. Anders tog styrmandseksamen på navigationskolen i Svendborg, og han gik både frem og tilbage hver dag mellem det lille hus ved dammen midt i Skaarup by og Svendborg.

Karen Post passede sin mor Grethe Post, som blev knap 92 år, og de boede stadig i det lille hus ved dammen, indtil Karen Post solgte det i 1962. Navnet Post har siden den tid været mellemnavn i slægten, men i dag er der et oldebarn af Grethe Post, som hedder Søren Post, da navnet Post har vundet hævd, som man siger, og er gået over fra mellemnavn til efternavn.

Margr. Madsen.

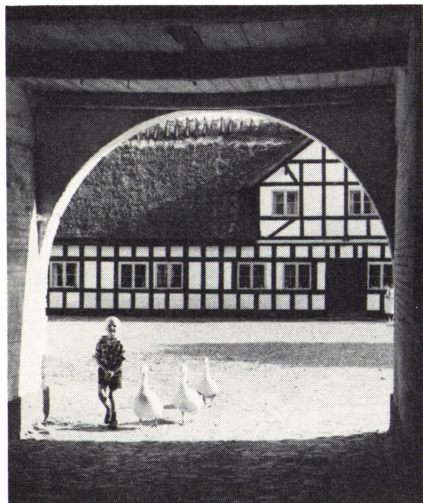
Skaarup o. 1890.

*Brillegården i Skaarup, ca. 1905.
De to mænd på billedet er Jens og Lars Pedersen, der ejede gården til ca. 1945.
Den hed derfor i daglig tale »Brødrenes gård«.*

Hospitalet og Rødegård.

*Maegaard 1960.
Billedet viser stuehuset, som det så ud
før branden i 1965.*

»Paulas hus« i Skaarup.

Kirkestien mod Abyvejen.